

Latvijas Universitātes
Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

DIASPORAS POLITISKĀ PĀRSTĀVNIECĪBA
LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ:
PARLAMENTĀRĀ DIMENSIJA

Aija Lulle, Evija Kļave, Gunda Reire, Ieva Birka un Elza Ungure

Rīga
2015

Autori:

Dr. Aija Lulle aija.lulle@lu.lv

Dr. Evija Kļave evija.klave@biss.soc.lv

Dr. Gunda Reire gunda.reire@gmail.com

Dr. Ieva Birka ievagruzina@gmail.com

BA, maģistrante Elza Ungure e.ungure@gmail.com

Pētījums tapis ar Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas finansiālu atbalstu.

Pētnieki patur autortiesības uz radīto darbu, tiesības uz brīvu, neatkarīgu sava viedokļa paušanu analīzē, kā arī tiesības turpināt izvērst pētījuma tēmas akadēmiskās publikācijās un prezentācijās.

Citējot un atsaucoties uz pētījumu, obligāti jānorāda atsauce uz to.

Pētījums elektroniski ir pieejams Latvijas Universitātes *Diasporas un migrācijas pētījumu centra* mājas lapā www.diaspora.lu.lv

Saturs

Saturs	3
Attēlu un tabulu rādītājs.....	5
Kopsavilkums	1
Ievads	8
1. daļa.....	13
Eiropas Savienības valstis: pieejas un instrumenti diasporas pārstāvniecībai	13
1.1. Īpaša diasporas politiska pārstāvniecība	15
1.2. Balsošanas metodes kā līdzdalības formas vēlēšanās	17
1.3. Diasporas politiskā pārstāvniecība – aizvien pieaugoši nozīmīga ES valstīs	20
1.4. Secinājumi par ES valstu pieejām.....	23
2. daļa.....	25
Transnacionālas politiskās kopienas veidošanās ārpus ģeogrāfiskām robežām: izaicinājumi Latvijas diasporas parlamentārajai pārstāvniecībai	25
2.1. Demokrātija un pilsonība: trīs izrietošās diasporas parlamentārās pārstāvniecības dimensijas.....	26
2.1.1. Pirmā dimensija – balsošana kā galvenā interakciju forma	27
2.1.2. Otrā dimensija – politiskā līdzdalība un atbildīgums vēlētāju priekšā.....	29
2.1.3. Trešā dimensija – ne-lineāra, de-teritoriāla pilsonība	33
2.2. Valsts un diaspora: politiskās kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā.....	36
2.3. Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi.....	42
2.4. Minimālais diasporas parlamentārās pārstāvniecības uzlabojumu līmenis: diasporas līdzdalības paaugstināšana vēlēšanās	46
2.5. Galvenie teorētiskie secinājumi par diasporas parlamentāro pārstāvniecību.....	53
3. daļa.....	55
Dubultpilsonības nozīme un demokrātijas izpratne parlamentārajā pārstāvniecībā	55
3.1. Vēsturisks ieskats Latvijas gadījumā	56
3.2. Liberālā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai	59
3.3. Republikāniskā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai	62
3.4. Kolektīvisms un Latvijas pieeja dubultpilsonībai	65
3.5. Deliberatīvā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai	67
3.6. Secinājumi par Pilsonības likumu demokrātijas teoriju skatījumā	68
4. daļa.....	71

Latvijas diasporas politiskā līdzdalība un parlamentārā pārstāvniecība: empīriskā pētījuma rezultāti.	71
4.1. Vēlēšanu kārtība ārvalstīs: normatīvā regulējuma ietvars	71
4.1.1. Vēlēšanu un balsošanas vispārējie noteikumi	72
4.1.2. Balsošanas kārtība.....	73
4.1.3. Vēlēšanu rezultātu noteikšanas kārtība	76
4.2. Diasporas politiskās līdzdalības attīstība: statistikas datu apkopojums	78
4.2.1. Statistikas datu analīzes metodika.....	78
4.2.2. Diasporas līdzdalība Saeimas vēlēšanās	80
4.2.3. Diasporas līdzdalība Eiropas Parlamenta vēlēšanās.....	86
4.2.4. Diasporas līdzdalība tautas nobalsošanās.....	87
4.3. Diasporas politiskā aktivitāte un to ietekmējošie faktori	91
4.3.1. Sociāli politisko faktoru ietekme uz diasporas politisko aktivitāti	92
4.3.2. Vēlēšanu procedūras ietekme uz diasporas politisko aktivitāti.....	96
4.3.3. Diasporas politiskās līdzdalības nozīme	100
4.4. Diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļu vērtējums: ekspertu perspektīva	104
4.4.1. Diasporas interešu nozīme politiskajā dienas kārtībā	104
4.4.2. Vienots vēlēšanu apgabals diasporas un Rīgas vēlētājiem.....	108
4.4.3. Atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals	109
4.4.4. Vēlēšanu apgabala izvēles iespēju modelis.....	111
4.5. Empīriskās analīzes secinājumi	113
Secinājumi un rekomendācijas.....	115
Pielikums Nr.1. ES valstu analīze	121
Nozīmīgākie instrumenti un mērķi diasporas līdzdalības veicināšanai ES valstīs.....	121
Mediju platformas un tīklošanās	121
Pētniecība.....	124
Pulcēšanās un liela mēroga pasākumi	125
Saikne ar augsti kvalificētiem speciālistiem	126
Inovāciju forumi.....	127
Jaunieši.....	130
Pielikums Nr. 2. Intervēto ekspertu saraksts.....	194
Izmantotā literatūra un avoti	195

Attēlu un tabulu rādītājs

Tabula 1. Salīdzinoša ES valstu tabula par diasporas iespējām balsot izcelsmes valsts vēlēšanās un tautas nobalsošanās (referendumos).....	18
Attēls 1. Valsts un diaspora: politiskas kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā	37
Attēls 2. Dažādi iespējamie diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi Latvijā	42
Attēls 3. Iniciatīvas un aktivitātes diasporas līdzdalības paaugstināšanai vēlēšanās.	51
Tabula 2. Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs.....	57
Tabula 3. Latvijas pilsonības likumdošana un liberālā demokrātija	62
Tabula 4. Latvijas pilsonības likumdošana un republikāniskā demokrātija.....	64
Tabula 5. Latvijas pilsonības likumdošana un kolektīvisms.....	66
Tabula 6. Latvijas pilsonības likumdošana un deliberatīvā demokrātija	68
Tabula 7. Ārvalstīs balsojušo vēlētāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās (1993-2014)	81
Attēls 4. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās (6.-12. Saeima)	82
Attēls 5. Ārvalstu vēlētāju un vēlēšanu iecirkņu skaita dinamika (5.-12. Saeima).....	83
Tabula 8. Saeimas vēlēšanu iecirkņu skaits un sadalījums Latvijā un ārvalstīs (1993-2014).....	83
Tabula 9. Balsošanas iecirkņu un vēlētāju skaita dinamika 11. un 12. Saeimas vēlēšanās	84
Tabula 10. Ārvalstīs balsojušo vēlētāju aktivitāte Eiropas Parlamenta vēlēšanās (2004-2014)	87
Tabula 11. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju līdzdalība tautas nobalsošanās (1998 – 2012).....	88
Attēls 6. Iekšzemes un ārvalstu balsotāju aktivitāte tautas nobalsošanās (1998 – 2012).....	89
Tabula 12. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju balsu sadalījums tautas nobalsošanās (1998 – 2012)	90

Kopsavilkums

Šī pētījuma centrā ir kompleksais diasporas mūsdienīgas un efektīvas politiskās pārstāvniecības jautājums, īpaši fokusējoties uz parlamentāro politiskās pārstāvniecības dimensiju. Darba kopējais mērķis ir izpētīt Eiropas Savienības (ES) valstu pieeju diasporas politiskajai pārstāvniecībai, teorētiski analizēt un modelēt diasporas parlamentārās pārstāvniecības dimensiju, ietverot arī mūsdienīgas pilsonības konceptu, proti, dubulpilsonību, un veikt empīrisku pētījumu par diasporas parlamentārās pārstāvniecības esošajiem un vēlamajiem modeļiem Latvijā.

Raugoties uz diasporas pārstāvniecību ES valstīs, to var iedalīt divos pamatveidos: (1) balsošanas tiesībās un balsojuma organizēšanas metodēs kā līdzdalības formā vēlēšanās, un (2) ikdienas praksēs, ko valstis paredz politikā un īsteno diasporas pārstāvniecībai un atbalsta sniegšanai, kā arī sadarbības veidošanai. Vairums valstu paredz diasporai tiesības piedalīties vēlēšanās, taču balsošanas metodes atšķiras: iespējams balsojums klātienē, pa pastu, vai elektroniski. Tāpat atšķiras arī balsu skaitīšanas metodes: balsis var tikt skaitītas pa kontinentāliem reģioniem vai citādi ģeogrāfiskiem reģioniem, kas noteikti pēc konkrētās valsts diasporas kopienu lieluma tajos, paredzot noteiktu kandidātu skaitu, ko var ievēlēt no katra reģiona, tāpat iespējama atsevišķa vēlēšanu reģiona izveide visai diasporai kopumā, vai vēlēšanu organizēšana, pieskaitot diasporas vēlētāju balsis, piemēram, tam vēlēšanu reģionam, kurā bijusi pēdējā vēlētāja dzīvesvieta valstī. 2014. gadā 5 ES valstīs (13 valstīs pasaulē) diasporas vēlētājiem bija iespējams balsojot ievēlēt tieši savus – diasporas pārstāvjus valstu parlamentos un/ vai senātos. ES valstu starpā izceļas Īrija, kur diasporas pārstāvniecība tiek nodrošināta, veidojot atsevišķu Diasporas lietu ministra portfeli.

Arī ekonomiski spēcīgām valstīm ārzemēs ir liela diaspora, piemēram, pēc dažādām aplēsēm tiek minēts, ka aptuveni 2 miljoni britu pastāvīgi dzīvo citās Eiropas valstīs. Tajā pašā laikā, tas nenozīmē, ka šīs valstis aktīvāk piešķirtu diasporai vēlēšanu tiesības un, salīdzinājumā ar citām, būtu aktīvākas diasporas politiskajā pārstāvniecībā. Piemēram, Grieķija nedod tiesības diasporai piedalīties nacionālajās vēlēšanās; šādas tiesības, lai arī formāli dotas, praksē ir ļoti apgrūtinātas arī Īrijas un Apvienotās Karalistes, kā arī Maltas un Dānijas diasporām.

Pētījuma teorētiskajā daļā tiek izvirzītas trīs analīzes dimensijas: minimālā demokrātijas definīcija (pārvaldības sistēma nonākšanai līdz politiskam lēmumam, kura ietvaros indivīdi, politiski cīnoties par cilvēku balsīm, iegūst lemšanas varu; balsošana un piedalīšanās vēlēšanās kā galvenā interakciju forma starp valsti un pilsoņiem); paplašinātā

demokrātijas definīcija (pārvaldības forma, kas pieprasa aktīvu pilsoņu loku; sabiedrības mērķi tiek definēti un īstenoti caur politisku diskusiju, sabiedrības ieinteresētību un politisko līdzdalību) un mūsdienīgs pilsonības koncepts (ne-teritoriāla, ne-lineāra sociāla, politiska, kultūras, ekonomikas un juridiska konstrukcija).

Balstoties uz šīm analīzes dimensijām, ir iespējams modelēt politiskās kopienas veidošanās procesu ģeogrāfiski neierobežotā telpā, kur galvenie indikatori ir savstarpējo interakciju ģeogrāfiskais mērogs un savstarpējo interakciju biežums/ intensitāte starp valsti un pilsoņiem (diasporu). Pētījumā tiek argumentēts, ka diasporas līdzvērtīga iekļaušanās politiskajā procesā un dinamiska, transnacionāla politiskā kopiena ar kopīgu identitāti veidojas situācijā, kad ģeogrāfiski plašā telpā tiek veidotas regulāras un intensīvas kultūras, politiskās un ekonomiskās saites starp valsti un diasporu.

Ja valsts politikas un sabiedrības aktīvas iesaistes rezultātā izdodas sasniegt šādu sabiedrības funkcionēšanas modeli, ģeogrāfiskais faktors vairs nav nepieciešamais kritērijs politiskās kopienas pastāvēšanai, un tas var kalpot par pamatu transnacionālas pilsoniskās sabiedrības izveidei ar savu sociālo pārmaiņu potenciālu.

Izvērtējot Pilsonības likumu un tā grozījumus no demokrātisko teoriju prizmas, ir jāsecina, ka ierobežotā dubultpilsonības pieeja ir veidota tā, lai atvieglotu gan ārpus Latvijas dzīvojošajiem valsts nācijas locekļiem, gan trimdiniekiem un viņu pēctečiem, gan emigrantiem iespējas uzturēt formālu saikni ar Latvijas valsti. Tādējādi ir jā rūpējas par diasporas dubutpilsoņu līdzvērtīgu iesaistīšanu politiskajos procesos, jo viņu uzskatiem un rūpēm par Latviju tagad ir arī oficiāls pamatojums. Attiecīgi, Latvijas valsts, pieļaujot dubutpilsonību, ir nodrošinājusi sev iespēju ietekmēt transnacionālo lēmuma pieņemšanu, jo dubutpilsoņiem ir iespējas ietekmēt politiskos procesus ārpus valsts robežām. Līdz ar to ir jārunā par politisko pārstāvniecību transnacionālā līmenī un to, kā dubutpilsoņi, piedaloties transnacionālos procesos, spētu ietekmēt sev vēlamās vides radīšanu. Vērā ņemamas ir arī dubutpilsoņu zināšanas un resursi, kurus Latvijai ir iespējams lietderīgi izmantot dažādu jautājumu apspriedes procesos, jo īpaši, saistībā ar starptautiskajiem jautājumiem. Tādējādi valstij, sperot šo moderno soli, pieļaujot dubutpilsonību ar cerībām ietekmēt transnacionālos procesus, ir jādomā par to, kā iedrošināt, veicināt un izmantot šos jauniegūtos resursus.

Latvijā veiktā empīriskā pētījuma mērķi ir, pirmkārt, iegūt datus balstītas zināšanas par diasporas politiskās līdzdalības attīstību kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas un to ietekmējošajiem faktoriem un, otrkārt, apkopot viedokļus par diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļiem un sniegt ieguldījumu diskusijā par šo modeļu pilnveidošanu.

Kaut arī Latvijas diasporas līdzšinējā politiskā aktivitāte – līdzdalība Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās – kopumā, ar atsevišķiem izņēmumiem, ir vērtējama kā zema, kompleksi izvērtējot ārvalstu vēlēšanu aktivitāti Saeimas vēlēšanās, ir pamats secināt, ka kopējā balsošanas aktivitāte diasporā ir piedzīvojusi pieaugumu. To ir ietekmējis gan tas, ka vēlēšanu procedūra ir kļuvusi ērtāka (piemēram, lielāks iecirkņu skaits, spiedogu izdarīšanā pasē klātienē, mobilajās pasu darbstacijās), gan dubulpilsonības ieviešana, gan diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbs diasporas motivācijas celšanā, gan atsevišķu politiku priekšvēlēšanu aktivitātes diasporā. Savukārt, diasporas līdzdalības rādītāji tautas nobalsošanās ļauj secināt, ka ārvalstu balsotāju aktivitāti būtiski ietekmē balsošanas priekšmets (jautājums, par kuru ir jāpauž savs viedoklis), kas pierāda, ka balsotāju motivācija noteiktos apstākļos var būt spēcīgāks līdzdalību veicinošs faktors par tehnisko iespēju nodrošinājumu. Eiropas Parlamenta vēlēšanās sasniegtie līdzdalības rādītāji ilustrē neskaidra balsošanas priekšmeta un vēlētajam neērtas balsošanas procedūras negatīvo ietekmi uz kopējo līdzdalību.

Diasporas vēlēšanu aktivitāti ietekmē kā virkne sociāli politisku faktoru (vēlēšanu politiskās kompetences līmenis, vēlēšanu un politiku savstarpējā saikne un atbildīgums, politiskā piedāvājuma kvalitāte, diasporas sociālās un pilsoniskās aktivitātes līmenis u.c.), tā arī balsošanas procedūras elementi. Apkopojot ekspertu viedokļus par sociāli politiskajiem faktoriem, kas ietekmē diasporas politisko aktivitāti, var secināt, ka viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir motivēt cilvēkus ar sev pieejamiem instrumentiem – tiesībām balsot – ietekmēt kā savu interešu aizstāvību, tā situāciju Latvijā kopumā. Taču šo motivāciju tikai retos gadījumos veido katrs cilvēks pats, tāpēc liela nozīme ir kopienas apziņas veidošanai un stiprināšanai un politiskās kompetences attīstīšanai, kas ietver gan zināšanas par vēlēšanu kārtību, gan politisko piedāvājumu. Ne mazāk svarīga diasporas un valsts (vēlēšanu un politiku) mijiedarbībā ir politiku loma kā politiskās kompetences, tā kopējās politiskās aktivitātes motivācijas veidošanā. Diasporas vēlēšanu ignorēšanas rezultāts būs ne tikai arvien lejupslidoši diasporas līdzdalības rādītāji vēlēšanās, bet arī plašas palielināšanās starp pilsoņiem iekšzemē un ārvalstīs, būtiski apgrūtinot Latvijas tautas kā vienotas nācijas koncepta iedzīvināšu praksi.

Balss nodošanas iespēju pieejamības palielināšana nākotnē noteikti sekmētu kvantitatīvu vēlēšanu līdzdalības pieaugumu, kas, no vienas puses, nav primārais mērķis diasporas politiskās pārstāvniecības kontekstā, bet, no otras puses, raugoties uz to no reprezentatīvās demokrātijas perspektīvas, to nevar arī pilnībā ignorēt. Šobrīd diasporas balsi likumdevēja līmenī pārstāv tikai 26% no oficiāli reģistrētajiem ārvalstīs dzīvojošajiem

balsstiesīgajiem Latvijas pilsoņiem. Ņemot vērā reālo balsstiesīgo skaitu, pārstāvēto daļa ir vēl mazāka (10-14%). Tas nozīmē, ka šobrīd diasporas kopējo gribu par savu pārstāvniecību Saeimā reprezentē neliela daļa no kopējā Latvijas pilsoņu kopuma ārpus Latvijas robežām. Neraugoties uz to, ka kvantitāte nav pašmērķis, ērtu balsošanas tehnisko iespēju nodrošināšana vēlētājiem ir veids, kā valsts apliecina, ka tai ir svarīgs ikviena pilsoņa viedoklis neatkarīgi no viņa ģeogrāfiskās atrašanās vietas, tādējādi sniedzot ieguldījumu Latvijas tautas kā transnacionālas pilsoniskās kopienas koncepta iedzīvināšanā. Tāpēc, ieviešot balsošanas procedūras uzlabojumus, kas padara vēlēšanas pieejamākas, un novērtējot ar tiem saistītos ieguvumus un zaudējumus, t.sk. finansiālos, līdzās pragmatiskajiem apsvērumiem nedrīkst aizmirst šo uzlabojumu simbolisko un naudas izteiksmē neizmērāmo nozīmi.

Politiskās līdzdalības motivāciju būtiski ietekmē vēlētāju pārliecība par savas balsis ietekmi uz rezultātu – ievēlētajiem deputātiem, politiskajām partijām un šo spēku atbalstītajām politikām dažādās jomās. Viens no diasporas politiskās līdzdalības veicināšanas virzieniem ir izvērtēt diasporas parlamentārās pārstāvniecības iespējamus modeļus. Pētījuma empīriskajā daļā tā dalībnieki tika lūgti tos novērtēt, skaidrojot par un pret argumentus tam, kāpēc viens vai otrs no tiem ir piemērotāks diasporai un kā tas ietekmētu diasporas politisko līdzdalību, t.sk. piedalīšanos vēlēšanās. Kopumā diskusijai tika piedāvāti četri modeļi:

- (1) Diaspora piedalās vēlēšanās, vēlē par Latvijas Republikas partiju sarakstiem, ir pārstāvēta parlamentā caur LR rezidentiem vienā (Rīgas) apgabalā (esošais modelis).*
- (2) Diaspora piedalās vēlēšanās, vēlē par LR partiju sarakstiem, nodotās balsis tiek proporcionāli sadalītas starp vēlēšanu apgabaliem.*
- (3) Diaspora piedalās vēlēšanās, tiek izveidots atsevišķs diasporas apgabals, vēlē par LR partiju sarakstiem.*
- (4) Diaspora veido savu sarakstu, piedalās vēlēšanās, vēl par diasporas pārstāvjiem. Pilna un tieša diasporas dalība parlamentā.*

No iespējamajiem modeļiem diasporas vēlamai parlamentārajai pārstāvniecībai diskusijas, galvenokārt, veidojās par pašreizējo modeli, proti, diaspora piedalās vēlēšanās, vēlē par Latvijas Republikas partiju sarakstiem, ir pārstāvēta parlamentā caur LR rezidentiem vienā (Rīgas) apgabalā un par alternatīvu risinājumu, kas prasītu būtisku vēlēšanu sistēmas maiņu, proti, ka diaspora piedalās vēlēšanās, tiek izveidots atsevišķs diasporas apgabals, un tā vēlē par Latvijas Republikas partiju sarakstiem.

Izvērtējot atšķirīgu diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļu priekšrocības un trūkumus, kā arī galvenos argumentus par labu vienam vai otram modelim, var secināt, ka

galvenie iebildumi veidojas ap diviem dominējošajiem diskursiem – diasporas politiskās pārstāvniecības vājuma un diasporas kā Latvijas vienotās pilsoniskās kopienas pārstāvniecības diskursiem.

Diasporas politiskās pārstāvniecības vājuma diskurss balstās pārliecībā, ka diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, tām piešķirtais finansējums ir nepietiekams, mainīgs un nestabils, politiskajai varai ir nenoturīga interese par diasporu, trūkst politiskā piedāvājuma diasporai kā specifiskai Latvijas elektorāta daļai, esošā vēlēšanu kārtība nenodrošina diasporas interešu tiešu pārstāvniecību Saeimā. Šī diskursa ietvaros galvenais mērķis ir pēc iespējas tiešāka diasporas politiskā pārstāvniecība Saeimā, tādējādi palielinot politiskās varas interesi un atbildību par diasporu. Kā piemērotākais risinājums tiek saskatīts atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals.

Diasporas kā Latvijas vienotās pilsoniskās kopienas pārstāvniecības diskursu raksturo pārliecība, ka diasporas politiskās intereses atbilst Latvijas un tās tautas kopējām interesēm, diasporas viedoklis tai svarīgos jautājumos tiek uzklausīts, politiskā vara ir atvērta dialogam ar diasporu, diasporas specifiskajām interesēm nepieciešamais finansējums daļēji ir jāpiesaista pašai diasporai, līdzdalība vēlēšanās ir Latvijas pilsoņa pienākums. Atbilstoši šim diskursam diasporas politiskās intereses un to pārstāvības mērķis ir sniegt savu ieguldījumu Latvijas kopējā attīstībā un uzturēt latviešu nacionālo identitāti diasporā. Tāpēc kā piemērotākais ir atzīts vēlēšanu apgabala brīvās izvēles modelis, kas primāri ļauj stiprināt diasporas vēlēšanu piederības sajūtu Latvijai.

Pētījuma galvenajos secinājumos un rekomendācijās norādīts, ka valsts institūciju rokās ir zināmas iespējas veikt uzlabojumus diasporas politiskās pārstāvniecības jomā, kur galvenais izaicinājums ir pāriet no deklaratīvās politikas (dažādu politiski deklaratīvu un konceptuālu dokumentu radīšana un politiskās pārliecības paušana) uz rīcības politiku (īstermiņa un ilgtermiņa izmaiņu veikšanu vēlēšanu norisē un sabiedriskajos procesos kopumā). Tas ietver gan ar diasporu kopējas informatīvās un intelektuālās vides radīšanu, gan valsts tēla veidošanu “uz iekšpusi” – t.i., kā mērķauditoriju uzskatot nevis starptautiskos aktorus, bet gan Latvijas pilsoņus. Turklāt īstenojot šādu politiku, jāņem vērā, ka diaspora sociāli demogrāfiskajos aspektos ir ļoti daudzveidīga un aptver ne tikai latviešus, bet arī citu tautību un etnisko grupu Latvijas pilsoņus.

Jāuzsver, ka ilgtermiņā visefektīvākie būs tie risinājumi, kuri politiskajā dienaskārtībā nonāks nevis kā politiķu, bet gan kā pašas sabiedrības iniciatīva. Tieši pilsoņu spēja pašorganizēties un politiskā līdzdalība ir līdzeklis politiskās kopienas veidošanā, un politiskās debates sabiedrībā ir cieši saistītas ar pilsonisko solidaritāti.

Tehniski-procedurālie risinājumi ietver nepieciešamību:

- Veidot īpašas informācijas kampaņas diasporai par dzīves vietas reģistrēšanas pienākumu, vēlēšanu norisi, procedūru, iespēju organizēt vēlēšanu iecirkņus savas dzīves vietas administratīvajā teritorijā un citiem formālajiem aspektiem.
- Turpināt īstenot pasākumus, kas ir vērsti uz maksimāli ērtas balsošanas procedūras nodrošināšanu - atbalstīt konsulāro iestāžu izbraukuma vizītes pirms vēlēšanām, lai reģistrētu pilsoņus vēlēšanām.
- Atvieglot pasta balsošanas procedūru, radot tehniski drošu risinājumu reģistrācijai internetā.
- Paaugstināt Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta kapacitāti vēlēšanu norises ārvalstīs koordinēšanai.
- Veidot īpašas priekšvēlēšanu reklāmas kampaņas diasporai, kas pamato, kāpēc ikkatriai balsij ir nozīme un kā balsojums ietekmē Latvijā un ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu nākotni un motivē doties balsot.
- Veidot īpašas vēlēšanu simulācijas, izglītības programmas un izglītojošas kampaņas diasporai. Uz Latvijā katru gadu notiekošās Jauniešu Saeimas bāzes iespējams radīt līdzīgu projektu, paredzot jauniešu politiskās debates par diasporas politiku un diasporas interesēm, vai paredzot konkrētu delegātu skaitu diasporas pārstāvjiem esošajā Jauniešu Saeimā.

Savukārt paplašinātais līmenis, proti, sabiedriski-politiski risinājumi ietver nepieciešamību:

- Veicināt diasporas interešu paušanu un pārstāvēšanu Saeimā ar jau izveidotu instrumentu palīdzību – sabiedrības iniciatīvu portālu www.manabalss.lv un līdzdalību Saeimas Sabiedrības saliedētības komisijas sēdēs.
- Stiprināt diasporas nevalstiskās organizācijas, atbalstot formas, satura un mērķa grupas ziņā daudzveidīgas sociālās, kultūras un pilsoniskās aktivitātes, radot priekšnosacījumus politiskajai aktivitātei.
- Pilsoniskās sabiedrības iniciēti pasākumi un kustības diasporas vēlētāju mobilizēšanai. Īpašs uzsvars liekams uz jaunāko paaudzi.
- Diasporas organizācijām pilnvērtīgāk izmantot jau esošos savu interešu aizstāvības un pārstāvības instrumentus, savas politiskās intereses paužot un aizstāvot ar Ārlietu ministrijas speciālo uzdevumu vēstnieka diasporas jautājumos starpniecību un Ārlietu ministrijas darba grupā diasporas politikai, pievienojoties Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memorandam, veidojot ciešāku sadarbību ar Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisiju.

- Diasporas organizācijām attīstīt savstarpēji konstruktīvu dialogu, mazinot šķelšanos starp tā dēvēto “vecu” un “jauno” diasporu un sekmējot vienotas diasporas kā Latvijas transnacionālās pilsoniskās kopienas daļas apziņu.
- Diasporas pašorganizēšanās spēju kāpināšana, veidojot organizācijas un aktīvi tajās iesaistoties un darbojoties.
- Latvijas diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, politiskā profila veidošana un spēcīnāšana.
- Plašu diasporas politisko interešu definēšana. Lai arī dažādām sabiedrības grupām, tai skaitā dažādām diasporas kopienām un indivīdiem, var būt dažādas politiskās intereses, politiska kopiena spēj funkcionēt, ja pastāv vienošanās par pamata politiskajiem mērķiem. Diasporas gadījumā politiskās intereses eventuāli ir definējamas Latvijas Eiroatlantiskās integrācijas kontekstā, aptverot gan ģeopolitiskās orientācijas veicināšanu, gan Eiropas Savienības pilsoņu iespēju spēcīnāšanu.
- Politiskajām partijām (partiju apvienībām) savās programmās ietvert mērķtiecīgu diasporas politiku, savukārt diasporai caur pilsoniskajām organizācijām kontrolēt to izpildi (atbildīgums vēlēšanu priekšā).
- Deputātu kandidātu, politiķu un ierēdņu regulāras (ne tikai priekšvēlēšanu) vizītes uz diasporas mītnes zemēm, skaidrojot politiku un veicinot politisko atbildīgumu.
- Valsts veidota politika diasporas apziņošanai un informācijas sniegšanai par diasporas aktualitātēm Latvijā, kopējas informatīvās telpas veidošana.
- Valsts interesēs ir rast instrumentus, kā saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni. Tas ir saistīts ne tikai ar nepieciešamību mazai nācijai saglabāt savu pilsoņu loku, bet arī ar demogrāfijas politiku.
- Veidot abpusēji izdevīgās konsultatīvās padomes, iespējams ar Vēstniecību/pārstāvniecību atbalstu, starp Latvijas valsts pārstāvjiem un dubultpilsoņiem, kurās dubultpilsoņi varētu izteikties un Latvijas valsts varas pārstāvji varētu izmantot viņu zināšanas, jo dubultpilsoņi ir arī nacionālu valstu resurss starptautiskajā vidē.
- Ārlietu ministrijas darba grupā diasporas politikai attīstīt tālāko diskusiju par nepieciešamajām izmaiņām diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelī, pieaicinot par vēlēšanu organizēšanu atbildīgās un iesaistītās institūcijas (CVK, ĀM Konsulāro departamentu u.c.).

Aija Lulle

Aizvien vairāk pasaules valstu veido mērķtiecīgu diasporas politiku, arī Latvija ir starp tām. Apvienoto Nāciju Organizācijā ir 193 dalībvalstis, un vairāk nekā pusē no tām - 110 - ir izstrādātas formālas programmas sadarbībai ar diasporām.

Jautājumi, kas saistīti ar diasporu un migrāciju, ir ārkārtīgi daudzveidīgi, taču šis pirmais Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra pētījums ir veltīts specifiskai tēmai – diasporas politiskajai pārstāvniecībai un tās parlamentārajai dimensijai.

Pētījums sastāv no trīs galvenajiem virzieniem:

- (1) Teorētisks un praktisks kabineta pētījums par diasporas politiskās pārstāvniecības formām un dažādās ES valstu pieejas *kartēšana*.
- (2) Teorētiskās analīzes virziens, pētot diasporas parlamentāro pārstāvniecību veidojošās dimensijas, ietverot arī mūsdienīgas pilsonības konceptu, proti, dubultpilsonību. Starptautiskās politikas virziens īpaši pievēršas demokrātijas izpratnes jautājumam diasporas pārstāvniecībā.
- (3) Empīrisks pētījums, analizējot statistikas datus un veicot padziļinātas intervijas ar ekspertiem, lai izzinātu politiskās pārstāvniecības pašreizējo situāciju un iespējamus alternatīvos diasporas parlamentārās pārstāvniecības veidus.

Politiskā pārstāvniecība ir tik ļoti plašs jēdziens, ka, to lietojot, runātājiem šķiet, ka visi zina, ko tas nozīmē. Tomēr tā definēšanai dažādu teoriju perspektīvās ir veltīts liels daudzums darbu un nepieciešamība pēc mūsdienīgiem definējumiem ir ļoti aktuāla. Īpaši auglīgu materiālu tam sniedz mūsdienu mobilā pasaule. Viens no labākajiem skaidrojumiem pieder Hannai Pitkinai, kura jau 1967.gadā to formulēja šādi: “Politiskā pārstāvniecība nozīmē aktivitātes, kas padara pilsoņu balsis, viedokļus un perspektīvas “redzamas” sabiedriskās politikas procesos. Politiskā pārstāvniecība parādās tad, kad politikas aktori runā, lobē, simbolizē un rīkojas citu vārdā politiskajā arēnā.”¹ Lai to panāktu, ir nepieciešami visdažādākie līdzekļi un mūsdienās diasporas pārstāvniecībā jo īpaši ir jāstrādā pie plašākiem, mūsdienīgākiem skaidrojumiem, kas pārsniedz attiecības starp formālu pārstāvi un vēlētājiem.

¹ Pitkin, H.F. (1967). *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California, p 3.

Tātad, pētījumā, plašā nozīmē, ar politisko pārstāvniecību mēs saprotam gan vēlšanu tiesības diasporas locekļiem, gan arī jautājumu klāstu, kas saistīti ar diasporas politiskās kompetences veidošanos dažādos līmeņos: indivīda interesi, iesaisti un sadarbību ar izcelsmes valsti un diasporas kopienu pašorganizēšanos. Šajā pētījumā galvenokārt runājam par diasporas parlamentārās pārstāvniecības dimensiju, jo, ņemot vērā, ka Latvijas normatīvais regulējums nepieļauj ārējo balsošanu pašvaldību vēlēšanās, tās no šī pētījuma priekšmeta ir izslēgtas.

Gan ES, gan citu pasaules valstu pieredze liecina, ka diasporas politika tiek ietverta teju ikvienā valsts iekšpolitikas atbildības jomā un vienlaikus ir vērsta uz to tautas daļu, kas dzīvo ārpus konkrētās valsts teritorijas. Pēdējo gadu laikā aizvien vairāk valstu diasporas politiku koordinē un pārrauga Ārlietu ministrijas, kas sniedz pozitīvu signālu diasporai, jo galvenais uzsvars ir likts uz sadarbību un dažādu politikas jomu koordināciju, nevis kontrolēšanu. Atšķirībā no emocionāli uzlādētā un nereti negatīvi iezīmētā termina „migranti”, termins “diaspora” ir pozitīvs apzīmējums un aizvien biežāk tiek lietots akadēmiskajā literatūrā visu emigrantu iekļaušanai.² Vēsturiskā skatījumā, sākotnēji par diasporām dēvēja klasiskās diasporas (piem., ebreju, grieķu, armēņu), kuras ilgstošā laika posmā bijušas spiestas pamest savu teritoriju un ir izkaisītas pa visu pasauli. Taču mūsdienās akadēmiskajā literatūrā vairs nepastāv šāds strikts dalījums.

Dr. Aija Lulle un jaunā pētniece **Elza Ungure** pētījumā veic analīzi par diasporas politisko pārstāvniecību Eiropas Savienības valstīs. Pētījumā skaidrots, kas ir īpaša diasporas politiskā pārstāvniecība, proti, kurās valstīs un kā nostiprinātas normas, kas dod diasporai iespēju ievēlēt savus pārstāvjus nacionālajos parlamentos. Autores arī raksturo mūsdienu praksi diasporas pārstāvniecībā valstīs, kurās nav šāda īpaša pārstāvniecības forma, pievēršoties tam, kā arī bez specifiskas pārstāvniecības tiek veidotas aktīvas, daudzveidīgas saites ar diasporu, raksturojumā pievēršoties pasākumiem un instrumentiem, kas ieviesti ES valstīs sadarbības ar diasporu veidošanai. Pētījumam ir pievienots arī apjomīgs pielikums, kurā alfabētiskā secībā sakārtotas ES valstis, sniedzot iespēju politikas veidotājiem, pētniekiem, studentiem un visiem interesentiem rast informāciju par politiskās pārstāvniecības pasākumiem un aktualitātēm konkrētās valstīs.

Teorētiskajā analīzē diasporas politiskā pārstāvniecība mūsdienās liek īpašu uzsvāru uz *tautas suverenitātes* nozīmi. Tauta, kas dzīvo ne tikai valsts teritorijā, joprojām ir nācijas daļa, tomēr saišu uzturēšanai ar to ir nepieciešama īpaša pieeja. Tātad, teorētiski diasporas

² Ragazzi, F. (2014) A comparative analysis of diaspora policies. *Political Geography* Vol.41, July, p 74–89

politiskā pārstāvniecība var tikt aplūkota kā attiecības starp valsti kā teritoriālu vienību un demokrātisku valsti kā procesu, kurā izpaužas valsts atjaunotspēja migrācijas kontekstā. Valsts *suverenitātei* ir vairākas nozīmes: iekšējā, savstarpēji saistītā (piemēram, pārrobežu plūsmu regulācijā), starptautiskajos normatīvajos aktos atzītā, un teritoriālā suverenitāte. Šīs nozīmes, jo īpaši migrācijas apstākļos, ir drīzāk ideālas, un emigrācijas valstīs neizbēgami ir jārod veidi, kā pārstāvēt nāciju ne tikai valsts teritorijā. Demokrātiskām valstīm ir jāmeklē veidi, kā leģitīmi artikulēt diasporas politisko pārstāvniecību bez iejaukšanās citu valstu iekšējās lietās. Līdz ar to tautas suverenitāte plašas emigrācijas apstākļos ir vismaz tikpat svarīga kā teritoriālā suverenitāte. Piemēram, valstī, kurai ir liels diasporas locekļu skaits, emigranti ar vēlēšanu tiesībām var ietekmēt vēlēšanu rezultātu, kaut arī šajā valstī paši nedzīvo.

Tādēļ starptautiskās politikas doktore **Gunda Reire** pētījumā pievēršas diasporas politiskās pārstāvniecības modelēšanai, kas politiskās līdzdalības un atbildīguma dimensijā ir liels izaicinājums gan no politikas zinātnes, gan politikas veidošanas viedokļa. Lai cik radoši un ideālistiski būtu teorētiskie pētījumi par transnacionālu dzīvi, par identitāti un pilsonisko sabiedrību, gan no teorijas, gan prakses viedokļa politiskajā pārvaldībā līdz šim ir vairāk domāts slēgtas sistēmas ietvaros, kur analīzes pamata elements ir nacionāla valsts un klasiskais Vēberisms – teritorijas, varas un sabiedrības triāde.

Autore padziļināti analizē minimālo demokrātijas definīciju, kas attiecas uz formālo demokrātiju ar četrām galvenajām pazīmēm: regulāras, brīvas un godīgas vēlēšanas, universālas vēlēšanu tiesības, valsts aparāta atbildīgums sabiedrības priekšā un efektīvas izpaušmes un biedrošanās garantijas. Dr. Reire raksturo, kā šī analīzes dimensija vairāk attiecas uz tehniskiem rādītājiem un iespēju, veicot nelielas korekcijas vēlēšanu norisē, paaugstināt diasporas parlamentārās pārstāvniecības demokrātijas pakāpi. Izmaiņas valsts politikā šīs dimensijas ietvaros ir iespējams veikt salīdzinoši ātri, piemēram, palielinot vēlēšanu iecirkņu skaitu, pilnveidojot informācijas sniegšanu par vēlēšanu norises aspektiem. Taču no paplašinātās demokrātijas definīcijas izriet otrā dimensija: politiskā līdzdalība, regulāra mijiedarbe un sadarbība starp diasporu un valsti, kā arī parlamenta atbildība visu vēlētajū, tai skaitā diasporas, priekšā. Šī dimensija, attiecībā uz diasporas parlamentāro pārstāvniecību, ietver uzdevumus veidot transnacionālu pilsonisko sabiedrību un efektīvu politisko komunikāciju ikdienā, kā arī nepieciešamību diasporai apzināt savas intereses, paust

tās un prasīt atbildību no ievēlētajiem pārstāvjiem.³ Diasporas uzskatīšana par nācijas sastāvdaļu, iesaistīšana politiskajā procesā un saikņu/interakciju aktīva veidošana liecina par valsts demokrātijas briedumu. Tomēr šādā procesā iztrūkst institucionalizēti atbildīguma mehānismi – diaspora, arī Latvijas gadījumā, visbiežāk ir izkaisīta pa visu pasauli, un tās pilsoniskās sabiedrības izpausmes formas, organizācijas un institūcijas pārstāv mazākumu. Tas, savukārt, var novest pie tā, ka šie pilsoniskie aktori ne vienmēr artikulē tās grupas intereses, kuras it kā pārstāv.

Pavisam nesen, 2013. gadā, arī Latvija pieņēma vēsturisku lēmumu savā pilsonības politikā, pieļaujot dubultpilsonību ar tādiem nosacījumiem, kas tās iegūšanu īpaši atvieglo Rietumvalstīs mītošās diasporas pārstāvjiem. Kādēļ tika izvirzīti šādi nosacījumi un kā tie ietekmē iesaistītās puses, tai skaitā daļu no Latvijas diasporas, kas paliek ārpus Eiropas Savienības un NATO valstu ietvara? Kā šie jautājumi ir vai nav saistīti ar nepilsoņiem Latvijā? Šie ir jautājumi, kuri neizbēgami tiek uzdoti Latvijas politikas veidotājiem un analītiķiem starptautiskos forumos, un šos jautājumus uzdod arī Latvijas diasporas pārstāvji. Politikas zinātniece **Dr. Ieva Birka**, kura nesen savu izglītību papildinājusi vienā no izcilākajām pilsonības pētījumu institūcijām Eiropā, Lucernas universitātē Šveicē, pētījumā padziļināti un konstruktīvi kritiski analizē dubultpilsonības jautājumu caur mūsdienu demokrātijas teoriju prizmu, norādot, piemēram, ka politika, kas attiecas uz emigrantu iekļaušanu un politika, kas attiecas uz valstī dzīvojošiem citu valstu pilsoņiem, nav tieši saistītas.⁴ Diasporas politika drīzāk ir jauns ģeogrāfisks ietvars, kurā valsts leģitimizē sarežģītās un reizumis konfliktējošās saiknes starp etnicitāti un piederību.

Politikas socioloģe **Dr. Evija Kļave** ir veikusi empīrisku, detalizētu pētījumu par situāciju Latvijā. Pētniece raksturo balsošanas procedūru ārvalstīs, normatīvā regulējuma ietvarā pievēršot uzmanību vēlēšanu rezultātu noteikšanas kārtībai, un tādā veidā sniedzot skaidru, ērti pārskatāmu un izprotamu analīzi, kuras līdz šim Latvijā ir pietrūcis. Pētījumā ir apkopoti publiski pieejamie statistikas dati par ārvalstīs balsojušo Latvijas pilsoņu līdzdalību Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās laika posmā no 1993.gada līdz 2014.gadam. Pētījumā autore analizē arī diasporas politisko aktivitāti, vēlēšanu aktivitāti ietekmējošus procedurālos ierobežojumus, kā arī plašākus, sociāli politiskos faktoros, piemēram, diasporas interesi par politiskajiem, ekonomiskajiem un sociālajiem procesiem Latvijā. Balstoties vispusīgā analizē, kas ietver arī datus no intervijām

³ Skatīt arī Latvijas Republikas Ārlietu Ministrijas Informatīvais ziņojums (2013) "Par Ārlietu Ministrijas sadarbību ar diasporu 2013.-2015." Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/aminfo_040213.pdf

⁴ Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship-voting beyond territory and membership. *Political Science & Politics*, 38(4), pp.683-687.

ar ekspertiem, autore iepazīstina ar iespējamiem un vēlamiem diasporas politiskās pārstāvniecības modeļiem un diskursu sadursmi starp iesaistītajām pusēm.

Visbeidzot pētījumā tiek sniegtas rekomendācijas parlamentārās pārstāvniecības uzlabošanai. Tās aptver gan salīdzinoši vienkāršākus procedurālos jautājumus, gan ilgstošu, pastāvīgu darbu, kas jāveic valstij un diasporai politiskās pārstāvniecības kompetences vairošanai. Pētījums kalpo arī kā pamats tālākam akadēmiskam darbam. Tā kā šis ir pirmais Diasporas un migrācijas pētījumu centra akadēmiskais veikums latviski, vairāki pētījumā skartie aspekti drīzumā tiks turpināti arī citos, padziļinātos pētījumos.

Autores pateicas visiem, kuri iesaistījās pētījumā, sniedzot ekspertu intervijas, palīdzot piekļūt datiem. Vislielākā pateicība prof. Žanetai Ozoliņai par konstruktīvu redzējumu, vērtējumu un ieteikumiem, kā arī visiem, kuri sniedza ieguldījumu Latvijas Universitātē 2014.gada 18.decembrī notikušajā diskusijā par pētījumu, kā arī citiem pētniekiem un valsts tiesību ekspertiem, kuri palīdzējuši pilnveidot izpratni par Latvijai tik nozīmīgo diasporas politiskās pārstāvniecības jautājumu.

Eiropas Savienības valstis: pieejas un instrumenti diasporas pārstāvniecībai

Aija Lulle un Elza Ungure

Šī daļa veltīta Eiropas Savienības (ES) valstu aktivitāšu analīzei, attiecībā uz diasporu. Pirmkārt, mūsu mērķis ir izprast, kādēļ noteiktas valstis iesaista diasporu nacionālas valsts procesos un attīstības politikā, bet citas nē, kādēļ noteiktas valstis attiecībā uz diasporu attīsta tikai kultūras un izglītības politiku, kamēr citas ilgtermiņā diasporu neņem vērā. Otrkārt, mēs vēlamies izzināt, kas ir aktuālākie jautājumi ES valstīm diasporas jomā un, treškārt, kādi instrumenti tiek izmantoti diasporas politiskās pārstāvniecības labākai veidošanai un kā tie noder Latvijas kontekstā. Katra no ES valstīm ir analizēta arī atsevišķi, tādēļ ar to aktivitātēm varat iepazīties apjomīgajā pielikumā šī pētījuma publikācijas beigās.

ES valstis ir ļoti dažādas gan vēsturiskajā pieredzē, tai skaitā, koloniālisma un piedzīvoto karu, etnisko un politisko konfliktu vēsturē, gan mūsdienu ekonomiskajā attīstībā, kultūrpolitikā un attieksmē pret imigrantiem, gan attieksmē pret savas nācijas daļu, kas ilgstoši dzīvo ārpus izcelsmes valsts.

Vispirms gribam kļiedēt divus tipiskus pieņēmumus, kas nereti, bez analīzes tiek attiecināti uz to, vai un kādām valstīm ir vajadzīga aktīva diasporas politika. Pirmkārt, pastāv bagātas valsts un pasīvas diasporas politikas pieņēmums. Tas ir viedoklis, ka, vienkāršoti runājot, diasporas jautājumi ES nav aktuāli, jo ekonomiskās varas valstīm tie nav aktuāli. Pastāv vairākas kopsakarības, kas būtiski ietekmē diasporas politiku veidošanos noteiktās valstīs: piemēram, ir raksturīgi, ka valstis ar augstu iekšzemes kopprodukta līmeni, piemēram, Apvienotā Karaliste, Luksemburga, Austrija, Vācija, Ziemeļvalstis, Itālija, Spānija vairāk attīstīta kultūras sadarbību, savas kultūras un valodas popularizēšanu ārvalstīs un tādējādi diasporas politika drīzāk izpaužas pastarpināti: caur kultūras un valodas centriem, uzņēmēju organizācijām un tirdzniecības kamerām, nodarbinātības veicināšanu starptautiskos uzņēmumos, kur darbojas šo valstu ekspatriāti⁵. Šīs valstis var diasporai piedāvāt vēlēšanu

⁵ Šajā tekstā vietumis rakstām terminu “ekspatriāti,” kā to daudzkārt lieto akadēmiskajā literatūrā, īpaši apzīmējot cilvēkus, kuri brīvprātīgi devušies prom no savas izcelsmes valsts. Parasti ekspatriātiem raksturīgs, ka viņi ir ekonomiski aktīvi, nereti pieder vidusšķīrai, ir ekonomiski nodrošināti, uztur saiknes ar dzimteni un, būtiski, ne viņu pašidentitāte, nedz arī sociālā identitāte netiek cieši saistīta ar pretrunīgo un nereti negatīvu nokrāsu ieguvušo kategoriju “migranti.” Īsumā vienkāršojot, var teikt, ka ekspatriāti tiek uztverti kā

tiesības, bet politiskā līmenī tam nav izšķirošas nozīmes. Tomēr nesenā ekonomiskā un finanšu krīze šo situāciju maina, tādēļ, īpaši Dienvideiropas valstīs, kuras ir skārusi krīze, izraisot lielu bezdarbu, sāk pievērsties diasporas politikai arī attiecībā uz nesenajiem emigrantiem. Taču jāuzsver, ka arī ekonomiski spēcīgām valstīm ir liela diaspora ārzemēs, piemēram, pēc dažādām aplēsēm, Lielbritānijā dzīvo ap 2,3 miljoni imigrantu, kamēr ap 2 miljoniem britu dzīvo citās Eiropas valstīs.

Otrkārt, pastāv diasporas lieluma un aktīvas politikas pieņēmums. ES ir daudzas valstis, kurām ir ļoti plaša diaspora, skaitliski pat lielāka nekā tās iedzīvotāji konkrētajā valstī. Tādas ir, piemēram, Horvātijai, Īrijai, Grieķijai, Portugālei. Diasporas ir veidojušās dažādos vēsturiskos posmos, izceļošana notikusi atšķirīgu iemeslu dēļ. Eiropas Padomes Venēcijas komisija⁶ ieteic, ka valstīm ar lielu diasporu labāk ir piedāvāt noteiktu deputātu skaitu, ko tā var ievēlēt, jo citādi diaspora var ievērojami ietekmēt vēlēšanu rezultātu nacionālā valstī. Tomēr šis ieteikums pārkāpj katras balss vienlīdzības principu, tādēļ nav pārsteigums, ka vairums valstu to tomēr neievieš savā politikā. Laika gaitā ir izveidojušās kopienas, kurām ir ļoti daudzveidīga sadarbība ar vēsturisko dzimteni, taču tas automātiski nenozīmē, ka iespējams runāt par kopsakarību, kur valstis ar skaitliski lielu diasporu arī piešķirtu diasporai visplašākās vēlēšanu tiesības. Piemēram, Grieķija nedod tiesības diasporai piedalīties nacionālajās vēlēšanās; šādas tiesības ir ļoti apgrūtinātas arī Īrijas un Apvienotās Karalistes, kā arī Maltas un Dānijas diasporām.

Šie divi populārie pieņēmumi neapstiprinās ES valstu pašreizējo aktivitāšu analīzē. Tādēļ izmantojam citus analīzes principus, lai skaidrotu kopīgo un atšķirīgo ES valstīs (un globālā kontekstā). Visauglīgākais un izskaidrot spējīgākais ir diasporas pārvaldības princips. Mēs raugāmies, kā nacionālas valstis dod tiesības savai diasporai ārpus valsts piedalīties vēlēšanās un kā institucionāli tiek īstenota atbildība par diasporu.

Tādēļ turpmāk tekstā skaidrosim, kas ir īpaša diasporas politiskā pārstāvniecība, proti, kurās valstīs un kā nostiprinātas normas, kas dod diasporai iespēju ievēlēt savus pārstāvjus nacionālajos parlamentos. Raksturosim mūsdienu praksi diasporas pārstāvniecībā valstīs, kurās nav šāda īpaša pārstāvniecības forma, pievērsoties tam, kā arī bez specifiskas pārstāvniecības tiek veidotas aktīvas, daudzveidīgas saites ar diasporu. Visbeidzot, īpaši pievērsīsimies pasākumiem un instrumentiem, kas ieviesti ES valstīs sadarbības ar diasporu veidošanai.

profesionāli, izglītoti, aktīvi ļaudis un viņu ģimenes locekļi, kas dzīvo ārpus savas dzimtenes, taču vienlaicīgi pārstāv savu izcelsmes valsti un kultūru ikdienas dzīvē un uztur saites ar izcelsmes valsti.

⁶For democracy through law -The Venice Commission of the Council of Europe, Council of Europe. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation> [Skatīts 25.01.2015.]

1.1. Īpaša diasporas politiska pārstāvniecība

Divdesmitā gadsimta otrajā pusē, kad globāli aizsākās diasporas īpašā pārstāvniecība, kā pirmais piemērs jāmin Maroka. Marokā kopš 1984. gada bija izveidots atsevišķs vēlēšanu iecirknis, taču tas bija laiks pirms digitālās ēras, un realitātē nebija iespējams pilnvērtīgi pārstāvēt diasporu. Maroka, un vēl arī Kuka salas, ir vienīgās valstis pasaulē, kuras bija ieviesušas īpašu pārstāvniecību, bet no tās atteicās.

2014. gadā 13 valstīs visā pasaulē (tai skaitā, piecās ES valstīs) diasporas vēlētajiem varēja balsot par savu - diasporas pārstāvi. Šīs valstis ir: Alžīrija, Kaboverde, Kolumbija, Horvātija, Dominikānas Republika, Ekvadora, Francija, Itālija, Maķedonija, Mozambika, Portugāle, Rumānija un Tunisija.

Pievēršoties ES valstīm, piemēram, Francija kopš 1948. gada dod iespējas diasporas pārstāvjiem ievēlēt 12 senatorus, un kopš 2012. gada diaspora ir pārstāvēta arī Nacionālajā Asamblejā. Itālijas diasporai, balsojot pa pastu, ir iespējas ievēlēt 12 pārstāvjus nacionālajā parlamentā un sešus senatorus, kas pārstāv diasporas intereses.

Visām valstīm ar īpašu diasporas pārstāvniecību raksturīgas:

- 1) Lielas, vēsturiski iesakņojušās diasporas.
- 2) Stabīlas, sistēmiskas pārmaiņas vēlēšanu sistēmā.
- 3) Aptuvena deputātu vietu sadale saskaņā ar diasporas lielumu.
- 4) Balsis tiek svērtas par labu nacionālas valsts pastāvīgajiem vēlētajiem, lai mazinātu diasporas ietekmi uz nacionālu valsti.
- 5) Kopējā tendence: emigrantu līdzdalība ir zema un pastāvīgi krītas laika gaitā. Piemēram, 1976. gadā, kad Portugāle ieviesa tiesības arī diasporai piedalīties vēlēšanās, līdzdalība bija 86,8%, savukārt 2009 tā jau bija nokritusies līdz 15,3%, pavisam neredzams pakāpjoties 2011. gadā līdz 17,1%. Salīdzinājumam, pilsoņu, kas ir Portugāles rezidenti, līdzdalība 1976. gadā bija 85,6% un 58,03% 2011. gadā. Dažās valstīs, kurās ir īpašā sistēma, ievēlot diasporas pārstāvjus, ir arī augstāki līdzdalības rādītāji, tomēr kopējā tendence ir, ka diasporas līdzdalība vēlēšanas ir ievērojami zemāka.

Gan valsts, gan diasporas pārstāvji līdzdalību vēlēšanās pamato kā ar simbolisku saikni, tā ar politisku aprēķinu. Aizvien vairāk valstu pasaulē savu leģitimitāti veido nevis kontrolējot iedzīvotājus savā teritorijā, bet *pārstāvēt* nāciju, kuras daļa ir arī ārpus teritorijas. Piemēram,

Francijas diasporai ir tiesības piedalīties Francijas nacionālajās vēlēšanās⁷ un referendumos, diasporas balsojumu organizējot pa reģioniem (Ziemeļeiropas, ASV un Kanādas, Dienvidamerikas, Spānijas un Portugāles, kā arī Austrumāfrikas) un paredzot diasporas vēlētiem pārstāvjiem 11 no 577 Senāta vietām, par kuru nepieciešamību un lietderību gan pastāv dažādi viedokļi: gan tādi, kas pauž, ka Senātā nepieciešami locekļi, kuri reprezentētu Francijas diasporas attieksmes un intereses, gan tādi, kas pauž bažas par to, vai pārstāvju attālinātība no Francijas ikdienas dzīves nenovedīs pie viņu izolācijas valdībā, gan arī tādi viedokļi, kas pieļauj, ka diasporas pārstāvniecībai Parlamentā nebūs praktiskas nozīmes un iespaida uz politikas veidošanu, izsakot minējumus, ka šis ir politisks solis ar mērķi ievirzīt balsojumu vēlamā gultnē.⁸

Ārvalstīs dzīvojošo francūžu Asambleja (*Assemblée des Français de l'étranger*) sastāv no Asamblejas prezidenta, diviem viceprezidentiem un sešiem locekļiem. Asambleja pārstāv ārvalstīs dzīvojošos francūžus komunikācijā ar Ārlietu un Starptautiskās Attīstības Ministriju, savas jurisdikcijas ietvaros ir tiesīga pieņemt lēmumus, kas saistīti ar ārvalstīs dzīvojošajiem francūžiem, konsulārajiem jautājumiem un vispārīgiem jautājumiem, kas saistīti ar ārzemēs dzīvojošo francūžu kultūru, izglītību, ekonomiku, sociālo dzīvi utt. Asambleja var konsultēt valdību, Nacionālās Asamblejas Prezidentu vai Senāta Prezidentu jautājumos, kas saistīti ar francūžiem ārpus Francijas, kā arī iesaistīties politikas, kas attiecas uz ārzemēs dzīvojošajiem francūžiem, apspriešanā.

Horvātijā īpaša diasporas pārstāvniecība ir gan vēlēšanu kontekstā, gan arī politikas veidošanā. Horvātija veido globālas nācijas politiku, kurā diasporai ir integrāla loma valsts attīstībā un valsts tēla veidošanā. Horvātijas Diasporas Kongresa (*Croatian Diaspora Congress*)⁹ organizētāji uzskata, ka pašlaik pastāvošās diasporas organizācijas un institūcijas, kas darbojas ārpus Horvātijas, ir labs pamats globāla mēroga sakaru izveidošanai ar diasporu, savstarpēji apvienojot tai piederīgos, kā arī veicinot komunikāciju starp Horvātiju un diasporu un ļaujot īstenot stratēģiskus mērķus, kas paredz diasporas iesaistīšanos.

Itālijā 2001. gadā politiķis Mirko Tremalia (*Mirko Tremaglia*) panāca, ka 6 vietas Ministru Kabinetā un 12 vietas Senātā tiek rezervētas itāļu diasporas pārstāvjiem, kurus ievēl diaspora, balsojumu sadalot pa kontinentāliem reģioniem. Diasporu var pārstāvēt arī

⁷ Banham, P. (2012). *New Powers for the French Diaspora*. [tiešsaiste] A Little View of the World. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.alittleviewoftheworld.co.uk/new-powers-for-the-french-diaspora/>> [Skatīts 25.01.2015.]

⁸ Banham, P. (2012).

⁹ Croatian Diaspora Congress – Zagreb 2014. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.hrvatski-iseljenicki-kongres.org/en/>> [Skatīts 25.01.2015.]

valstspiederīgie, kuri nekad nav bijuši Itālijā un nepārvalda itāļu valodu¹⁰. Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības Ministrija ar likumu Nr. 470/1988 izveidojusi Ārzemēs Rezidējošo Itāļu Reģistru (*The Registry of Italians Resident Abroad*), kas satur personas datus par itāļiem, kuri uzturas ārzemēs ilgāk par 12 mēnešiem. Reģistrēšanās reģistrā sniedz pilsoņiem piekļuvi dažādiem pakalpojumiem, kā arī nodrošina viņiem iespēju piedalīties vēlēšanās un referendumos, t.sk., ievēlot Itālijas pārstāvjus Eiropas Parlamentā¹¹.

- 6) 2012. gadā 10 Rumānijas Parlamenta locekļi izteica likuma priekšlikumu, kas, atsaucoties uz 2007. gadā apstiprināto likumu par atbalsta sniegšanu rumāņiem jebkurā vietā, veicinātu visu rumāņu diasporas locekļu piekļuvi Rumānijas pilsonībai. Priekšlikums tika izteikts, jo 1991. gadā pieņemtais pilsonības likums paredzēja, ka visi kādreizējie Rumānijas iedzīvotāji un viņu pēcnācēji var pieteikties pilsonībai neatkarīgi no viņu etniskās piederības. Likuma priekšlikums tika noraidīts, to pamatojot ar apgalvojumu, ka tas balstīts etniski-nacionālistiskā priekšstatā par to, kas ir nācija, privileģējot pilsonības saņemšanai etniskos rumāņus, neatkarīgi no tā, vai viņi kādreiz dzīvojuši Rumānijai piederošās teritorijās vai nē. Jāuzsver, ka iespējamās izmaiņas pilsonības likumā iespaidotu gan reģionālo politiku (Rumānijas attiecības ar Ukrainu, Moldovu un Ungāriju), gan imigrācijas procesus starp valstīm, kas ir un nav ES dalībvalstis, turklāt tiek lēsts, ka izmaiņas, mainoties vēlētāju sastāvam, piedzīvotu arī iekšpolitika.¹²

1.2. Balsošanas metodes kā līdzdalības formas vēlēšanās

Līdzdalības formas izvēlei ir izšķiroša nozīme: ir pierādīts, ka balsojot klātienē (nevis pa pastu vai elektroniski), visvairāk nobalso galvaspilsētās un lielajās pilsētās dzīvojošie. Cilvēki biežāk izvairās balsot ar pilnvarojumu vai pa pastu, jo neizjūt īstu garantiju, ka viņu balss tiek ņemta vērā. Tomēr balsošana pa pastu un elektroniskā balsošana ir visefektīvākais veids, kā nodrošināt līdzvērtīgas līdzdalības iespējas, neatkarīgi no tā, kur balsotājs dzīvo.

¹⁰ The Voting Diaspora (2012). [tiešsaiste] Beachcombing's Bizarre History Blog. Pieejams: <<http://www.strangehistory.net/2013/02/24/the-voting-diaspora/>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹¹ Registry of Italians Resident Abroad (A.I.R.E.). [tiešsaiste] Farnesina: Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Pieejams: <http://www.esteri.it/MAE/EN/Italiani_nel_Mondo/ServiziConsolari/AIRE.htm> [Skatīts 25.01.2015.]

¹² Dumbrava, C. *Rolling back history: The Romanian policy of restoration of citizenship to former citizens* [tiešsaiste] CitSee: Citizenship in Southeast Europe. Pieejams: <<http://www.citsee.eu/citsee-story/rolling-back-history-romanian-policy-restoration-citizenship-former-citizens>> [Skatīts 25.01.2015.]

Tabula 1. Salīdzinoša ES valstu tabula par diasporas iespējām balsot izcelsmes valsts vēlēšanās un tautas nobalsošanās (referendumos)

Valsts	Gads*	Vēlēšanu tips	Balsošanas metode
Apvienotā Karaliste**	2011	Nacionālās, referendumi	Pa pastu, ar pilnvarojumu
Austrija	1990	Prezidentālās, nacionālās, referendumi	Pa pastu
Beļģija	1998	Nacionālās	Personīgi, pa pastu, ar pilnvarojumu
Bulgārija	2007	Prezidentālās, nacionālās	personīgs
Horvātija	2003	Nacionālās	personīgs
Kipra**	2011	Prezidentālās, nacionālās	personīgs
Čehija	1996	Nacionālās	personīgs
Dānija**	2009	Nacionālās, referendumi, pašvaldību	Personīgs, pa pastu
Igaunija	2002	Nacionālās, referendumi	Personīgi, pa pastu, elektroniski
Somija	1998	Prezidentālās, nacionālās, pašvaldību	personīgs
Francija	2012	Prezidentālās, nacionālās, referendumi, atsevišķas vietas Senātā	Personīgi, pa pastu, elektroniski
Grieķija	2013	Nepieļauj diasporas balsojumu	Nav
Īrija**	1923	Prezidentālās, nacionālās, referendumi, pašvaldību	Pa pastu
Itālija	2002	Nacionālās, referendumi	Pa pastu
Latvija	1995	Nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu
Lietuva	1992	Prezidentālās, nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu
Luksemburga	2005	Nacionālās, referendumi,	Pa pastu

		pašvaldību	
Malta	2013	Nepieļauj diasporas balsojumu	Nav
Nīderlande	1989	Nacionālās	Pa pastu, ar pilnvarojumu
Polija	2011	Prezidentālās, nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu, ar pilnvarojumu, pa faksu
Portugāle	1997	Prezidentālās, nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu
Rumānija	2008	Prezidentālās, nacionālās	personīgs
Slovākija	2004	Nacionālās	Pa pastu
Slovēnija	1992	Prezidentālās, nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu
Spānija	2011	Nacionālās, referendumi	Pa pastu
Ungārija	2004	Nacionālās, referendumi	personīgs
Vācija	1985	Nacionālās	Pa pastu
Zviedrija	2005	Nacionālās, referendumi	Personīgs, pa pastu, ar pilnvarojumu

*Vēlēšanu likuma gads, kurā apstiprināta norma attiecībā uz diasporas balsojumu

** Diasporas dalība vēlēšanās realitātē ir būtiski ierobežota. Grieķija un Malta nepieļauj balsošanu ārzemēs. Taču arī Apvienotajā Karalistē, Dānijā, Īrijā un Kiprā pastāv dažādi ierobežojumi, kas būtiski samazina diasporas locekļu iespēju piedalīties vēlēšanās un lielākā daļa šo valstu diasporu locekļu nepiedalās savas pilsonības valsts nacionālajās vēlēšanās. Piemēram, Grieķijā diasporas pārstāvji var balstot vienīgi tad, ja viņi ierodas Grieķijā. Līdzīga sistēma ir arī Maltā. Diasporu pārstāvji aktīvi apstrīd šīs normas: Eiroparometra aptaujā vairāk nekā divas trešdaļas aptaujāto eiropiešu puda viedokli, ka šādi ierobežojumi ir nepamatoti. (*Electoral Rights, Flash Eurobarometer 364*, aptauja 2013. gada martā). Piemēram, Apvienotās Karalistes pilsoņi nevar piedalīties vēlēšanās, ja pēdējo 15 gadu laikā pēc dzīvesvietas adreses Apvienotajā Karalistē nav reģistrējušies vēlēšanām. Kipras pilsoņi nevar balstot, ja nav dzīvojuši Kiprā sešus mēnešus pirms nacionālajām vēlēšanām. Dānijas pilsoņi tiek saglabāti vēlēšanu reģistrā tikai tādā gadījumā, ja viņi ir deklarējuši savu vēlmi atgriezties Dānijā divu gadu laikā. Šis regulējums ir ietverts valsts konstitūcijā.

Avots: *Institute for Democratic and Electoral assistance*, 2014. gada janvāra dati.

Grieķija ir īpaša ES kontekstā: vismaz puse Grieķijas pilsoņu dzīvo ārpus savas valsts teritorijas, aktīvi seko notikumiem Grieķijā, tīklojas, uztur grieķu kultūru ikdienas dzīvē, bet viņiem nav ļauts piedalīties nacionālajās vēlēšanās. Gan pētnieki, gan grieķu diasporas

pārstāvji paši ļoti aktīvi iebilst pret liegumu piedalīties vēlēšanās. Piemēram, *Facebook* ir izveidota īpaša lapa "*I can't vote*," kurā apkopoti grieķu diasporas pārstāvju viedokļi, un protesta akcijas pret balsošanas liegumu.

Vēlēšanu sistēmas arī tiek papildinātas un mainītas, ieklausoties diasporas vajadzībās. Piemēram, saistībā ar Latvijas diskusijām, vai ir nepieciešams veidot atsevišķu vēlēšanu apgabalu vai arī diasporas balsis sadalīt pa esošajiem apgabaliem, līdzīgas diskusijas nesen notikušas Beļģijā. 2011. gadā Beļģijā tika panākta vienošanās (*the Butterfly Agreement*), kas paredz, ka balsis, ko vēlēšanās nodod diaspora, ir pamatotas, piemēram, pieskaitot balsi vēlēšanu reģionam, kurā vēlētājs dzimis, vai kas bijusi viņa pēdējā dzīvesvieta Beļģijā.¹³

Arī Bulgārijā, laikā, kad atbildīgais par attiecību ar bulgāru diasporu stiprināšanu bija Simeons Djankovs (*Simeon Djankov*), kurš aktīvi tikās ar bulgāru kopienām pasaulē, Sofijas ziņu aģentūra novinite.com norāda, ka praksē pastāvēja daudzas problēmas, kas kavēja diasporas iesaistīšanu Bulgārijas dzīvē, piemēram, vāja prezidentālo vēlēšanu organizācija.¹⁴ Taču jāuzsver, ka jau 2014. gada Bulgārijas parlamenta vēlēšanās ārvalstīs esošie Bulgārijas pilsoņi nodeva 131 590 balsis¹⁵.

1.3. Diasporas politiskā pārstāvniecība – aizvien pieaugoši nozīmīga ES valstīs

Politiskā pārstāvniecība ir jēdziens, kas sevī ietver daudz vairāk nekā tikai dalību vēlēšanās. Tas ir politikas rīcības virziens, ikdienas prakse, kā valstis pārstāv un aizstāv savu diasporu un sadarbojas ar to. Aizvien vairāk valstu diasporas politika mūsdienās iekļauj ārpolitikas prioritātēs¹⁶. Stratēģiska valsts institūciju sadarbība un plānošanas dokumenti atgriešanās veicināšanai ir īpaši raksturīgi Centrālās un Austrumeiropas valstīs. Piemēram, 2014. gadā ārvalstīs dzīvojošie poļi un dažādi eksperti iesaistījās diskusijā par Polijas Ārlietu Ministrijas izstrādātās Valdības Programmas Sadarbībai ar Polijas Diasporu 2015.-2020.

¹³ Clerix, K., Lambrechts, M. (2013). *Belgians Abroad*. Leysen, F., Baines, M. (tulk.). [tiešsaiste] MO: Mondiaal Nieuws. Pieejams: <<http://www.mo.be/en/article/belgians-abroad>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁴ Dikov, I. (2012). *The Bulgaria 2011 Review: Foreign Policy and Diplomacy*. [tiešsaiste] novinite.com: Sofia News Agency. Pieejams: <<http://www.novinite.com/articles/135528/The+Bulgaria+2011+Review%3A+Foreign+Policy+and+Diplomacy>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁵ Bulgarian elections 2014 liveblog. [tiešsaiste] LSE: The London School of Economics and Political Science. Pieejams: <<http://blogs.lse.ac.uk/lsee/2014/10/05/bulgarian-elections-2014-liveblog/>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁶ Sk., piem., Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland. 2012. *Polish Foreign Policy Priorities 2012-2016*.

gadam saturu.¹⁷ Diasporas pārraudzība kopā ar ārlietām arī ir pozitīvs signāls diasporai, un realitātē praktiski tiek īstenota kā horizontāla politika, sadarbojoties vairākām valsts institūcijām, tomēr liekot uzsvaru uz to, ka ārvalstīs dzīvojošie pilsoņi ir nācijas daļa. Vēl nesenā pagātnē diaspora vairākās valstīs nereti bija vai nu iekšlietu institūciju atbildība, tādējādi netieši vairāk uzsverot kontrolējošo elementu diasporas politikā, vai arī tieša kultūras nozares atbildība, uzsverot kultūras uzturēšanas un saglabāšanas nozīmi. Tomēr kā ārlietu sfēra, diasporas politika spēj būt īpaši auglīga un daudzveidīga, veidojot tiltu starp ārpolitiku un dažādām nacionāla mēroga politikām¹⁸.

Politiski atbildība par diasporu visbiežāk ir īpašu departamentu līmenī, līdzīgi kā tas risināts arī Latvijas gadījumā ar speciālo uzdevumu vēstnieka diasporas jautājumos posteņa izveidi Latvijas Republikas Ārlietu ministrijā. Šādi posteņi vai atsevišķi departamenti ir arī, piemēram, Bulgārijā, Čehijā, Polijā, Rumānijā, Lietuvā, Slovēnijā, Slovēnijā un Ungārijā¹⁹.

Paralēli ierastajiem konsulārajiem pakalpojumiem, ko sniedz Ārlietu ministrijas, arī citas jomas pārstāvošās ministrijas, piemēram, veselības, labklājības, nodarbinātības, izglītības un kultūras, iesaistās sadarbībā ar diasporu. Svarīgi ir nepārtraukti modernizēt konsulāros pakalpojumus, tādēļ aizvien vairāk valstu, piemēram, Austrija²⁰, Lietuva un citas veido speciālus portālus, interneta tehnoloģijās balstītu pakalpojumus. Jāuzsver, ka arī Latvijas Ārlietu ministrija pozitīvi izceļas citu ES valstu starpā ar aktīvu diasporas informēšanu savā mājas lapas sadaļā “Tautiešiem ārzemēs,” kā arī izzīņojot diasporai domātos jaunumus un aktualitātes Latvijā caur sociālajiem medijiem.

Vēl augstākā līmenī, veidojot atsevišķu ministra portfeli diasporas jautājumos, diaspora no ES valstīm ir pārstāvēta tikai Īrijā. Tās Diasporas lietu ministrs (*Minister of State for the Diaspora*) kopš 2014. gada jūlija ir ministrs Džimmijs Dēnihanš (*Jimmy Deenihan*)²¹.

Savukārt, citviet pasaulē ir spēcīgas diasporas ministrijas. Tādas valstis ir, piemēram, Armēnija, Gruzija, Haiti un Indija.²² Birokrātiskais ietvars ir būtisks, jo tas stiprina likumīgās

¹⁷Foreign minister's consultations on the situation of Polish diaspora and Poles abroad. (2014). [tiešsaiste] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland. Pieejams:

<http://www.mfa.gov.pl/en/news/foreign_minister_s_consultations_on_the_situation_of_polish_diaspora_and_poles_abroad> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁸Ministry of Foreign Affairs of Hungary. *Act on Hungarians Living in Neighboring Countries: Interests and Goals*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/A08A8619-B08C-450F-A70B-0949A5467BAB/0/Statusz_EN.pdf>; Office of the Government of the Republic of Slovenia for Slovenians Abroad. 2011. *Action Plan Regarding Co-Operation with Slovenian Scientists and Other Top Experts Abroad*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.msz.gov.pl/resource/d31571cf-d24f-4479-af09-c9a46cc85cf6:JCR>>

¹⁹Heleniak, T. (2013). Diasporas and development in post-communist Eurasia. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.migrationpolicy.org/article/diasporas-and-development-post-communist-eurasia>>

²⁰Tiešsaistes platforma austrians.org

²¹Jimmy Deenihan, TD. [tiešsaiste] Department of Foreign Affairs and Trade. Pieejams: <<https://www.dfa.ie/about-us/who-we-are/our-ministers/minister-of-state-jimmy-deenihan>> [Skatīts 25.01.2015.]

un sociālās saites starp valdību un diasporu. Ja tas netiek darīts, valdības ar daudzskaitlīgu diasporu veido para-pilsonības formas, piemēram, etniskās kartes (tādas izsniedz indiešiem ārzemēs, Turcija izsniedz sārtās kartes turkiem ārzemēs, Horvātija – Cro-kartes). Savukārt citviet pasaulē, piemēram, Meksikas, Gvatemalas un Brazīlijas neregulārajiem migrantiem, tiek izsniegtas konsulārās identifikācijas kartes – “*matricula consular*” –, kas, piemēram, meksikāņiem var kalpot kā alternatīvs identifikācijas dokuments bankas kontu atvēršanai vai autovadītāja apliecības iegūšanai atsevišķās pavalstīs ASV.²³

Dubultpilsonība²⁴ aizvien vairāk tiek pieļauta daudzās ES valstīs un raksturo šo valstu demokrātijas briedumu mūsdienu migrācijas apstākļos. Situācijās, kad pilsoņi ārzemēs nevar balsot, tiek veidotas emigrantu asociācijas kā alternatīva politiskās reprezentācijas forma, piemēram, *Assemblée des Français de l'Étranger* Francijā vai *Comitati degli Italiani Residenti all'Estero* (COMITES) Itālijā. Īpaši jāuzsver arī tuvējās Somijas diasporas aktivitātes, kas tiek īstenotas caur diasporas parlamenta platformu.²⁵

Diasporas politiskās pārstāvniecības pilnveide nacionālo valstu līmenī iet roku rokā ar savstarpēju mācīšanos no citu valstu pieredzes. Piemēram, 2014. gada janvārī Ungārijas premjerministrs Viktors Orbans (*Viktor Orbán*) paziņoja, ka Ungārija ir atvērta mācīties no citu valstu labās prakses un, ņemot vērā, ka aptuveni 2,6 miljoni ungāru izcelsmes cilvēku dzīvo ārpus Ungārijas, pauda nepieciešamību izveidot funkcionējošu „pasaules piederīgo” (*world people*) tīklu. Orbans norādīja, ka viena no jaunajām pamatvērtībām un stūrakmeņiem, kas iekļauti jaunajā, 2011. gadā pieņemtajā Konstitūcijā, uz kā turpmāk balstīsies ungāru sabiedrība un politika, ir skatījums uz ungāru diasporu kā uz pilntiesīgu Ungārijas nācijas daļu. 2013. gadā Orbans uzsvēra, ka šāda pieeja ir būtiska mūsdienu apstākļos, kad, globalizācijas un citu pārmaiņu iespaidā, ierastās ekonomiskās, politiskās un kultūras pārvaldes un saimniekošanas formas vairs nedarbojas, tādēļ valdība paredzējusi īstenot stratēģiju sakaru ar Austrumeiropu dibināšanai²⁶. Līdzīgā veidā savstarpēja mācīšanās notiek starp valsts politikas veidotājiem un diasporas pārstāvjiem, kur vislabākie rezultāti ir

²² Agunias, D., & Newland, K. (2012). Developing a road map for engaging diasporas in development: A handbook for policymakers and practitioners in home and host countries. Geneva: International Organization for Migration and Washington: Migration Policy Institute.

²³ Bruno, A., & Storrs, K. L. (2005). Consular identification cards: Domestic and foreign policy implications, the Mexican case, and related legislation. Washington: CRS Report for Congress.

²⁴ Sīkāk par dubultpilsonības lomu demokrātijas procesos skatīt. 2.daļu.

²⁵ The Finnish Expatriate Parliament (the FEP). [tiešsaīse] Pieejams:

<<https://www.usp.fi/index.php?lang=uk&PHPSESSID=wutpilwmxascy>>. Sīkāk par Somijas diasporas parlamentu lasiet pētījuma pielikumā, kur raksturota katra ES valsts atsevišķi.

²⁶ Sk. arī Ārpolitikas Pētījumu Institūta (*The Foreign Policy Research Institute*) (<http://www.fpri.org/>) pētnieka Džona Heinsa (*John R. Haines*) analītisko kritiku Orbana atvērtības pret Austrumiem politikai: <http://www.fpri.org/articles/2014/09/hungary-going-wrong-direction>

panākami, ja diaspora ir līdzvērtīgs partneris politikas veidošanā. Piemēram, Polija savās ārpolitikas prioritātēs 2012.-2016. gadam uzsver, jo ietekmīgāka būs ārzemēs dzīvojošo poļu pozīcija un kompetence savu interešu apzināšanā un pamatošanā, jo efektīvāks būs diasporas politikas īstenošanas process.

Jau vēsturiski diasporu loma ir nozīmīga valsts interešu īstenošanā, plašākā demokratizācijas procesu veicināšanā starptautiskās attiecībās un konfliktu risināšanā, īpaši deviņdesmitajos gados.²⁷ Mūsdienās diasporas pārstāvji aizvien biežāk darbojas kā “tautas diplomāti,” kas ikdienas dzīvē reprezentē savu valsti, tās ekonomisko attīstību, kultūru, politiku un praktiski visas dzīves jomas^{28,29}.

1.4. Secinājumi par ES valstu pieejām

Tikai piecās no aplūkotojām valstīm pastāv īpaša diasporas pārstāvniecības forma, dodot iespēju diasporas pārstāvjiem ievēlēt savus tautas priekštāvjus nacionālajos parlamentos. Tomēr nepārtraukti turpinās diskusijas par to, kā labāk pārstāvēt diasporas balsis, piemēram, kā Beļģijas gadījumā. Situācija Latvijā šajā ziņā nav unikāla, un valstis var savstarpēji mācīties procedūru un vēlēšanu sistēmas uzlabošanas jautājumos.

Analizējot instrumentus saikņu stiprināšanai ar diasporu, redzams, ka, lai arī ES apvieno ļoti dažādas valstis, to diasporas politikas ir samērā līdzīgas. Lielākās atšķirības ir apstākļi, kad valstis ir sākušas apzināties diasporu kā nozīmīgu savas nācijas daļu un cik aktīvi ir ieviešušas dažādus pasākumus saikņu stiprināšanai ar diasporu. Tā kā valstu intereses ir līdzīgas un visa ES kopumā ir ieinteresēta aktīvos, mobilos pilsoņos ar spēcīgu pilsonisko apziņu, diasporas politika skaidri iezēmējas kā nozīmīga joma kopējo ES politiku kontekstā.

²⁷ Mohamoud, A. A. (2005). Diasporas: untapped potential for peacebuilding in the homelands. In P. van Tongeren, & European Centre for Conflict Prevention (Red.), *People building peace II: Successful stories of civil society*, pp. 339-347;

Koinova, M. (2009). Diasporas and democratization in the post-communist world. *Communist and Post-Communist Studies*, 42(1), pp.41-64; Lyons, T. (2004). Engaging diasporas to promote conflict resolution: Transforming hawks into doves. Washington, DC: Institute for Conflict Analysis and Resolution, Popescu, G. (2005). Diaspora geopolitics: Romanian-Americans and NATO expansion. *Geopolitics*, 10(3), pp. 455-481.

²⁸ Shain, Y. (1994). Ethnic diasporas and U.S. foreign policy. *Political Science Quarterly*, 109(5): 811-841.

²⁹ King, C., & Melvin, N. (1999). Diaspora politics: ethnic linkages, foreign policy, and security in Eurasia. *International Security*, 24(3), pp. 108-138.

Visi šeit un pētījuma apjomīgajā pielikumā minētie instrumenti kopā ar tradicionālo pieeju diasporas politikā izglītības un kultūras saglabāšanā un veicināšanā un atbalstā diasporas organizācijām, veido mūsdienīgu diasporas politikas praksi dziļākas piederības un labākas politiskās pārstāvniecības veidošanai, kas tālu pārsniedz politiskās līdzdalības jautājumu – vai diasporas pārstāvji vēlas piedalīties nacionālās valsts vēlēšanās un vai izjūt sevi kā nācijas daļu.

Transnacionālas politiskās kopienas veidošanās ārpus ģeogrāfiskām robežām: izaicinājumi Latvijas diasporas parlamentārajai pārstāvniecībai

Gunda Reire

Mūsdienās, kas raksturojamas kā globālas pārvietošanās un transnacionālas migrācijas laiks, diasporas parlamentārā pārstāvība Eiropā ir nopietnu diskusiju avots, jo uzdod jautājumus par pārstāvnieciskās demokrātijas un pilsonības saturu un izpausmēm globalizētā vidē. Šis jautājums ir aktuāls arī Latvijā, jo daļa sabiedrības, tai skaitā – pilsoņi, dzīvo un strādā ārpus valsts. Tā dēvētā vecā diaspora (emigrējusi pirms 2. Pasaules kara un tā laikā, kā arī viņu pēcteči) un jaunā diaspora (emigrējusi pēc Aukstā kara beigām un viņu pēcteči) kopā veido lielu cilvēkresursu potenciālu, ar kuru valstij ir interese saglabāt politisku saikni. Otrs iemesls, kāpēc diasporas pārstāvniecība kļūst par aizvien aktuālāku akadēmisko un politisko diskusiju avotu, ir pasaulē pieaugošā tendence diasporu uzlūkot nevis kā ārpus valsts esošu, no pamata nācīgas un valsts teritoriālajām robežām nošķirtu cilvēku grupu, bet gan kā nācīgas sastāvdaļu, kuras intereses ir gan jāuzklausā, gan tām ir demokrātiski un efektīvi jātiek pārstāvētām politikas veidošanas procesā.

Attiecībā uz diasporas jautājumiem parlamenta uzdevums globalizācijas apstākļos ir mainīties tā, lai spētu efektīvi atbildēt ārpusteritoriālajām diasporas iniciatīvām un aktivitātēm, kas vērstas uz iejaukšanos izcelsmes valsts politikā.³⁰ Savukārt plašākā mērogā uzdevums ir atrast veidu, kā organizēt un pārstāvēt diasporas viedokli tā, lai sasniegtu šīs sabiedrības daļas kontroli pār līderiem, vienlīdzību pilsoņu starpā un kompetentu pārvaldību.

Iepriekš minētais norāda, ka diasporas mūsdienīga un efektīva politiskā pārstāvniecība ir komplekss jautājums, un risinājumi tam ir jāmeklē vairākās dimensijās. Tas noved līdz nepieciešamībai analizēt demokrātijas, pilsonības, nacionālas valsts un pilsoniskās sabiedrības konceptus globālas pārvietošanās un transnacionālas migrācijas apstākļos.

³⁰ Laguerre, M. S. (2013). *Parliament and Diaspora in Europe*. Palgrave Macmillan, p. 3.

2.1. Demokrātija un pilsonība: trīs izrietošās diasporas parlamentārās pārstāvniecības dimensijas

Demokrātija kā teorētisks koncepts attiecībā uz diasporas pārstāvniecības jautājumiem jau izsenis ir bijis diskusiju, apspriešanas un politikas modelēšanas avots. Veids, kā demokrātija tiek definēta, iedzīvināta sabiedrībā un uzturēta kā mērķis, kura virzienā attīstīties, runā ne tikai par pārvaldības formu konkrētajā valstī, varu un vēlēšanām, bet arī pasaka daudz par sabiedrības īpašībām, politisko kopienu un nākotnes skatījumu.

Attiecībā uz diasporas pētniecību dažādās demokrātijas teorijas saskaras ar kopīgu problēmu, kas saistīta ar pieņēmumiem par ģeogrāfiju un ģeogrāfiskajām robežām. Visbiežāk ģeogrāfiski apsvērumi par ierobežotām ģeogrāfiskajām vienībām demokrātijas teorijās nav tematizēti, lai gan pastāv arī izteikti arguments, ka demokrātijas nav iespējama bez skaidrām politiku ģeogrāfiskajām robežām.¹ Tomēr teritorialitātes un robežu aspekts Latvijas diasporas pētniecībā ir ārkārtīgi būtisks, un to pamatā nosaka Latvijas īstenotās politikas iezīme uzlūkot diasporu kā ārpus valsts teritorijas atrodošos nācijas sastāvdaļu.³¹ Tādēļ analizē vienlaikus ir jāņem vērā divi šķietami pretrunīgi koncepti - gan nacionāla valsts ar tās robežām un teritoriju, gan nācijas dzīves telpas kompleksitāte, kas liek meklēt politiskus risinājumus de-teritorializētai identitātei, transnacionālai politiskajai kopienai un tās pārstāvniecības iespējām nacionālā parlamentā.

Diasporas pārstāvniecības analīze pirmām kārtām noved pie balsošanas temata. Tas savukārt ietver jautājumu par pilsonības saturu migrācijas un globālās pārvietošanās laikmetā. Pilsonības raksturlielumi ataino gan politiskās līdzdalības faktus, gan ideālus. Pilsoņu politiskās līdzdalības fakts balstās valsts īstenotajā pilsonības politikā, savukārt ideāls – nācijas, tautas (ne tikai pilsoņu) viedoklī un gaidās. Pilsonības politika gan iekļauj, gan izslēdz sabiedrības locekļus no politiskās līdzdalības un tādējādi pārdala juridiskās aizsardzības, politiskās varas un simboliskās atziņas resursus.

Iemesls, kāpēc diasporas pētniecībā Latvijā un Eiropā kopumā ir jāpievērš uzmanība pilsonības institūtam ir 21. gadsimtam raksturīgie politiskie procesi, sociālās un politiskās transformācijas. Gan akadēmiskajā vidē, gan politiskajā lēmumu pieņemšanas procesā aktualizējas jautājums par to, kas mūsdienās ir pilsonība un kādai tai būtu jābūt, jo mainās

³¹ Par to liecina jaunradītais dubulpilsonības institūts (vairāk par šo skat. pētījuma 2. daļā “Demokrātijas izpratne un Pilsonības likuma grozījumi dubulpilsonības gadījumā”); Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam, skat. <http://likumi.lv/doc.php?id=253919>, pēdējo reizi aplūkots 12.12.2014.; Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012-2018. gadam, skat. <http://likumi.lv/doc.php?id=238195>, pēdējo reizi aplūkots 12.12.2014.; Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016.gadam, skat. <http://likumi.lv/doc.php?id=258715>, pēdējo reizi aplūkots 12.12.2014.

tradicionālie priekšstati par politisko kopien, ko nozīmē būt tās loceklim un kādiem jābūt dalības priekšnosacījumiem.

2.1.1. Pirmā dimensija – balsošana kā galvenā interakciju forma

Lai arī demokrātijas definīcijas un priekšstati atšķiras, tās centrālais elements vienmēr ir balsošana. Vēlēšanas ir primārais pamats sabiedrības ietekmei reprezentatīvās demokrātijas ietvaros, tās rada ietvaru kolektīvai lēmumu pieņemšanai, kā arī sava veida sabiedrības kontroli pār ievēlētajiem politiķiem.

Minimālā demokrātijas definīcija attiecas uz formālo demokrātiju ar četrām galvenajām pazīmēm: regulāras, brīvas un godīgas vēlēšanas, universālas vēlēšanu tiesības, valsts aparāta atbildīgums sabiedrības priekšā un efektīvas izpausmes un biedrošanās garantijas.³²

Raugoties uz demokrātiju no šīs minimālās definīcijas viedokļa un vienīgi kā instrumentu vai mehānismu, demokrātija, pēc Šumpētera, ir definējama kā pārvaldības sistēma „nonākšanai līdz politiskam lēmumam, kura ietvaros indivīdi, politiski cīnoties par cilvēku balsīm, iegūst lemlēšanas varu”³³. Šo minimālistisko pieeju ir attīstījuši tālāk Hantingtons³⁴ un Dāls³⁵, kurš lieto poliarhijas konceptu, kuram ir divas dimensijas: opozīcija (organizēta sacensība ar regulāru, brīvu un godīgu vēlēšanu palīdzību) un dalība (eventuāli katra pieaugušā tiesības balsot un piedalīties sacensībā par vietu). Šajos abos konceptos balstās trešais minimālās demokrātijas definīcijas elements – pilsoniskā brīvība³⁶ un citām nenošķiramām tiesībām, jo brīvas un godīgas vēlēšanas pieprasa konkrētas izpausmes politiskās tiesības un to līdzāspastāvēšanu ar citām brīvībām, demokrātija maksimizē pašnoteikšanās iespējas un veicina morālo autonomiju, spēju izdarīt normatīvas izvēles un sabiedrībai pašai sevi pārvaldīt.³⁷

Būtībā šeit runa ir par formālo demokrātiju, kas, protams, neatspoguļo demokrātiju pilnībā un kā analīzes vienīgais izejas punkts var sniegt maldīgu un pat pilnībā sagrozītu priekšstatu par valsti un sabiedrību. *Human Rights Watch*³⁸ un *Freedom House*³⁹ regulāri veic

³² Beetham, D. (1995). *Defining and Measuring Democracy*. Sage Publications.

³³ Schumpeter, J. A. (1947). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper Torchbooks, p. 269.

³⁴ Huntington S. P. (1993). *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*. University of Oklahoma Press.

³⁵ Dahl, R. (1972). *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press,

³⁶ Diamond L. J. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, p. 8.

³⁷ Ibid.

³⁸ Human Rights Watch mājas lapa <http://www.hrw.org/>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

mērījumus un reģistrē valstu pārvaldības demokrātijas pakāpi, kas skaidri uzrāda lielu plaisu starp demokrātijas formālajiem aspektiem un liberālo demokrātiju. Tā, piemēram, arī pseido demokrātijās (Krievija, Indija, Zambija u.c.) notiek vēlēšanas un ir atļautas partijas, taču politisko vidi raksturo plaša mēroga politiskā vardarbība, korupcija un beztiesiskums.

Lai arī sašaurinātā definīcija neatspoguļo sabiedrisko procesu komplekso un daudzveidīgo dabu demokrātijas apstākļos, analīzei tā ir noderīga, jo sniedz pirmo minimālo nepieciešamo dimensiju diasporas politiskās pārstāvniecības analīzei un modelēšanai. Šādā – minimālajā - modelī balsošana ir centrālā interakcijas forma jeb saikne starp ievēlētājiem un pilsoņiem. Tā sevī ietver gan vēlēšanu iecirkņu pieejamības un sabiedrības informētības jautājumus, gan līdzdalības un aktivitātes kvantitatīvos rādītājus vēlēšanās. Šajā pētījumā apkopotie un analizētie statistikas dati un ekspertu intervijās sniegtie vērtējumi liecina, ka Latvijas diaspora savas politiskās tiesības - balsot, piedaloties vēlēšanās un tautas nobalsošanās – izmanto neaktīvi.⁴⁰ Savukārt, ja šie rādītāji krītas, krītas arī iespējamība, ka centrālās valsts pārvaldes institūcijas atbildīs sabiedrības vēlmēm un vajadzībām.

Balsošana kā galvenā interakciju forma ir jāuzlūko kā pamata dimensija tālākiem iespējamajiem uzlabojumiem vai izmaiņām valsts diasporas politikā. Šī analīzes dimensija vairāk attiecas uz tehniskiem rādītājiem un iespēju, veicot nelielas korekcijas vēlēšanu norisē, paaugstināt diasporas parlamentārās pārstāvniecības demokrātijas pakāpi. Izmaiņas valsts politikā šīs dimensijas ietvaros ir iespējams veikt salīdzinoši ātri, un tās neprasa padziļinātu diskusiju sabiedrībā un milzīgus finanšu resursu ieguldījumus.

Vienlaikus jāatzīmē – lai arī politikas izmaiņas šajā dimensijā ir veicamas salīdzinoši vienkārši un rezultāti ir viegli izmērāmi (kvantitatīvi), tomēr no analīzes viedokļa arī šī dimensija sevī ietver problēmjautājumus. Galvenais diskusiju avots ir situācija, ka, pieļaujot ārējās balsošanas iespējas, emigrējušajiem pilsoņiem parasti savā izcelsmes zemē ir tiesības balsot, bet rezidēšanas valstī – nē. Līdz ar to diasporai vairumā gadījumu nav tiesību ietekmēt politiskos procesus valstī, kurā tā pastāvīgi uzturas, taču ir tiesības politiskos procesus valstī, kurā viņi neuzturas (izņēmums – dubultās pilsonības gadījums un citi atsevišķi, specifiski regulējumi). Lai arī no šī problēmsituācijas izrietošos jautājumus ir iespējams risināt otrās dimensijas – politiskās līdzdalības - ietvaros⁴¹, tas neizslēdz politikas formulēšanas ietvaros atgriešanos pie konceptuālas diskusijas par nacionālas politikas ietekmēšanu no ārpuses,

³⁹ Freedom House mājas lapa <https://www.freedomhouse.org/>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁴⁰ Vairāk skat. pētījuma 4. nodaļas otrajā apakšnodaļā "Diasporas politiskās līdzdalības attīstība: statistikas datu apkopojums".

⁴¹ Otrā diasporas parlamentārās pārstāvniecības analīzes dimensija – politiskā līdzdalība – aplūkota nākamajā apakšnodaļā.

diasporas politiskajām interesēm un parlamentāriešu atbildīgumu sava elektorāta (diasporas) priekšā.

2.1.2. Otrā dimensija – politiskā līdzdalība un atbildīgums vēlētāju priekšā

Lai arī iepriekš aprakstītā minimālā demokrātijas definīcijas sniedz analīzei noderīgu dimensiju un ļauj diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelēšanā identificēt virkni problēmjautājumu (piemēram, nepietiekams vēlēšanu iecirkņu skaits, zema informētība par vēlēšanu norises aspektiem, apgrūtināta balsošanas procedurālā puse, maza diasporas aktivitāte vēlēšanās u.tml.), rast risinājumus un salīdzinoši vienkārši izmērāmus (kvantitatīvus) rezultātus, tomēr šī visai šaurā demokrātijas definīcija ir paplašināma.

Demokrātiska pārstāvniecība aptver daudz vairāk par balsotāju pārliecību un uzvedību, un tā aptver vairāk nekā vēlēšanu norises formālos aspektus. Lai arī šī pētījuma ietvaros par pamatu tiek ņemta liberālās demokrātijas teoriju izpratne par pārstāvniecību, sabiedrības funkcionēšanu un pilsonisko sabiedrību, dažādu demokrātijas pieeju akcenti mūsdienās praksē nav strikti šķirti. Tādēļ liberālās demokrātijas (akcentē indivīda tiesības, brīvību un toleranci) principi tiek skatīti kopsakarībā ar komunitārās demokrātijas (akcentē faktisko kopienu nozīmi), sociāldemokrātiskās demokrātijas teorijas (akcentē pilsonisko sabiedrību kā sociālās solidaritātes un taisnīguma sfēru) un deliberatīvās demokrātijas teorijas (pilsonisko sabiedrību saista ar brīvu, publisku diskusiju kā demokrātiskās iekārtas pamatu)⁴² aspektiem.

Liberālajā demokrātijā politika kļūst par dzīvesveidu un sociālu lēmumu pieņemšanas procesu ikdienā, kur izšķiroša loma ir pilsoniskajai sabiedrībai un politiskajai līdzdalībai. Politiskajai līdzdalībai ir jābūt ekspresīvai, ļaujot sabiedrībai justies un būt daļai no procesa. Citiem vārdiem – “Demokrātijai jābūt kā iesaistītas sabiedrības apliecinājumam. Demokrātijā pieprasa aktīvu pilsoņu kopuma, jo sabiedrības mērķiem jātiek definētiem un īstenotiem ar diskusiju, sabiedrības ieinteresētības un iesaistes politikā palīdzību. Bez sabiedrības iesaistes procesā demokrātijai trūkst gan leģitimitātes, gan virzošā spēka”.⁴³ No šī skata punkta, tieši

⁴² Īsu kopsavilkumu par šīm teorijām un to akcentiem attiecībā uz pilsonisko sabiedrību skat. Ījabs, I. (2012) *Pilsoniskā sabiedrība. Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 227.-249.lpp.

⁴³ Dalton, R. J. (2002). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracy*. New York: Chatham House Publishers, p.32.

politiskā līdzdalība ir līdzeklis pilsoņu kopuma un kopienas veidošanā⁴⁴, un politiskās debates sabiedrībā ir cieši saistītas ar uzticēšanos – pilsonisko solidaritāti vai pilsonisko uzticēšanos.⁴⁵ Savukārt liberālās demokrātijas no elektorālajām demokrātijām nošķir trīs faktori: pirmkārt, tādu militārās u.c. varas sfēru neesamība, kas neatskaitītos elektorātam; otrkārt, prasība pēc horizontālā atbildīguma starp amatus ieņemošajiem, treškārt, plašas iespējas politiskajam un pilsoniskajam plurālismam, kā arī personu un grupu brīvībām.⁴⁶ Summējot, šie nosacījumi – augsta politiskā līdzdalība bez būtiskām atšķirībām sociālajās kategorijās, atbildīgums un politiskās debates sabiedrībā - veido līdzdalības demokrātiju, kas sevī apvieno elementus gan no liberālās demokrātijas, gan komunitārās, sociāldemokrātiskās, elektorālās un deliberatīvās demokrātijas.

Atšķirībā no iepriekšējā apakšnodaļā izklāstītās pirmās analīzes dimensijas, kas pamatā attiecas uz balsošanas procesu diasporas parlamentārajā pārstāvniecībā, šis ir daudz kompleksāks analīzes lauks. No paplašinātās demokrātijas definīcijas izriet otrā dimensija – politiskā līdzdalība, regulāras, intensīvas interakcijas diasporas un valsts starpā un parlamenta atbildīgums vēlētāju (diasporas) priekšā. Šī dimensija attiecībā uz diasporas parlamentāro pārstāvniecību aptver uzdevumus veidot transnacionālas (nevis nacionālas) identitātes un transnacionālu pilsonisko sabiedrību, efektīvu pārrobežu politisko komunikāciju un politisko darbību, nepieciešamību diasporai apzināt savas politiskās intereses, paust tās un prasīt atbildīgumu no ievēlētajiem priekšstāvjiem.

Šajā pētījumā apzināti tiek lietots jēdziens “transnacionāls”, nevis “pārrobežu”. Transnacionāla perspektīva nozīmē migrāciju, kas nav negrozāms process, bet var aptvert atkārtotu kustību un, pāri visam, ilgstošas transakcijas starp migrantiem un ne-migrantiem pāri valstu robežām.⁴⁷ Šis ir ārkārtīgi daudzšķautņains un pretrunu pilns process, jo, no vienas puses, internets un pieaugošās gaisa satiksmes pārvietošanās iespējas atvieglo cilvēku kustību un komunikāciju, tādējādi radot pamatu ciešu saišu veidošanai starp diasporu un izcelsmes valsti. Tomēr, no otras puses, šīs pārvietošanās un komunikācijas iespējas spēj radīt horizontālās kopienas starp cilvēkiem, kuriem iespējams ir vairāk kopīga, nekā tiem, kas

⁴⁴ Macpherson, C. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford: Oxford University Press, pp. 94-105; Barber, B. (1984). *Strong Democracy*. Berkeley, Calif. University of California Press, pp. 117-37; Dalton, R. J. (2002). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracy*. New York: Chatham House Publishers, p.32.

⁴⁵ Skat. McBride, C. (2010). Postnationalist Democratization: Rethinking Nationality, Trust, and Accountability. In: Breen, K., O'Neill, S. (eds.) *After the Nation? Critical Reflections on Nationalism and Postnationalism*. Palgrave Macmillan, pp. 161-176.

⁴⁶ Diamond L. J. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, p. 8.

⁴⁷ Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration*. Polity Press, p. 1.

dzīvo blakus, un “tas, kas šiem “pilsonības pilgrimiem” ir kopīgs, ir viņu izolācija un noliegums no pašu politiskās kopienas.”⁴⁸ Tāpat pieaugošās pārvietošanās un komunikācijas iespējas var radīt mānīgu priekšstatu par saitēm jeb transakcijām valsts un diasporas starpā, jo tās var būt ciešas, arī iztrūkstot galvenajam politisko kopienu veidojošajam elementam – politiskajai motivācijai un politiskajām interesēm.

Būtiski, ka transnacionālā perspektīva iet ārpus ierastā migrācijas vai pārrobežu pētniecības lauka un uzsver migrāciju kā ļoti dinamisku, nevis statisku un galīgu, un transakcijām piepildītu procesu. Migrācija no šāda skata punkta fokusējas uz pārrobežu praksēm starp migrantiem un ne-migrantiem, indivīdiem, grupām un organizācijām, kas veido saites sociālā telpā, šķērso valstu robežas, padara neskaidrākus ekonomiskos, politiskos un kultūras nosacījumus un kuras savukārt ietekmē jau esošas struktūras.⁴⁹

Transnacionālā perspektīva uz diasporas jautājumiem ļauj raudzīties kā uz dinamisku dzīves stilu, izdzīvošanas un dzīves uzlabošanas stratēģiju. Turklāt fokuss ir nevis uz jebkādiem pārrobežu kustības gadījumiem, t.sk. tūrismu, bet gan šaurākā un specifiskākā nozīmē – kā “process, kura ietvaros migranti veido un uztur daudz-pavedienu sociālās attiecības, kas savieno viņu izcelsmes un atrašanās sabiedrības”⁵⁰. Tātad runa ir par diasporu, kuru sadarbības tīkli, aktivitātes un dzīves raksturlielumi aptver abas sabiedrības – gan izcelsmes valsts, gan atrašanās valsts.

Transnacionāla pieeja uzsver mūsdienu starptautiskās migrācijas tendences, galvenokārt – dinamisku kustību turp un atpakaļ, mainīgas identitātes, kontaktu uzturēšanu ar izcelsmes valsti un kopienām.⁵¹ Pie tam daudzās un mainīgās mūsdienu migrantu identitātes ir plūstošas; šīs identitātes atklāj pretestību no migrantu puses pret politisko un ekonomisko situāciju, kas viņus aptver.⁵² Tas secināts arī šajā pētījumā - Latvijas diasporas politiskā kompetence ir zema, un tās interese un attiecīgi arī zināšanas par Latvijā notiekošajiem politiskajiem, ekonomiskajiem, sociālajiem un kultūras procesiem ekspertu vērtējumā ir vājas, turklāt problēma ir ne tik daudz informācijas pieejamībā, cik prasmē kritiski izvērtēt šo informāciju, lai pieņemtu kvalitatīvu lēmumu par savu izvēli.⁵³ Turklāt, konceptuāli neatbildēts joprojām ir jautājums, vai cilvēks maz ir spējīgs vienlīdz spēcīgi sevī uzturēt divas

⁴⁸ Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. In: Beckman, L., Erman, E. (eds.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan, p. 117.

⁴⁹ Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration*. Polity Press, p. 2.

⁵⁰ Ibid., p. 8.

⁵¹ Skat. Ibid.

⁵² Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration*. Polity Press, p. 13.

⁵³ Vairāk skat. pētījuma 4. daļas trešās apakšodaļas pirmajā punktā “Sociāli politisko faktoru ietekme uz diasporas politisko aktivitāti”.

vai vairāk identitātes, vai cilvēks var izjust dubultu lojalitāti pret valsti (dubultās pilsonības gadījums) un vai cilvēks var būt vienlīdz politiski aktīvs dažādās politiskajās kopienās.

Diasporas parlamentārās pārstāvniecības jautājums liek pievērsties transnacionālās perspektīvas politiskajam aspektam, un tas atklāj vēl pretrunīgāku ainu. No vienas puses, diasporas uzskatīšana par nācijas sastāvdaļu, iesaistīšana politiskajā procesā un saikņu/interakciju aktīva veidošana liecina par valsts demokrātijas briedumu. Tomēr šādā procesā nereti iztrūkst institucionalizētu atbildīguma mehānismu – diaspora, arī Latvijas gadījumā, visbiežāk ir izkaisīta pa visu pasauli, un tās pilsoniskās sabiedrības izpausmes formas, organizācijas, institūcijas pārstāv absolūto mazākumu. Lai arī latvisko identitāti palīdzētu stiprināt piedalīšanās diasporas organizāciju darbā un pasākumos, tikai 15% latviešu respondentu ir šo organizāciju biedri. Kā galveno iemeslu viņi minējuši laika un intereses trūkumu, kā arī grūtības nokļūt līdz aktivitāšu norises vietai.⁵⁴ Zema iesaiste pilsoniskās sabiedrības organizācijās savukārt var novest pie tā, ka šie pilsoniskie aktori ne vienmēr artikulē tās grupas, kuru it kā pārstāv, patiesās intereses⁵⁵, kā arī iespējas, ka diasporas intereses vai nu netiek apzinātas, vai tās ir tik vājas, dažādas vai sporādiskas, ka par tām nav iespējams izdarīt vispārinātus secinājumus.

Diasporas politiskās pārstāvniecības modelēšana politiskās līdzdalības un atbildīguma dimensijā ir liels izaicinājums gan no politikas zinātnes, gan politikas veidošanas viedokļa. Proti, par identitāti un pilsonisko sabiedrību gan no teorijas, gan prakses viedokļa līdz šim ir domāts slēgtas sistēmas ietvaros, kur analīzes pamata elements ir nacionāla valsts un klasiskais Vēberisms – teritorijas, varas un sabiedrības triāde. Savukārt migrācijas teorijas līdz šim ir atstājušas aizkadrā nacionālu valsti un nācijas veidošanu. Tomēr, veidojot diasporas politiskās pārstāvniecības modeļus, vērā jāņem abi elementi – gan de-teritorializētais (interakciju/saišu/identitātes) aspekts, gan teritoriālais jeb nacionālas valsts faktors. Mūsdienīgai diasporas politikai nekādā gadījumā nav jābūt teritoriāli orientētai, taču bez fokusa uz atbildīgumu, kas aptver gan valsts pārvaldes institūcijas, gan atbildīgas pilsoniskās sabiedrības – nevar būt politiskās kopienas, tātad – ietvara, kas apvieno subordinē indivīdus kā politiskos subjektus.

⁵⁴ Tas secināts aptaujā, kas tika veikta LU pētnieciskajā projektā *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*. Aptaujā kopumā piedalījās 14 068 respondenti no 118 valstīm. Aptaujā bija aicināts piedalīties ikviens Latvijas valstspiederīgais vai latvietis, kas saistīts ar Latviju, bet pastāvīgi vai daļēji dzīvo un strādā ārpus Latvijas. Skat. Luksa, M. *Pētījums "Latvijas emigrantu kopienas": kā nezaudēt atgūstamo*. LV portāls, 26.01.2015., <http://www.lvportals.lv/print.php?id=268206>, pēdējo reizi aplūkots 26.01.2015.

⁵⁵ Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. In: Beckman, L., Erman, E. (eds.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan, p. 107.

Lai veiktu izmaiņas šajā dimensijā, ātri, tehniski risinājumi nebūs īstais līdzeklis, un arī rezultāti nebūs viegli izmērāmi un identificējami, jo runa ir par ilgtermiņa sabiedrības procesiem, kas sakņojas indivīda un grupu identitātē, politiskā līdzdalības motivācijā, jēgpilnās, regulārās un abpusējās interakcijās diasporas un valsts starpā. Pie tam diaspora politiskās iesaistes potenciāls lielā mērā ir jāskata kontekstā ar Latvijā dzīvojošās sabiedrības politiskās iesaistes potenciālu. Ņemot vērā, ka padomju okupācijas politikā rezultātā Latvijas sabiedrība joprojām saskaras ar grūtībām veidot horizontālas pilsoniskās saites, arī diaspora (izņēmums – tā dēvētā “vecā diaspora”) saskaras ar tām pašām post-padomju sabiedrībai raksturīgajām politiskās kompetences un pašorganizēšanās problēmām. Šajā aspektā cilvēks, kas aizbraucis, ir tieši tāds pats, kā Latvijā dzīvojošais.

Būtībā runa ir par transnacionālas, ne-teritoriālas pilsoniskās sabiedrības veidošanu, kur politiskie instrumenti ir tikai viens no risinājumiem līdzās pilsoniskajām iniciatīvām, sabiedrības motivācijai, politiskajai interesei un identitātes un piederības sajūtai.

2.1.3. Trešā dimensija – ne-lineāra, de-teritoriāla pilsonība

Pat visbrīvākās sabiedrības ierobežo personu loku, kas var piedalīties pārvaldībā, kā var piedalīties, un kuri dzīves aspekti ir attiecināmi uz kolektīvu (vai privātu) lēmumu pieņemšanu.⁵⁶ Tradicionālais ierobežojošais institūts ir pilsonība. Tā ir pamats kolektīvās pašnoteikšanās procesam, tātad - demokrātijai, un apvieno trīs savstarpēji kvalificējošus elementus: pirmkārt, tiesiski garantētu vienlīdzīgu politisko brīvību un pašnoteikšanās statusu; otrkārt, vienlīdzīgas tiesības un pienākumus visiem pilntiesīgiem dalībniekiem; treškārt, piederību politiskajai kopienai.⁵⁷ Pilsonība raksturo sabiedrības un valsts attiecības. Diskusiju un dinamisku interakciju rezultātā veidojas pilsonības statuss un piepildījums

Tradicionālais priekšstats nosaka, ka pilsonība ir definējama kā tiesību un pienākumu kopums, kas attiecināms uz indivīda dalību politiskajā kopienā.⁵⁸ Pirmām kārtām pilsonības institūtu saista ar tā juridisko saturu. Proti, lai arī šobrīd jau ir pamats runāt par „post-nacionālu pilsonību”, kur kopienas locekļu tiesības vairs nav tik izteikti atkarīgas no formālā pilsonības statusa, tomēr pilsonība joprojām tiek asociēta ar konkrētu juridisku statusu, juridiskas aizsardzības formām. Būtiski, ka tikai pilsoņi tiek uzskatīti par vienlīdzīgiem

⁵⁶ Morrill, R. L. (2004). Representation, Law and Redistricting in the United States. In: Barnett C., Low, M. (eds.) *Spaces of Democracy*. SAGE Publications, p. 69.

⁵⁷ Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. *Transnational Migration* (2013). Polity Press, p. 112.

⁵⁸ Marston S. A., Mitchell K. (2004). Citizens and the State: Citizenship Formations. In: Barnett C., Low, M. (eds.) *Spaces of Democracy*. SAGE Publications, p. 93.

politiskajiem aģentiem, jo piedalās likumu formulēšanā gan formāli (caur vēlēšanām), gan neformāli (piedaloties pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs, debatējot publiskajā āvidē u.c.). Turklāt pilsonības juridiskais, politiskais un kultūras statuss (tradicionālā politiskā subjekta pakete) tiek īstenots nācijas valsts ietvaros (robežās), un dalība pieprasa zināmu integrāciju nacionālajā kopienā un nacionālajā mantojumā (vēsture, kultūra, valoda, identitāte, vērtības, simboli u.tml.).

Taču mūsdienās mainījušās ir ne tikai pilsoņu lomas, bet arī nacionālas valsts robežas ir kļuvušas visai neskaidras un difūzas. To veicinājuši dažādi globalizāciju raksturojoši procesi, tai skaitā daudzlīmeņu pārvaldība, *demosa* robežas (pilsonība kā demokrātiski cilvēki, kas sevi pārvalda politiskajā kopienā), juridiskās robežas (pilsonība kā juridisks statuss, tiesības un pienākumi), morālās robežas (pilsonība kā universāls vai specifisks statuss). Šie aspekti un jau iepriekš pieminētā dubultā pilsonība un ārējās balsošanas iespējas norāda uz pilsonības transnacionalizēšanos.

Pilsonības institūta robežas kļūst daudz neskaidrākas un fragmentētas gan horizontāli, gan vertikāli. Horizontāli – politiskie subjekti aizvien vairāk ir dažādu pārklājošos kopienu pārstāvji. Vertikāli – politiskais subjekts var just piederības sajūtu politiskajai kopienai, arī neesot pilsonis, vai sajust piederību vairākām ģeogrāfiski šķirtām politiskajām kopienām vienlaikus. Svarīgi, ka pilsonībai piemīt arī kolektīvās identitātes konteksts – nacionāla, politiska, kultūras identitāte, piederības sajūta. Tas savukārt diasporas gadījumā sarežģītu padara kolektīvās piederības jautājumu un liek uzdot jautājumu par to, vai nacionālā identitāte ir priekšnoteikums pilsonībai. Diasporas pētniecības kontekstā šī ir ļoti būtiska atziņa, jo šeit ir runa par tādas tradicionālās politiskās kopienas eroziju, kas balstās nacionālas valsts teritorialitātē.

Šķērums starp pilsoņiem un ne-pilsoņiem ir būtisks no politisko tiesību pārdales viedokļa. Protams, globalizācijas apstākļos pilsonība nevar tikt konceptualizēta tikai juridiskās un politiskās līdzdalības kontekstos. Piemēram, Eiropas Savienībā pārvietošanās brīvība ir viena no pamata brīvībām, tādēļ var secināt, ka „valsts robežas” ES ir zaudējušas savu agrāko nozīmību.⁵⁹ Un, lai arī pieaugošs skaits demokrātisko valstu mūsdienās ļauj nerezidējošiem pilsoņiem piedalīties vēlēšanās, tomēr rezidēšanas statuss tomēr joprojām ir galvenais pilsonības iegūšanas kritērijs un tādējādi arī garants atzīšanai par politisku dalībnieku. Fiziska atrašanās valsts teritorijā tādējādi joprojām ir fundamentāli svarīga demokrātijai un robežām joprojām ir liela nozīmē attiecībā uz balsošanas tiesībām.

⁵⁹ Maas W. (2005). Freedom of Movement inside „Fortress Europe”. In: Zureik E. and Salter M.B. (eds.) *Global Surveillance and Policing. Borders, Security, Identity*. Uffculme: Willan Publishing, p. 233.

Trešā – pilsonības – dimensija norāda uz to, ka šobrīd ir pavēries plašs post-teritoriāls lauks dažādām politiskajām iespējām diasporas politikas jomā. Šobrīd pilsonība tiek uztverta kā ne-teritoriāla, ne-lineāra sociāla, politiskā, kultūras, ekonomikas un juridiska konstrukcija.⁶⁰ Latvija šajā kontekstā ir spērusi lielu soli uz priekšu, parlamentam veicot grozījumus Pilsonības likumā,⁶¹ kas atļauj dubultās pilsonības izveidošanos Latvijas pilsoņiem un tiek uzskatīts par tiesībpolitiski nozīmīgu Latvijai kā nacionālai valstij, lai nezaudētu savu pilsoņu kopumu un identitāti globalizācijas, eiropeiskās integrācijas un ekonomiskās migrācijas procesos.⁶²

Vienlaikus šis solis rada uzdevumu kopumu, kas jāveic Latvijai līdz ar dubultās pilsonības institūta ieviešanu diasporas politikas kontekstā, un tas skar transnacionālas kolektīvās identitātes veidošanu un spēcinašanu, saišu veidošanu starp diasporu un valsti, transnacionālas politiskās kopienas un transnacionālas pilsoniskās sabiedrības veidošanu. Organizētas pilsoniskās sabiedrības veidošana un sadarbības stiprināšana ar valsti ir produktīvs ceļš uz lielāku demokrātijas leģitimitāti Latvijā,⁶³ un šis process ir jāattiecina arī uz diasporas politiku.

Šeit jāmin, ka pilsoniskā sabiedrībā ir termins ar neskaitāmām definīcijām, kas izriet no dažādām demokrātijas teorijām un pieejām, bet summējot un ņemot vērā šī pētījuma balstīšanos liberālās demokrātijas pieejā, to var aprakstīt kā sabiedrības institūtu, kas “attiecināms uz dažādām sociālās dzīves līdzdalības institūcijām, piemēram, asociācijām un organizācijām, kas ir iesaistītas valsts politikas mainīšanas lobēšanā, sniedz sociālu aizsardzību pret tādiem dzīves riskiem kā bezdarbs un slimības, vai sniedz ieguldījumu izglītības institūcijās”⁶⁴. Tomēr papildus jāņem vērā, ka pilsoniskā sabiedrība nav reducējama uz jebkādam organizētām sociālām kustībām vai asociācijām, nedz arī uz ikvienu indivīda vai grupas gadījuma rakstura reaktīvu sabiedrisku rīcību. Galvenās pilsoniskās sabiedrības iezīmes, kas var kalpot par raksturlielumiem, izvērtējot pilsonisko līdzdalību, ir indivīda tiesības, brīvprātīgas asociācijas, publiska līdzdalība un atklātība, kā arī tās nošķirums no

⁶⁰ Marston S. A., Mitchell K. Citizens and the State: Citizenship Formations in Space and Time. In: Barnett C., Low M. (eds.) *Spaces of Democracy*. SAGE Publications, pp. 93.-112.

⁶¹ 2013. gada 1. oktobrī.

⁶² Skat. *Pilsonības likums*. Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv <http://likumi.lv/doc.php?id=57512>, pēdējo reizi aplūkots 10.12.2014.

⁶³ Ījabs, I. Partneri - neaizstājamie un neērtie. 19.04.13. Delfi, <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/ivars-ijabs-partneri-neaizstajamie-un-neertie.d?id=43245134#ixzz3Px6kD6Bw>, pēdējo reizi aplūkots 12.12.2014.

⁶⁴ Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration* Polity Press, p. 161.

valsts, ģimenes un tirgus.⁶⁵ Ļoti bieži pilsoniskās sabiedrības jēdzienu lieto saistībā ar tās sociālo pārmaiņu potenciālu, kas diasporas pētniecības gadījumā ļauj modelēt transnacionālu politisko kopienu, kuru raksturo aktīva, dinamiska transnacionāla pilsoniskā sabiedrība.

Pilsoniskās sabiedrības veidošanās jautājums kontekstā ar diasporas parlamentārās pārstāvniecības veicināšanu detalizētāk tiek aplūkots šī pētījuma nākamajā apakšnodaļā.

2.2. Valsts un diaspora: politiskās kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā

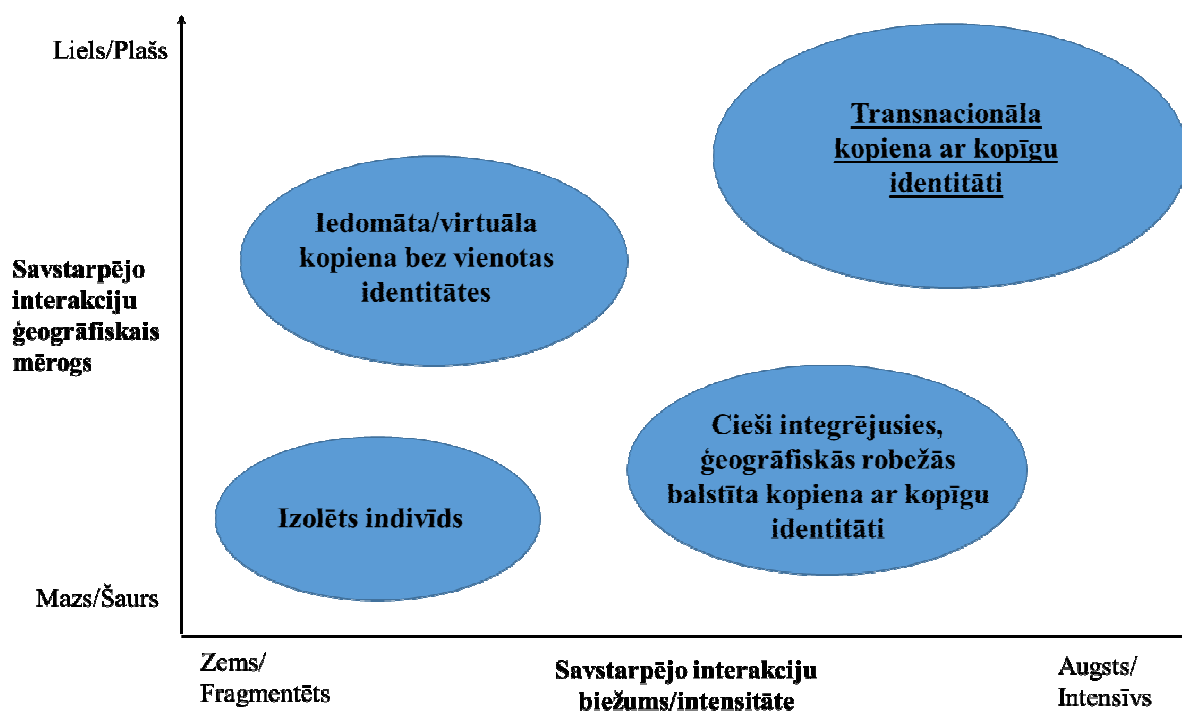
Pastāv dominējošs uzskats, ka globālas pārvietošanās un migrācijas apstākļos post-teritoriāla politiskā kopiena ir vienīgais veids, kā atjaunot jēgpilnu politisko praksi mūsdienu globalizētajā pasaulē.⁶⁶ Balstoties uz šī pētījuma 1. nodaļas pirmajā apakšnodaļā izvērstajām trīs analīzes dimensijām – balsošanu, politisko līdzdalību un atbildīgumu vēlēšanu priekšā, kā arī ne-lineāru un de-teritoriālu pilsonību, ir iespējams modelēt transnacionālas (tātad – dinamiskas, nacionālas valsts robežas pārsniedzošas) politiskās kopienas veidošanās procesu ģeogrāfiski neierobežotā telpā (skat. 1. attēlu “Valsts un diaspora: politiskās kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā”). Galvenie indikatori šādā modelī ir savstarpējo interakciju ģeogrāfiskai mērogs un savstarpējo interakciju biežums/intensitāte starp valsti un pilsoņiem (diasporu).

Modelis ilustrē, ka diasporas līdzvērtīga iekļaušanās politiskajā procesā un dinamiska, transnacionāla politiskā kopiena ar kopīgu identitāti veidojas situācijā, kad ģeogrāfiski plašā telpā tiek veidotas regulāras un intensīvas kultūras, politiskās un ekonomiskās saites starp valsti un diasporu. Citos gadījumos mēs varam vērot valsts robežās integrētu, kopīgā identitātē balstītu sabiedrību, iedomātu vai virtuālu kopienu vai pat sabiedrību, kas būtībā sastāv no izolētiem indivīdiem.

⁶⁵ Caune E. *Sabiedrības līdzdalības sirdspuksti*. 26.08.2013. Providus mājas lapa, <http://providus.lv/article/sabiedribas-lidzdalibas-sirdspuksti>, pēdējo reizi skatīta 12.12.2014.

⁶⁶ Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. In: Beckman, L., Erman, E. (eds.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan, p. 101.

Attēls 1. Valsts un diaspora: politiskas kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā

Šis modelis arī norāda uz to, ka diasporas parlamentārās pārstāvniecības uzlabojumi ir jāaplūko kvalitatīvā un kvantitatīvā aspektā. Kvantitatīvi ir jāveido politika aktīvai, līdzvērtīgai diasporas līdzdalībai politiskajā procesā un vēlēšanās, regulārām plaša spektra pārrobežu saiknēm ģimenes, sociālajā, kultūras, ekonomiskajā un politiskajā sfērā, kā arī organizāciju un tīklu veidošanu diasporas interešu definēšanai, paušanai un aizstāvēšanai. Uz kvantitatīvo aspektu ir attiecināma 1. analīzes dimensija, kas saistās ar balsošanu, vēlēšanu iecirkņu pieejamību, sabiedrības informētību, kā arī līdzdalības un aktivitātes kvantitatīvajiem rādītājiem vēlēšanās. Šie jautājumi ir padziļināti analizēti pētījuma 4. nodaļas trešās apakšnodaļas otrajā punktā "Vēlēšanu procedūras ietekme uz diasporas politisko aktivitāti". Tāpat uz kvantitatīvo aspektu attiecas diasporas iespēju piedalīties vēlēšanās palielināšana caur izmaiņām pilsonības institūtā (3. analīzes dimensija), ko Latvija jau ir veikusi, radot dubultās pilsonības iespēju dažādām diasporas grupām. Šis jautājums savukārt padziļināti analizēts pētījuma 2. daļā "Demokrātijas izpratne un Pilsonības likuma grozījumi dubultpilsonības gadījumā".

Kvalitatīvais aspekts aptver transnacionālu kopienu raksturojošas ciešas un ilgstošas sociālās, politiskās un simboliskās saites un augsta līmeņa morālo pienākumu. Sociālās saites parasti raksturo simboliski elementi, piemēram, kopīgi jēdzieni, atmiņas, tēli, vērtības, nākotnes gaidas un kolektīvā pārstāvniecība. Tāpat kvalitatīvais aspekts aptver 3. analīzes

dimensiju un 2. analīzes dimensiju, kas ir attiecināmas uz iniciatīvām kolektīvās identitātes stiprināšanai ģeogrāfiskā telpā, politiskā līdzdalības motivācijas spēcīgāšanai, jēgpilnu, regulāru un abpusēju interakciju diasporas un valsts starpā izkopšanai un transnacionālas, ne-teritoriālas pilsoniskās sabiedrības veidošanai. Tas aptvertu gan mērķtiecīgu partiju programmu radīšanu diasporas jautājumu risināšanai, valsts veidotu politiku diasporas apziņošanai un informācijas sniegšanai par diasporas aktualitātēm Latvijā, kopējas informatīvās telpas veidošanu, aktīvu diasporas pašorgaizēšanos, savu politisko interešu apzināšanu, paušanu un atbildīguma pieprasīšanu no ievēlētajiem priekšstāvjiem.

Ja valsts politikas un sabiedrības aktīvas iesaistes rezultātā izdodas sasniegt šādu sabiedrības funkcionēšanas modeli, ģeogrāfiskais faktors vairs nav nepieciešamais kritērijs politiskās kopienas pastāvēšanai. Šādā gadījumā sabiedrības daļas (valsts teritorijā dzīvojošos un diasporu) saista solidaritāte sasniegt augstu sociālās kohēzijas līmeni ar kopīgu simbolisko, identitātes un politisko pārstāvniecību. Šī solidaritāte izpaužas kopīgā kolektīvajā identitātē, kas ved pie transnacionālas pilsoniskās sabiedrības ar savu sociālo pārmaiņu potenciālu.

Taču šādas – transnacionālas – politiskās kopienas funkcionēšana ir saistāma arī ar vairākiem riskiem. Pirmkārt, post-teritoriālais, kosmopolītiskais, demokrātiskais subjekts tiek definēts, to atbrīvojot no jebkāda politiskā ietvara, kas institucionalizē formālā atbildīguma liberāli demokrātiskās normas. Šādam subjektam nav fiksētas teritoriālās identitātes un tādējādi – arī vietas nevienā no juridiskās un politiskās vienlīdzības institucionalizētajiem ietvariem, ar kuru palīdzību politiskajiem aktoriem pieprasīt atbildīgumu. Pēc būtības, post-teritoriāls subjekts kļūst politiski konkrēts tikai ar konkrēta jautājuma “pārstāvniecības” palīdzību un ar globālās pilsoniskās sabiedrības aizstāvju aģentu palīdzību, kuri arī savā pastāvēšanā ir “brīvi” no nacionālas valsts institucionalizētā politiskā ietvara.⁶⁷ Diasporas politikas gadījumā tas nozīmē, ka pat transnacionālas politiskās kopienas gadījumā pastāv risks, ka diasporai nav radīts pietiekami efektīvs institucionalizēts ietvars atbildīguma prasīšanai no ievēlētajiem pārstāvjiem vai arī diaspora savas intereses pauž caur pilsoniskiem veidojumiem, no kuriem nevar pieprasīt atbildīgumu. Taču bez institucionalizētiem atbildīguma mehānismiem, diasporas pilsoniskās sabiedrības grupu apgalvojums, ka tā “pārstāv visus cilvēkus”, paliek nepamatots.⁶⁸ Tāpat tas nozīmē risku, ka diaspora

⁶⁷ Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. In: Beckman, L., Erman, E. (eds.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan, p. 106.

⁶⁸ Edwards, M. (1999). *Future Positive: International Cooperation in the 21st Century*. London: Earthscan, p. 180.

transnacionālajā politiskajā kopienā darbojas aktīvi, tomēr ļoti sašaurinātā jautājumu lokā, tos neskatot valsts un kopienas kopējās attīstības kontekstā.

1. attēlā atveidotajā modelī transnacionālā kopiena ar kopīgu identitāti būtībā attēlo transnacionālu pilsonisko sabiedrību, pie tam tās ideālajā izpausmē, kura īstenošana praksē saskaras ar vairākiem šķēršļiem. Raugoties uz pilsonisko sabiedrību kā liberāli demokrātiskās politikas centrālo jēdzienu, jāuzsver, ka pilsoniskās sabiedrības veidošanā nepieciešami sociāli un kultūras priekšnoteikumi, kā arī politiskās centralizācijas un ekonomiskās decentralizācijas mijiedarbība, kas savukārt noīmē varas koncentrēšanās valstī un ekonomiskās varas (ietekmes) izkliedētību starp dažādiem indivīdiem un grupām, turklāt šie procesi ir savstarpēji ierobežojoši.⁶⁹ Šis aspekts skaidri norāda uz nepieciešamību diasporas transnacionālajai identitātei veidot spēcīgu Latvijas kultūras un sociālo bāzi, turklāt valsts teritoriju un politisko varu joprojām uzlūkojot kā šādas – transnacionālas – pilsoniskās sabiedrības nepieciešamu pamata elementu.

Ernests Gellners, kurš pārstāv pilsoniskās sabiedrības antropoloģisko skatījumu, savā darbā “Brīvības nosacījumi: pilsoniskā sabiedrība un tās sancēši” pilsonisko sabiedrību definē kā nevalstisko institūciju kopumu, kas ir pietiekami stiprs, lai veidotu pretsvaru valstij, un, vienlaikus netraucēdams valstij īstenot tās lomu miera nodrošināšanā un dažādu nozīmīgāko interešu līdzsvarošanā, var novērst tās uzkundzēšanos pārējai sabiedrībai un tās atomizāciju.”⁷⁰ Šāds pilsoniskās sabiedrības definējums balstās uz indivīda brīvību un no tās izrietošo sabiedrības plurālismu, tajā nepastāv viena neapšaubāma autoritāte, kas censtos aptvert visus cilvēka dzīves aspektus. Tomēr tieši šādas visaptverošas autoritātes trūkums kā mūsdienu pilsoniskās sabiedrības raksturlielums var izrādīties būtiskākais šķērslis efektīvas diasporas politikas un diasporas parlamentārās pārstāvniecības veidošanai. Proti, lai arī iepriekš tika konstatēts, ka transnacionālu politisko kopienu kopā tur ciešas interakcijas starp valsti un diasporu, kultūras, sociālā bāze un kopīga politiskā motivācija un intereses, modernās pilsoniskās sabiedrības ir ideoloģiski amorfas un drīzāk balstītas uz šaubām un paškritiku, nevis vienotu pārliecību un stabilām, kopīgām vērtībām. Cilvēka modularitāte (cilvēks, kura identitāte, līdzīgi modulārajām mēbelēm, ir paplašināma un maināma savstarpēji savietojamu moduļu režīmā) ir viens no moderna individuālisma raksturlielumiem. Mūsdienu cilvēks ir individuālists tajā nozīmē, kas viņš pats izvēlas piemērotākās līdzdalības,

⁶⁹ Skat. Ījabs, I. (2012) *Pilsoniskā sabiedrība. Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 220.-221.lpp.

⁷⁰ Gellner, E. (1996) *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. London: Penguin, p. 5.

kopienas un identitātes formas saskaņā ar zaudējumu un ieguvumu kalkulāciju.⁷¹ Tādēļ, veidojot efektīvu diasporas politiku, politikas veidotājiem ir jārēķinās ar šo vērtību un identitātes pretrunu. Neņemot to vērā, var tikt izveidota tā dēvētā “iedomātā” vai “virtuālā” kopiena (skat. 1. attēlu “Valsts un diaspora: politiskās kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā”), kuru raksturo auga līmeņa interakcijas starp valsti un diasporu, tādējādi radot ārēju iespaidu par politisko kopienu, taču tā savā identitātē ir ļoti saskaldīta un tādēļ nespēj darboties kā politiski vienots veselums.

Šis apsvērums noved pie nākamās risku grupas transnacionālas pilsoniskās sabiedrības veidošanā, kas ir attiecināma uz jautājumu par savstarpējām saiknēm, diskusijām un komunikāciju starp daudzskaitlīgajiem satīklotajiem aktoriem, kas kopā veido post-teritoriālu kopienu. Politiskajai kopienai veidojoties ārpus nacionālas valsts teritoriālajām robežām, tieši politiskās kopienas pašas būtības (formāla suverentitātes un pilsonības politiskā sfēra) trūkums var kļūt par svarīgu post-teritoriālās politiskās kopienas sastāvdaļu.⁷² Tā, piemēram, ir secināts, ka vairāk nekā 40% Latvijas jaunās paaudzes diasporas pārstāvju ir iesaistījušies domubiedru grupās kādā no emigrantu un diasporas vēstkopām/blogiem, tādējādi uzturot savstarpējās saiknes⁷³, 67% aptaujāto regulāri seko līdz ziņām par Latviju, 91% ir draugi Latvijā, 71% ar Latvijā mītošajiem draugiem un tuviniekiem sazinās reizi nedēļā, 65% aptaujāto zemēs ir draugi no Latvijas, 63% svin Jāņus, 62% šad un tad klausās latviešu mūziku.⁷⁴ Tomēr šie dati liecina par aktīvām interakcijām, nevis politiskās kopienas veidošanos. Nepievēršoties politiskajam dialogam ar diasporu, pašai diasporai aktīvi neformulējot savas politiskās intereses un neklūstot politiski aktīvākai kopumā, pastāv risks, ka veidojas kopiena, kas aktīvi sazinās, pārvietojas, taču tai nav sociālu un kultūras saišu, un iesaistei pietrūkst politiskās formas – tā ir atmesta, un viss, kas palicis, ir satīklota komunikācija.

⁷¹ Ījabs, I. (2012) *Pilsoniskā sabiedrība. Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 221.-222.lpp.

⁷² Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. In: Beckman, L., Erman, E. (eds.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan, p. 118.

⁷³ Tas secināts aptaujā, kas tika veikta ESF atbalstītā projektā *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*, ko īsteno LU Filozofijas un socioloģijas institūts un Ekonomikas un vadības fakultāte. Aptaujā kopumā piedalījās 14 068 respondenti no 118 valstīm. Aptaujā bija aicināts piedalīties ikviens Latvijas valstspiederīgais vai latvietis, kas saistīts ar Latviju, bet pastāvīgi vai daļēji dzīvo un strādā ārpus Latvijas. Skat. Luksa, M. *Pētījums “Latvijas emigrantu kopienas”: kā nezaudēt atgūstamo*. LV portāls, 26.01.2015., <http://www.lvportals.lv/print.php?id=268206>, pēdējo reizi aplūkots 26.01.2015.

⁷⁴ Tas secināts aptaujā, kas tika veikta LU pētnieciskajā projektā *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*. Aptaujā kopumā piedalījās 14 068 respondenti no 118 valstīm. Aptaujā bija aicināts piedalīties ikviens Latvijas valstspiederīgais vai latvietis, kas saistīts ar Latviju, bet pastāvīgi vai daļēji dzīvo un strādā ārpus Latvijas. Skat.: *Pētījums: 30% aizbraukušo tautiešu Latvijā atgriezties neplāno; kritiski zemu vērtē valdību*. LETA, 26.01.2015.

Kopiena konstruējas caur publisko sfēru, iesaistoties, izvirzot mērķus un veidojot kolektīvu interešu paušanu. Taču bez politiskā mērķa un kapacitātes ietekmēt lēmumu pieņemšanu, šādai iesaistei ir privāts, nevis publisks raksturs. Turklāt tas rada problēmas nevis valsts pastāvēšanai (jo tā pastāv arī post-teritoriālu nosacījumu ietvaros), bet gan pašas politiskās kopienas pastāvēšanai. Arī šajā pētījumā (4. daļas trešās apakšnodaļas trešais punkts “Diasporas politiskās līdzdalības nozīme”) secināts, ka Latvijas diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, nav politiskā profila; to darbs pamatā ir vērsts uz atbalstu pamatizglītībai (latviešu skoliņās), mākslinieciskajai pašdarbībai (deju kolektīvi un kori), sociālajiem un izklaidējošajiem pasākumiem. Nepietiekamas politiskās kompetences sekas var radīt drīzāk destruktīvu politisko aktivitāti, vāju diasporas politisko interešu pārstāvēšanu un neattīstītu politisko kopienu.

Minētais aspekts skaidri norāda uz to, ka diasporas politiskā pārstāvniecība savā efektīvākajā formā nav sasniedzama, tikai radot priekšnoteikumus komunikācijai, informēšanai vai pārvietošanās iespējām. Runa ir par jauna tipa politiskās kopienas veidošanu, kas prasa spēcīgu politiskā mērķa, politisko interešu, motivācijas un kapacitātes elementu sabiedrībā kopumā.

Tādējādi, veidojot valsts un diasporas attiecības ar transnacionālas politiskās kopienas radīšanu perspektīvā, būtiski ir paredzēt institucionalizētu atbildīguma mehānismu pastāvēšanu, diaspora maksimāli jātuvina valstij un nemitīgi jāmonitorē politiskās intereses, motivācijas un kapacitātes klātbūtne savstarpējās interakcijās. Vienlaikus ārvalstīs dzīvojošie bērni un jaunieši ir jāuzlūko kā politiskās kopienas nākotnes potenciāls, koncentrējoties ne tikai uz šībrīža situāciju, bet arī ilgtermiņa risinājumiem.⁷⁵

Latvijai šāda perspektīva ir izaicinājums ne tikai tādēļ, ka līdz šim nav sekmējies ar politiski aktīvas pilsoniskās sabiedrības veidošanu valsts teritorijā, bet arī tāpēc diaspora ir izkaisīta visur pasaulē un to raksturo ļoti dažādi raksturlielumi, kas savukārt ļoti kompleksu padara gan diasporas politisko interešu apzināšanu, gan artikulēšanu un aizstāvēšanu. Pētnieciski pamatoti apzinot diasporu raksturojošos elementus, kā arī intereses attiecībā pret Latviju un politiskās intereses kopumā, būs iespējams veikt Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelēšanu daudz augstākā un praktiskā līmenī.

⁷⁵ Par šādu nepieciešamību un jauniešiem kā demokrātiskās legīmatas potenciālu arī runā starptautiskā IDEA institūta pētījums par pasaules praksē īstenotajām iniciatīvām vēlētāju aktivitātes paaugstināšanai un elektorāta iesaistītīšanai. Vairāk skat. *Engaging the Electorate: Initiatives to Promote Voter Turnout From Around the World* (2006). Stockholm, Sweden: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, pp. 15-16.

2.3. Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi

Balstoties uz Latvijas Republikā pašreiz spēkā esošo diasporas parlamentārās pārstāvniecības regulējumu⁷⁶ un ņemot vērā sabiedrībā pastāvošās diskusijas un priekšlikumus, ir iespējams modelēt Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļus (skat. 2. attēlu “Dažādi iespējamie diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi Latvijā”.

Pirmo teorētiski iespējamo līmeni – kad diaspora netiek uzskatīta par nācijas diasporu un vēlēšanu tiesības ir tikai rezidējošiem pilsoņiem, Latvija jau ir atzinusi par nepiemērotu, pēc neatkarības atgūšanas paredzot iespējas vēlēšanās piedalīties arī ārvalstīs esošajiem pilsoņiem un nosakot, ka šo vēlētāju skaits pieskaitāms Rīgas vēlēšanu apgabala vēlētāju skaitam.⁷⁷ 2013. gadā, grozot Pilsonības likumu un radot dubultās pilsonības institūtu, tika palielināts diasporas elektorāta loks.⁷⁸

Attēls 2. Dažādi iespējamie diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi Latvijā

Otrais Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelis ilustrē pašreizējo regulējumu, kas nosaka, ka Saeimas vēlēšanām Latvija sadalāma piecos vēlēšanu

⁷⁶ Skat. pētījuma 4. daļas pirmo apakšodaļu “Vēlēšanu kārtība ārvalstīs: normatīvā regulējuma ietvars”.

⁷⁷ *Saeimas vēlēšanu likums*, 8. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁷⁸ Skat. *Pilsonības likums*. Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv <http://likumi.lv/doc.php?id=57512>, pēdējo reizi aplūkots 10.12.2014.

apgabalos⁷⁹, tiesības vēlēties ir Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu⁸⁰, kandidātu sarakstu var iesniegt likumā noteiktajā kārtībā reģistrēta politiskā partija vai politisko partiju apvienība⁸¹ un ārvalstīs nobalsojušo vēlētāju skaits pieskaitāms Rīgas vēlēšanu apgabala vēlētāju skaitam.⁸² Tas nozīmē, ka no balsošanas (vēlēšanu) viedokļa diaspora, ļaujot tai piedalīties parlamenta vēlēšanās, tiek uzskatīta par nācijas sastāvdaļu. Diaspora vēlēšanās formāli tiek pārstāvēta caur Latvijas politisko partiju vai politisko partiju apvienību sarakstiem, savukārt parlamentā – caur deputātiem, kas ievēlēti no šiem sarakstiem. Tāpat, diasporai balsojot par vienotu apgabalu (nevis, piemēram, sadalot balsis proporcionāli pa pieciem apgabaliem, kā to paredz nākamais modelis), tā ir iespēja palielināt sava balsojuma nozīmi. Lai arī diasporas parlamentārās pārstāvniecības aspektā Latvija savā demokrātijas izpratnē ir gājusi tālāk par daudzām Rietumu demokrātijām, šajā pētījumā ir identificēti vairāki kvantitatīvi un kvalitatīvi aspekti, kas būtu ņemami vērā, uzlabojot pašreizējo regulējumu⁸³.

Trešais teorētiskais Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelis ir balstīts uzskatā, ka ārvalstīs nodotās balsis būtu nevis jāpieskaita Rīgas vēlēšanu apgabalam, bet gan jāpārdala proporcionāli pa visiem pieciem vēlēšanu apgabaliem. Motivācijas aicinājumam uz proporcionālu balsu sadalījumu ir divējāda. Pirmkārt, tie ir teorētiski apsvērumi – ja Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās⁸⁴, tad arī šim proporcionalitātes principam būtu jābūt attiecināmam uz diasporas un ārvalstīs nobalsojušo skaitu. Otrkārt, tā ir ārvalstīs dzīvojošo brīvā griba un subjektīvā vēlme izvēlēties apgabalu, kura ietvaros nodot savu balsi, jo vispārējais regulējums nosaka, ka Saeimas vēlēšanās personai ir tiesības vēlēties jebkurā vēlēšanu apgabalā⁸⁵. Tomēr šāds modelis vairāk balstās teorētiskos apsvērumos un mainīgā piederības izjūtā⁸⁶, nevis kādas konkrētas problēmas identificēšanā un risināšanā. No demokrātiskās pārstāvniecības viedokļa

⁷⁹ *Saeimas vēlēšanu likums*, 7. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸⁰ *Saeimas vēlēšanu likums*, 1. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸¹ *Saeimas vēlēšanu likums*, 9. panta pirmā daļa. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸² *Saeimas vēlēšanu likums*, 8. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸³ Skat. detalizētu analīzi pētījuma 4. daļas trešās apakšnodaļas otrajā punktā “Vēlēšanu procedūras ietekme uz diasporas politisko aktivitāti”.

⁸⁴ *Latvijas Republikas Satversme*, 6. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/30254.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸⁵ *Saeimas vēlēšanu likums*, 3. pants. Skat. Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapu <http://www.cvk.lv/pub/public/28367.html>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

⁸⁶ Skat. pētījuma 4. daļas ceturtās apakšnodaļas otro punktu “Vienots vēlēšanu apgabals diasporas un Rīgas vēlētajiem”.

proporcionalitātes princips nav uzskatāms par ļoti nozīmīgu diasporas dalībā Saeimas vēlēšanās. Pie tam, ņemot vērā Latvijas diasporas zemo līdzdalību parlamenta vēlēšanās⁸⁷, šāda regulējuma maiņa vien var saskaldīt jau tā vājo diasporas politisko balsi un novest pie vēl lielākām pārstāvniecības un atbildīguma problēmām.

Ceturtais modelis paredz sabiedrībā plaši diskutētu iespēju izveidot sesto – diasporas – vēlēšanu apgabalu. Šāds regulējums noteiktu, ka diasporas balsstiesīgo vēlēšanu kopums ir tas, kas veido atsevišķu apgabalu; šajā apgabalā balotētos vēlēšanās startējošās politiskās partijas (partiju apvienības), tiktu saglabāts proporcionalitātes princips un obligātā 5% barjeras pārvarēšana iekļūšanai Saeimā.

Šo modeli aizstāv daļa diasporas pārstāvju, uzskatot, ka šādā veidā var atrisināt problēmu, ka politiķi diasporu neuzskata par vērā ņemamu vēlēšanu, uz diasporu netiek koncentrētas politiskās kampaņas, netiek veidotas politiskās saites ar diasporu un nav iedarbināms atbildīguma mehānisms politiķiem pret diasporu.⁸⁸ Tāpat šādā modelī tiek saskatīta iespēja veidot tiešas saiknes starp deputātiem un diasporas vēlētajiem, un tādējādi – daudz lielākas iespējas diasporas vēlētajiem prasīt tiešu atbildību no deputātiem jeb iedarbināt institucionālā atbildīguma mehānismu. Kā ieguvums tiek uzskatīts arī faktors, ka atsevišķs diasporas apgabals ļautu diasporai apzināties sevi kā vienotu politisku kopienu.

Tomēr šādi argumenti vairāk norāda uz problēmu (atbildīguma mehānisma trūkums, politiķu neieinteresētība, diasporas interešu neuzklausīšana, vienotas identitātes trūkums), nevis uz racionālu risinājumu. Kā vienu no minēto problēmu iemesliem var minēt faktu, ka Latvijas diaspora ir ļoti izkaisīta un daudzveidīga, līdz ar to tā savos uzskatos nav homogēna, tā nav definējusi un artikulējusi savas politiskās intereses, kā arī ir vāji pārstāvēta pilsoniskās organizācijās.⁸⁹ Pie tam šāds risinājums – īpaša vēlēšanu apgabala izveide - automātiski neparedz kolektīvās identitātes politikas veidošanu un citus pasākumus, par kuriem runāts šī pētījuma 1. daļas otrajā apakšnodaļā “Valsts un diaspora: politiskās kopienas veidošanās ģeogrāfiskā telpā”.

⁸⁷ Vairāk skat. pētījuma 4. nodaļas otrajā apakšnodaļā “Diasporas politiskās līdzdalības attīstība: statistikas datu apkopojums”.

⁸⁸ Šādi argumenti izskanēja Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas pētījumu centra 2014.gada 18. decembrī rīkotajā konferencē “Diasporas politiskā pārstāvniecība Eiropas Savienībā un Latvijā”. Skat. arī pētījuma 4. daļas ceturtais apakšnodaļas ceturto punktu “Atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals”.

⁸⁹ Tas secināts aptaujā, kas tika veikta ESF atbalstītā projektā *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*, ko īsteno LU Filozofijas un socioloģijas institūts un Ekonomikas un vadības fakultāte. Aptaujā kopumā piedalījās 14 068 respondenti no 118 valstīm. Aptaujā bija aicināts piedalīties ikviens Latvijas valstspiederīgais vai latvietis, kas saistīts ar Latviju, bet pastāvīgi vai daļēji dzīvo un strādā ārpus Latvijas. Skat. Luksa, M. *Pētījums “Latvijas emigrantu kopienas”: kā nezaudēt atgūstamo*. LV portāls, 26.01.2015., <http://www.lvportals.lv/print.php?id=268206>, pēdējo reizi aplūkots 26.01.2015.

Tāpat ir prognozējams, ka nebūs iespējams precīzi noteikt mandātu skaitu šajā jaunizveidotajā apgabalā, jo trūkst precīzas informācijas par faktiski ārvalstīs dzīvojošo skaitu. Šādu datu bāzi var mēģināt izveidot, taču objektīvu ainu pat pie lieliem finanšu un cilvēkresursu ieguldījumiem, visticamāk, neizdosies iegūt, jo daļa ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu ir zaudējuši saikni ar izcelsmes valsti, daļa faktiski atrodas ārvalstīs, taču vēlēšanās neplāno piedalīties dažādu nelegālu darbību dēļ (neregistrēta uzturēšanās vai darbs, pabalstu saņēmēja statuss faktiski strādājot u.tml.), kā arī fakts, ka diaspora ģeogrāfiskajā telpā ir ļoti dinamiska.

Papildu vēlēšanu apgabala radīšana, iespējams, liktu politisko partiju un partiju apvienību pārstāvjiem vairāk veidot kontaktus ar diasporu un izstrādāt diasporas programmu, taču šādu pat mērķi var sasniegt citiem līdzekļiem, nemainot vēlēšanu apgabalu skaitu. Tāpat atsevišķa vēlēšanu apgabala veidošana ar mērķu kāpināt diasporas apziņu par vienotu politisku kopienu var radīt sabiedrību šķeļošu efektu, turklāt Latvijas tautu institucionāli sadalot divās daļās – cilvēkos, kas dzīvo valsts teritorijā, un cilvēkos, kas dzīvo ārpus valsts, vedīs sabiedrību tālu projām no vienotas politiskās kopienas un transnacionālas pilsoniskās sabiedrības koncepta.

Piektais teorētiskais modelis attiecināms tāda līmeņa diasporas parlamentāro pārstāvniecību, ko jau var definēt kā kosmonacionālu parlamentu. Proti, parlamenta vēlēšanās diaspora veido savu sarakstu un parlamentā ir pārstāvēta caur diasporas līderiem. Šāds kosmonacionāls parlaments – kur valsts un diasporas pārstāvji veido vienotu transnacionālu sociālo veidojumu, tādējādi atklājot tā jaukto dalību, transnacionālo mandātu un pārrobežu iezīmes⁹⁰ - praksē ir sastopams.⁹¹ Šāda veida parlaments ir uzskatāms par hibrīda transnacionālu parlamentu, bet pats process – par parlamenta diasporizāciju, kad diaspora tiek uzlūkota nevis kā nāciju veidojoša, tomēr ārpus valsts teritorijas esoša vienība, bet gan kā izcelsmes valsts parlamentā piedalošies locekļi.⁹² Tomēr Latvijas gadījumā uz šo modeli jāraugās no tīri hipotētiska viedokļa, jo tā ieviešanai nav acīmredzama sabiedrības pieprasījuma. Pie tam, šāda modeļa ieviešana, iepriekš nestrādājot ar pastāvošajām problēmām un iespējamajiem uzlabojumiem, var politiskajai kopienai tikai nest vilšanās sajūtu un vēl vairāk paplašināt plaisu starp diasporu, sabiedrību un valsts varu.

⁹⁰ Laguerre, M. S. (2013). *Parliament and Diaspora in Europe*. Palgrave Macmillan, p. xviii.

⁹¹ Skat. pētījuma 3. daļu "Eiropas Savienības valstis: pieejas un instrumenti diasporas pārstāvniecībai" un pielikumu Nr. 1 "ES valstu analīze" par ES valstīm. No ES valstīm šāds īpašs regulējums pastāv Itālijā, Horvātijā, Francijā un Rumānijā.

⁹² Laguerre, M. S. (2013). *Parliament and Diaspora in Europe*. Palgrave Macmillan, p. 3.

Latvijas sabiedrība, ļaujot diasporai piedalīties vēlēšanās, jau ir transnacionāli orientēta, ar transnacionālu potenciālu. Kvantitatīvi izaicinājums drīzāk ir diasporas vēlēšanu aktivitātes un vispārējās politiskās aktivitātes paaugstināšana, interakciju, kontaktu intensīva veidošana starp politiķiem, valsts varu un diasporu. Kvalitatīvie risinājumi ir kompleksāki un aptver kolektīvās identitātes, transnacionālas politiskās kopienas veidošanu un atbildīguma mehānismu izstrādi, ieviešanu un iesakņošanu sabiedrībā.

2.4. Minimālais diasporas parlamentārās pārstāvniecības uzlabojumu līmenis: diasporas līdzdalības paaugstināšana vēlēšanās

Latvijas diasporas politiskā aktivitāte nav vērtējama kā augsta, īpaši, ja ņem vērā, ka patiesais balsstiesīgo skaits ir, iespējams, līdz pat trīs reizēm lielāks nekā oficiāli reģistrētais. Šāda situācija liek meklēt zemās aktivitātes iemeslus un instrumentus tās paaugstināšanai.

Starptautiskais IDEA institūts 2006. gadā ir veicis apjomīgu pētījumu par dažādām pasaules praksē īstenotām iniciatīvām vēlēšanu aktivitātes paaugstināšanai un elektorāta iesaistīšanai vēlēšanu procesā.⁹³ IDEA pētījums un šī pētījuma secinājumi⁹⁴ var tikt uzskatīti par labu pamatu Latvijas diasporas vēlēšanu līdzdalības ietekmējošu faktoru konstatēšanai un diasporas vēlēšanu līdzdalības paaugstināšanas instrumentu izstrādei.

IDEA vēlēšanu aktivitātes paaugstināšanas pētījums izdala trīs faktoru grupas, kas ietekmē balsošanas aktivitāti: kontekstuālie faktori, sistēmiskie faktori un individuālie un sociālie faktori.⁹⁵ Savukārt šī pētījuma empīriskās daļas rezultāti atklāj divas galvenās faktoru grupas, kas ietekmē Latvijas diasporas politisko aktivitāti – sociāli politiskie un vēlēšanu kārtības jeb procedūras faktori.⁹⁶ Apzinot, apkopojot un ņemot vērā šos faktorus, vēlāk iespējams veidot instrumentu klāstu diasporas vēlēšanu aktivitātes paaugstināšanai.

1. **Kontekstuālie faktori** norāda uz to, ka balsošanas aktivitāti nosaka konkrēto vēlēšanu konteksts, tādēļ aktivitātes rādītāji atšķiras ne tikai starp valstīm, bet arī vienas valsts ietvaros starp dažādām vēlēšanām. Šī faktoru grupa aptver šādus aspektus:
 - a) politiskās cīņas efektivitātes uztvere. Šis faktors attiecas uz līmeni, kādā pilsoņi tic, ka dažādi vēlēšanu rezultāti noved pie būtiskām izmaiņām valdības veidotās

⁹³ *Engaging the Electorate: Initiatives to Promote Voter Turnout From Around the World* (2006). Stockholm, Sweden: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

⁹⁴ Skat. pētījuma 4. daļas trešo apakšnodaļu "Diasporas politiskā aktivitāte un to ietekmējošie faktori".

⁹⁵ Skat. *Engaging the Electorate: Initiatives to Promote Voter Turnout From Around the World* (2006). Stockholm, Sweden: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, pp. 12-15.

⁹⁶ Skat. pētījuma 4. daļas trešo apakšnodaļu "Diasporas politiskā aktivitāte un to ietekmējošie faktori".

politikas virzienā un ietekmē. Latvijas gadījumā spilgts piemērs ir dažādā diasporas aktivitāte 2012. gada referendumā par valsts valodu un laika ziņā relatīvi tuvu notikušajās 11. Saeimas un 12. Saeimas vēlēšanās⁹⁷;

- b) vēlēšanu notikuma sacensība un izteiksmīgi raksturlielumi. Ja vēlēšanu sacensība ir asa un cieša, vēlētajam konkrētais vēlēšanu notikums salīdzinoši var šķist nozīmīgāks, lai tajā piedalītos;
- c) partiju sistēmas raksturlielumi. Partiju sistēmas fragmentācijas līmenis (iepretim divpartiju sistēmai) var piedāvāt vēlētajiem plašākas izvēles iespējas. Tomēr ļoti spēcīga fragmentācija (ļoti daudz vēlēšanu sarakstu) var radīt pretēju efektu – vēlētais apmulst un nav pārliecināts, vai viņa balss dos efektu;
- d) kampaņu izmaksas. Lielām priekšvēlēšanu kampaņu izmaksām ir potenciāls pacelt vēlēšanu profilu un novest pie plašākas vēlēšanu politiskās informācijas izplatīšanas. Diasporas pārstāvniecības gadījumā šis faktors paaugstina iespējamību, ka partijas vai partiju apvienības savā priekšvēlēšanu kampaņā veidos arī īpašu diasporas sadaļu, kas ģeogrāfiskā attāluma dēļ ir izmaksas akumulējoša;
- e) balsošanas tradīcijas dažādās kopienās. „Drošu” jeb īpašām sabiedrībām grupām garantētu pārstāvniecības vietu parādīšanās var pazemināt vēlētaļu aktivitāti vai specifiskas kopienas var kļūt izdevīgs mērķis dažādām interešu grupām vai politiskajām partijām. Diasporas parlamentārās pārstāvniecības gadījumā šis ir ļoti būtisks faktors, jo, kāpinot publisko interesi par diasporas pārstāvniecības jautājumu un veidojot īpašus politiskos instrumentus, diaspora kļūst par politisko partiju intereses objektu;
- f) stratēģiskā balsošana. Vēlētaļi ir vairāk ieinteresēti un motivēti balsot, lai viņuprāt novērstu kādu nevēlamu rezultātu. Latvijas gadījumā atkal spilgts piemērs ir dažādā diasporas aktivitāte 2012. gada referendumā par valsts valodu un laika ziņā relatīvi tuvu notikušajās 11. Saeimas un 12. Saeimas vēlēšanās⁹⁸;
- g) Laika atstatums starp vēlēšanām. Ja vēlēšanas notiek ar augstu biežuma pakāpi, pārsvarā gadījumu vēlētaļu aktivitāte krītas;
- h) laikapstākļi. Pat tāds kontekstuālais faktors kā laikapstākļi vēlēšanu dienā ietekmē vēlētaļu aktivitāti, pie tam argumenti nav par labu ne labiem, ne

⁹⁷ Salīdzinājumu skat. pētījuma 4. daļas otrās apakšnodaļas pirmajā punktā “Statistikas datu analīzes metodika”.

⁹⁸ Skat. pētījuma 4. daļas otrās apakšnodaļas pirmajā punktā “Statistikas datu analīzes metodika”.

sliktiem laikapstākļiem. Pie labiem laikapstākļiem pilsonis vēlēšanu dalības vietā var izvēlēties atpūtu; pie sliktiem laikapstākļiem pilsonis tā vietā, lai dotos uz vēlēšanu iecirkni, var izvēlēties palikt mājās un vēlēšanās nepiedalīties;

- i) paša vēlēšanu notikuma daba kopumā. Piemēram, referendumos vai pilsoņu iniciatīvu gadījumā pilsoņu aktivitāte parasti ir zemāka, nekā nacionāla mēroga vēlēšanās. Bet ir izņēmums, piemēram, Latvijā 2012. gada valsts valodas referendums. Zemāki līdzdalības rādītāji parasti ir arī Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās, savukārt parlamenta vēlēšanās augstāki. Tai pat laikā likumdevējam prezidentālā sistēmā – zemāki.

2. Sistēmiskie jeb institucionālie faktori parasti mēdz būt ļoti stabili, un ir nepieciešama nozīmīga administratīvā un likumdošanas piepūle, kā arī plašāks politikas apspriešanas process sabiedrībā, lai tajos ieviestu izmaiņas. Šī faktoru grupa aptver sekojošus vēlēšanu aktivitātes aspektus:

- a) vēlēšanu sistēmas izvēle. Gandrīz visas vēlēšanu sistēmas var tikt kategorizētas kā pluralitātes/majoritātes, proporcionālās pārstāvniecības vai jauktās sistēmas. Dalība reprezentatīvajās vēlēšanu sistēmās parasti ir augstāka;
- b) balsotāju reģistrācija kā valsts vai individuāls pienākums;
- c) obligāta balsošana pret brīvprātīgu balsošanu. Balsošana kā pilsoņa pienākums rada augstākus vēlēšanu līdzdalības rādītājus, tomēr tikai gadījumā, ja pastāv efektīvs sankciju mehānisms nebalsošanas gadījumā;
- d) Viena vēlēšanu diena pret vairākām vēlēšanu norises dienām;
- e) vēlēšanu organizēšana darba dienā vai brīvdienā. Brīvdienas parasti tiek uzskatītas par vēlētajiem ērtākām;
- f) alternatīvu balsošanas procedūru pieejamība. Latvijā ir paredzēta kārtība, kā nodot balsi glabāšanā, balsot pa pastu., kā arī noteiktos gadījumos iespēja balsot vēlētajā atrašanās vietā.⁹⁹ Arī šāda kārtība paaugstina vēlēšanu līdzdalības kvantitatīvos rādītājus, jo ļauj piedalīties tādiem pilsoņiem, kas konkrētajā dienā nevar vēlēšanu iecirknī ierasties;
- g) fiziski ērta piekļuve iecirkņiem;

⁹⁹ Vairāk par vēlēšanu kārtību skat. pētījuma 4. nodaļas pirmajā apakšnodaļā “Vēlēšanu kārtība ārvalstīs: normatīvā regulējuma ietvars”. Balsu nodošanas alternatīvas ir svarīgas arī citām ES valstīm, piem., Somijā, kur ir liela uzticība valstij, diaspora lobē tieši balsu nodošanu pa pastu, skatīt daļu par ES valstīm un pielikumu par Somiju.

- h) Vēlēšanu tehniskie risinājumi. Latvijas gadījumā secināts, ka vēlēšanu pieejamība, iecirkņu skaita palielināšanās un citi tehnisko iespēju risinājumi ir cēlušī arī diasporas vēlētāju motivāciju un līdzdalību;¹⁰⁰
- i) jauno tehnoloģiju lietojums. Viens no iespējamiem risinājumiem ir e-vēlēšanas, lai papildinātu ierasto vēlēšanu procesu. Tomēr pētījumi liecina, ka šāda procedūra var radīt ērtākus kanālus jau esošajiem balsotājiem, nevis piesaistīt jaunus.

3. Individuālie un sociālie faktori apvieno dažādus sociāli-demogrāfiskus rādītājus, kam ir nozīme vēlēšanu aktivitātes rādītājos. Šī faktoru grupa aptver sekojošus aspektus:

- a) no individuālajiem raksturlielumiem vecums ir nozīmīgākais; pētījumos ir atrasta tieša vecuma kopsakarība ar vēlēšanu aktivitāti. Tendence ir tāda, ka jaunākā sabiedrības daļa balso mazāk. Vecums vēlēšanu kontekstā bieži tiek apskatīts kā sociālo saišu ciešums – jo persona kļūst vecāka, jo vairāk pieredzes iegūst, kļūst iesakņotāka un labāk atpazīst, kas nepieciešams pašam un kopienai, un valstij;
- b) cits sociāli-demogrāfisks rādītājs, kam vēlēšanu aktivitātē ir liela nozīme, ir izglītība, lai arī tās ietekme no valsts un valsti ir dažāda. Tomēr pasaulē kopumā ir izteikta tendence – vairāk tendētas uz piedalīšanos vēlēšanās ir personas ar augstāku izglītību;
- c) citi sociāli-demogrāfiski rādītāji, kurus ir vērts analizēt konkrētas valsts ietvaros vēlēšanu līdzdalības kontekstā ir ienākumu līmenis, nodarbinātība, sociālā šķira, dzimums, reģionālisms, urbānais/rurālais dalījums, imigrācija, emigrācija. Kopumā sociāli-demogrāfiskie rādītāji tiek izmantoti, lai identificētu tās sabiedrības grupas, kas vēlēšanās ir mazāk aktīvas;
- d) attieksmes faktori, kuriem var būt gan socioloģisks, gan psiholoģisks iemesls. Šie faktori attiecas uz politisko interesi, politiskajām zināšanām, iesaistes līmeni politikā un politiskajās organizācijās valstī kopumā. Šeit satiekas kombinācija no līdzekļiem (kapacitāte), motivācijas (stimuli) un iespējām (informācijas pieejamība), kas pozitīvā gadījumā rada vidi vēlētājam būt informētam un

¹⁰⁰ Vairāk par vēlēšanu kārtību skat. pētījuma 4. nodaļas pirmajā apakšnodaļā “Vēlēšanu kārtība ārvalstīs: normatīvā regulējuma ietvars”.

iesaistīties. Tas iespējams, ja ir pieejama skaidra, labas kvalitātes un pietiekama apjoma informācija. Latvijas gadījumā ir secināts, ka diasporas vēlētāju politiskā kompetence ir nepietiekama¹⁰¹;

- e) politikas efektivitāte. Šeit ir runa par vēlētāju sajūtu par politikas efektivitāti un pārliecību, ka vēlētajs ar savu balsi var panākt izmaiņas. Latvijas gadījumā secināts, ka šī aspektā nozīmi mazina vāja vēlētāju un deputātu savstarpējā saikne, politiskās elites intereses trūkums par ārvalstīs dzīvojošo elektorāta daļu, neuzticēšanās un neticība Latvijas valstij no diasporas puses¹⁰²;
- f) sociālie sadarbības tīkli. Iesaistīšanās tīklos, grupu aktivitātēs, politiskās organizācijās vai partijās arī veicina politisko aktivitāti. Sociālās grupas kopumā spēcina kopienas homogenitāti, rada pamatu jaunu sabiedrības locekļu socializācijas procesam un pilsoniskajai pienākuma sajūtai. Latvijas gadījumā secināts, ka diasporas sociālās un pilsoniskās aktivitātes līmenis ir nepietiekams.¹⁰³

Kopumā secināms - lai ietekmētu vēlētāju aktivitāti, jāveic izmaiņas kontekstuālajos un sistēmiskajos (institucionālajos) faktoros, kā arī jāanalizē vēlētāju uzvedība sociāli-demogrāfiskā griezumā. Veikt izmaiņas institucionālo faktoru grupā ir relatīvi vienkārši, savukārt kontekstuālo faktoru grupa kā vēlētāju aktivitātes noteicošie elementi ir spēcīgi, taču daudz sarežģītāk koriģējami. Tas pats attiecināms uz individuālajiem un sociālajiem faktoriem – identificējot sabiedrības grupas, kuras vēlēšanās ir mazāk aktīvas, ir iespējams radīt dažādus vēlētāju aktivizēšanas instrumentus, tomēr, tā kā šī faktoru grupa pamatā attiecas uz pilsoņu sajūtu līmeni, uztveres īpatnībām un attieksmes formēšanos, izmaiņu rezultāti ir ilgtermiņa jautājums.

Vēlēšanu līdzdalības kvantitatīvos rādītājus iespējams paaugstināt, veidojot īpašus informēšanas, izglītošanas un iesaistīšanas instrumentus, un ir attiecināmi arī uz diasporas vēlēšanu līdzdalības paaugstināšanu vēlēšanās (skat. 3. attēlu “Iniciatīvas un aktivitātes diasporas līdzdalības paaugstināšanai vēlēšanās”).

¹⁰¹ Skat. pētījuma 4. daļas trešās apakšnodaļas pirmo punktu “Sociāli politisko faktoru ietekme uz diasporas politisko aktivitāti”.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Skat. pētījuma 4. daļas trešās apakšnodaļas pirmo punktu “Sociāli politisko faktoru ietekme uz diasporas politisko aktivitāti”.

Attēls 3. Iniciatīvas un aktivitātes diasporas līdzdalības paaugstināšanai vēlēšanās.

Iniciatīvas un aktivitātes diasporas līdzdalības paaugstināšanai vēlēšanās ir iedalāmas piecās pamata formās:

1. informācijas kampaņas, kas skar jautājumu par reģistriem (ja ir attiecināmi) un vēlēšanu kārtību. Šis instruments atbild uz jautājumos kā piedalīties vēlēšanās, kāda ir balsošanas kārtība, kur un kad balsot. Šīm informācijas kampaņām ir visu sabiedrību iekļaujošs raksturs, un informācija var tikt nodota pa dažādiem komunikācijas kanāliem un ar dažādu komunikācijas rīku palīdzību, atkarībā no elektorāta profila un informācijas uztveres īpatnībām. Šādas kampaņas parasti rīko valsts institūcijas. Kampaņas atdeve nav vērtējama kā visai augsta, tomēr tā sniedz pamata informāciju, lai pilsonis vēlēšanu dienā būtu informēts par balsošanas procedurālajiem un citiem formālajiem aspektiem;
2. reklāmas kampaņas, kas skar jautājumu, kāpēc jāpiedalās vēlēšanās, tātad nodarbojas ar motivēšanu. Viens no izplatītākajiem elementiem šādās reklāmas kampaņās ir vēlētāju pārliecināšana, ka viņu balsij ir nozīme un ka ar savu izvēli vēlētājs ietekmē politikas procesu. Tāpat šādas reklāmas kampaņas var ietvert apelēšanu pie pilsoņa tiesībām un pienākumiem, kā arī jaunākās tendences pasaulē – pārliecības radīšana, ka dalība vēlēšanās ir sabiedrības atbalstīta un augstu

vērtēta, mūsdienīga rīcība, jeb citiem vārdiem – ka balsot ir “stilīgi”. Pēdējais aspekts lielākoties tiek izmantots sabiedrības jaunākās daļas aktivizēšanai. Arī reklāmas kampaņu gadījumā informācija var tikt nodota pa dažādiem komunikācijas kanāliem un ar dažādu komunikācijas rīku palīdzību, atkarībā no elektorāta profila un informācijas uztveres īpatnībām, un šo kampaņu atdeve iepretim informēšanas kampaņām ir daudz augstāka;

3. *Grass-roots-movements* jeb pilsoniskās iniciatīvas kustības pilsoņu mobilizēšanai parasti rīko pilsoniskas organizācijas, un šos instrumentus nedarbina valsts institūcijas. Šīs iniciatīvas visbiežāk ir selektīvas gan attiecībā uz mērķauditorijām, gan vēstījumiem. Vispārīgi pilsoniskās iniciatīvas lieto sociālas kampaņas pilsoņu mobilizēšanai un motivēšanai doties balsot, tomēr vēstījums visbiežāk ir vērsts uz šauru mērķauditoriju un ietver aicinājumu izmantot balsstiesības kāda konkrēta politiskā jautājuma virzības ietekmēšanai. Metožu klāsts šo instrumentu pielietošanai ir visplašākais un var aptvert daudz inovatīvākus, atraktīvākus, agresīvākus un provokatīvākus risinājumus, nekā tos atļaujas pielietot valsts institūcijas. Turklāt, tā kā iniciators ir pilsoniskais sektors, arī ticamības un politiskās neitralitātes pakāpe šīm iniciatīvām ir augstāka, kas eventuāli spēj sniegt augstu kampaņas atdevi;
4. skolas/universitātes/valsts un nevalstisku institūciju un organizāciju rīkotas vēlēšanu simulācijas un citas īpaši mērķētas izglītības programmas. Šādā veidā ilgtermiņā tiek audzēta pilsoniskā aktivitāte, sniegta pilsoniskā izglītība, un pamata motīvs šādām, programmām un simulācijām ir izglītēt un motivēt caur darbību. Arī Latvijā katru gadu parlaments rīko Jauniešu Saeimu, kuras ietvaros simulācijas procesā Latvijas jaunieši mācās likumdošanas procesu un sava viedokļa aizstāvēšanu parlamentārajās debatēs.¹⁰⁴ Tomēr diasporas aktivizēšanai šāds instruments nepastāv, un jāatzīst, ka tāda radīšana būtu iespējama un pamatota. Šādas iniciatīvas radīšanai par bāzi iespējams izmantot jau darbojošos Jauniešu Saeimu, piemēram, paredzot jauniešu politiskās debates par diasporas politiku un diasporas interesēm, vai paredzot konkrētu delegātu skaitu diasporas pārstāvjiem;
5. izklaide un “pievilināšana” - dažāda veida stimuli vēlēšanu/balsošanas padarīšanai par pievilcīgāku. Tomēr šis instrumentu klāsts, lai arī pasaulē tiek pielietots, ir visdiskutablākais. Galvenā problēma slēpjas apstākļī, kas šis instrumentu klāsts

¹⁰⁴ Skat. Saeimas mājas lapu <http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/jauniesu-saeima>, pēdējo reizi skatīta 10.12.2014.

vēlētāju aktivizēšanai izmanto ne-pilsonisku motivāciju, kas drīzāk ir orientēta uz praktisku, materiālu ieguvumu dalības gadījumā. Metožu klāsts ir ļoti dažāds, bet visizplatītākās ir vēlēšanu loterijas (vēlēšanu dalībnieki automātiski piedalās loterijā ar balvām) un vēlēšanu notikuma apvienošana ar izklaides pasākumiem vēlētāju pievilināšanai.

2.5. Galvenie teorētiskie secinājumi par diasporas parlamentāro pārstāvniecību

Globālas pārvietošanās un migrācijas apstākļos post-teritoriāla, transnacionāla politiskā kopiena ir vienīgais veids, kā atjaunot jēgpilnu politisko praksi mūsdienu globalizētajā pasaulē. Balstoties uz trīs analīzes dimensijām – balsošanu, politisko līdzdalību un atbildīgumu vēlētāju priekšā, kā arī ne-lineāru un de-teritoriālu pilsonību, ir iespējams modelēt transnacionālas (tātad – dinamiskas, nacionālas valsts robežas pārsniedzošas) politiskās kopienas veidošanās procesu ģeogrāfiski neierobežotā telpā. Izveidotais modelis ilustrē, ka diasporas līdzvērtīga iekļaušanās politiskajā procesā un dinamiska, transnacionāla politiskā kopiena ar kopīgu identitāti veidojas situācijā, kad ģeogrāfiski plašā telpā tiek veidotas regulāras un intensīvas kultūras, politiskās un ekonomiskās saites starp valsti un diasporu. Citos gadījumos mēs varam vērot valsts robežās integrētu, kopīgā identitātē balstītu sabiedrību, iedomātu vai virtuālu kopienu vai pat sabiedrību, kas būtībā sastāv no izolētiem indivīdiem.

Tāpat, balstoties uz Latvijas Republikā pašreiz spēkā esošo diasporas parlamentārās pārstāvniecības regulējumu un ņemot vērā sabiedrībā pastāvošās diskusijas un priekšlikumus, ir iespējams modelēt dažādus iespējamus Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļus un katrā gadījumā norādīt uz iespējamiem ieguvumiem un trūkumiem.

Lai veicinātu vēlētāju politisko aktivitāti, risinājumus diasporas mūsdienīgai un efektīvai politiskajai pārstāvniecībai ir iespējams iedalīt divās lielās grupās: tehniski-procedurālie risinājumi (minimāli nepieciešamais, ātrāk un izmaksu ziņā lētāk ejams ceļš) un sabiedriski-politiskie risinājumi (maksimālais, ilgtermiņā veicamais un plašu sabiedrisko diskusiju pieprasošs ceļš). Tādējādi ir jāveic izmaiņas kontekstuālajos un sistēmiskajos (institucionālajos) faktoros, kā arī jāanalizē vēlētāju uzvedība sociāli-demogrāfiskā griezumā. Tehniski-procedurāls izaicinājums ir diasporas vēlēšanu aktivitātes paaugstināšana, interakciju, kontaktu intensīva veidošana starp politiķiem, valsts varu un diasporu. Vēlēšanu

līdzdalības kvantitatīvos rādītājus iespējams paaugstināt salīdzinoši ātri, veidojot īpašus informēšanas, izglītošanas un iesaistīšanas instrumentus.

Sabiedriski-politiskie risinājumi ir kompleksāki un aptver iniciatīvas kolektīvās identitātes stiprināšanai ģeogrāfiskā telpā, politiskās līdzdalības motivācijas spēcicināšanu, jēgpilnu, regulāru un abpusēju interakciju diasporas un valsts starpā izkopšanu un transnacionālas, ne-teritoriālas pilsoniskās sabiedrības veidošanu. Tas aptvertu gan mērķtiecīgu partiju programmu radīšanu diasporas jautājumu risināšanai, valsts veidotu politiku diasporas apziņošanai un informācijas sniegšanai par diasporas aktualitātēm Latvijā, kopējas informatīvās telpas veidošanu, aktīvu diasporas pašorgaizēšanos, savu politisko interešu apzināšanu, paušanu un atbildīguma pieprasīšanu no ievēlētajiem priekšstāvjiem. Tomēr, tā kā šī instrumentu grupa pamatā attiecas uz pilsoņu sajūtu līmeni, uztveres īpatnībām un attieksmes formēšanos, izmaiņu rezultāti ir ilgtermiņa jautājums. Turklāt jāņem vērā, ka kopiena konstruējas caur publisko sfēru, iesaistoties, izvirzot mērķus, veidojot kolektīvu interešu paušanu un definējot politiskos mērķus (nevis tikai intensīvus komunikēšanas tīklus). Tad šādai iesaistei ir publisks, nevis privāts raksturs un tā var kalpot kā pamats politiskas kopienas veidošanai, kuru raksturo gan intensīvas politiskās interakcijas starp valsti un diasporu, gan kopīga identitāte.

Dubultpilsonības nozīme un demokrātijas izpratne parlamentārajā pārstāvniecībā

Ieva Birka

Pēdējos gados ir strauji pieaudzis to valstu skaits, kuras pieļauj dubultpilsonības veidošanos.¹⁰⁵ Politikas teorijā dubultpilsonība tiek uzskatīta par tādu līdzekli, ar kura palīdzību risināt situāciju, kas pasaulē radusies globalizācijas iespaidā, kad daļa valsts piederīgo, kuri ir pakļauti valsts likumam un ir šīs valsts pilsoņi, kuri ir tiesīgi piedalīties tiesību aktu izstrādes procesā, ne vienmēr pastāvīgi atrodas konkrētās valsts teritorijā.¹⁰⁶

Latvijai jau 1991.gadā, tūlīt pēc Padomju Savienības sabrukuma, ar lēmumu "Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem" tika pieļauta dubultpilsonības noteikšana konkrētai indivīdu grupai.¹⁰⁷ Šī grupa, – trimdinieki un viņu pēcnācēji, kuriem bija Latvijas Republikas pilsonība 1940.gadā, un kuri atradās ārpus Latvijas laika posmā no 1940. līdz 1991.gadam, un tur bija ieguvuši citas valsts pilsonību, varēja saņemt Latvijas Republikas pilsoņa pasi. Lēmuma rezultātā Latvijas pilsonība tika atjaunota tiem trimdiniekiem ārzemēs, kuriem bija citu valstu pilsonība, un kuri vēlējās uzturēt saikni ar Latviju. Tomēr reģistrācija šim statusam bija ierobežota un tā bija jāveic līdz 1995.gada 1.jūlijam. Šī lēmuma rezultātā aptuveni 30 000 latvieši kļuva par dubultpilsoņiem.¹⁰⁸ Pēc 1995.gada 1.jūlija, personām, kuras vēlējās saņemt Latvijas pilsonību bija jāatsakās no citas valsts pilsonības, ja tāda bija iegūta. Tādējādi turpmāk dubultpilsonība netika oficiāli atļauta un oficiāli tika atzīta tikai iepriekš minētajai grupai.

2013.gada 1.oktobrī spēkā stājās Pilsonības likuma grozījumi un Latvija kļuva par vienu no tām valstīm, kuras *de jure* pieļauj dubultpilsonības institūtu, taču ar

¹⁰⁵ Brondsted Sejerssen, T. (2008). I Vow Thee My Countries – the Expansion of Dual Citizenship in the 21st Century. *International Migration Review*, 42(3), pp. 523-549; Renshon, S.A. (2005). *The 50% American: Immigration and National Identity in an Age of Terror*. Washington, DC: Georgetown University Press, p. 6.

¹⁰⁶ Blatter, J. (2011). Dual Citizenship and Theories of Democracy. *Citizenship Studies*, 15(6-7), pp. 769-798; Blatter, J. (2008). Dual Citizenship and Democracy. Working Paper Series *Glocal Governance and Democracy*, pp. 1-42.

¹⁰⁷ Latvijas Republikas Augstākā Padome (1991). *Lēmums Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=69914>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁰⁸ Mūrniece, I. (2007). Dubultpilsonība: legāla un nelegāla. *Latvijas Avīze* (28.07.2007). [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.apollo.lv/zinas/dubultpilsoniba-legala-un-nelegala/360794>> [Skatīts 25.01.2015.]

ierobežojumiem. Dubultpilsonība tiek pieļauta tiem, kuri ir citas Eiropas Savienības, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas un Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts pilsoņi, kā arī Austrālijas Savienības, Brazīlijas Federatīvās Republikas vai Jaunzēlandes pilsoņi, un jebkuras valsts pilsoņi, ar kuru Latvijas Republika ir noslēgusi līgumu par dubultās pilsonības atzīšanu.¹⁰⁹ Likuma grozījumos dubultpilsonība atkārtoti tika atzīta par pieļaujamu trimdiniekiem un viņu pēcnācējiem, kuri bija Latvijas pilsoņi pirms 1940.gada 17.jūnija, kuriem nācās pamest Latviju, un kuri līdz 1990.gada 4.maijam nebija atgriezušies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi. Dubultpilsonība šai grupai tiek pieļauta neatkarīgi no valsts, kurā tie ir ieguvuši pilsonību, ar nosacījumu, ka otra valsts pieļauj dubultpilsonības izveidošanos. Dubultpilsonības ierobežojumu rezultātā no iespējas iegūt dubultpilsonību tika izslēgtas trīs no četrām lielākajām ārvalstnieku kopienām, kuras pastāvīgi dzīvo Latvijā - krievi, ukraiņi un baltkrievi. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2014.gadā šīs grupas sastāv no 42 854 iedzīvotājiem, kuri veido 2,14 % no visiem Latvijas iedzīvotājiem.¹¹⁰

Nenoliedzami katras valsts pilsonības likumdošanu veido tās izpratne par valstiskumu un nāciju, tās ģeopolitiskais stāvoklis, demogrāfiskā situācija, valsts intereses un sociāli politiskie notikumi.¹¹¹ Šīs daļas mērķis ir analizēt Latvijas tiesību aktus, kas attiecas uz dubultpilsonību, lai atbildētu uz jautājumu – vai esošā Pilsonības likuma versija, kura pieļauj dubultpilsonību ierobežotam pretendentu lokam, salīdzinot ar iepriekšējo regulējumu, saskaņā ar demokrātijas konceptualizāciju liberālā, republikānisma, kolektīvisma, un deliberatīvās demokrātijas izpratnē, stiprina demokrātiju Latvijā?

3.1. Vēsturisks ieskats Latvijas gadījumā

Lai izprastu teorētisko modeļu piemērošanu Latvijas gadījumam un izvērtētu likuma grozījumus, kas pieļauj dubultpilsonību noteiktam citu valstu pilsoņu lokam, vienlaikus izslēdzot lielu daļu no pastāvīgajiem Latvijas iedzīvotājiem, ir nepieciešams īss ieskats šajā situācijā, ņemot vērā vēsturisko kontekstu.

¹⁰⁹ Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994. likuma redakcijā, kas stājās spēkā 1.10.2013.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹¹⁰ Centrālās statistikas pārvalde (2015). *ISG09. Pastāvīgo Iedzīvotāju Valstiskā Piederība Gada Sākumā*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://data.csb.gov.lv>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹¹¹ Iordachi, C. (2004). Dual Citizenship in Post-Communist Central and Eastern Europe: Regional Integration and Inter-ethnic Tensions. In Osamu Ieda and Uyama Tomohiko (red.), *Reconstruction and Interaction of Slavic Eurasia and its Neighboring World*. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, pp. 105-139 (p. 139).

Latvieši kā iedzīvotāju grupa Latvijā ir piedzīvojuši skaita samazināšanos kara, bēgļu gaitu un deportāciju dēļ. Saskaņā ar Lumana (2006) pausto, laika posmā no 1935. līdz 1945.gadam aptuveni 180 000 latvieši gāja bojā un vairāk nekā 100 000 meklēja patvērumu no okupācijas režīma Rietumos.¹¹² No bēgļu nometnēm Latvijas bēgļi aizceļoja uz dažādām Rietumu valstīm, kuras bija parakstījušas Konvenciju par bēgļu statusu, tostarp, Austrāliju, Brazīliju un Jaunzēlandi. Toties pēckara periodā sekoja masveida krievvalodīgo pieplūdums Latvijā, kuri Latvijā ieradās kā Padomju Savienības pilsoņi. 2. tabulā atspoguļotas iedzīvotāju etniskā sastāva izmaiņas no 1935. līdz 2014.gadam.

Tabula 2. Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs

	1935	1989	2014
Latvieši	1,467,035	1,387,757	1,229,067
Krievi	168,266	905,515	520,136
Baltkrievi	26,803	119,702	68,695
Poļi	48,637	60,416	43,365
Ebreji	93,370	22,897	5,402
Ukraiņi	1,844	92,101	45,282

Avots: Centrālās statistikas pārvalde (2015)¹¹³

Atjaunojot neatkarību pēc Padomju Savienības sabrukuma, Latvija vadījās pēc nepārtrauktības doktrīnas principiem.¹¹⁴ Attiecīgi, likumi stājās spēkā, pamatojoties uz iepriekšējo konstitucionālo regulējumu un tika atjaunots iepriekšējo pilsoņu loks. Rezultātā 1991.gada rudenī Latvijas pilsonība tika atjaunota iedzīvotājiem, kuri bija Latvijas pilsoņi 1940.gada 17. Jūnijā, un viņu pēcnācējiem.¹¹⁵

Šis lēmums aizsāka procesu, kurā Latvijas identitāte tika pārkārtota un konsolidēta balstoties pamatojumā, ko Brubeikers definē kā nacionalizējošu valsts politiku. Šis termins raksturo politikas veidotāju tendenci redzēt "valsti kā pastāvošu konkrētai tautai... veidot valsti tā, lai veicinātu šīs tautas valodu, kultūru vai politisko pārkāpumu."¹¹⁶ Lai nostiprinātu savu pozīciju, nacionalizējošā valsts izmanto disimilāciju, nevis asimilāciju. Ar disimilācijas jēdzienu Brubeikers apzīmē mēģinājumus izspiest vai izslēgt tos, kuri netiek uzskatīti par „savējiem” un nepieļaut viņus varas pozīcijām, kā arī novērst viņu ietekmi uz politisko, kultūras, un saimniecisko dzīvi jaunajā valstī.¹¹⁷ Šādas nacionālās valsts un tautas veidošanas

¹¹² Lumans, V.O. (2006). *Latvia in World War II*. New York: Fordham University Press.

¹¹³ Centrālās statistikas pārvalde (2015). *ISG07. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs gad sākumā*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://data.csb.gov.lv/>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹¹⁴ Ziemeļe, I. (2005). *State Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

¹¹⁵ Latvijas Republikas Augstākā Padome (1991).

¹¹⁶ Brubaker, R. (1996). *Nationalism Reframed*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 63.

¹¹⁷ Brubaker, R. (1996), pp. 79-106.

rezultātā aptuveni 740 000 Latvijas iedzīvotāji, kuri bija ieradušies Latvijā Padomju Savienības laikā, tika atzīti par nepilsoņiem.¹¹⁸ Nepilsoņiem bija pieejama izvēle, – vai nu pieņemt citas valsts pilsonību (parasti Krievijas), palikt nepilsoņu statusā, vai iziet naturalizācijas procesu Latvijā. Izvēli sarežģīja fakts, ka Latvija nebija noteikusi naturalizācijas procedūru un to izdarīja tikai 1994.gadā, pieņemot Pilsonības likumu.¹¹⁹

Esošais Pilsonības likums, atzīstot dubultpilsonību ar lielāko daļu starptautisko organizāciju biedru valstīm, kurās darbojas Latvija, ļauj Latvijai pārvarēt vēl vienu problēmu, ar kuru tai nācās saskarties, iesaistoties globalizācijas procesos, un, jo īpaši, Eiropas Savienībā, proti, – emigrāciju. Latvijas Pilsonības likuma pirmajā sadaļā pie mērķiem skaidri norādīts, ka viens no grozījumu mērķiem, pieļaujot dubulto pilsonību, ir "atzīt dubulto pilsonību atbilstoši Latvijas valsts politiskajiem mērķiem un interesēm un pieaugošas mobilitātes apstākļos saglabāt Latvijas pilsoņu kopumu."¹²⁰ Šādi formāli nostiprināta saikne ar dzimteni ir kārtējais mēģinājums konsolidēt valsts nāciju, uzsverot „pastāvīgā rakstura etniskās saites un nacionālās kopienas spēju pļesties ārpus valsts robežām.”¹²¹

Grozījumi Pilsonības likumā, kas pieļauj dubultpilsonību, ir veids, ar kura palīdzību uzturēt saikni ar latviešu diasporu. Sāpīgais iedzīvotāju skaita samazinājums Latvijā pagājušajā gadsimtā ir bijis viens no politisko rīcību motivējošajiem faktoriem. Rezultātā, izdarot grozījumus Pilsonības likumā, pieļaujot dubultpilsonību tiem Latvijas pilsoņiem, kuri ir emigrējuši uz valstīm, ar kurām tiek atzīta dubultpilsonība, tiek "uzturētas saites; viņiem tiek atvieglotas iespējas saglabāt pilsonību pat tad, ja viņi iegūst pilsonību citur; un viņu iesaistīšanās izcelsmes valsts dzīvē tiek veicināta ar atļauto līdzdalību vēlēšanās, utt. ...”¹²²

Pieņemot šos grozījumus un atļaujot dubultpilsonības ieviešanu, Latvija ir pieņēmusi Bauboka (2009) tā dēvēto „ārējo pilsonību”.¹²³ Šis jēdziens, Blatera un Šlenkeras skatījumā, "apzīmē parādību, kad valsts rezidenti un pilsoņi vairs nav viens un tas pats gan tādēļ, ka teritoriāli iezīmētajās valstīs ir ieplūduši jaunpienācēji, gan tādēļ, ka pilsoņu aizbraukšanas gadījumos emigrantiem netiek atņemta viņu pilsonība un pilsoņa tiesības, tiklīdz tie pamet

¹¹⁸ Muižnieks, N. (red.) (1995). *Latvia: Human Development Report 1995*. Riga: United Nations Development Programme.

¹¹⁹ Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹²⁰ Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 1.10.2013.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹²¹ Bauböck, R. (2007b), p. 71.

¹²² Brubaker, R. (2010). Migration, Membership, and the Modern Nation State: Internal and External Dimensions of the Politics of Belonging. *Journal of Interdisciplinary History*, XLI:1, pp. 61-78, (p. 73).

¹²³ Bauböck, R. (2009). The Rights and Duties of External Citizenship. *Citizenship Studies*, 13(5), pp. 475-499.

savu valsti."¹²⁴ Lai izprastu, vai šajos priekšstatos balstītie pilsonības likuma grozījumi, pieļaujot ierobežoto dubultpilsonību, tik un tā stiprina demokrātiju Latvijā, šajā nodaļā tiks aplūkotas pastāvošās demokrātijas interpretācijas un ar tām saistītie priekšstati par dubultpilsonības ietekmi.

3.2. Liberālā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai

Liberālās paradigmas "perspektīva ir redzēt sevi kā vienu no daudziem brīviem un vienlīdzīgiem indivīdiem, un pieņemt, ka politiskā sabiedrība, kurā dzīvo šie indivīdi ir jāreglamentē ar principiem, kuri ir pieņemami visiem."¹²⁵ Formāla vienlīdzība politiskajā sfērā un attiecībā pret likumu ir ļoti svarīga liberālajā demokrātijas konceptā gan tādēļ, lai katrs indivīds varētu aizstāvēt savu izvēli, gan tādēļ, ka "brīva sabiedrība pieprasa, lai visiem iedzīvotājiem būtu vienlīdzīgas tiesības."¹²⁶ Otrs galvenais liberālās demokrātijas princips ir saistīts ar saskaņu (jeb kongruenci) starp valdību un tiem, uz kuriem attiecas radītie likumi, paredzot, ka visiem tiem, kuri ir pakļauti valdības noteikumiem, ir jābūt tiesībām brīvi balsot, un balsīm ir jābūt vienlīdzīgi ņemtām vērā. Lai risinātu liberālās demokrātijas koncepta neskaidrību un definētu to, kuri būtu jāiekļauj lēmumu pieņemšanas procesā un noteiktu priekšnoteikumus dalībai, Bauboks (2007) piedāvā „ieinteresēto aktoru principu.”¹²⁷ Viņš uzskata, ka piederību un tiesības uz kopienas biedra statusu nosaka, „objektīvi biogrāfiskie apstākļi, piemēram, piedzimšana teritorijā, pašreizējā vai iepriekšējā rezidence, vecāki-pilsoņi vai laulība ar pilsoni.”¹²⁸ Papildus biogrāfiskajiem apstākļiem, „indivīdi, kuru dzīves apstākļi un nākotne ir cieši saistīta ar konkrētās valsts labklājību, ir jāatzīst kā ieinteresētās puses konkrētajā valstī, un viņiem ir jābūt tiesībām līdzdarboties kolektīvo lēmumu pieņemšanas procesos, kas veido šīs politiskās kopienas nākotni.”¹²⁹ Tādējādi, pēc viņa uzskatiem, šajos procesos tiek iekļauti arī indivīdi, kuri fiziski neatrodas konkrētajā teritorijā, bet gan ārzemēs, taču, kuri tomēr var "dažādos veidos veicināt uzplaukumu viņu izcelsmes valstī, un tāpēc viņi ir jāpārstāv un jāiekļauj lēmumu pieņemšanas procesā.”¹³⁰

¹²⁴ Blatter, J. and Schlenker, A. (2012). Between Nationalism and Globalism: Spaces and Forms of Democratic Citizenship in and for a Post-Westphalian World. Working Paper Series *Glocal Governance and Democracy*, pp. 1-60 (p. 26).

¹²⁵ Miller, D. (2000). *Citizenship and National Identity*. Cambridge: Polity Press, p. 46.

¹²⁶ Wolin, S. W. (2004). *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press, p. 525.

¹²⁷ Anglisko jēdzienu "stakeholder principle," vienu no nozīmīgākajiem jēdzieniem mūsdienu pilsonības teorijās latviskojam kā "ieinteresēto aktoru principu," kas, mūsdienu, precīzi atveido jēdziena būtību.

¹²⁸ Bauböck, R. (2007), p. 2421.

¹²⁹ Turpat, p. 2422.

¹³⁰ Turpat, p. 2413.

Blaters atzīst, ka "no liberālās perspektīvas saskaņas (jeb kongruences) princips starp valdību un iedzīvotājiem dod spēcīgu atbalstu dubultpilsonībai, bet, tajā pašā laikā, dubultpilsonība, iespējams, pārkāpj vienlīdzības principu, ja ņemam vērā dubultpilsoņa iespējas pamest valsti kā nozīmīgu instrumentu, ar kuru tam paust savas intereses."¹³¹ Tā rezultātā liberālās demokrātijas koncepts piedāvā gan argumentus „par”, gan „pret” dubultpilsonību. Blaters, definējot liberālās demokrātijas pamatprincipus, norāda, ka, "visiem tiem, kuri ir pakļauti valdības noteikumiem, ir jābūt tiesībām brīvi balsot un viņu balsīm ir jābūt vienlīdzīgi ņemtām vērā".¹³² Bauboks savukārt, atsaucoties uz „ieinteresēto aktoru principu”, apgalvo, ka līdzdalības tiesības un lemtspēja būtu jāpiešķir ne tikai visiem tiem, kuri tiek pakļauti valdības noteikumiem un regulām, bet uzsver, ka arī visi tie, "kuru dzīves apstākļi un nākotne ir cieši saistīta ar konkrētās valsts labklājību, ir jāatzīst kā ieinteresētās puses dotajā valstī, un viņiem ir jābūt tiesībām līdzdarboties kolektīvo lēmumu pieņemšanas procesos, kas veido šīs politiskās kopienas nākotni."¹³³ Šie divi apgalvojumi sevī ietver gan pozitīvo, gan negatīvo, ko var saskatīt Latvijas ierobežotajā pieejā dubultpilsonībai. No vienas puses, dubultpilsonība tiek piešķirta plašam personu lokam ar latviešu izcelsmi, kuri kā bēgļi vai emigranti ir nonākuši ārvalstīs. Ja iepriekš par dubultpilsoņiem tika atzīta tikai neliela daļa no trimdiniekiem, tad tagad šī iespēja un ar to saistītās tiesības ir pieejamas plašākam personu lokam. Indivīdiem ar latviešu izcelsmi, kuri iepriekš neizmantoja reģistrācijas laika periodu, kā arī izceļojušajiem latviešu emigrantiem un ārvalstniekiem, kuri dzīvo Latvijā, tagad ir iespēja tikt oficiāli atzītiem par dubultpilsoņiem, kā rezultātā tiek atzīta arī viņu paralēlā nacionālā piederība kādai no citām noteiktajām valstīm. Līdz ar to viņu uzskatiem un rūpēm par Latviju tagad ir oficiāls pamatojums, un viņu līdzdalība politiskajos procesos un lēmumu pieņemšanā tiek ņemta vērā oficiāli.

Liberālās demokrātijas otrs pamatprincips attiecas gan uz formālo vienlīdzību politiskajā sfērā, gan attiecībā uz likumu. Latvijas pieeja dubultpilsonībai jau 1991.gadā privileģēja noteiktu personu loku, kam sakarā ar dubultpilsonības statusu bija iespēja piedalīties vairāk nekā vienas valsts iekārtas pārvaldē un iespēja ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu vairākās valstīs. Sakarā ar 2013.gada Pilsonības likuma grozījumiem, un „ārējās pilsonības” pieņemšanu, privilēģētā pilsoņu grupa ir ievērojami palielinājusies. Dubultpilsoņiem ir iespēja izvēlēties, kur un kad pamest kopienu bez būtiskām grūtībām, tādējādi izvairoties no netīkamiem vai nelabvēlīgiem lēmumiem, kur personām ar vienas

¹³¹ Turpat, p. 13.

¹³² Turpat, p.7.

¹³³ Bauböck, R. (2007), p. 2422.

valsts pilsonību šāda izvēle nav pieejama. Šie divi apstākļi privileģē dubultpilsoņus, un šī privilēģija, no liberālās demokrātijas perspektīvas raugoties, nav pieņemama.

Lai apietu šo nevienlīdzības problēmu, ko rada dubultpilsonība, Blaters (2008) apgalvo, ka balsstiesības nav interpretējamas kā privilēģija vai resurss, jo balsstiesības dod iespēju piedalīties nākotnes veidošanā, kas attiecas uz visiem iedzīvotājiem, nevis uzlabo tikai viena indivīda labklājību¹³⁴. Turklāt, "kamēr balsojums vienā valstī neietekmē otras valsts intereses, vienlīdzības princips netiek pārkāpts ne vienā, ne otrā valstī."¹³⁵ Tomēr Latvijas gadījumā, starpvalstu balsojuma ietekme vai iespējamā ietekme un sekas uz valsts iekāru, izraisa rūpes un bažas. Ja esošajā situācijā 2014.gadā 1,94% no kopējā iedzīvotāju skaita Latvijā bija šeit pastāvīgi dzīvojoši Krievijas pilsoņi, tad, iekļaujot nepilsoņus, kuri veido 12,67¹³⁶ no kopējā iedzīvotāju skaita un var tikt uzskatīti par atbilstošiem kandidātiem dubultpilsonības iegūšanai, izmaiņas vēlēšanu sastāvā un pieņemtajos lēmumos varētu būt ievērojamas.

Vēl viens Latvijas ierobežotās dubultpilsonības pieejas faktors, kas no liberālās demokrātijas perspektīvas ir problemātisks, ir saistīts ar to, ko Andersons sauc par „attālināto nacionālismu”.¹³⁷ Viņš norāda, ka dažas diasporas kopienas ir iestrēgušas noteiktā laikā, saglabājot dzimtenes kultūru un tēlu, kas jau vairs neatbilst faktiskajai mūsdienu realitātei.

Atbilde uz galveno jautājumu, kas tika uzstādīts šīs nodaļas sākumā, vai esošā Pilsonības likuma versija, formāli pieļaujot ierobežotu dubultpilsonību, salīdzinājumā ar iepriekšējiem noteikumiem, stiprina demokrātiju saskaņā ar liberālās demokrātijas izpratni, ir ilustratīvi atspoguļota 3. tabulā. 3. tabulā ir uzskaitīti liberālās demokrātijas pamatprincipi un ar bultiņām tiek ilustrēta grozījumu ietekme uz demokrātijas izpratni:

- bulta uz augšu ilustrē pozitīvu pieaugumu demokrātijai saskaņā ar liberālo izpratni;
- bulta uz leju attēlo negatīvu ietekmi;
- bulta uz sāniem nozīmē, ka netiek konstatētas izmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo regulējumu.

¹³⁴ Skatīt šī nozīmīgā aspekta teorētisko analīzi 1.daļā un kopējos secinājumus un rekomendācijas par diasporas parlamentārās pārstāvniecības uzlabošanu Latvijā.

¹³⁵ Blatter, J. (2008), p. 10.

¹³⁶ Centrālās statistikas pārvalde (2015). *ISG07. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs gad sākumā*; ISG09. Pastāvīgo iedzīvotāju valstiskā piederība gada sākumā. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://data.csb.gov.lv/>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹³⁷ Anderson, B. (1998). *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia, and the World*. London: Verso, pp. 58-74.

Tabula 3. Latvijas pilsonības likumdošana un liberālā demokrātija

2013.gada Pilsonības likuma grozījumi
<u>Iekļaušana / Vienlīdzība:</u> ↑ Dubultpilsoņu kopskaits ir palielinājies, lielākai daļai ir spēja ietekmēt lēmumu pieņemšanu vairāk kā vienā valsts iekārtā, kura attiecīgi ietekmē viņu nākotni. ↓ Lielākam indivīdu skaitam ir pieejams „izejas/izceļošanas” variants, kas nav pieejams vienas valsts pilsoņiem. Palielinās nevienlīdzība. ↔ Nepilsoņi joprojām nevienlīdzīgi, bez balsstiesībām.
<u>Saskaņa (Kongruence)</u> ↑ Latvijas trimdiniekiem un viņu pēcnācējiem ar citu pilsonību (neatkarīgi no tās) ir pieejamas balsstiesības. ↑ Latvijas emigrantiem ārvalstīs ar citu valstu pilsonību, kura ir pieļaujama, ir pieejamas balsstiesības. ↑ Pastāvīgi Latvijā dzīvojošiem ārvalstniekiem ar pilsonību, kura ir pieļaujama, ir pieejamas balsstiesības. ↔ Nepilsoņi un Latvijas iedzīvotāji ar pilsonībām, ar kurām netiek pieļauta dubultpilsonība nav balsstiesīgi.

Rezultātā, analizējot 2013.gada Pilsonības likuma grozījumus, secināms, ka, salīdzinot ar iepriekšējo regulējumu, ir panākts progress, palielinot iespējas trimdiniekiem un emigrantiem piedalīties Latvijas nākotnes veidošanā, tomēr balsstiesības vēl joprojām trūkst tiem, kuri dzīvo valsts teritorijā un uz kuriem attiecas vietējā likumdošana.

3.3. Republikāniskā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai

Republikāniskās demokrātijas pamatprincips ir balstīts aktīvā politiskā līdzdalībā, no kā, savukārt, izriet stiprāka valsts politiskā leģitimitāte, jo „politiskā līdzdalība un pārstāvības tiesības ir republikānisma pilsonības izpratnes kodols, sistēmā, kurā pilsoņi ir pilnvērtīgi politiskās sabiedrības, kura ir spējīga uz pašnoteikšanos, locekļi.”¹³⁸ Tādējādi republikāniskā demokrātija idealizē „aktīvu pilsoni, kurš kopā ar citiem politisko debašu ceļā nosaka savas kopienas un sabiedrības turpmāko virzību.”¹³⁹ Republikānisms kā būtisku nosacījumu indivīda brīvībai uzskata politisko līdzdalību. Hābermāss kā izšķirošu demokrātijas elementu uzsver "pēc iespējas lielāku ieinteresēto pilsoņu politisko līdzdalību, izmantojot vienādās saziņas un līdzdalības tiesības; periodiskas vēlēšanas (un referendumi), kuru pamats ir vispārējās vēlēšanu tiesības...”¹⁴⁰

¹³⁸ Bauböck, R. (2007), p. 2393.

¹³⁹ Miller, D. (1999). Bounded Citizenship. In K. Hutchings and R. Dannreuther (red.) *Cosmopolitan Citizenship*. New York: Macmillan Press. Pp. 60-80 (p. 61f).

¹⁴⁰ Habermas, J. (2006). Political Communication in Media Society. *Communication Theory*, 16, pp. 411-426 (p. 412).

Pirms 2013.gadā tika pieņemti Pilsonības likuma grozījumi, liela daļa trimdinieku un emigrantu, kuri bija pieņēmuši citas valsts pilsonību, bija zaudējuši tiesības oficiāli piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos Latvijā. Tādējādi tikai neliela daļa, – tie, kuri bija ieguvuši dubulpilsonību 1991.gada lēmuma rezultātā, varēja piedalīties vairāku valstu pārvaldes iekārtu lēmumu pieņemšanas procesos. Grozījumi, republikānisma demokrātijas izpratnē, palielina to potenciālo dalībnieku skaitu, kuri ir spējīgi piedalīties politisko lēmumu pieņemšanas procesā, un savā ziņā spēj ietekmēt lēmumus, kas skar viņus pašus. No šādas interpretācijas izriet, ka grozījumi viennozīmīgi stiprina demokrātiju Latvijā.

Ievērojot to, ka republikānisma skatījumā vissvarīgākais ir pilsoņu līdzdalība un šīs līdzdalības radītā leģitimitāte valstij, lielākais risks, ko var radīt dubulpilsonība demokrātijai, pastāv attiecībā uz to, vai kopumā nesamazināsies pilsoņu līdzdalība. Dubulpilsonības draudi, kas redzami no republikānisma demokrātijas perspektīvas, ir saistīti ar to, ka dubulpilsoņi, iespējams, vai nu nespēs adekvāti līdzdarboties abās valstīs, kurām viņi ir piederīgi, vai arī vispār izvairīsies no savu pilsoņa pienākumu pildīšanas. Gan Blaters (2008), gan Bauboks (2007) savos rakstos atsaucas uz empīriskiem pētījumiem, kuri parāda, ka politiskā līdzdalība ir vāja dubulpilsoņu un balsstiesīgo diasporas pārstāvju vidū.

Aplūkojot Latvijas gadījumu, dati no Centrālās vēlēšanu komisijas apliecina šī secinājuma pareizību arī attiecībā uz Latviju. Pēdējās Saeimas vēlēšanās 2014.gadā no 87 493 balsstiesīgajiem ārvalstīs nobalsoja 23 116.¹⁴¹ Dalības līmenis vēlēšanās apliecina, ka apgalvojums par to, ka dubulpilsoņi, iespējams, ir mazāk politiski aktīvi, varētu būt pamatots. Tātad, republikānisma ideja par demokrātiju kā patstāvīgi lemjošu politisku kopienu, kur "katra cilvēka interesēs ir būt iesaistītam politiskajās diskusijās, lai valsts likumi un politika viņam nešķīstu sveša un uzspiesta, bet gan kā savstarpējas diskusijas un vienošanās rezultāts,"¹⁴² iespējams, ir vājināta ar 2013.gada Pilsonības likuma grozījumu ieviešanu Latvijā. Turklāt, Bauboks norāda, ka „aktīvai politiskajai līdzdalībai ir nepieciešama klātbūtne politiskajā arēnā.”¹⁴³ Rezultātā, republikānisma demokrātijas izpratnē, vāji informēta politiskā līdzdalība, vai pat izvairīšanās no pilsoņa pienākuma pildīšanas ievērojami vājina kopienas demokrātisko potenciālu.

Sarežģījumus rada arī tas, ka republikānisma demokrātijas izpratnē, tāpat kā liberālā demokrātija, uzstāj uz vienlīdzību lēmumu pieņemšanas procesā. Ja dubulpilsonību un lēmumu pieņemšanas tiesības vairākās valsts iekārtās interpretē kā līdzekli, ar kura palīdzību

¹⁴¹ Centrālā vēlēšanu komisija (2014). *12.Saeimas vēlēšanas rezultāti*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://sv2014.cvk.lv/Result-8.html>> [Skatīts 25.01.2015.] Sīkāk skatīt empīrisko analīzi 4.daļā.

¹⁴² Miller, D. (2000), p. 58.

¹⁴³ Bauböck, R. (2007), p. 2417.

panākt līdzsvaru starp ārējās ekonomikas dalībniekiem globalizētajā sistēmā, tad dubuļpilsoņiem faktiski ir iespējas ar savām balsīm palīdzēt konkrētajai valstij sasniegt vienlīdzību.

Republikānisma izpratnē līdzdalības tiesības, ko 2013.gadā ar grozījumiem Pilsonības likumā, ieviešot dubuļpilsonību, piešķir konkrētām grupām, var tikt uzskatītas par uzlabojumu demokrātijai, taču tajā pašā laikā citu konkrētu grupu izslēgšana no līdzdalības iespējām nav samērojama ar republikānisma idejām un uzsvaru uz neierobežotām līdzdalības tiesībām.

Lai atbildētu uz rakstā izvirzīto pētniecisko jautājumu par to, vai esošā Pilsonības likuma versija, formāli pieļaujot ierobežotu dubuļpilsonību, salīdzinājumā ar iepriekšējiem noteikumiem, stiprina demokrātiju saskaņā ar republikānisma demokrātijas izpratni, 4. tabulā ir atspoguļoti secinājumi.

Tabula 4. Latvijas pilsonības likumdošana un republikāniskā demokrātija

2013.gada Pilsonības likuma grozījumi	
<u>Līdzdalība:</u>	↑ Palielinās personu skaitu, kuri var piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā. ↓ Palielinās varbūtība, ka vairāk pilsoņu nepildīs savu pilsonisko pienākumu un nepiedalīsies. Ar to mazinās valsts leģitimitāte. ↓ Palielinās varbūtība, ka pilsoņi ir nepilnīgi informēti un neizglītotās politiskās līdzdalība risks. ↔ Nepilsoņi un Latvijas iedzīvotāji ar pilsonībām, ar kurām netiek pieļauta dubuļpilsonība nav līdzdalības tiesības. Turpina pakļauties likumiem, kurus neapstiprināja.
<u>Vienlīdzība:</u>	↑ Paplašinās iespējas cīnīties par starptautisko vienlīdzību, izmantojot dubuļpilsoņu balsstiesības citās valstīs. Iespējas ietekmēt noteikumus pāri valsts robežām un ierobežot globālo ietekmi. ↓ Palielinās dubuļpilsoņu skaits ar privilēģijām un attiecīgi palielinās nevienlīdzība.

2013.gada grozījumi varētu potenciāli stiprināt demokrātiju Latvijā, jo ar dubuļpilsoņu palīdzību un spējām ietekmēt lēmumu pieņemšanu ārvalstīs, paveras plašāka iespēja līdzsvarot globalizācijas ietekmi un citu starpvalstu ekonomisko spēlētāju lomu. Tajā pašā laikā privilēģētais stāvoklis, ko dubuļpilsonība piešķir, apstrīd republikānisma prasības pēc vienlīdzības pilsoņu starpā. Latvijas ierobežotā dubuļpilsonības pieeja no lēmumu pieņemšanas procesiem izslēdz ilgtermiņa ārvalstu iedzīvotājus Latvijā, kuriem ir to valstu pilsonība, ar kurām Latvijā netiek pieļauta dubuļpilsonība. Tāpat izslēgti no līdzdalības ir arī Latvijas nepilsoņi. Esošajā situācijā republikānisma demokrātijas izpratnē palielinātais

potenciālais līdzdalībnieku loks var gan stiprināt, gan vājināt demokrātiju Latvijā. Viss ir atkarīgs no tā, vai šie jaunie diasporas dubultpilsoņi līdzdarbosies un pildīs savu pilsonisko pienākumu vai nē.

3.4. Kolektīvisms un Latvijas pieeja dubultpilsonībai

Kolektīvisma demokrātijas izpratne balstās „pieņēmumā, ka sociālās grupas ar kopēju kultūru ir stūrakmens funkcionējošai sabiedrībai un demokrātijai.”¹⁴⁴ Kolektīvismā vienotai identitātei ar kopējām vērtībām un kopīgu mērķi, kas veido valsts nāciju, ir vislielākā nozīme, lai veidotu un uzturētu stabilu un paliekošu valsts iekārtu. Turklāt nācijas pārstāvji var dzīvot ārpus dzimtenes, un ne tikai identificēt sevi, bet arī tikt pieņemti kā vienotas teritoriālas valsts nācijas locekļi.

Izvērtējot dubultpilsonību, Blaters (2008) identificē četrus galvenos arguments pret dubultpilsonību no kolektīvisma viedokļa. Pirmkārt, dubultpilsoņi „apdraud sabiedrības solidaritāti”, jo viņiem ir ‘izejas/izceļošanas’ iespēja un viņi var pamest kopienu. Dubultpilsoņi arī „pārveido nacionālās kopienas tradicionālo kultūru”, kā rezultātā tiek nelabvēlīgi ietekmēta kopienas kohēzija. Dubultpilsoņi arī apdraud lojalitāti, jo viņiem ir saiknes ar vairāk nekā vienu valsti, un šīs saiknes „k liedē patriotismu”. Visbeidzot, no kolektīvisma skatupunkta, dubultpilsonība un duālā piederības sajūta var „radīt psiholoģiskas problēmas indivīdiem, jo viņiem nav konsekventas personīgās identitātes.”¹⁴⁵

Latvijas gadījumā, kurā tika aktualizēta duālā pāreja, proti, no vienas puses, bija vēlme atjaunot un saliedēt valsts nāciju, un, no otras puses, – modernizēties un pievienoties globalizētajai pasaulei, esošā pieeja dubultpilsonībai ir cieši balstīta kolektīvismā. No attīstības viedokļa dubultpilsonība pārsvarā paredzēta gan ārpus Latvijas dzīvojošajiem valsts nācijas locekļiem, gan trimdiniekiem un viņu pēctečiem, gan arī emigrantiem. Tādā veidā tiek cerēts, ka tiks uzturētas saites ar šiem cilvēkiem, ar pilsonību sniedzot viņiem iespēju apliecināt savu piederību dzimtenei.¹⁴⁶ Kā jau minēts, Latvijas Pilsonības likums, pieļaujot dubultpilsonību, paredz, ka viens no grozījumu mērķiem ir "atzīt dubulto pilsonību atbilstoši

¹⁴⁴ Blatter, J. (2008), p. 21.

¹⁴⁵ Turpat, p. 17.

¹⁴⁶ Iordachi, C. (2004), p. 107.

Latvijas valsts politiskajiem mērķiem un interesēm un pieaugošas mobilitātes apstākļos saglabāt Latvijas pilsoņu kopumu.”¹⁴⁷

Ierobežotās dubultpilsonības pieņemšanu lielā mērā ir ietekmējis eiropizācijas process, no vienas puses, un kolektīvisma demokrātijas izpratne, no otras puses. Latvijas dalība ES un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijā (EBTA) apliecina Latvijas panākumus pārejas procesā un atgriešanos Eiropā, un dalība NATO reprezentē rūpes par kopīgo drošību. Ir ticis izvirzīts arguments, ka ar šīm organizācijas dalībvalstīm ir pieļaujama dubultpilsonība, „jo Eiropas Savienība un NATO ir ar kopīgām demokrātiskām, ētiskām, morālām un ekonomiskām vērtībām.”¹⁴⁸ Austrālija, Brazīlija, un Jaunzēlande ir iekļautas sarakstā, jo tās ir valstis, kuras uzņēma latviešu bēgļus kara laikā, un tādā veidā ir izveidojušās par Latvijas diasporas centriem, kā arī ir klasificējamās kā Rietumu demokrātijas. Tādējādi Latvijas dubultpilsonības politika pieļauj dubulto pilsonību tikai ar valstīm, kuras ir vairāk vai mazāk Rietumnieciski domājošas un kuru kultūras pārstāvjiem būtu minimāla ietekme uz esošajām Latvijas vērtībām un tradīcijām.

5. tabulā ir ilustrēti secinājumi par to, vai, formāli pieļaujot ierobežotu dubultpilsonību, salīdzinājumā ar iepriekšējiem noteikumiem, tiek stiprināta demokrātija Latvijā kolektīvisma izpratnē.

Tabula 5. Latvijas pilsonības likumdošana un kolektīvisms

2013.gada Pilsonības likuma grozījumi
Kohēzija: ↓ Palielināti draudi sabiedrības solidaritātei, jo dubultpilsoņiem ir ‘izejas/izceļošanas’ iespēja. ↓ Palielināti draudi tradicionālajai kultūrai. ↓ Palielināts risks lojalitātei un patriotismam. ↓ Palielināti draudi indivīdu piederības sajūtai un psiholoģiskajai labklājībai.
Grupas identitāte: ↑ Paplašinās kopējās identitātes grupas robežas. ↑ Stiprinās kopienas un kultūras saites ar ārvalstīs esošajiem tautiešiem. ↑ Grupa tiek palielināta tikai ar to valstu, kurām ir līdzīga kultūra un uzskati, pārstāvjiem.

Likums kā mērķi konkrēti iezīmē saikņu veidošanu un Latvijas pilsoņu kopuma uzturēšanu pieaugošas mobilitātes apstākļos. No kolektīvisma attīstības viedokļa, šo indivīdu iekļaušana politikas veidošanā veicina valsts kopienas solidaritātes potenciālu pat pāri valsts

¹⁴⁷ Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994. likuma redakcijā, kas stājās spēkā 1.10.2013.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁴⁸ Lapiņa-Strunska, B. (2010). LR Pilsonības likuma neatbilstība LR Satversmei. *Latvijas Vēlēšanu portāls*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://lvportals.lv/viedokli.php?id=208267>> [Skatīts 25.01.2015.]

robežām, un to var interpretēt kā centienus stiprināt demokrātiju. Tomēr, no kolektīvisma demokrātijas izpratnes viedokļa, pieļaujot vairākas piederības, Latvija tomēr pakļauj sevi zināmiem riskiem. Dubultpilsonība var ietekmēt solidaritāti, tradicionālo kultūru un lojalitāti. Latvija gan ar ierobežotās dubultpilsonības pieļaušanu mazina šos riskus, jo dubultpilsonība tiek paredzēta pārsvarā Latvijas trimdiniekiem un emigrantiem, kā arī rietumnieciski domājošo valstu pārstāvjiem. Šie ierobežojumi ir pieņemti, lai dubulto pilsonību varētu piešķirt vienīgi pilsoņiem no noteiktām valstīm, kuru mentalitāte, tradīcijas, vērtības un dzīves veids sakrīt ar Latviju, tādējādi pieļaujot tikai minimālus potenciālus traucējumus kolektīvisma valsts nācīgas kopienai.

3.5. Deliberatīvā demokrātija un Latvijas pieeja dubultpilsonībai

Pēc Bohmaņa uzskatiem, deliberatīvo demokrātiju var definēt kā „pieeju, kurā brīvu un vienlīdzīgu pilsoņu publiskās apspriedes ir leģitīmu politisko lēmumu pieņemšanas stūrakmens.”¹⁴⁹ Šīs demokrātijas koncepcijas galvenais mērķis ir panākt valsts iekārtas leģitimitāti caur palielinātu komunikāciju un informācijas apmaiņu starp visiem tiem, kurus ietekmē politiskie lēmumi, lai galējais lēmums būtu tāds, ar kuru visi būtu mierā. Citiem vārdiem sakot, gala lēmumam ir jābūt tādām, ar kuru „ikviens varētu sadzīvot”, vai vismaz tādām, kuru neviens nevarētu „saprātīgi noraidīt”.¹⁵⁰ Blaters ir nonācis pie šāda secinājuma: „dubultpilsonība pastiprina deliberatīvās demokrātijas kvalitāti, galvenokārt tāpēc, ka tā paplašina un dažādo autoritatīvo auditoriju sabiedriskā apspriedē.”¹⁵¹

Ja izvērtējam Latvijas pieeju dubultpilsonībai no deliberatīvās demokrātijas viedokļa, uzreiz ir jāsecina, ka tā pārkāpj vienu no galvenajiem pieņēmumiem par vienlīdzību, jo paredzēta izvēlētai indivīdu grupai. Tomēr, salīdzinot ar iepriekšējo tiesisko regulējumu, 2013.gada grozījumi Pilsonības likumā paplašina iekļaujamo pilsoņu skaitu apspriežu procesā. Tomēr kopumā, raugoties no deliberatīvās demokrātijas perspektīvas, tiek stiprināta demokrātija, jo tiek aplūkots plašāks uzskatu spektrs, pieļaujot trimdinieku, Latvijas emigrantu un konkrētu valstu pastāvīgo Latvijas rezidentu iesaistīšanos valsts pārvaldes procesos. Tādējādi tiek paplašināta viedokļu dažādība, kā arī jautājumu apspriešanā kļūst pieejamāki plašāki pieredzes un zināšanu resursi, jo īpaši, attiecībā uz starptautiskiem jautājumiem, par kuriem dubultpilsoņiem, iespējams, varētu būt nozīmīga pieredze.

¹⁴⁹ Bohman, J. (1998). The Coming of Age of Deliberative Democracy. *Journal of Political Philosophy*, 6(4), pp. 400-425 (p. 401).

¹⁵⁰ Turpat, p. 402.

¹⁵¹ Blatter, J. (2008), p. 26.

Pārskats, kurā tiek salīdzināts iepriekšējais Pilsonības likums un 2013.gada grozījumi Pilsonības likumā, pieļaujot ierobežotu dubultpilsonību, attiecībā uz deliberatīvās demokrātijas izpratni un ietekmi uz demokrātiju, ir ilustrēts 6. tabulā.

Tabula 6. Latvijas pilsonības likumdošana un deliberatīvā demokrātija

2013.gada Pilsonības likuma grozījumi
Līdzdalība: ↑ Palielinās auditorija un līdzdalībnieku skaits publiskajām apspriedēm. ↑ Tiek iekļautas jaunas balsis un viedokļi apspriežu procesā. ↑ Palielinās zināšanas un resursi, jo īpaši, saistībā ar starptautiskiem jautājumiem. ↓ Palielinās iespējamība, ka prombūtnes dēļ pilsoņi nav pietiekami gatavi piedalīties apspriedes procesos par ikdienas jautājumiem. Ar to samazinās sabiedriskās diskusijas kvalitāte. ↓ No apspriedēm tiek izslēgtas specifiskas citu valstu pilsoņu balsis, lai gan tie pastāvīgi dzīvo Latvijā. ↔ Nepilsoņi turpina būt izslēgti no apspriedēm.
Vienlīdzība: ↓ Pieaug nevienlīdzība, jo dubultpilsoņi ir privilēģētāki politisko tiesību ziņā. ↓ Palielinās iespējamība ka dubultpilsoņi var izvairīties no savu lēmumu sekām, jo viņiem ir pieejams ‘izejas/izceļošanas’ variants.

3.6. Secinājumi par Pilsonības likumu demokrātijas teoriju skatījumā

Kopumā analīze atklāj, ka faktiski dubultpilsonība rada problēmas liberālās demokrātijas izpratnē, jo tā pārkāpj demokrātijas pamatprincipus par vienlīdzību un to, ka vienam pilsonim pienākas viena balss. Tā rodas situācija, kurā daži var piedalīties vairāk nekā vienās vēlēšanās, vairojot nevienlīdzību. Toties otrs liberālās demokrātijas pamatprincips pieprasa, lai būtu kongruence (jeb saskaņa) starp tiem, kuri valda, un tiem, kurus valdības lēmumi ietekmē. Šajā aspektā dubultpilsonība dod iespēju tiem, kuri to vēlas, piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā tajās kopienās, ar kurām tiem ir saiknes. Ierobežotā dubultpilsonības pieeja Latvijas gadījumā ir mēģinājums daļēji pārvarēt šīs nesakrītības, kuras ir radušās vēsturisku notikumu un globalizācijas rezultātā. 2013.gada Pilsonības likuma grozījumu rezultātā lielākajai daļa Latvijas „ieinteresētajām pusēm” ārvalstīs tagad ir iespēja piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā kā dubultpilsoņiem. Šie grozījumi veicina iekļaušanu un kongruenci, stiprinot demokrātiju Latvijā. Šķērslis demokrātijai, ko saskaņā ar liberālās demokrātijas izpratni rada dubultpilsonība, ir nevienlīdzība, kas tiek radīta starp dubultpilsoņiem un vienas valsts pilsoņiem.

No republikāniskās demokrātijas viedokļa, lielāks pilsoņu skaits, kuri piedalās un tādejādi piešķir leģitimitāti valsts politikai, atsver jebkādus iebildumus, ko varētu radīt

pieņemumi par dubultpilsoņu privilēģēto statusu attiecībā pret politisko līdzdalību. Taču, tā kā republikāniskās demokrātijas izpratnē vislielākā nozīme tiek piešķirta līdzdarībai politiskajos procesos, dubultpilsonība un situācija, kad pilsonis iegūst, bet nepilda savus pilsoniskos pienākumus, tiek uzskatīta kā valsts iekārtas leģitimitāti apdraudoša. Latvijas gadījumā ierobežota pieeja dubultpilsonībai stiprina demokrātiju, jo tā piešķir plašākas līdzdalības tiesības lielākam personu skaitam. Demokrātiju nostiprinošs ir arī faktors, ka dubultpilsoņi ar savām tiesībām līdzdarboties vairākās valstīs var kalpot kā pretsvars globalizācijas ietekmei un palīdzēt panākt vienlīdzību starptautiskās ekonomikas jomā. Latvijas gadījumā no republikāniskās demokrātijas perspektīvas bažas rada fakts, ka dubultpilsonības pieejamība vairo nevienlīdzību starp dubultpilsoņiem un vienas valsts pilsoņiem, kā arī bažas par to, ka dubultpilsoņi ir nepietiekami informēti, lai veiksmīgi līdzdarbotos, tādejādi palielinoties neinformētās politiskās līdzdalības riskam.

Deliberatīvās demokrātijas perspektīva attaisno dubultpilsonību, jo dubultpilsonība palielina līdzdalībnieku skaitu un auditoriju publiskajām apspriedēm. Iepriekš izslēgto indivīdu iekļaušana apspriedes procesā, ļauj ņemt vērā viņu vajadzības un skatījumu. Latvijas gadījumā demokrātija tiek stiprināta ar 2013.gada Pilsonības likuma grozījumiem, jo, tiem stājoties spēkā, tiek paplašināts potenciālo apspriežu dalībnieku un viedokļu spektrs. Problēma, ko deliberatīvās demokrātijas izpratne saskata Latvijas gadījumā, ir tajā, ka dubultpilsoņi publiskajās apspriedēs, iespējams, nebūs tik pienācīgi sagatavoti, lai līdzdarbotos, kā rezultātā samazinātos sabiedriskās diskusijas kvalitāte.

Kolektīvisms noraida dubultpilsonību, jo „dubultpilsonības pieļaušana varētu samazināt pilsoņu un valsts piederības intensitāti, un tā rezultātā vājināt pilsoņu savstarpējo saliedētību.”¹⁵² Izvērtējot Latvijas gadījumu, 2013.gada pilsonības likuma grozījumos ir jūtama kolektīvisma ietekme, jo dubultpilsonības pieejamība tiek paredzēta tieši Latvijas trimdiniekiem un emigrantiem ar mērķi saglabāt Latvijas pilsoņu kopumu. Ar ierobežoto dubultpilsonības pieejamību tiek mēģināts arī mazināt dubultpilsoņu iespējamo ietekmi uz kultūru un vērtībām, jo dubultpilsonība tiek pieļauta tikai ar rietumnieciski domājošajām valstīm ar līdzīgām vērtībām, mentalitāti un tradīcijām. Tomēr, kaut arī ar ierobežojumiem, kolektīvisma izpratnē dubultpilsonības gadījumā ir saskatāmi draudi demokrātijai.

Noslēgumā jāuzsver, ka „dubultpilsonības pieņemšana vai pieļaušana ir izšķirošs solis virzībā prom no uzskata, ka politiskās kopienas ir ekskluzīvas un nepārklājās – uzskata, kurš

¹⁵² Spiro, P.J. (2007). Dual Citizenship: A Postnational View. In Faist, T. and Kivisto, P. (red.) *Dual Citizenship in Global Perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 189-202 (p. 189).

dominēja divdesmitajā gadsimtā."¹⁵³ Latvijas gadījumā esošā Pilsonības likuma versija, pieļaujot dubultpilsonību, ir veidota no dažādiem ideoloģiskiem skatījumiem un ar izpratnēm par to, kas ir nācija, galvenokārt, ar uzsvaru uz kolektīvismu un kopienas uzturēšanu un dubultpilsonības paredzēšanu pārsvarā ārpus Latvijas dzīvojošajiem valsts nācijas locekļiem. Tomēr tas ir ievērojams sasniegums, ņemot vērā Latvijas pārejas procesu no padomju valsts uz starptautisku organizāciju dalībvalsti īsā laika posmā. Var secināt, ka, raugoties no lielākās daļas demokrātijas teoriju perspektīvas, ierobežota dubultpilsonības pieeja, pat ja tikai ierobežotā apjomā, tomēr veicina demokrātiju Latvijā un labāku diasporas parlamentāro pārstāvniecību.

¹⁵³ Blatter (2011), p. 791.

Latvijas diasporas politiskā līdzdalība un parlamentārā pārstāvniecība: empīriskā pētījuma rezultāti

Evija Kļave

Empīriskās analīzes mērķi pētījuma par diasporas politisko pārstāvniecību Latvijā ietvaros ir, pirmkārt, iegūt datus balstītas zināšanas par diasporas politiskās līdzdalības attīstību kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas un to ietekmējošajiem faktoriem, otrkārt, apkopot viedokļus par diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļiem un sniegt ieguldījumu diskusijā par šo modeļu pilnveidošanu.

Diasporas politiskās līdzdalības un pārstāvniecības jautājumi ir pētīti, analizējot ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošo Latvijas pilsoņu politisko aktivitāti – piedalīšanos vēlēšanās un tautas nobalsošanās laikā no 1993.gada līdz 2014.gadam. Pētījumā ir izmantotas divas datu ieguves un analīzes metodes – statistikas datu analīze un ekspertu intervijas. Statistikas datu analīzes metodika ir raksturota 4.2.1. apakšnodaļā par diasporas politiskās līdzdalības attīstību. Ekspertu intervijās kopumā piedalījās 20 respondenti, to vidū diasporas organizāciju pārstāvji, politiķi, valsts iestāžu pārstāvji, akadēmiskās vides eksperti (kopējo ekspertu sarakstu skat. pielikumā). Intervijas tika veiktas 2014. gada decembrī un 2015. gada janvārī.

Pētījuma rezultātu izklāsts ir strukturēts četrās nodaļās. Pirmkārt, ir raksturota Latvijas normatīvajā regulējumā noteiktā vēlēšanu kārtība, pievēršot uzmanību gan balsošanas procedūrai, gan vēlēšanu rezultātu noteikšanas kārtībai. Otrkārt, balstoties uz statistikas datu apkopojumu, ir analizēta diasporas politiskās aktivitātes attīstība divdesmit gadu ilgā periodā. Treškārt, izmantojot ekspertu intervijās iegūtos datus, ir skaidroti diasporas politisko aktivitāti ietekmējošie sociāli politiskie un vēlēšanu procedūras faktori. Ceturtkārt, ir salīdzināti pētījumā intervēto ekspertu viedokļi par diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļiem, raksturojot argumentus par šo modeļu priekšrocībām un trūkumiem.

4.1. Vēlēšanu kārtība ārvalstīs: normatīvā regulējuma ietvars

Vēlētāju ārvalstīs aktivitāti vēlēšanās vairāk nekā iekšzemes vēlētājus ietekmē ar likuma vārdu noteiktā vēlēšanu kārtība vismaz divos aspektos – vēlēšanu pieejamība un

politiskās pārstāvniecības (vēlēšanu apgabala un attiecīgi politisko partiju personāliju) izvēles iespējas. Tā kā vēlēšanu kārtībai ir vērā ņemama ietekme gan uz balsotāju aktivitāti, gan uz pastāvošo diasporas interešu parlamentārās pārstāvības modeli, šajā nodaļā ir īsi raksturota atšķirīgā vēlēšanu kārtība Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanās, pievēršot uzmanību gan tiesiskajā regulējumā paredzētajām balsošanas iespējām, gan tam, kā tiek noteikti vēlēšanu rezultāti, kas ir tieši saistīts ar katra vēlētajā nodotās balss ietekmi uz kopējo politisko pārstāvniecību Saeimā vai Eiropas Parlamentā. Kopējā balsošanas kārtība tautas nobalsošanā no procedūras viedokļa ir tāda pati kā Saeimas vēlēšanās. Kaut arī tautas nobalsošana kā vēlēšanu veids nav tieši saistīta ar diasporas politisko pārstāvniecību likumdevēja varas līmenī, tā ir iekļauta kopējā analīzē, jo tā būtiski raksturo balsošanas priekšmeta (par ko tiek balsots) ietekmi uz vēlētajū motivāciju būt politiski aktīviem.

4.1.1. Vēlēšanu un balsošanas vispārējie noteikumi

Latvijas Republikas (LR) Satversme nosaka, ka Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās¹⁵⁴. Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likumu (25.05.1995.)¹⁵⁵ tiesības piedalīties Saeimas vēlēšanās ir LR pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu (1. pants). Savukārt tautas nobalsošanā var piedalīties visi tie Latvijas pilsoņi, kuriem ir tiesības vēlēties Saeimu¹⁵⁶. No kopējās procedūras viedokļa svarīgs nosacījums tiesībām piedalīties vēlēšanās ir derīga LR pilsoņa pase (20. pants). 12. Saeimas vēlēšanās līdzvērtīgs personu apliecinošs dokuments dalībai vēlēšanās bija arī LR pilsoņa personas apliecība, kas vēlēšanu iecirknī bija jāuzrāda kopā ar vēlētajā apliecību. Pētījumā iegūtie dati no ekspertu intervijām atklāja, ka vairākos gadījumos ārvalstīs dzīvojošiem vēlētajiem bija neskaidrības par vēlētajā apliecības saņemšanas iespējām un šī dokumenta nepieciešamību, tāpēc tiem, kuri varēja uzrādīt tikai LR pilsoņa personas apliecību bez vēlētajā apliecības, tika liegta dalība vēlēšanās. Saeimas vēlēšanu likums nenosaka balsošanas vietas ierobežojumus Saeimas vēlēšanās un tautas nobalsošanās, tāpēc ikviens vēlētajs ir tiesīgs brīvi izvēlēties balsošanas iecirkni un parlamentāro vēlēšanu gadījumā arī vēlēšanu apgabalu.

¹⁵⁴ LR Satversmes II. nodaļas 6. pants. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁵⁵ Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁵⁶ Likuma "Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu" (31.03.1994.) 2. pants. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=58065> (skatīts: 17.01.2015.)

Eiropas Parlamenta vēlēšanas Latvijā tiek organizētas pēc vienotās vēlētāju uzskaites sistēmas – vēlētāju reģistra. Tiesības piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās par Latvijas deputātu kandidātiem ir LR pilsoņiem, kuri ir 18 gadus veci un kuri ir reģistrēti vēlētāju reģistrā atbilstoši Iedzīvotāju reģistrā norādītajai pastāvīgās dzīves vietas adresei.¹⁵⁷ Tas nozīmē, ka vēlēti drīkst tikai vienā konkrētā vēlēšanu iecirknī atbilstoši vēlētāja deklarētās dzīves vietas adresei. Vēlēšanu iecirkņi Eiropas Parlamenta vēlēšanām ārvalstīs netiek veidoti. Ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošie vēlētāji, par kuriem ir iekļautas ziņas PMLP Iedzīvotāju reģistrā, tiek iekļauti vēlēšanu iecirknī balsošanai pa pastu Rīgā. Ja ārvalstīs dzīvojošais pilsonis ir informējis Latvijas varas iestādes par savu pastāvīgo dzīves vietu, vēlētāju reģistrā tiek norādīta adrese ārvalstī, uz kuru izsūtāmi dokumenti balsošanai pa pastu, ja vēlētājs ir pieteicies balsot pa pastu¹⁵⁸. Ja ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošā balsstiesīgā pilsoņa dzīves vieta nav reģistrēta Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) Iedzīvotāju reģistrā, vēlētāju reģistrā vēlētājs tiek iekļauts tā vēlēšanu iecirkņa vēlētāju sarakstā, kas atbilst viņa deklarētajai dzīves vietai Latvijā. Šāda kārtība, kas paredz balsot atbilstoši vienotajai vēlētāju uzskaites sistēmai, uzliek lielākus pienākumus un atbildību gan iekšzemē, bet, jo īpaši, ārzemēs dzīvojošajiem vēlētājiem. Praksē, kā atzina vairāki no pētījumā intervētajiem ekspertiem, nereti šāda kārtība tiek uztverta kā politisko aktivitāti ierobežojošs faktors.

Jāpiebilst, ka Latvijas pilsoņiem, kuri dzīvo vai uzturas kādā no Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm, ir tiesības un iespēja balsot arī par attiecīgās dalībvalsts deputātu kandidātu sarakstiem atbilstoši šīs valsts noteiktajai vēlēšanu kārtībai.

4.1.2. Balsošanas kārtība

Saeimas vēlēšanu likumā noteiktā vēlēšanu kārtība, kas attiecināma gan uz Saeimas vēlēšanām, gan uz tautas nobalsošanu, paredz vairākus balss nodošanas veidus – balsošana klātienē vēlēšanu dienā iecirknī, balss nodošana glabāšanā un balsošana pa pastu. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumu (29.01.2004.) pilsoņi var nodot savu balsi iepriekšējā balsošanā, balsošanā pa pastu vai balsošanā vēlēšanu dienā iecirknī uz vietas. Gan Saeimas, gan Eiropas Parlamenta vēlēšanās noteiktos gadījumos ir iespēja balsot arī vēlētāja atrašanās vietā.

¹⁵⁷ Eiropas Parlamenta vēlēšanu likuma (29.01.2004) 2. panta 2. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=84185> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁵⁸ Vēlētāju reģistra likuma (22.01.2004.) 6. panta 1. daļas 8. punkts. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=83681> (skatīts: 17.01.2015.)

Šī pētījuma mērķiem uzmanību pievēršsim tikai ārvalstīs dzīvojošo pilsoņu balsošanas iespējām. Saeimas vēlēšanu un tautas nobalsošanas gadījumā pastāv divas galvenās balsošanas iespējas – pirmkārt, balsošana klātienē mītnes zemē izveidotā vēlēšanu iecirknī; otrkārt, balsošana attālināti pa pastu¹⁵⁹. Eiropas Parlamenta vēlēšanās ārvalstīs esošie vēlētāji var piedalīties tikai balsojot pa pastu¹⁶⁰.

Balsošanas klātienē vēlēšanu iecirknī galvenais ierobežojums ir vēlēšanu iecirkņu pieejamība mītnes zemēs. Ārvalstu vēlēšanu iecirkņu skaita izmaiņas Saeimas vēlēšanās, kas ilustrē klātienē balsošanas pieejamību un tās ietekmi uz vēlētāju aktivitāti, ir analizētas 4.2.2. sadaļā. Šeit raksturoti tiesiski noteiktie iecirkņu izveidošanas nosacījumi, kas ir būtiski, vērtējot kopējos diasporas politisko līdzdalību ietekmējošos faktorus. Par vēlēšanu iecirkņu izveidošanu atbildīgas ir vēlēšanu iecirkņu komisijas, kuru darbību nosaka Saeimas vēlēšanu likums, Republikas pilsētu un novadu vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likums (10.05.1995.) un Centrālās vēlēšanu komisijas (CVK) instrukcijas. Saeimas vēlēšanās un tautas nobalsošanās ārvalstīs vēlēšanu iecirkņu komisijas ieceļ CVK no konsulāro iestāžu ieteiktajiem Latvijas pilsoņiem. Par vēlēšanu iecirkņu komisijas skaitlisko sastāvu CVK vienojas ar attiecīgo konsulāro iestādi¹⁶¹, taču tas nedrīkst būt mazāks par trīs locekļiem. Iecirkņu komisijas locekļiem par darbu vēlēšanu dienā tiek maksāta arī neliela atlīdzība, kuras apmēru nosaka CVK, taču kopumā šo pienākumu veikšana ir pilsoņu brīvprātīgais darbs. Kā atzina Ārlietu ministrijas (ĀM) Konsulārā departamenta pārstāvji, daļā gadījumu vēlēšanu komisiju locekļi no atlīdzības atsakās, uztverot šo darbu kā pilsoņa pienākumu. Par citiem izdevumiem, kas radušies vēlēšanu iecirkņa darbības nodrošināšanai (galvenokārt telpu noma, ja administratīvajā teritorijā nav LR konsulārās iestādes), tiek sastādīta izdevumu tāme, kas tālāk tiek iesniegta CVK izskatīšanai un lēmuma pieņemšanai par šo izdevumu atmaksu. Vēlēšanu iecirkņi ārvalstīs pēc ĀM priekšlikuma tiek veidoti LR konsulārajās iestādēs vai citās šim nolūkam paredzētās telpās¹⁶². Rezumējot, lai izveidotu vēlēšanu iecirkni ārvalstīs, ir jābūt vismaz trīs Latvijas pilsoņiem, kuri ir gatavi uzņemties šo sabiedriski nozīmīgo pienākumu, kā arī vēlēšanu iecirkņa ierīkošanai piemērotām telpām. Tā kā vēlēšanu iecirkņu izveidošana nav atkarīga tikai no valsts, bet lielā mērā no pašiem

¹⁵⁹ Saeimas vēlēšanu likuma (25.05.1995.) 43. panta 3. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁶⁰ Eiropas Parlamenta likuma (29.01.2004.) 32. panta 1. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=84185> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁶¹ Republikas pilsētu un novadu vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likuma (02.06.1995.) 5. pants. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35108> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁶² Saeimas vēlēšanu likuma (25.05.1995.) 43. panta 1 un 2. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.)

pilsoniem, atbildība par vēlēšanu iecirkņu pieejamības nodrošināšanu ir jāuzņemas arī pašiem vēlētājiem.

Otra balsošanas iespēja Saeimas vēlēšanās un tautas nobalsošanās ārvalstīs dzīvojošajiem LR pilsoņiem ir balsošana pa pastu, kas ir paredzēta tajos gadījumos, ja pilsoņa dzīves vietā netiek izveidots iecirknis un vēlētāja nokļūšana līdz tuvākajam vēlēšanu iecirknim ir apgrūtināta, visbiežāk lielā attāluma dēļ. Kā jau iepriekš minēts, balsošana pa pastu ir vienīgais balsošanas veids Eiropas Parlamenta vēlēšanās tiem LR pilsoņiem, kuri izvēlas balsot par Latvijas deputātu kandidātiem. Saeimas vēlēšanu un tautas nobalsošanas gadījumos pieteikums balsošanai pa pastu var iesniegt ne ātrāk kā piecus mēnešus, bet ne vēlāk kā trīs nedēļas pirms vēlēšanām¹⁶³. 12. Saeimas vēlēšanās pieteikties balsošanai pa pastu varēja 22 vēlēšanos iecirkņos. Eiropas Parlamenta vēlēšanu gadījumā pieteikums balsošanai pa pastu ir jāiesniedz vai jānosūta pa pastu 42 dienas pirms vēlēšanu dienas uz CVK noteiktajām LR diplomātiskajām vai konsulārajām pārstāvniecībām¹⁶⁴. Atšķirībā no Saeimas vēlēšanām, piesakoties balsošanai pa pastu Eiropas Parlamenta vēlēšanās, nav jāsaņem spiedogs pasē (tas nozīmē, ka attālinātās pieteikšanās gadījumā pase nav jānosūta). Tā kā nav nepieciešams saņemt spiedogu pasē, tiek nodrošināta iespēja iesniegt savu balsošanas pieteikumu Eiropas Parlamenta vēlēšanām arī elektroniski.

Reģistrējoties pasta balsošanai, vēlētāja pasē tiek izdarīta atzīme par dalību attiecīgajās vēlēšanās. Ja vēlētājs nevar personīgi ierasties vēlēšanu iecirknī, kurā tiek organizēta balsošana pa pastu, pase atzīmes izdarīšanai ir jānosūta kopā ar iesniegumu. Tieši šis pasta balsošanas procedūras elements – atzīmes izdarīšana pasē – ir viens no vēlētāju aktivitāti ierobežojošajiem faktoriem, īpaši valstī, kur pases sūtīšana pa pastu ir aizliegta (piemēram, Krievijā) vai tā nav vēlama drošības apsvērumu dēļ. Kā viens no risinājumiem, lai vēlētājiem nebūtu jānosūta pase, kas rada vairākus riskus un neērtības, 12. Saeimas pirmsvēlēšanu periodā tika organizētas konsulāro darbinieku izbraukuma vizītes, daudzkārt apvienojot tās ar citu konsulāro pakalpojumu sniegšanu (piemēram, mobilo pasu darbstaciju pakalpojumiem). Šajās izbraukuma vizītes tika veikta t.s. pasu zīmogošana, sniedzot iespēju vēlētājiem noteiktā dienā un laikā savā administratīvajā teritorijā klātienē pieteikties pasta balsošanai un saņemt par to atzīmi pasē. No vēlētāju perspektīvas šāda pieeja kopumā ir vērtējama kā labā prakse, jo atvieglo kopējo balsošanas procesu, samazinot vienu pasta sūtījumu, piesakoties balsošanai pa pastu. Vienlaikus šādiem izbraukumiem trūkst kā

¹⁶³ Saeimas vēlēšanu likuma (25.05.1995.) 45. panta 1. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁶⁴ Eiropas Parlamenta likuma (29.01.2004.) 32. panta 2. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=84185> (skatīts: 17.01.2015.)

cilvēkresursu, tā arī finanšu resursu. Tāpēc sistemātiska šāda “pasu zīmogošanas” izbraukumu rīkošana var tikt īstenota tikai tad, ja tam tiek piešķirti arī atbilstoši resursi. Kā intervijā atzina Konsulārā departamenta pārstāvji, ar vēlēšanām saistītie darba pienākumi konsulāro un diplomātisko iestāžu darbiniekiem ir papildus pienākumi viņu tiešajiem pienākumiem, kas rada papildu slodzi vairāku mēnešu garumā. Konsulāro un diplomātisko pārstāvniecību ārvalstīs darbinieki uzņemas atbildību par attiecīgajā valstī ierīkoto vēlēšanu iecirkņu komisiju darbības koordinēšanu. Savukārt Konsulārais departaments Rīgā koordinē visu to iecirkņu darbību (atbild uz vēlēšanu iecirkņu komisiju jautājumiem, izplata CVK informāciju, ir starpnieks starp ārvalstu vēlēšanu iecirkņu komisijām un CVK), kuri tiek ierīkoti valstīs, kurās nav Latvijas vēstniecības.

Vēlētāji, kuri pieteikušies balsošanai pa pastu, likumā noteiktajā laikā saņem visu nepieciešamo dokumentāciju balsošanai. Pēc savas izvēles izdarīšanas vēlēšanu vai balsošanas zīme ir jāieliek vēlēšanu aploksnē (ja tas netiek izdarīts, balsojums netiek pieņemts) un kopā ar vēlētāja reģistrācijas zīmi jāieliek pasta aploksnē, uz kuras ir jāuzraksta vēlēšanu iecirkņa adrese un savs vēlētāja kārtas numurs, kā arī jānorāda, ka aploksnē ir vēlēšanu aploksne¹⁶⁵. Kaut arī informācija par šo procedūru ir plaši pieejama, vēlēšanu darbā iesaistītie eksperti atzina, ka vēlētājiem tā joprojām rada neskaidrības, ir neērti, rada šaubas par balsošanas aizklātumu, ir saistīta ar vairākiem riskiem, kas nav atkarīgi no paša vēlētāja, piemēram, kļūmēm pasta darbā. Par pasta balsošanas neērtumu liecina arī salīdzinoši mazais pasta balsotāju skaits. Piemēram, tautas nobalsošanās balsojums pa pastu vidēji nepārsniedz 3% no kopējā ārvalstīs nodoto balsu skaita (izņēmums ir tautas nobalsošana par Latvijas dalību ES, kad pa pastu balsojuši bija 17% no visiem ārvalstīs dzīvojošajiem vēlētājiem).

4.1.3. Vēlēšanu rezultātu noteikšanas kārtība

Šī pētījuma kontekstā svarīgs aspekts ir tas, kā likums nosaka vēlētāju balsu sadalījuma kārtību, jo tas tiešā veidā ietekmē vēlētāju politisko pārstāvniecību parlamentārajās vēlēšanās, īpaši Saeimas vēlēšanās. LR Satversmes 7. pantā noteikts, ka Latvija ir sadalāma atsevišķos vēlēšanu apgabalos (nenosakot to skaitu), savukārt deputātu skaits, kas ievēlams katrā vēlēšanu apgabalā, ir jānosaka proporcionāli katra apgabala balsstiesīgo vēlētāju skaitam. Latvijas sadalīšanu piecos konkrētos vēlēšanu apgabalos –

¹⁶⁵ Saeimas vēlēšanu likuma (25.05.1995.) 46. pants. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.). Eiropas Parlamenta likuma (29.01.2004.) 33. pants. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=84185> (skatīts: 17.01.2015.)

Rīgas, Zemgales, Vidzemes, Kurzemes un Latgales – paredz Saeimas vēlēšanu likuma 7. pants, precīzi nosakot katrā apgabalā iekļautos novadus un pilsētas. Katrā apgabalā tiek iesniegti atšķirīgi politisko partiju izvirzīto deputātu kandidātu saraksti. Saskaņā ar Saeimas vēlēšanu likuma 8. pantu, CVK četrus mēnešus pirms vēlēšanām nosaka ievēlamo deputātu kandidātu skaitu no katra apgabala proporcionāli katrā apgabalā dzīves vietu deklarējušo vēlētāju skaitam. 12. Saeimas vēlēšanās, atbilstoši PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem, kopumā balsstiesības bija 1 551 440 vēlētājiem, no kuriem 495 890 bija deklarējušies Rīgas vēlēšanu apgabalā, 402 615 – Vidzemes vēlēšanu apgabalā, 226 966 – Latgales vēlēšanu apgabalā, 226 430 – Zemgales vēlēšanu apgabalā un 199 539 – Kurzemes vēlēšanu apgabalā. Ievērojot likumā noteikto aprēķinu kārtību, no Rīgas vēlēšanu apgabala 12. Saeimā tika ievēlēti 32 deputāti, no Vidzemes – 26, no Latgales – 15, no Zemgales – 14, no Kurzemes – 13 deputāti. Vēl viens ļoti būtisks aspekts ir tas, ka

Ārvalstīs dzīvojošo vēlētāju skaits (un attiecīgi arī nodotās balsis) tiek pieskaitīts Rīgas apgabala vēlētāju skaitam¹⁶⁶. Vienlaikus Saeimas vēlēšanu likuma 3. pants nosaka, ka “personai ir tiesības vēlēties jebkurā vēlēšanu apgabalā”. Pirmkārt, tas nozīmē, ka salīdzinājumā ar iekšzemes vēlētājiem ārvalstu vēlētājiem ir ierobežotākas izvēles iespējas, par kura vēlēšanu apgabala deputātu kandidātiem nodot savu balsi. Taču, ievērojot likumā noteikto kārtību par to, ka ievēlamo deputātu skaits nosakāms proporcionāli katra apgabala balsstiesīgo vēlētāju skaitam, arī iekšzemes vēlētāju prakse balsot apgabalā, kas neatbilst viņu dzīves vietai, nav atbalstāma. Otrkārt, kārtība, kas paredz ārvalstu vēlētāju balsis pieskaitīt Rīgas vēlēšanu apgabala balsīm, palielina Rīgas vēlētāju apgabala kopējo skaitu un nodrošina proporcionāli lielāka deputātu skaita ievēlēšanu Saeimā no Rīgas vēlēšanu apgabala. Šis aspekts ir viens no diskusiju jautājumiem, vērtējot esošo diasporas parlamentārās pārstāvniecība modeli un vēlamās šī modeļa izmaiņas.

Eiropas Parlamenta vēlēšanās visos vēlēšanu iecirkņos tiek balsots par vieniem un tiem pašiem deputātu kandidātu sarakstiem. Līdz ar to ārvalstīs dzīvojošo vēlētāju pasta balsojumā nodotās balsis tiek pieskaitītas kopējam balsojumam, un to ietekme uz konkrētu deputātu ievēlēšanu ir līdzvērtīga iekšzemes vēlētāju balsīm.

¹⁶⁶ Saeimas vēlēšanu likuma (25.05.1995.) 8. panta 1. daļa un 44. panta 1. daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=35261> (skatīts: 17.01.2015.)

4.2. Diasporas politiskās līdzdalības attīstība: statistikas datu apkopojums

Vēlēšanu statistikas datu analīzes mērķis ir raksturot galvenās tendences diasporas politiskajā līdzdalībā kopš LR neatkarības atjaunošanas un izvirzīt pieņēmumus par diasporas līdzdalību ietekmējošiem faktoriem. Šajā nodaļā, pirmkārt, ir raksturota statistikas datu analīzē izmantotā metodika – datu avoti, datu ierobežojumi un analīzē izmantotie rādītāji; otrkārt, atspoguļoti galvenie dati par diasporas līdzdalību Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās un no šo datu analīzes izrietošie pieņēmumi par diasporas līdzdalību ietekmējošajiem faktoriem.

4.2.1. Statistikas datu analīzes metodika

Pētījumā ir apkopoti publiski pieejamie statistikas dati par ārvalstīs balsojušo Latvijas pilsoņu līdzdalību Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās laika posmā no 1993.gada līdz 2014.gadam. Aplūkotajā laika periodā ir notikušas astoņas Saeimas vēlēšanas (1993., 1995., 1998., 2002., 2006., 2010., 2011., 2014. gadā), trīs Eiropas Parlamenta vēlēšanas (2004., 2009., 2014.gadā) un astoņas tautas nobalsošanas (1998., 1999., 2003., 2007. (divas), 2008. (divas), 2011., 2012.gadā).

Galvenie pētījumā izmantotie statistikas datu avoti ir CVK dati un PMLP administrētā Iedzīvotāju reģistra dati par balsstiesīgajiem LR pilsoņiem. Statistikas datu analīzes rādītāji ir noteikti, balstoties uz teorētiskajā literatūrā apkopotajām atziņām¹⁶⁷ par emigrantu līdzdalības rādītājiem savas izcelsmes valsts vēlēšanās. Tas, kādi tieši rādītāji tiek atlasīti, ir atkarīgs ne tikai no pētījuma mērķiem, bet arī no pieejamiem datiem, to precizitātes un valstī noteiktās vēlēšanu kārtības. Latvijas gadījumā oficiālie statistikas dati par emigrējušajiem Latvijas iedzīvotājiem būtiski atšķiras no reālās situācijas. Tāpēc, analizējot ārvalstīs dzīvojošo pilsoņu līdzdalību vēlēšanu procesos, pirmkārt, ir jāizmanto kompleksa pieeja, izmantojot daudzveidīgus datu analīzes griezumus, otrkārt, ir jāņem vērā pastāvošie datu pieejamības un datu ticamības ierobežojumi.

¹⁶⁷ Lafleur, J.M. (2010). External Voting and Voter Turnout: A Discussion on Migrants' Decisions to Register and Vote in Home Country Elections. Paper prepared for the seminar on "Immigrants and their Homelands: Engagements, Impacts, Responses" held at UCLA on 30th April 2010. Pieejams tiešsaistē: <http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/91986/1/Lafleur.pdf> (skatīts: 16.11.2014.); Idea (2007). Voting from Abroad. The International IDEA Handbook. Stockholm and Mexico, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, and The Federal Electoral Institute of Mexico.

Pirmkārt, CVK kā vēlēšanu administrators, nosakot balsstiesīgo pilsoņu skaitu ārvalstīs, balstās uz PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem. Nosakot ārvalstīs dzīvojošo balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaitu, tiek ņemts vērā pilsoņu skaits, kuru pastāvīgā dzīves vieta ir ārpus Latvijas. Saskaņā ar normatīvo regulējumu¹⁶⁸, ja persona, kurai ir Latvijas valstiskā piederība, uzturas ārpus Latvijas ilgāk par sešiem mēnešiem, tad tai ir pienākums paziņot PMLP par savu un savu nepilngadīgo bērnu dzīvesvietas adresi ārvalstī. Salīdzinot kopējās aplēses par uz ārvalstīm emigrējušo Latvijas valstspiederīgo skaitu¹⁶⁹, kas mērāms simtos tūkstošu, un vienlaikus CVK publiskotos datus par ārvalstīs dzīvojošo skaitu, kuriem bija tiesības piedalīties 2014.gada 4. oktobrī notikušajās 12. Saeimas vēlēšanās (n = 87 493), ir skaidri redzams, ka ievērojams skaits no Latvijas emigrējušo pilsoņu nav izpildījuši pienākumu par savas pastāvīgās dzīves vietas paziņošanu atbildīgajai Latvijas valsts institūcijai. Kaut arī tas ietekmē kopējā ārvalstīs dzīvojošo balsstiesīgo pilsoņu skaita noteikšanu atbilstoši reālajai situācijai, tas neliedz pašiem pilsoņiem piedalīties vēlēšanās.

Otrkārt, ir jāņem vērā, ka kopējā no Latvijas emigrējušo iedzīvotāju skaitā ir cilvēki, kuriem nav tiesību piedalīties vēlēšanās – tie ir Latvijas nepilsoņi un Latvijas pilsoņi līdz 18 gadu vecumam. Šis faktors ir būtisks, aplēšot, cik lielas ir nobīdes starp kopējo emigrantu skaitu un Latvijas valsts reģistros fiksētajiem balsstiesīgajiem pilsoņiem ārpus Latvijas.

Treškārt, interpretējot Saeimas vēlēšanu un tautas nobalsošanu rezultātus ārvalstīs nobalsojušo kopējā skaita izteiksmē un ar šiem datiem skaidrojot diasporas politisko aktivitāti, jāņem vērā Latvijas Saeimas vēlēšanu un tautas nobalsošanu kārtību. Proti, tā paredz, ka vēlēšanu vai nobalsošanas dienā pilsonis var balsot jebkurā iecirknī neatkarīgi no tā atrašanās vietas attiecībā pret pilsoņa pastāvīgo dzīves vietu. Tas nozīmē, ka ārvalstīs nobalsojušo vidū tiek ieskaitīti arī tie nobalsojušie Latvijas pilsoņi, kuri īslaicīgi atrodas ārvalstīs un nav piederīgi Latvijas diasporai.

Ārvalstu vēlētāju politiskās aktivitātes analīzē svarīgi ir rādītāji, kas ļauj novērtēt ne tikai tās apjomu (balsotāju skaitu un proporciju pret kopējo elektorātu), bet arī politiskās aktivitātes līmeni un to ietekmējošos faktorus. Balstoties uz vairāku valstu salīdzinājumu, Žans Mišels Laflērs (*Jean Michel Lafleur*) secina, ka ir nepieciešams izmantot pēc iespējas

¹⁶⁸ Iedzīvotāju reģistra likuma 15. panta otrā daļa. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=49641> (skatīts: 17.01.2015.)

¹⁶⁹ Saskaņā ar CSP datiem par ilgtermiņa migrāciju laikā no 2000. līdz 2013. gadam kopējais no Latvijas emigrējušo iedzīvotāju, t.sk. ārvalstnieku, skaits ir 332 165 (avots: CSP, 2014). Pieejams tiešsaistē: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_migr/IB0020.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 (skatīts: 16.11.2014.)

daudzveidīgāku institucionālo, politisko un sociāli demogrāfisko rādītāju tīklu¹⁷⁰. Ņemot vērā iepriekšējo pētījumu pieredzi un teorētiskās literatūras atziņas, kā arī Latvijas vēlēšanu procesu un rezultātus raksturojošo datu pieejamību un ticamību, ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu vēlēšanu aktivitātes izpētes mērķiem statistikas dati ir apkopoti par šādām rādītāju grupām:

- vēlēšanu pieejamība: valstu skaits, kurās tika rīkotas vēlēšanas ārvalstīs, kopējais iecirkņu skaits, iecirkņu skaits Latvijā un ārvalstīs, ārvalstu iecirkņu īpatsvars no visiem iecirkņiem; iecirkņu skaits pasta balsošanai;
- iekšzemes un ārzemju elektorāta lielums: kopējais Latvijas balsstiesīgo skaits, balsstiesīgo skaits Latvijā un ārvalstīs, ārvalstīs dzīvojošo balsstiesīgo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem;
- vēlētāju aktivitāte: kopā nobalsojušie, nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem, Latvijā un ārvalstīs nobalsojušo skaits, Latvijā nobalsojušo īpatsvars no Latvijas balsstiesīgajiem, ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no balsstiesīgajiem ārvalstīs, ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars pret visiem nobalsojušajiem.

Ne visi no zinātniskajā literatūrā ieteiktajiem rādītājiem pakļaujas statistiskiem vai kvantitatīviem mērījumiem, tāpēc vairāki nozīmīgi rādītāji ir analizēti, izmantojot ekspertu interviju datus (skat. 4.3., 4.4. sadaļas).

Neraugoties uz iepriekš raksturotajiem Latvijas statistikas datu analīzes un interpretācijas ierobežojumiem, šo datu analīzē pielietotā vienotā metodika visu trīs veidu vēlēšanām (Saeimas, Eiropas Parlamenta un tautas nobalsošana), izmantoto rādītāju dažādība (iespēja salīdzināt datus dažādos griezumos) un kopējais aptvertais laika periods, kas nodrošina datu salīdzinājumu dinamikā divdesmit gadu ilgā posmā, ļauj identificēt galvenās tendences, novērtēt diasporas līdzdalības vēlēšanās izmaiņas un izvirzīt pieņēmumus un secinājumus par vairākiem diasporas politisko aktivitāti ietekmējošiem faktoriem.

4.2.2. Diasporas līdzdalība Saeimas vēlēšanās

7. tabulā ir atspoguļots statistikas datu apkopojums, kas raksturo ārvalstīs balsojušo Latvijas pilsoņu aktivitāti Saeimas vēlēšanās salīdzinājumā ar kopējo vēlētāju aktivitāti laika posmā no 1993.gada līdz 2014.gadam.

¹⁷⁰ Lafleur, J.M. (2010). External Voting and Voter Turnout: A Discussion on Migrants' Decisions to Register and Vote in Home Country Elections. Paper prepared for the seminar on "Immigrants and their Homelands: Engagements, Impacts, Responses" held at UCLA on 30th April 2010. Pieejams tiešsaistē: <http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/91986/1/Lafleur.pdf>. (skatīts: 16.11.2014.).

Tabula 1. Ārvalstīs balsojušo vēlētāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās (1993-2014)

Saeima	Gads	Kopā nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem (%)	Balsstiesīgo skaits ārvalstīs	Ārvalstu balsstiesīgo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem (%)	Ārvalstīs nobalsojušo skaits	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem ārvalstīs (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem nobalsojušajiem (%)
5.	1993	89,90	nav datu	nav datu	18 413	nav datu	1,65
6.	1995	79,10	26 159	1,96	12 525	47,88	1,31
7.	1998	71,53	30 218	2,24	10 602	35,09	1,10
8.	2002	71,36	32 315	2,31	7 350	25,44	0,74
9.	2006	60,98	33 873	2,27	7 490	22,38	0,83
10.	2010	63,12	42 724	2,79	12 778	30,46	1,32
11.	2011	59,45	51 975	3,37	14 273	27,34	1,56
12.	2014	58,85	87 493	5,64	23 116	26,42	2,53

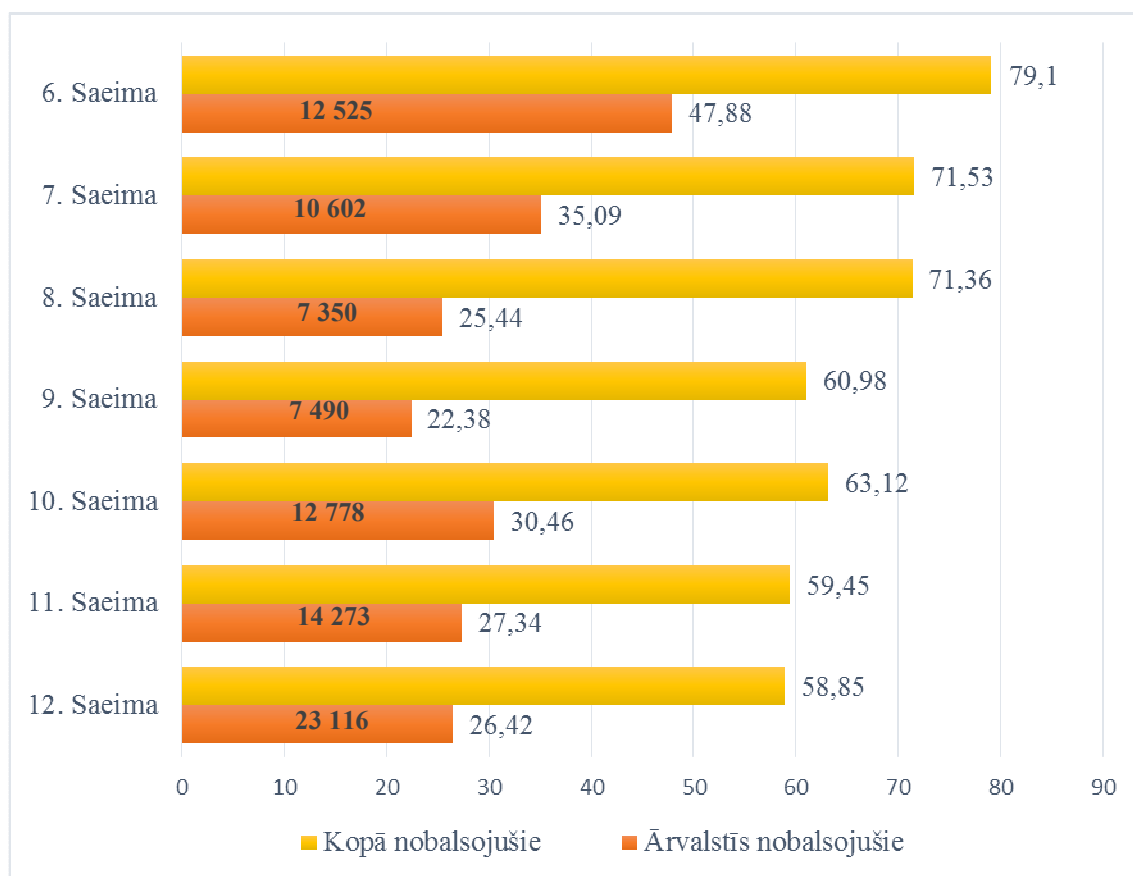
Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Oficiālās statistiskas dati rāda, ka 12. Saeimas vēlēšanās ārvalstīs nobalsoja 26,42% no ārvalstīs reģistrētajiem balsstiesīgajiem vēlētājiem. Interpretējot šo rādītāju, kā jau iepriekš norādīts, jāņem vērā ierobežojumi, kas saistīti ar balsstiesīgo skaita noteikšanu un tā precizitāti. Salīdzinājumā ar 11. Saeimas vēlēšanām balsstiesīgo skaits 2014.gadā pieaudzis par 35 518 potenciālajiem vēlētājiem. Balsstiesīgo skaita palielinājums nav tik daudz skaidrojams ar būtisku diasporas palielinājumu pēdējo četru gadu laikā (kaut arī emigrācijas plūsma saglabājas), bet ar citiem faktoriem. Pirmkārt, ir veikti pasākumi, lai palielinātu to diasporas cilvēku skaitu, kuri ir oficiāli reģistrējuši savu pastāvīgo dzīves vietu ārpus Latvijas. Otrkārt, jāņem vērā izmaiņas gan kopējā balsstiesīgo skaitā, gan atsevišķi Latvijā un ārvalstīs. Kopumā balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaits 2014.gadā palielinājās par 7655 personām, iekšzemē tas, savukārt, samazinājās par 27 863 personām. Latvijas rādītāju lielākā mērā nekā ārvalstīs ietekmē sabiedrības novecošanās process. Savukārt ārvalstu balsstiesīgo skaits palielinājumu varētu ietekmēt tieši lielāks skaits gados jaunu Latvijas pilsoņu, kas emigrējuši kopā ar saviem vecākiem un starp vēlēšanu periodā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Treškārt, jāņem vērā arī 2013.gada grozījumi Pilsonības likumā, kas ļāva daļai emigrantu iegūt vai atjaunot Latvijas pilsonību un kļūt par balsstiesīgiem Latvijas pilsoņiem. Neraugoties uz to, ka balsstiesīgo skaits absolūtajos skaitļos ārvalstīs ir būtiski palielinājies, tas neatpoguļo reālo balsstiesīgo daudzumu ārvalstīs, kas visdrīzāk ir vismaz divtik liels. Tas

nozīmē, ka reālais nobalsojušo īpatsvars ārvalstīs būtu krietni zemāks, sasniedzot 10-14% no visiem balsstiesīgajiem.

4. attēlā redzama Latvijas un ārvalstu vēlētāju aktivitātes dinamika laikā no 1995.gada līdz 2014.gadam.

Attēls 4. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās (6.-12. Saeima)

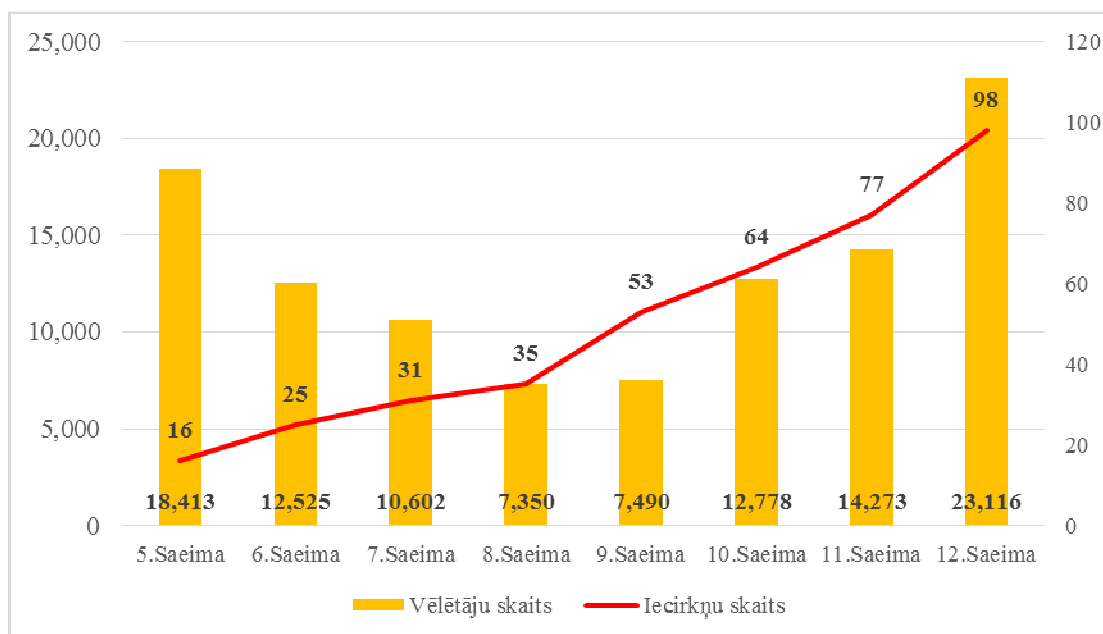
Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Kopējā tendence, ņemot vērā absolūtos skaitļus, liecina par pakāpenisku un stabilu vēlētāju aktivitātes pieaugumu. Īpaši straujš šis pieaugums ir bijis pēdējās, 12. Saeimas, vēlēšanās, kad vēlētāju skaits salīdzinājumā ar 11. Saeimas vēlēšanām ir pieaudzis par 8843 vēlētājiem jeb par 38, 25% (salīdzinoši iepriekš pieaugums ir bijis par 10,47%). Analizējot vēlētāju aktivitātes rādītājus attiecībā pret balsstiesīgo skaitu un kopumā nobalsojušo skaitu, vēlēšanu aktivitātes pieaugums nav tik izteikts. Ja, salīdzinot 11. un 12. Saeimas vēlēšanas, nobalsojušo īpatsvara attiecība pret balsstiesīgajiem neatklāj nozīmīgas izmaiņas vēlētāju aktivitātē (par nelielu kritumu), tad ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars pret visiem nobalsojušiem

liecina par aktivitātes pieaugumu (11. Saeimas vēlēšanās 1,56% no visiem vēlētājiem balsoja ārvalstīs, 12. Saeimas vēlēšanās šis rādītājs sasniedza 2,53%).

Būtisks Saeimas vēlēšanu pieejamību raksturojošs rādītājs ārvalstīs ir vēlēšanu iecirkņu skaits. 5. attēlā ir atspoguļotas ārvalstu vēlētāju un vēlēšanu iecirkņu skaita izmaiņas laikā no 5. līdz 12. Saeimas vēlēšanām. Apkopotie dati skaidri parāda tendenci – pieaugot vēlēšanu iecirkņu skaitam, pieaug arī kopējais nobalsojušo skaits.

Attēls 5. Ārvalstu vēlētāju un vēlēšanu iecirkņu skaita dinamika (5.-12. Saeima)

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

8. tabulā ir sniegts datu apkopojums par vēlēšanu iecirkņu skaitu un sadalījumu Latvijā un ārvalstīs. Kopš 5. Saeimas vēlēšanām pakāpeniski ar katrām nākamajām Saeimas vēlēšanām ir pieaudzis gan kopējais, gan ārvalstīs izvietoto vēlēšanu iecirkņu skaits. Ja 6. Saeimas vēlēšanās 2,59%, tad 12. Saeimas vēlēšanās 9,49% no visiem vēlēšanu iecirkņiem atradās ārpus Latvijas.

Tabula 2. Saeimas vēlēšanu iecirkņu skaits un sadalījums Latvijā un ārvalstīs (1993-2014)

Saeima	Gads	Valstu skaits	Iecirkņu kopējais skaits	Iecirkņu skaits Latvijā	Iecirkņu skaits ārvalstīs	Ārvalstu iecirkņu īpatsvars no visiem iecirkņiem (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no balsstiesīgajiem ārvalstīs (%)
5.	1993	16	974	958	16	1,64	nav datu
6.	1995	21	964	939	25	2,59	47,88
7.	1998	24	1001	970	31	3,10	35,09

Saeima	Gads	Valstu skaits	Iecirkņu kopējais skaits	Iecirkņu skaits Latvijā	Iecirkņu skaits ārvalstīs	Ārvalstu iecirkņu īpatsvars no visiem iecirkņiem (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no balsstiesīgajiem ārvalstīs (%)
8.	2002	29	979	944	35	3,58	23,18
9.	2006	35	1006	953	53	5,27	22,38
10.	2010	39	1013	949	64	6,32	30,46
11.	2011	39	1027	950	77	7,50	27,34
12.	2014	41	1054	954	98	9,49	26,42

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Absolūtos skaitļos vēlēšanu iecirkņu skaits divdesmit gadu laikā ir pieaudzis sešas reizes, sasniedzot rekordlielu iecirkņu skaitu 12. Saeimas vēlēšanās – 98 iecirkņi 41 pasaules valstī.

Lai novērtētu vēlēšanu iecirkņu skaita pieauguma ietekmi uz ārvalstu vēlēšanu aktivitāti un līdzdalību, šie rādītāji ir analizēti konkrētu valstu griezumā, salīdzinot iecirkņa skaita izmaiņu rādītājus ar vēlēšanu aktivitātes rādītāju izmaiņām konkrētajā valstī (skat. 9. tabulu).

Tabula 3. Balsošanas iecirkņu un vēlēšanu skaita dinamika 11. un 12. Saeimas vēlēšanās

Valsts	Iecirkņu skaits valstī 11.Saeimas vēlēšanas (2011)	Vēlētāju skaits valstī 11.Saeimas vēlēšanas (2011)	Iecirkņu skaits valstī 12.Saeimas vēlēšanas (2014)	Vēlētāju skaits valstī 12.Saeimas vēlēšanas (2014)	Izmaiņas*
Kopā:	77	14210	98	23053	
Lielbritānija	7	2916	15	7218	↑
ASV	15	2034	15	2236	↑
Vācija	5	793	7	1685	↑
Īrija	2	890	4	1521	↑
Norvēģija	1	577	2	1431	↑
Zviedrija	2	999	4	1289	↑
Austrālija	5	700	5	936	↑
Beļģija	1	553	1	820	↑
Dānija	2	597	2	777	↑
Kanāda	3	751	4	719	↓
Nīderlande	1	348	1	500	↑
Krievija	4	664	4	483	↓
Francija	2	241	2	388	↑
Somija	1	170	1	384	↑
Šveice	1	110	2	348	↑
Austrija	1	106	2	330	↑

Valsts	Iecirkņu skaits valstī 11.Saeimas vēlēšanas (2011)	Vēlētāju skaits valstī 11.Saeimas vēlēšanas (2011)	Iecirkņu skaits valstī 12.Saeimas vēlēšanas (2014)	Vēlētāju skaits valstī 12.Saeimas vēlēšanas (2014)	Izmaiņas*
Luksemburga	1	249	1	284	↑
Igaunija	1	248	1	212	↓
Lietuva	1	195	1	148	↓
Gruzija	1	82	1	147	↑
Islande	-	-	1	140	jauns
Itālija	1	111	1	109	↓
Portugāle	1	59	1	107	↑
Polija	1	200	1	99	↓
Ungārija	1	64	1	93	↑
AAE	-	-	1	90	jauns
Baltkrievija	2	101	2	88	↓
Grieķija	1	49	1	85	↑
Čehija	1	53	1	78	↑
Ukraina	1	90	1	75	↓
Spānija	1	90	1	71	↓
Brazīlija	1	29	2	31	↑
Azerbaidžāna	1	20	1	26	↑
Kīna	1	20	1	26	↑
Uzbekistāna	1	11	1	17	↑
Japāna	1	14	1	16	↑
Kazahstāna	1	5	1	15	↑
Turcija	1	8	1	11	↑
Ēģipte	1	5	1	8	↑
Indija	-	-	1	8	jauns
Čīle	-	-	1	4	jauns
Izraēla	1	45	-	-	nav
Slovēnija	1	13	-	-	nav
Kopā:	77	14210	98	23053	

Datu avots par vēlētāju un iecirkņu skaitu: CVK (www.cvk.lv).

Datu apkopojums: Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments (2014).

* ↑ - palielinājies nobalsojušo skaits; ↓ - samazinājies nobalsojušo skaits; jauns – iecirknis valstī izvietots pirmo reizi, nevar novērtēt tendenci; nav – iecirknis valstī nav bijis, nevar novērtēt tendenci.

12. Saeimas vēlēšanās iecirkņu skaits palielinājās deviņās valstīs – visbūtiskāk Lielbritānijā (no astoņiem iecirkņiem 11. Saeimas vēlēšanās līdz 15 iecirkņiem 12. Saeimas vēlēšanās), Īrijā, Vācijā, Zviedrijā - par diviem jauniem iecirkņiem, Norvēģijā, Šveicē, Austrijā, Kanādā un Brazīlijā – par vienu iecirkni. Pirmo reizi Saeimas vēlēšanu iecirkņi tika organizēti Islandē, Apvienotajos Arābu Emirātos, Indijā un Čīlē. Kopumā vēlētāju aktivitātes pieaugums ir noticis 28 valstīs. Vislielākais nobalsojušo skaita pieaugums ir bijis Lielbritānijā, Vācijā, Norvēģijā un Īrijā (attiecīgi par 4302, 892, 854 un 631 vēlētāju). Tajā

pašā laikā ir arī valstis, kurās, neraugoties uz iecirkņu skaita palielinājumu, balsotāju skaits ir sarucis (piemēram, Kanādā) vai arī pieaugums ir bijis salīdzinoši mazs (piemēram, ASV, Brazīlija).

Izvērtējot ārvalstu vēlēšanu aktivitāti pēc dažādiem rādītājiem, ir pamats secinājumam par vēlēšanu aktivitātes pieaugumu diasporas vidū. Skaidrojums šim palielinājumam ir komplekss – to ir ietekmējis gan tas, ka vēlēšanu procedūra ir kļuvusi ērtāka (piemēram, lielāks iecirkņu skaits, spiedogu izdarīšanā pasē klātienē mobilajās pasu darbstacijās), gan dubutpilsonības ieviešana (lai gan precīzus datus par to, cik šādu vēlēšanu ir bijis, nav iespējams iegūt, jo Saeimas vēlēšanās netiek izmantots vēlēšanu reģistrs), gan diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbs diasporas motivācijas celšanā, gan atsevišķu politiku priekšvēlēšanu aktivitātes diasporā. Papildus viens no ekspertu intervijās minētajiem skaidrojumiem, kāpēc 12. Saeimas vēlēšanās bija vērojams diasporas politiskās aktivitātes pieaugums, ir tas, ka šobrīd lielākā daļa emigrantu ir gan materiāli, gan psiholoģiski stabilizējušies savā mītnes zemē, viņi ir pārvarējuši emigrācijas traumu un spēj pievērsties sabiedriskām un pilsoniskām aktivitātēm:

Nepieciešamība iesaistīties kopienas dzīvē parādās pēc tam, kad dzīve mītnes zemē ir sakārtojusies. Rodas nepieciešamība uzturēt identitāti. Vēlme pašorganizēties pieaug. (R2)¹⁷¹

Aktivitāte, lai saturētu latvietību, nav liela. Pašreiz tā lieta sāk pieaugt. Cilvēki sāk nākt uz koncertiem. Saprot, ka nebrauks uz Latviju un sāk veidot savu aktīvo dzīvi šeit. (R5)

4.2.3. Diasporas līdzdalība Eiropas Parlamenta vēlēšanās

Ārvalstīs dzīvojošo vēlēšanu aktivitāte, ja ņem vērā kopējo nobalsojušo skaitu, Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanās ir ļoti zema (skat. 10. tabulu). 2004.gadā tajās piedalījās 2574 vēlētaji, 2009. gadā – 1215 vēlētaji, 2014. gadā – 2888. No visiem nobalsojušajiem Latvijas pilsoņiem ārvalstu vēlēšanu īpatsvars neveido pat 1%. Iemesli šādiem zemiem rādītājiem ir vairāki. Pirmkārt, līdzdalība EP vēlēšanās kopumā ir zemāka nekā Saeimas vēlēšanās. Ja 2014.gadā notikušajās Saeimas vēlēšanās nobalsoja 58,85% no visiem balsstiesīgajiem vēlētajiem, tad šajā pašā gadā notikušajās EP vēlēšanās tikai 30,24%. Otrkārt, līdzdalību ietekmē pieejamais balsošanas veids - balsot šajās vēlēšanās ārvalstīs dzīvojošie pilsoņi var tikai attālināti - pa pastu.

¹⁷¹ Visi ekspertu interviju fragmenti ir kodēti atbilstoši interviju veikšanas secībai, kas, lai nodrošinātu, respondentu anonimitāti un pausto viedokļu konfidencialitāti, atšķiras no pielikumā pievienotajā ekspertu sarakstā veidotās secības.

Tabula 4. Ārvalstīs balsojušo vēlētāju aktivitāte Eiropas Parlamenta vēlēšanās (2004-2014)

Gads	Kopā nobalsojušo skaits	Kopā nobalsojušo īpatsvars no visiem reģistrētajiem vēlētājiem (%)	Vēlēšanām reģistrēto vēlētāju skaits ārvalstīs	Ārvalstīs nobalsojušo skaits	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no reģistrētajiem vēlētājiem (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem nobalsojušajiem (%)
2004	577 879	43,34	3215	2574	80,06	0,45
2009	797 219	53,69	1532	1215	79,31	0,15
2014	445 225	30,24	2888	2888	100,00	0,65

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Kaut arī EP vēlēšanās pasta balsošanas procedūra ir neaudz vienkāršāka, nekā tas ir Saeimas vēlēšanās, to izmanto ļoti mazs vēlētāju skaits. Treškārt, jāņem vērā, ka EP vēlēšanas kā savas vēlēšanas uztver galvenokārt tie emigrējušie Latvijas pilsoņi, kuri dzīvo kādā no ES dalībvalstīm, citās pasaules valstīs dzīvojošie balsstiesīgie vēlētāji šīs vēlēšanas neattiecinā uz sevi. Visbeidzot, kaut arī šādi dati pētījumā nav apkopoti, pastāv iespēja, ka daļa Latvijas pilsoņu izmanto iespēju balsot par savas mītnes zemes EP deputātu kandidātiem – šāda iespēju likumdošana viņiem paredz.

Kopumā jāsecina, ka zemos līdzdalības rādītājus izskaidro gan nepietiekamā motivācija un interese par šīm vēlēšanām, gan neērtais balsošanas veids, kā rezultātā EP vēlēšanās par Latvijas deputātu kandidātiem balso vēlētāji ar augstu pilsonisko apziņu un atbildību. Skaidrojot diasporas politisko aktivitāti ietekmējošos faktorus, EP vēlēšanas ilustrē gan neskaidra balsošanas priekšmeta (vēlētējiem, salīdzinājumā ar Saeimas vēlēšanām, ir zemāka izpratne, kā EP darbojas, kā EP deputātu darbs ietekmē situāciju Latvijā un katra atsevišķā pilsoņa dzīvi), gan vēlētājam neērtas balsošanas procedūras negatīvo ietekmi uz kopējo līdzdalību.

4.2.4. Diasporas līdzdalība tautas nobalsošanās

Kopš LR neatkarības atjaunošanas ir notikušas deviņas tautas nobalsošanas, kurās piedalījušies arī ārvalstīs dzīvojošie Latvijas pilsoņi. 11. tabulā ir atspoguļots statistiskas datu apkopojums par galvenajiem rādītājiem, kas ļauj analizēt diasporas aktivitāti tautas nobalsošanās.

Tabula 5. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju līdzdalība tautas nobalsošanās (1998 – 2012)

Tautas nobalsošanas priekšmets	Datums	Kopā balsojušo skaits	Kopā nobalsojušo īpatsvars no balss-tiesīgajiem (%)	Balss-tiesīgo skaits ārvalstīs	Ārvalstīs balsojušo skaits	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no balss-tiesīgajiem ārvalstīs (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem balsojušajiem (%)
Par likuma Grozījumi Pilsonības likumā atcelšanu ¹⁷²	03.10.1998.	928 040	68,82	30 218	5620	18,60	0,61
Par likuma Grozījumi Peniju likumā atcelšanu	13.11.1999.	339 879	nav datu	nav datu	360	nav datu	0,11
Par Latvijas dalību Eiropas Savienībā	20.09.2003.	1 010 906	71,49	32243	7770	24,10	0,78
Par grozījumu Nacionālās drošības likumā atcelšanu	07.07.2007.	338 348	22,59	34215	2448	7,15	0,72
Par grozījumu Valsts drošības iestāžu likumā atcelšanu	07.07.2007.	338 342	22,59	34215	2444	7,14	0,72
Par grozījumiem LR Satversmē ¹⁷³	02.08.2008.	629 304	41,54	36273	2315	6,38	0,37
Par grozījumu likumā Par valsts pensijām	23.08.2008.	346 784	22,9	36273	1000	2,76	0,29
Par 10. Saeimas atļaišanu	23.07.2011.	689 988	44,73	50565	7554	14,97	1,09
Par grozījumiem LR Satversmē ¹⁷⁴	18.02.2012.	1 098 921	71,13	54685	39 763	72,71	3,62

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Augstāka diasporas balsotāju aktivitāte ir bijusi tajās tautas nobalsošanās, kurās balsotājus ir tiešāk uzrunājis tautai uzdots jautājums, piemēram, grozījumi Pilsonības likumā 1998.gadā (nobalsošanā piedalījās 18,60% no tobrīd reģistrētajiem balsstiesīgajiem), Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2003. gadā (24,10%), 10. Saeimas atļaišana 2011.gadā (14,97%), bet, jo īpaši, grozījumi Satversmē 2012.gadā, kas paredzēja piešķirt krievu valodai

¹⁷² Grozījumi paredzēja atvieglot naturalizāciju un pieļāva pēc 1991. gada dzimušo nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu reģistrāciju par Latvijas pilsoņiem.

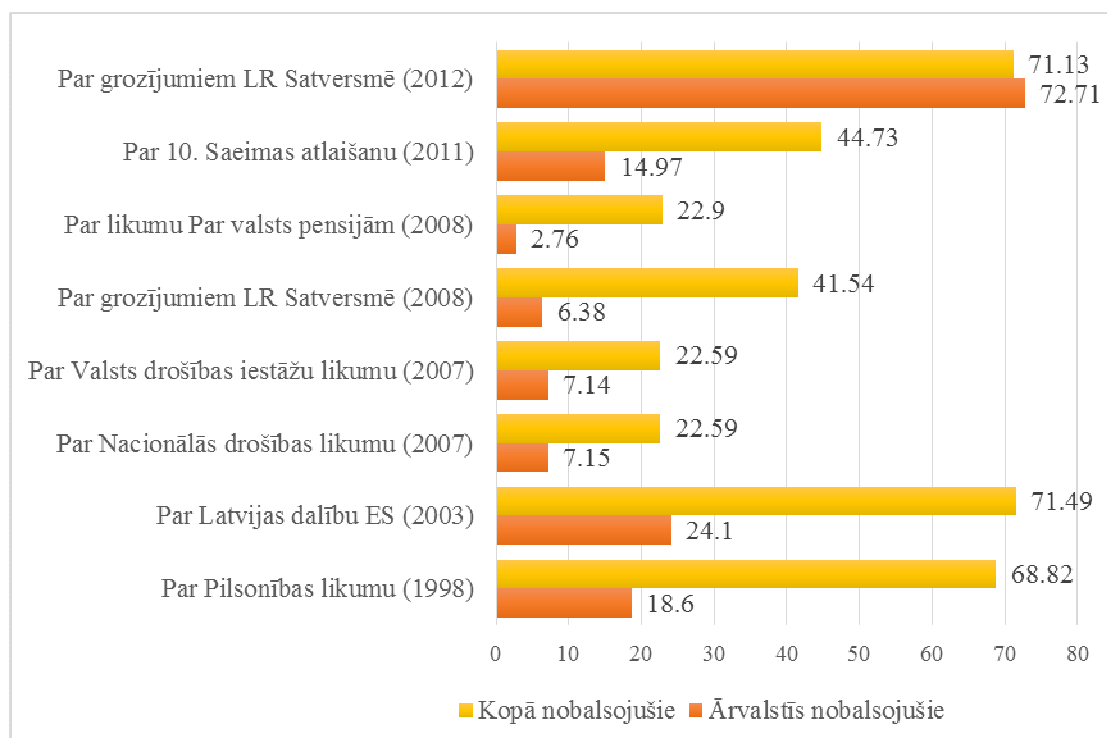
¹⁷³ Satversmes grozījumu projekts paredzēja grozīt Satversmes 78. un 79. pantus, nosakot, ka ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju ir tiesības rosināt Saeimas atļaišanu.

¹⁷⁴ Satversmes grozījumu projekts paredzēja grozīt Satversmes 4., 18., 21., 101., 104. pantus, iekļaujot tajos nosacījumu par krievu valodu kā otru valsts valodu, nosakot, ka arī pašvaldībās darba valodas ir latviešu un krievu valoda un ikvienam ir tiesības saņemt informāciju latviešu un krievu valodā.

otras oficiālās valsts valodas statusu (72,71%). Salīdzinot šos četrus balsojumus, redzams, ka jautājumi, kas skar diasporas cilvēku identitāti – pilsonība un valoda, ir bijuši īpaši svarīgi. 2012.gada tautas nobalsošanā par valodu ir bijusi līdz visaugstākā diasporas aktivitāte no visām vēlēšanām un tautas nobalsošanām. Tajā kopumā piedalījās 39 763 balsotāji, kas bija 72,71% no visiem tobrīd reģistrētajiem balsstiesīgajiem.

6. attēlā ir sniegts ilustratīvs salīdzinājums Latvijas un ārvalstu balsotāju aktivitātei tautas nobalsošanās laikā no 1998.gada līdz 2012.gadam. Tradicionāli diasporas līdzdalības rādītājs (nobalsojušo īpatsvars pret balsstiesīgajiem) ir krietni zemāks par Latvijas pilsoņu kopējo līdzdalības rādītāju. Piemēram, tautas nobalsošanā par 10. Saeimas atļaušanu kopumā piedalījās 44,73% balsstiesīgo pilsoņu, ārvalstīs – 14,97%, nobalsošanā par Latvijas dalību ES kopumā piedalījās 71,49%, ārvalstīs – 24,10%. Izņēmums ir tautas nobalsošana 2012.gadā par Satversmes grozījumiem, kas ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars (72,71%) pat nedaudz pārsniedza kopējo līdzdalības rādītāju (71,13%).

Attēls 6. Iekšzemes un ārvalstu balsotāju aktivitāte tautas nobalsošanās (1998 – 2012)

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

Diasporas pārstāvju balsu sadalījuma proporcija tautas nobalsošanās „par” vai „pret” konkrētā lēmuma pieņemšanu lielākajā daļā gadījumu atbilst kopējai balsu sadalījuma proporcijai (skat. 12. tabulu). Būtiskākās atšķirības ir novērojamas 1998.gada tautas nobalsošanā par grozījumiem Pilsonības likumā, kur balsošanas rezultāti diasporā un Latvijā

kopumā atšķīrās. Ja kopumā par grozījumu pieņemšanu nobalsoja 44,98%, tad diasporā – 68,13%, attiecīgi pret kopumā nobalsoja 52,54%, diasporā – 31,87%. Grozījumi likumā paredzēja atvieglot naturalizāciju un pieļāva pēc 1991.gada dzimušo nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu reģistrāciju par Latvijas pilsoņiem.¹⁷⁵ Šie dati rāda, ka, ja lēmums tiktu pieņemts, balstoties uz diasporas balsojumu, grozījumi Pilsonības likumā netiktu pieņemti un netiktu paplašinātas Latvijas pilsonības iegūšanas iespējas.

Tabula 6. Iekšzemes un ārvalstu vēlētāju balsu sadalījums tautas nobalsošanās (1998 – 2012)

Tautas nobalsošanas priekšmets	Kopējais balsojums PAR (skaits)	Kopējais balsojums PAR (%)	Ārvalstu balsojums PAR (skaits)	Ārvalstu balsojums PAR (%)	Kopējais balsojums PRET (skaits)	Kopējais balsojums PRET (%)	Ārvalstu balsojums PRET (skaits)	Ārvalstu balsojums PRET (%)
Par likuma Grozījumi Pilsonības likumā atcelšanu (par naturalizācijas atvieglojumiem)	416 584	44,98	3829	68,13	487 559	52,54	1791	31,87
Par likuma Grozījumi Peniju likumā atcelšanu	320 071	94,17	219	60,83	18 160	5,34	128	35,55
Par Latvijas dalību Eiropas Savienībā	676 700	66,97	7 177	92,37	325 980	32,26	582	7,49
Par grozījumu Nacionālās drošības likumā atcelšanu	326 479	96,49	2 384	97,39	10 207	3,02	60	24,5
Par grozījumu Valsts drošības iestāžu likumā atcelšanu	326 189	96,41	2 372	97,05	10 459	3,09	63	2,58
Par grozījumiem LR Satversmē (par Saeimas atlaišanas nosacījumiem)	608 847	96,78	2 218	95,89	18 857	3,00	93	4,02
Par grozījumu likumā Par valsts pensijām	334 429	96,44	923	92,3	11 561	3,33	77	7,70
Par 10. Saeimas atlaišanu	650 518	94,30	7 166	94,95	37 829	5,48	371	4,92
Par grozījumiem LR Satversmē (par valodu jautājumu)	273 347	24,87	8 163	20,56	821 722	74,78	31 461	79,24

Datu avots: CVK (www.cvk.lv)

¹⁷⁵ Skatīt arī pētījuma 3. daļas pirmo nodaļu „Vēsturisks ieskats Latvijas gadījumā”.

Otrs gadījums, kad atšķirības starp kopējo un diasporas balsojumu ir bijušas nozīmīgākas, ir 2003.gada tautas nobalsošana par Latvijas iestāšanos ES. Diaspora šim lēmumam puda lielāku atbalstu nekā Latvijas sabiedrība kopumā. Ja Latvijā kopumā „par” balsu īpatsvars bija 66,97%, tad ārvalstīs 92,37% atbalstīja Latvijas pievienošanos ES.

Diasporas līdzdalības tautas nobalsošanās rādītāju analīze un salīdzinājums ar Latvijas kopējiem rādītājiem ļauj secināt, ka ārvalstu balsotāju aktivitāti būtiski ietekmē balsošanas priekšmets (jautājums, par kuru ir jāpauž savs viedoklis). Tas, savukārt, liecina, ka balsotāju motivācija, lai mobilizētos savas gribas paušanai, var būt spēcīgāks līdzdalību veicinošs faktors par tehnisko iespēju piedalīties nodrošinājumu.

4.3. Diasporas politiskā aktivitāte un to ietekmējošie faktori

Pasaules valstu pieredzē balstītie diasporu politisko aktivitāti ietekmējošie faktori ir apkopoti pētījuma 2. daļas ceturtajā apakšnodaļā. Šajā nodaļā, balstoties uz empīriskā pētījuma atziņām, ir pievērsta uzmanība tieši Latvijas diasporas situācijai. Gan statistikas datu analīze, gan ekspertu intervijās sniegtie vērtējumi liecina, ka Latvijas pilsoņi ārvalstīs nepietiekami izmanto savas politiskās tiesības - balsot, piedaloties vēlēšanās un tautas nobalsošanās. Diaspora nav politiski aktīva, īpaši, ja ņem vērā, ka reālais balsstiesīgo skaits ir, iespējams, pat trīs reizes lielāks nekā oficiāli reģistrētais. Pēc aptuvenām aplēsēm, ja nobalsojušo Latvijas pilsoņu ārvalstīs īpatsvars tiktu noteikts atbilstoši reālajam balsstiesīgo skaitam, tad līdzdalības rādītājs būtu krietni zemāks (apmēram 10-14%) nekā oficiālā vēlēšanu statistika to uzrāda (26%).

(..) visiem ārzemēs dzīvojošiem Latvijas pilsoņiem ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā tiem, kuri dzīvo Latvijā un viens no svarīgākajiem ir piedalīšanās vēlēšanās, referendumos un tautas nobalsošanās. Vai tā notiek? Nenotiek. (R6)

ASV latviešu politisko aktivitāti ASV vērtēju kā viduvēju. Ir cilvēki, kas ir „superletiņi” un dara visu, tādējādi uzturot latviešu sabiedrību kopumā un velkot līdzī tos, kas neiesaistās, jeb iesaistās tikai daļēji. Aktīvākā sabiedrības daļa, kas ir apmēram 30% ir ļoti informēta par Latvijas politiskajiem, ekonomiskajiem un sabiedriskajiem jautājumiem. No šiem 30% varbūt tikai 10-15 % ir darītāji, kas ir gan politiski, gan sabiedriski aktīvi. (R14)

(..) Latvijas vēlēšanu likumdošana attiecībā uz latviešiem ārzemēs ir ārkārtīgi liberāla un atvērta, pat pretimnākoša. (..) Nepārmetīsim mūsu valstij par tām tiesībām, ko tā mums ir devusi, jo iniciatīva ir atkarīga, pirmkārt, no pašiem tautiešiem, un, ja kāds grib teikt, ka pašlaik šeit dzīvo 100 000 vai 200 000 balsstiesīgo pilsoņu, tad es gribu vaicāt, kur viņi ir? Varbūt tikai 7 procentiem piemīt pilsoniskā apziņa, jo viņi uzskatīja par savu pienākumu

piedalīties vēlēšanās. Tad varbūt visi pārējie ignorē Latvijas valsts piešķirtās tiesības ietekmēt tās attīstību? (Andris Teikmanis, Latvijas vēstnieks Lielbritānijā)¹⁷⁶

Politiski neaktīva ir ne tikai tā diasporas daļa, kas izceļoja no Latvijas pēc Otrā pasaules kara vai tā laikā (vecā diaspora un tās pēcnācēji), bet arī tā diasporas daļa, kas ir salīdzinoši nesen (pēdējo divdesmit gadu laikā) pārcēlusies uz dzīvi ārpus Latvijas (jaunā diaspora). Priekšplānā izvirzās jautājums: kāpēc Latvijas pilsoņu ārvalstīs politiskā aktivitāte ir drīzāk zema, lai gan ar tendenci pieaugt? Empīriskā pētījuma rezultāti atklāj divas galvenās faktoru grupas, kas ietekmē Latvijas diasporas politisko aktivitāti – sociāli politiskie un vēlēšanu kārtības jeb procedūras faktori.

4.3.1. Sociāli politisko faktoru ietekme uz diasporas politisko aktivitāti

Nozīmīgākie pētījumā identificētie Latvijas diasporas politisko aktivitāti ietekmējošie sociāli politiskie faktori ir nepietiekama diasporas vēlētāju politiskā kompetence, vāja vēlētāju un deputātu savstarpējā saikne, politiskās elites intereses trūkums par ārvalstīs dzīvojošo elektorāta daļu, neuzticēšanās un neticība Latvijas valstij, nepietiekams diasporas sociālās un pilsoniskās aktivitātes līmenis. Šis faktoru kopums veido diasporas motivāciju piedalīties vēlēšanās un nosaka arī politiskās līdzdalības kvalitātes līmeni, par kuru atbildīgas ir abas puses – kā diasporas vēlētāji, tā arī politiķi. Turpinājumā minētie faktori ir aplūkoti padziļināti.

Latvijas diasporas politiskā kompetence ir zema – tās interese un attiecīgi arī zināšanas par Latvijā notiekošajiem politiskajiem, ekonomiskajiem, sociālajiem un kultūras procesiem ekspertu vērtējumā ir vājas. Turklāt tas attiecas uz diasporu kopumā, neatkarīgi no izceļošanas laika un mītnes valsts. Informācija par norisēm Latvijā tiek iegūta pamatā no elektroniskajiem medijiem (ziņu portāliem Latvijā un mītnes zemē, sociālajiem tīkliem) un tiešās saziņas ar radiem un draugiem Latvijā. Vēlēšanu kontekstā ārvalstu vēlētajiem vairāk nekā iekšzemes vēlētajiem trūkst informācijas par to, kādas partijas piedalās, kādas personālijas tajās ir pārstāvētas, kāds ir šo partiju politiskais piedāvājums, kā orientēties sadrumstalotajā partiju sistēmā. Problēma ir ne tik daudz informācijas pieejamībā, cik prasmē kritiski izvērtēt šo informāciju, lai pieņemtu kvalitatīvu lēmumu par savu izvēli.

¹⁷⁶ Avots: Anglo-Baltic News (11/2014). Jebkuram vēstniekam valsts, kurā viņš dzīvo un strādā - tā ir viņa topā. Pieejams tiešsaistē: <http://www.anglobalticnews.co.uk/lv> (skatīts: 25.01.2015.)

Zema politiskā kompetence, no vienas puses, negatīvi ietekmē vēlētāju motivāciju piedalīties vēlēšanās, no otras puses, ir iemesls nekvalitatīvam balsojumam tādā izpratnē, ka balss tiek nodota nevis par to, lai atbalstītu noteiktu ideju virzību un aizstāvēšanu likumdevēja līmenī, bet, lai, piemēram, paustu savu protestu varas pozīcijās esošajām partijām vai mazinātu nevēlamu partiju iekļūšanu Saeimā. Eksperti uzsvēra, ka nozīme ir tam, lai cilvēki pārvaldītu vēlēšanu procesu – zinātu savas tiesības un pienākumus, savas balss ietekmes iespējas, izdarītu apzinātu un pārdomātu, nevis spontānu un nejaušu izvēli par labu vienam vai otram politiskajam spēkam. Politiskās kompetences faktora nozīmi ļoti spilgti ilustrē aktivitātes pieaugums tajās vēlēšanās un tautas nobalsošanās, kurās vēlētājiem ir saprotams balsošanas mērķis un balsojuma ietekme uz rezultātu, kas veido arī pozitīvo līdzdalības motivāciju. Piemēram, 2012.gadā notikušajā tautas nobalsošanā par to, vai krievu valodai piešķirt otras oficiālās valodas statusu Latvijā, piedalījās 39 763 vēlētāji no diasporas jeb 72,71% no visiem tobrīd reģistrētajiem balsstiesīgajiem vēlētājiem ārvalstīs. Vienlaikus šis piemērs tiek minēts kā pretargumentācija viedoklim, ka diasporai ir vāja interese par Latvijā notiekošo un attiecīgi arī zema politiskā kompetence.

Tas ir stereotips, ko kultivē atsevišķi cilvēki, bet viņš nav pareizs. Jautājums ir par to, kā uzrunāt cilvēkus, ko viņiem piedāvāt, un cik ērti viņiem ir piedalīties Latvijas vēlēšanās. (R1)

Cilvēkus, kas izbraukuši, interesē Latvija. Tā nav taisnība, ka neinteresē. Cilvēki meklē argumentus, lai paši sevi pārliecinātu, ka tas ir pareizi, ka viņi ir izbraukuši. (R5)

Par to, ka piedalīšanās vēlēšanās ir būtiska nozīme saiknes veidošanā ar Latviju, savas piederības sajūtas Latvijai stiprināšanā, liecina arī pašu vēlētāju sniegtie komentāri pēc vēlēšanām par iecirknī piedzīvoto:

Ja kādreiz ko tādu pieteikšos darīt, tad manā iecirknī ikviens, kurš ieradīsies, kaut uz mazu brīdi, bet jutīsies kā Latvijā. Es izdarīšu visu, lai šādu sajūtu sagādātu ikvienam, kurš vēlēties nodot balsi, no, manuprāt, šī bija tā iespēja. Man ir draugi arī citās valstīs bija komisijās, un es redzēju iecirkņu bildes – ko nu kurš bija izdomājis. (..) vieta šajā ziņā bija pelēka, nemīlīga un latviešus negaidīša. Tas bija formāls pasākums, kurā nevienam nebija pienākums neko dekorēt. Droši vien, ka tāds vēlēšanu iecirknis ir tikai manā fantāzijā, bet tai neko nevaru padarīt. Tur bija tik daudz vietas, kur izvērsties. (..) saprotu, ka valsts nedod līdzekļus, bet, vai es paliktu nabagāka, ja iztērētu pārdesmit mārciņas, bet pēc tam tik daudz cilvēku atcerētos šo dienu, atcerētos, kā tika sagaidīti. (diasporas pārstāve)

Nākamais faktors, kas šobrīd negatīvi ietekmē diasporas vēlētāju aktivitāti, ir vājš, neskaidrs un nemērķēts politiskais piedāvājums. Līdzšinējā vēlēšanu pieredze rāda, ka diaspora kā Latvijas kopējā elektorāta daļa tiek nemta vērā vāji vai vispār tiek ignorēta:

Latvijas politiskās partijas faktiski nestrādā ar diasporu. Jaunās emigrācijas centros nav Latvijas politisko partiju atbalsta grupu. Informētības līmenis par Latvijas norisēm diasporā ir zems. Interese ir, bet specifiskas, diasporas situācijai piemērotas, informācijas trūkst. (R12)

Laimdota Straujuma diasporas medijiem priekšvēlēšanu laikā teica, mājās ir tik daudz problēmu, ka diemžēl jūs, tur ārzemēs paliekat sekundāri, otrajā lomā. (R16)

Diasporas organizāciju pārstāvju intervijās ļoti kritiski tika vērtēta politiķu pasivitāte 12. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņu un aģitāciju īstenošanā ārvalstīs (klātienēs vizīšu trūkums, diasporas mediju kā vēlēšanu platformas kūtra izmantošana u.tml.). No diasporas puses šāda politiķu rīcība tika uztverta kā diasporas vēlētāja ignorēšana. Politiskais piedāvājums pamatā tika veidots uz Latvijā dzīvojošā elektorāta gaidām, interesēm un vajadzībām, neuzrunājot ārvalstu vēlētāju. Ielūkojoties partiju programmās, jākonstatē, ka sadarbība ar diasporu vai atsevišķu diasporas jautājumu risināšana ir minēta tikai divu no kopumā 13 vēlēšanās startējušo partiju programmām. Jāpiebilst gan, ka atsevišķi diasporas pārstāvji attaisno politiķu fokusēšanos tikai uz iekšzemes vēlētajiem, skaidrojot, ka “*politika ir bizness*” (R18) un politiķiem ir jāizvērtē ieguldījumu un rezultātu (peļņas – iegūto balsu) attiecība:

Diasporas balss ir ļoti vāja kopumā. Balso kādi 10%, ja pret visu diasporu. Vai tas skaitlis ir tik būtisks, lai politiķiem tas būtu interesanti? % ieguvums nav tik liels, lai tur ieguldītu. Diaspora ir tik dažāda visās valstīs. Ir grūti veidot vienotu piedāvājumu, kas būtu interesants visiem. Ieguldījumi neatsver ieguvumus. (R4)

Raugoties no šādas perspektīvas, aktīvajam diasporas elektorātam (tiem, kas reāli piedalās vēlēšanās un var mainīt kopējo balsu sadalījumu) esot pārāk maza ietekme. Taču, kā atzina vairāki respondenti, ir precedenti, kas parāda, ka tie deputātu kandidāti, kuri ir mērķtiecīgi uzrunājuši diasporas vēlētāju, organizējot klātienēs tikšanās un diskusijas un aktīvi uzrunājot vēlētāju ārpus Latvijas, ir panākuši savu ievēlēšanu Saeimā, pateicoties tieši diasporas balsojumam.

Intervētie politiķi (jāpiebilst, ka politiķu atsaucība līdzdalībai pētījumā bija ļoti zema salīdzinājumā ar citām mērķa grupām), no vienas puses, piekrita tam, ka politiķi pievērs maz uzmanības diasporas vēlētajiem, no otras puses, skaidroja, ka šajā apstākļī daļēji vainojama arī pašas diasporas aizvainojuma pilnā, nievājošā un noraidošā attieksme pret Latvijas valsti un politiķiem, arī tiem, kuri dodas tikties ar saviem potenciālajiem vēlētajiem. Ne vienmēr diasporas cilvēki ir atsaucīgi un aktīvi piedalās tikšanās reizēs ar politiķiem. Tas liek secināt, ka šobrīd diemžēl neveidojas konstruktīvs un savstarpēji ieinteresēts dialogs starp diasporu un valsti, starp vēlētajiem un politiķiem.

Diasporas politiskā aktivitāte ir tieši saistīta ar tās sociālo un pilsonisko aktivitāti. Lai būtu pamats politiskajai aktivitātei, vispirms ir jāveidojas saitēm starp kopienas locekļiem, nostiprinot piederības sajūtu vienotam pilsoņu kopumam. Šobrīd, kā liecina intervēto ekspertu-pētnieku pieredze, ģimenes emigrācijā vairāk dzīvo katra par sevi, ļoti mazs ir to cilvēku loks, kas iesaistītās formālajās diasporas organizācijās, plašākās kopienas aktivitātēs.

Veidojas arī neformālās kopienas, īpaši jaunās diasporas vidū, kas pēc būtības ir viena no jaunajām pilsoniskās sabiedrības formām, taču politiskās pārstāvniecības mērķiem svarīgas ir tieši formālās institucionālās attiecības starp diasporu un valsti. Šajā kontekstā eksperti uzsver nepieciešamību turpināt nodrošināt valsts atbalstu diasporas pilsoniskajām aktivitātēm, kas var radīt platformu aktīvākai politiskajai līdzdalībai:

Politiskā aktivitāte nevar būt nekādā veidā atrauta no sociālās aktivitātes. Sociālā aktivitāte var transformēties politiskajā aktivitātē, bet diez vai otrādi. (..) Pamatā ir jāatbalsta organizācijas, skoliņas, caur atbalstu tām var gaidīt uzlabojumus politiskajā aktivitātē. (R15)

[caur kultūras pasākumiem] mēs savedam cilvēkus kopā, mēs mācām viņus sadarboties. Latviešu kopienām ir tendence iekapsulēties savā vidē, vai tas ir Īrijā vai Lielbritānijā, un īsti uz āru viņi negrib iet. Mēs to laužam. Kultūras lieta ir, kas cilvēkus vairāk uzrunā. (..) latvieši neparakstās uz politiskām akcijām, bet parakstās uz kultūras akcijām. Kultūras identitāte ir daudz spēcīgāka par pilsonisko un politisko apziņu. (..) Tāpēc ir šie kultūras pasākumi, kas velk cilvēkus kopā. Viņi paspiež viens otram roku. Tas dod to lepnumu. (R1)

Skaidrojot zemās līdzdalības iemeslus, atsevišķu diasporas organizāciju pārstāvji minēja arī tādas kā “gribasspēka trūkums, apzinīguma trūkums, bezatbildība pret valsti un saviem pienākumiem pret to”, t.sk. “uzturot kārtībā dokumentus un dzīvesvietas informāciju Iedzīvotāju reģistrā” (R7). Nepiedalīšanās vēlēšanās ir nākamais solis pēc emigrācijas, kā cilvēki pauž savu neapmierinātību ar valsti, neuzticēšanos valsts institūcijām, protestu politiskajai un ekonomiskajai situācijai Latvijā:

Lielai daļai, īpaši zemāk atalgotā darba darītājiem, ir zināma vilšanās, nepamatotas ekspektācijas par to, ko Latvija varētu dot. Līdz ar to ir sašutums, vilšanās, neapmierinātība attiecībā pret Latviju, es domāju, ka tas ir viens no iemesliem, kāpēc viņi ignorē vēlēšanas. (R4)

Pēc respondentu novērojumiem un pieredzes, no Latvijas aizbraukušie cilvēki ir ļoti orientēti uz praktiskajiem jautājumiem un sagaida vairāk iniciatīvas no Latvijas valsts puses, nekā ir gatavi paši to uzņemties. Šajā kontekstā kā pozitīvā prakse tiek vairākkārt piesaukta to Latvijas pašvaldību vadītāju iniciatīva, kas dodas vizītēs uz latviešu mītnes zemēm, uzrunā savu (un ne tikai) teritoriju bijušos iedzīvotājus un skaidro, kādu praktisko atbalstu viņi var nodrošināt tiem, kas ir gatavi atgriezties un dzīvot konkrētās pašvaldības pārvaldītajā teritorijā.

Pozitīvu un rezultatīvu ieguldījumu diasporas politiskās līdzdalības līmeņa celšanā sniedz Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārvalstīs, aicinot diasporu piedalīties vēlēšanās, skaidrojot līdzdalības nozīmi, sniedzot zināšanas par iespējām veidot vēlēšanu iecirkņus, tādējādi attīstot cilvēku politisko kompetenci un motivāciju:

2013.gadā bija vēstnieku rotācija, un vēstnieks iepazīšanās vizītēs apmeklēja latviešu kultūras centrus un svētdienas skoliņas, tad viņš ļoti stāstīja, ka cilvēkiem ir jāpiedalās vēlēšanās. Ne jau tā, ka vēstniecība pateiks no augšas, ka tagad jums šeit būs iecirknis. Tika stāstīts, ka

cilvēkiem pašiem ir jāorganizējas, ka iniciatīvai ir jānāk no pašiem, lai izveidotu iecirkni. Pirms valdība pieeja – ko nu mēs, mēs jau neko, ko vēstniecība pateiks, to mēs arī darīsim. Nē, tā tas nav, jums ir iespēja, lūdzu, organizējaties, taisiet iecirkni. (R8)

Apkopojot ekspertu viedokļus par sociāli politiskajiem faktoriem, kas ietekmē diasporas politisko aktivitāti, var secināt, ka viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir motivēt cilvēkus ar sev pieejamiem instrumentiem – tiesībām balsot – ietekmēt kā savu interešu aizstāvību, tā situāciju Latvijā kopumā. Taču šo motivāciju tikai retos gadījumos veido katrs cilvēks pats, tāpēc liela nozīme ir kopienas apziņas veidošanai un stiprināšanai un politiskās kompetences attīstīšanai, kas ietver gan zināšanas par vēlēšanu kārtību, gan politisko piedāvājumu. Ne mazāk svarīga diasporas un valsts (vēlētāja un politiķu) mijiedarbībā ir politiķu loma kā politiskās kompetences, tā kopējās politiskās aktivitātes motivācijas veidošanā. Diasporas vēlētāja ignorēšanas rezultāts būs ne tikai arvien lejupslidoši diasporas līdzdalības rādītāji vēlēšanās, bet arī plašas palielināšanās starp pilsoņiem iekšzemē un ārvalstīs, būtiski apgrūtinot Latvijas tautas kā vienotas nācijas koncepta iedzīvināšu praksē.

4.3.2. Vēlēšanu procedūras ietekme uz diasporas politisko aktivitāti

Otra diasporas aktivitāti vēlēšanās ietekmējošu faktoru grupa ir procedūras faktori, proti, tie ir apstākļi, kas izriet no esošās vēlēšanu kārtības. Normatīvajā regulējumā noteiktā balsošanas procedūra Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās iepriekš jau tika raksturots, tāpēc šeit uzmanība ir pievērsta jautājumam par tās ietekmi uz vēlētāju aktivitāti.

Ekspertu vidū valda divi izteikti pretēji viedokļi. Daļa uzskata, ka tehniskajām iespējām – veidiem, kā var piedalīties vēlēšanās – ir noteicošā loma politiskās aktivitātes sekmēšanā. Proti, ja balsošanas procedūra tiks padarīta pēc iespējas ērtāka un pieejamāka, jo augstāki būs līdzdalības rādītāji. Ja valsts ir piešķirusi balss tiesības visiem Latvijas pilsoņiem neatkarīgi no tā, kur viņi dzīvo – Latvijā vai ārvalstīs, kur viņi veic nodokļu maksājumus, un tādējādi valsts ir devusi ziņu, ka tai ir svarīgs ikviena pilsoņa viedoklis, tad valsts pienākums, kā uzsvēra daļa respondentu, ir arī nodrošināt pilsoņiem tehniskās iespējas piedalīties vēlēšanās.

Pēdējās vēlēšanas tika ieviesti vairāki grozījumi, kas nodalīja balsotājus Latvijā un ārvalstīs, radot zināmu haosu nepieciešamās informācijas iegūšanā, kas daudziem vēlētājiem ārvalstīs radīja papildjautājumus, tādējādi atbaidot no dalības vēlēšanās (piemēram, ieviestā vēlētāju apliecība, ar kuru pamatā pēc pieņemtajiem noteikumiem varēja balsot Latvijā un tikai atsevišķos gadījumos – iecirkņos ārvalstīs; balsu nodošana glabāšanā, kas bija iespējama tikai vēlētājiem Latvijā u.tml.). (R11)

Otra daļa respondentu, nenoliedzot vēlšanu pieejamības nozīmi, ir pārliecināti, ka primārā nozīme kopējā vēlētāju aktivitātē ir motivācijai, vēlmei piedalīties vēlēšanās. Tā, savukārt, ir atkarīga gan no katra cilvēka kā pilsoņa individuālās atbildības līmeņa, gan no iepriekš aplūkoto sociāli politiskajiem faktoriem. Ja cilvēkiem ir pietiekami augsts motivācijas līmenis piedalīties vēlēšanās, tehniskie risinājumi, kā to izdarīt, neesot būtisks līdzdalības šķērslis. Spilgts piemērs tam ir augstie līdzdalības rādītāji 2012. rekordgada tautas nobalsošanā par valodas jautājumu.

Kamēr vēlētājiem nav motivācija piedalīties, kamēr meklē ieganstu, kāpēc nepiedalīties ... Ja es esmu motivēts, tad es atradīšu tehnisko iespēju. Motivācijas līmenis nosaka līdzdalību un tehnisko iespēju, nevis otrādi. (R13)

Tiek piedāvātas visas iespējas nobalsot, izņemot interneta balsošana. (..) Balsošana internetā, iespējams, palielinātu balsotāju skaitu par dažiem tūkstošiem, bet galvenais šķērslis ir un paliek pienākuma apziņas trūkums. (R14)

Diasporas vēlētājiem ir divas pamata iespējas, kā piedalīties vēlēšanās – balsot kādā no ārvalstīs izvietotajiem iecirkņiem vai, ja tas nav iespējams, piedalīties pasta balsošanā. 12. Saeimas vēlēšanās bija rekordliels vēlēšanu iecirkņu skaits ārvalstīs – 98 iecirkņi 41 valstī. Iecirkņu skaita palielinājuma un kopējās vēlēšanu aktivitātes pieaugums tiek interpretēts divējādi atbilstoši abām iepriekš raksturotajām nostājām par to, kas ir noteicošais – motivācija vai procedūra. No vienas puses, respondenti uzsver, ka aktīvo vēlētāju īpatsvars ir pieaudzis, pateicoties tam, ka ir tik būtiski palielinājies iecirkņu skaits, īpaši, ja raugās konkrētu valstu griezumā. Tātad vēlēšanu pieejamība, tehnisko iespēju risinājumi ir cēluši arī vēlētāju motivāciju un līdzdalību:

Aktivitāte ir tieši saistīta ar pieejamību. Ja ir iecirknis, ir vēlme piedalīties. Simtiem kilometrus brauks tikai paši motivētākie. Pielāgojot vēlēšanu sistēmu, mēs varam panākt ļoti labu rezultātu. (R1)

No otras puses, ņemot vērā vēlēšanu iecirkņu izveidošanas kārtību, var secināt, ka pilsoņu motivācija piedalīties vēlēšanās ir sekmējusi balsošanas pieejamības attīstību – cilvēki, kuriem ir svarīgi pašiem piedalīties vēlēšanās un radīt iespēju to izdarīt arī citiem, sadarbojoties ar konsulārajām iestādēm ir izveidojuši un apkalpojuši vēlēšanu iecirkņus. Lielu ieguldījumu iecirkņu izveidošanā, t.sk. diasporas cilvēku motivēšanā, ir sniegušas Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības, kuru viedoklis nav viennozīmīgs jautājumā par to, vai ir nepieciešams turpināt iecirkņu skaita palielināšanu ārvalstīs arī turpmāk.

(..) papildus vēlēšanu iecirkņu izveide ir ne tikai laikietilpīga, bet prasa arī būtiskus finanšu un personāla resursus, īpaši ja attiecīgajā pilsētā nav pastāvīgu telpu, ko izmanto tautieši. Jaunās emigrācijas gadījumā tautieši Īrijā (arī Apvienotajā Karalistē) ir „izkaisīti” pa visu

valsts teritoriju, līdz ar to, lai visās pilsētās radītu iespējas balsot uz vietas vēlēšanu iecirknī, būtu nepieciešami vairāki desmiti iecirkņi - tas ir neracionāli un neefektīvi no plānošanas un budžeta viedokļa. (R11)

Būtiska ir vēstniecību iesaiste, kā vēstniecības motivē kopienas organizēt šos vēlēšanu iecirkņus. Jo tā ir kopienu iniciatīva sadarbībā ar vēstniecībām. Šajā ziņā ļoti pozitīvi jāuzsver vēstnieka darbs Lielbritānijā. Rezultāts neizpalika, un tas ir piemērs tam, kā ciešā sadarbībā starp valsts institūcijām un kopienām, kā veidojas rezultāts. (R1)

Kā lasāms intervijas fragmentā, iecirkņu izveidošana un apkalpošana paredz kā cilvēkresursu, tā finanšu resursu ieguldījumus. Tādā veidā, kādā šobrīd tiek organizēta iecirkņu darbība ārvalstīs, aptverot arī priekšvēlēšanu un pēc vēlēšanu periodu, tiek radīta papildus slodze kā Latvijas diplomātiskajām un konsulārajām pārstāvniecībām, tā arī ĀMA Konsulārajam departamentam, kura darbinieki nodrošina vēlēšanu norises koordināciju starp Latviju un tām pasaules valstīm, kurās tiek organizēti iecirkņi:

Šis viss pasākums, kas ir ārvalstīs, tas ir iespējams tikai tāpēc, ka Ārlietu ministrija un viss vēstniecību resors, pilsoņiem nākot pretim, ir gatavs to darīt par brīvu, jo, ja tas būtu jāapmaksā vai tas būtu jādara CVK, tad viņi to nevarētu izdarīt. (R10)

Atsevišķas struktūrvienības izveide, kas apkalpotu ārvalstu vēlēšanu iecirkņus, nebūtu efektīva, kā atzina CVK vadītājs, jo nav skaidrs, kādas funkcijas šis resors pildītu starp vēlēšanu periodā.

Otra plašāk izmantotā balsošanas iespēja tiem, kuri nevar nokļūt vēlēšanu iecirknī, ir balsošana pa pastu, kas salīdzinājumā ar balsošanu iecirknī ir ļoti sarežģīta, turklāt ne pilnībā droša procedūra. Pasta balsošanas galvenie šķēršļi ir nepieciešamība savlaicīgi pieteikties balsojumam, ierasties konsulārajā pārstāvniecībā, lai saņemtu spiedogu pasē par dalību vēlēšanās (tātad tāpat vienu reizi ir jāmēro ceļš uz iecirkni, kas lielākajai daļai vēlētāju ir tāls ceļš), ja nav iespējams ierasties klātienē – ir jāuzņemas zināms risks, sūtot savu pasi pa pastu, svarīgi ir arī savlaicīgi nosūtīt savu balsojumu, ievērot visus formālos nosacījumus, lai balsojums tiktu ieskaitīts. Turklāt ne vienmēr vēlētājs var būt pārliecināts, ka viņa sūtījums ir veiksmīgi sasniedzis gala mērķi.

Balsošana pa pastu ārvalstī nav pārāk efektīva, jo ne visās valstīs pases ir atļauts sūtīt pa pastu, kā arī tautieši tradicionāli nevēlas sūtīt pases pa pastu, baidoties, ka pasts tās varētu nozaudēt. (R11)

Līdz ar to balsošana pa pastu tiek vērtēta kā *pseido* risinājums vēlēšanu tiesību praktiskajai nodrošināšanai tiem, kuriem iecirknis attāluma dēļ praktiski nav sasniedzams.

Politiskās aktivitātes augstākos rādītājus var sasniegt strādājot abos virzienos – gan izglītojot vēlētāju un ceļot viņa motivāciju, gan nodrošinot pēc iespējas ērtāku balsošanas formu - pilnveidojot un attīstot veidus, kā nodrošināt vēlētājam ērtu, saprotamu un

sasniedzamu līdzdalības vēlēšanās formu. Jāņem vērā, ka jebkādas izmaiņas procedūrā, kas padarītu vēlēšanas pieejamākas vai atvieglotu vēlētājiem balsošanas procesu, ir jāvērtē arī no tām nepieciešamo resursu perspektīvas. Vispirms, par uzlabojumiem, kas neprasītu būtiskas izmaiņas vēlēšanu kārtībā. Pirmkārt, ir ieteicams atbalstīt plašākus mobilo pasu darbstaciju izbraukumus, lai reģistrētu vēlētājus balsošanai pa pastu un izdarītu atzīmi pasē. Lai samazinātu konsulāro iestāžu darbinieku slodzi, izskatīt iespēju grozīt normatīvo regulējumu, nosakot, ka reģistrēšanos vēlēšanām un atzīmes izdarīšanu pasē par dalību vēlēšanās ir tiesīgas veikt ne tikai konsulārās amatpersonas, bet arī konsulāro iestāžu pilnvarotas personas. Otrkārt, sniegt iespēju nodot balsi glabāšanā arī ārvalstīs dzīvojošajiem pilsoņiem. Treškārt, nosakot izmaiņas vai papildinājumus vēlēšanu kārtībā, nodrošināt to reālu izmantošanu arī diasporas vēlētājiem (piemēram, iespēja balsot ar ID karti, vienlaikus uzrādot vēlētāja apliecību, kuru iespējams saņemt tikai klātienē PMLP Rīgā).

Ļoti svarīgs praktisks jautājums, turklāt ne tikai vēlēšanu kontekstā, ir Iedzīvotāju reģistra sakārtošana, kura dati tiek izmantoti vēlētāju reģistra veidošanā. Neraugoties uz to, ka katra pilsoņa pienākums ir informēt PMLP par savu pastāvīgo dzīves vietu, liela daļa Latvijas valstspiederīgo ārvalstīs to nezina vai ignorē. Zināma aktivitāte no ārvalstīs dzīvojošajiem ir bijusi vērojama saistībā ar izmaiņām Latvijas normatīvajā regulējumā par Latvijas rezidentu (Latvijā deklarētu iedzīvotāju) ārvalstīs gūto ienākumu aplikšanu ar ienākuma nodokli. Lai sekmētu dzīves vietas reģistrāciju, ĀM ir uzdevusi konsulārajām iestādēm, pirms jebkāda konsulārā pakalpojuma sniegšanas, pārliecināties, vai pakalpojuma saņēmējs ir izpildījis savu pienākumu par dzīves vietas reģistrāciju. Tikpat būtiski piederīgajiem ir paziņot par sava radnieka nāves gadījumu. Īpaši svarīgi dzīves vietas reģistrēšanas jautājumu būtu aktualizēt pirms vēlēšanu periodos, vienlaikus motivējot ārvalstīs dzīvojošos Latvijas pilsoņus izmantot savas tiesības balsot un veikt savu kā pilsoņa pienākumu.

Mūsdienu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju iespēju kontekstā arvien aktuālāks kļūst jautājums par interneta balsošanas ieviešanu, īpaši ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem. Šķietami tas atrisinātu lielāko daļu no šobrīd aktuālajām problēmām – neērto pasta balsošanu, nepārvaramos attālumus līdz vēlēšanu iecirkņiem, balsojuma rezultātu apkopošanu u.c. ar vēlēšanu procedūru saistītos jautājumus.

Lielbritānijā dzīvojošie latvieši savu brīvdienu kalkulē šādi: "Cik nenopelnīju šodien + cik ceļā naudas iztērēts + ja paņēmu brīvdienu, pastāv risks par to, ka turpmākās dienas, nedēļas arī būs 'spiestā kārtā' brīvs = nevaru atļauties braukt nekur". Turpretī elektroniskā balsošana sniedz iespēju balsot 24h x 7dienas un bez liekiem zaudējumiem, t.i., tēriņiem. (R17)

Internets atvieglotu arī līdzdalību. Arī tas liktu politiskajām partijām sarosīties. Argumenti, ka tur ir riski, krāpšanās utt. neiztur kritiku. Latvijā ir ļoti veiksmīgs e-business. Kāpēc to nepārcelt uz vēlēšanām? (R4)

Kaut arī ļoti pieprasīta, interneta balsošana joprojām paliek nākotnes jautājums. Tās ieviešanai pagaidām ir virkne tehnisku šķēršļu, lai nodrošinātu būtiskus vēlēšanu pamatprincipus – aizklātumu, drošību un ticamību, taču CVK turpina iesākto darbu un izstrādā alternatīvus risinājumus, kā izmantot globālo tīmekli noteiktos vēlēšanu procedūras posmos, atvieglojot kopējo balsošanas procesu. Piemēram, jau šobrīd pastāv iespēja reģistrēties elektroniski balsošanai pa pastu Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Nākotnē interneta izmantošanu varētu paplašināt, ļaujot internetā ne tikai reģistrēties balsošanai, bet arī izvēlēties vēlēšanu apgabalu, partiju sarakstus, veikt nepieciešamās atzīmes vēlēšanu biļetenā un tikai tad nosūtīt tos pa pastu. Tādējādi tiktu samazināti vairāki pasta sūtījumi – vēlētājam piesakoties vēlēšanām un nosūtot vēlētājam balsošanas materiālus.

Rezumējot balsošanas procedūras ietekmi uz diasporas aktivitāti vēlēšanās, jāsecina, ka vēlēšanu procedūras izmaiņas vairāk ir vērstas uz kvantitatīvu vēlētāju līdzdalības pieaugumu, kas, no vienas puses, nav primārais mērķis diasporas parlamentārās pārstāvniecības nodrošināšanas kontekstā. No otras puses, to nevar arī pilnībā ignorēt no reprezentatīvās demokrātijas perspektīvas. Šobrīd diasporas balsi likumdevēja līmenī pārstāv tikai 26% no ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem. Ņemot vērā reālo balsstiesīgo skaitu, pārstāvēto daļa ir vēl mazāka. Vienlaikus ērtu balsošanas tehnisko iespēju pieejamība ir arī praktisks veids, kā valsts apliecina, ka tai ir svarīgs ikviena tās pilsoņa viedoklis neatkarīgi no viņa dzīves vietas, tas ir veids, kā valsts veido saikni ar saviem pilsoņiem. Tāpēc, ieviešot balsošanas procedūras uzlabojumus, kas padara vēlēšanas pieejamākas, un novērtējot to ieguvumus un zaudējumus, t.sk. finansiālos, līdzās pragmatiskajiem apsvērumiem nedrīkst aizmirst šo uzlabojumu simbolisko un naudas izteiksmē neizmērāmo nozīmi.

4.3.3. Diasporas politiskās līdzdalības nozīme

Balsstiesības ir viena no vērtīgākajām cilvēka politiskajām tiesībām, kuru izmantošana uztur cilvēka piederību sabiedrībai. (R2)

Kāpēc diasporas politiskā līdzdalība, t.sk. piedalīšanās vēlēšanās un tautas nobalsošanās, ir svarīga? Pamatojot diasporas politiskās līdzdalības un tiesību piedalīties vēlēšanās un tautas nobalsošanās nozīmi, eksperti intervijās minēja virkni savstarpēji papildinošu argumentu. Pirmkārt, tas ir būtisks instruments diasporas un Latvijas valsts saiknes veidošanai un uzturēšanai, stiprinot pārliecību par vienotu un pārteritoriālu

(transnacionālu) Latvijas tautu un Latvijas valstiskumu. Dalība vēlēšanās klātienē ir ļoti svarīgs rituāls, t.sk. identitātes uzturēšanai:

Nav kvalitatīvākas saites ar viņiem [diasporu] kā caur šo dalību politiskajā sistēmā. (..) Šādā gadījumā viņi kļūst par pārmaiņu aģentiem Latvijā. Viņiem ir iespēja paust savu attieksmi un pieprasīt pārmaiņas Latvijā. (R1)

Vēlēšanas vienai daļai ir svētki, piederības sajūta. Atnākt uz konsulātu, aprunāties, roku paspiest vēstniekam, pie karoga nobildēties un tēju padzert. (R8)

Līdzdalība vēlēšanās ir viena no piederības sajūtas valstij būtiskām izpausmēm, kas liecina par cilvēka iekšējo pārliecību, ka viņš var ietekmēt procesus šajā valstī, arī tad, ja viņa rīcība vēlēšanās ir t.s. protesta balsojums.

Otrkārt, Latvijas diasporas politiskās līdzdalības nozīmi nosaka arī diasporas iespējas pārstāvēt un lobēt Latvijas politiskās intereses ārvalstīs. Intervijās respondenti dēvēja Latvijas diasporas cilvēkus gan par pārmaiņu aģentiem, gan par Latvijas vēstnešiem, gan par “simtiem tūkstošu zaldātiņu”, kas iestājas par Latviju ārpus tās robežām.

Diplomātiskais dienests spēj daudz, bet patriotiski noskaņota diaspora, kurai ir sakari un atbalsts no Latvijas valsts, spēj vēl vairāk. (R14)

Rietumu valstu latviešiem ir bijusi liela nozīme Latvijas politiskajā dzīvē. Pateicoties viņu enerģijai, ir bijusi iespēja veicināt Latvijas iestāšanos ES un NATO. Arī nākotnē vienmēr būs jautājumi un problēmas, kuras vieglāk risināt caur attiecīgās valstīs dzīvojošiem latviešiem. (R6)

Treškārt, ņemot vērā Latvijas pilsoņu skaita samazināšanās tendences, Latvijai svarīga ir ikviena balsstiesīgā vēlētāja balss, neatkarīgi no viņa pastāvīgās dzīves vietas. Eksperti uzsvēra, ka diaspora ir nozīmīgs Latvijas resurss dažādās izpratnēs – gan kā cilvēkresurss, gan kā politisks un ekonomisks resurss, gan kā kultūras un intelektuālais resurss.

(..) cik žēl, ka mēs esam tik maz, cik mēs esam. Tas ir izšķirošais Latvijai. Ja mēs būtu 5 miljoni, varbūt es arī atbalstītu to viedokli, ka ārpus Latvijas dzīvojošie nav tiesīgi piedalīties vēlēšanās. Arguments, ka ikdienā šie cilvēki nav saistīti ar Latviju. (R20)

Ceturtkārt, līdzdalība Latvijas politiskajos procesos ir būtisks priekšnoteikums atpakaļ migrācijas (atgriešanās Latvijā) sekmēšanai. Vispirmām kārtām tāpēc, ka tas ir viens no veidiem, kā tiek saglabāta saikne ar Latviju, kā tiek veidota pilsoniskā apziņa, īpaši, jaunākajai paaudzei, gan arī tāpēc, ka tā ir iespēja ietekmēt Latvijas attīstību sev vēlamā virzienā, ar savu balsi veidot tādu Latviju, kurā atgriezties. Turklāt jāņem vērā ir arvien pieaugošās transnacionālisma tendences (šajā gadījumā galvenokārt ģeogrāfiskā izpratnē). Tas nozīmē, ka cilvēkam ir iespēja izvēlēties, cik ilgu laiku pavadīt vienā vai otrā valstī, atgriezties Latvijā, doties atpakaļ uz to pašu mītnes zemi vai citu.

Mēs zaudējam savu tautu, savu populāciju, savu valodu, savu kultūru. Mēs, latvieši, integrējamies pasaulē, zaudējot latvieša piederības sajūtu. Kādam tas [dalība vēlēšanās] varbūt pat ir pēdējais salmiņš, kas izglābs dvēseli un iemācīs mazbērniem 'tūdaliņ tāgadiņ', lai bērns vēlāk pats varētu izdarīt apzinātu izvēli, atgriezties dzimtenē. (R17)

Viņi būs visu dzīvi imigranti šajās zemēs. Ar laiku sapratīs, ka materiālais nav tas svarīgākais un meklēs ceļu atpakaļ uz Latviju. Mūsu uzdevums ir nesagādāt viņiem vilšanos. Cik Latvija būs viņiem pretimnākoša? Un tas jau ir politisks jautājums. (R1)

Kādi ir tie instrumenti, kuri jau šobrīd tiek izmantoti, lai veicinātu diasporas politisko līdzdalību, un kurus vajadzētu plašāk izmantot nākotnē? Nozīmīgākais aģents šajā procesā, kā uzskata lielākā daļa intervēto ekspertu, ir pati diaspora un diasporas organizācijas. Teju vienīgais veids, kā nodrošināt diasporas interešu lobiju ir diasporas organizāciju aktīva iesaistīšanās politikas veidošanā un lēmumu pieņemšanā, jo diskutēt ar diasporu var tikai ar organizāciju starpniecību.

Caur [diasporas] aptauju diskutēt nevar. NVO ir jāizdara spiediens uz politiķiem, lai tie veido savu piedāvājumu. (R15)

Izejai ir jānāk no sabiedrības. Pašai sabiedrībai ir jānācās demokrātijas pamati, organizēšanās pamati, jau šeit Latvijā, lai cilvēki, kas ir aizbraukuši, nevis gaida, kad kāds nāks pie viņiem un solīs kaut ko, tā nav normāla demokrātija. Demokrātija ir tad, kad cilvēki paši organizējas. (..) Ir jāatbalsta sabiedrības organizēšanās, ir jāmazina atkarība no valsts. (..) Un tas attiecas uz visiem – gan tiem, kas dzīvo Latvijā, gan tiem, kas dzīvo ārpus Latvijas. (R19)

Diasporas organizāciju rīcībā jau šobrīd ir virkne instrumentu, kā ne tikai paust savas intereses plašākai sabiedrībai, bet arī nodrošināt savu interešu aizstāvību un pārstāvību politiskā līmenī. Piemēram, vadošo diasporas jumta organizāciju (Pasaules Brīvo latviešu apvienība (PBLA) un Eiropas Latviešu apvienība (ELA)) pārstāvji piedalās starpinstitutionālajās darba grupās, kas strādā ar diasporas jautājumiem, tās ir aicinātas piedalīties Saeimas komisiju sēdēs, kad tiek apspriesti diasporas jautājumi, PBLA ir noslēgti sadarbības līgumi ar ĀM un Izglītības un zinātnes ministriju. Kā vēstīja paši šo organizāciju vadītāji, viņi regulāri tiekas ar politikas veidotājiem, lai lobētu savas intereses un būtu klāt lēmumu sagatavošanas un pieņemšanas procesos. Cits jautājums, vai šie instrumenti ir efektīvi un darbojas, cik lielā mērā tie ļauj diasporas organizācijām sasniegt savus mērķus:

Diasporu politiskā pārstāvniecība, tās ir visas diasporas organizācijas, kuras jau ir, jau pārstāv, tiek iesaistītas politikās, bet cik liela ir viņu ietekme? Domāju, ka minimāla, tāpat kā visām NVO. Uzklusa, bet, vai viņu lēmumi tiek pieņemti, tas ir jautājums. (R15)

No intervēto politiķu puses izskanēja viedoklis, ka diasporas organizācijas ne vienmēr izmanto sev radītās iespējas:

Komisija [Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisija] vienmēr ir bijusi atvērta. Piedāvājums veidot Saeimā apakškomisiju, kur ir diasporas pārstāvji ar bals

tiesībām. Pirmais solis bija – veidojam apakškomisiju, kur ir pārstāvji no diasporas bez balss tiesībām, lai var savas intereses regulāri pārstāvēt. Pieprasījums/piedāvājums no diasporas uz šo nav realizēts. (R20)

Kāpēc neviena no diasporas organizācijām nav parakstījusi sadarbības memorandu ar MK? Tas ir viens no unikālajiem līdzekļiem, kur pilsoniskā sabiedrība var iesaistīties lēmumu pieņemšanā. Memorandā pamatā darbojas jumta organizācijas, diasporas gadījumā tās varētu būt PBLA un ELA. (R2)

Lai iesaistītu savā darbā plašāku cilvēku loku un celtu diasporas politisko aktivitāti, diasporas organizācijām ir svarīgi apzināties savu lomu ārvalstīs dzīvojošo vēlētāju politiskās kompetences attīstīšanā. Kā norādīja viens no pētījuma dalībniekiem, *“diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, nav politiskā profila. (R12)”*. Diasporas organizāciju darbs pamatā ir vērsts uz atbalstu pamatizglītībai (latviešu skoliņas), mākslinieciskajai pašdarbībai (deju kolektīvi un kori), sociālajiem un izklaidējošajiem pasākumiem. Kaut arī ar diasporas interešu pārstāvību nodarbojas divas no vadošajām diasporas organizācijām (ELA un PBLA), *“to informatīvā saikne ar jaunajiem emigrantiem ir vāja. (R12)”*. Nepietiekamas politiskās kompetences sekas var radīt drīzāk destruktīvu politisko aktivitāti, kas izpaužas, piemēram, protesta balsojuma formā par politiskiem spēkiem, kuri vai nu visticamāk neieklūst Saeimā, vai kuru iespējas konstruktīvi un mērķtiecīgi strādāt diasporas interešu labā, iesaistoties valdības koalīcijā, ir vājas.

Tas, ko Latvijas valsts var darīt šī virziena attīstībai, ir atbalsts diasporas centriem visā pasaulē, lai tie ar dažādiem līdzekļiem celtu diasporas politisko kompetenci. Pirmkārt, ir jānovērtē jau esošais valsts un pašvaldību atbalsts dažādiem pasākumiem un aktivitātēm, piemēram, diasporas tematikai veltītas konferences un diskusijas, atbalsts latviešu nedēļas skolām, vasaras nometņu organizēšana, atbalsts vēlēšanu norisei ārvalstīs, atbalsts pētījumu veikšanai u.c. pasākumiem. Neraugoties uz ierobežoto finansējuma apmēru, visi šie pasākumi sniedz ieguldījumu diasporas kopējās pilsoniskās aktivitātes celšanā.

Otrkārt, līdzās jau esošajiem darbības veidiem un virzieniem tiek plānoti arī jauni kā no diasporas organizāciju, tā valsts puses. Piemēram, ELA, ņemot vērā Somijas pieredzi, plāno pakāpeniski attīstīt ideju par diasporas kongresa vai parlamenta veidošanu, jo uzskata, ka esošās formas, kādās diskutēt par diasporas vajadzībām un politiskajām nostādnēm sāk sevi izsmelt. Vienlaikus tas ir liels izaicinājums, jo, kā jau iepriekš uzsvērts, sākotnēji ir svarīgi palielināt diasporas kopības apziņu un augstāku sociālo aktivitāti, celt diasporas kopējo pilsonisko aktivitāti – iesaistīšanos sabiedriskos procesos, kas ir bāze politiskās kompetences attīstīšanai un politiskās līdzdalības sekmēšanai. No valsts puses, lai palielinātu to organizāciju loku, kuras var piedalīties valsts programmās diasporai dažādu pasākumu

īstenošanai, tiek plānots veikt izmaiņas normatīvajā regulējumā un īstenot pilotprojektu, kas ļautu konkursā par finansējuma piešķiršanu piedalīties arī tām diasporas organizācijām, kuras ir reģistrētas ārpus Latvijas.

4.4. Diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļu vērtējums: ekspertu perspektīva

Jebkuras izmaiņas modelī vai procedūrā ir jāvērtē no tā viedokļa, vai mēs tuvināties mērķim – uzturēt vienotu Latviju, vienotu nāciju, stiprināt piederības sajūtu ar Latviju. (R19)

Domājot par piemērotāko diasporas interešu parlamentārās pārstāvniecības modeli, svarīga ir vienošanās par sasniedzamo mērķi. Ekspertu intervijās tika minēti vairāki - nodrošināt lielāku diasporas līdzdalību, veicināt kvalitatīvāku diasporas līdzdalību, veidot tiešu saikni starp vēlētāju un parlamentu, uzlabot likumdevēja darba kvalitāti, radīt sistēmu diasporas interešu tiešai politiskajai pārstāvniecībai likumdevēja varas līmenī, stiprināt valsts saikni ar diasporu, veicinot atpakaļ migrācijas procesu.

Diskusija par diasporas interešu parlamentārās pārstāvniecības vēlamāko modeli attīstās tiešā sazobē ar diskusiju par diasporas interešu ievērošanu un atbalstīšanu. Tāpēc pirms pievērsties pētījumā iegūto viedokļu analīzei par dažādu modeļu priekšrocībām un trūkumiem, ir raksturots ne mazāk intensīvs diskusiju priekšmets - diasporas intereses kopējā politikas laukā.

4.4.1. Diasporas interešu nozīme politiskajā dienas kārtībā

Pirms desmit gadiem jautājums par diasporas interesēm dažādās jomās bija svešs kā sabiedrībai, tā politiķiem. Taču jau vairākus gadus Saeima un valdība arvien vairāk un intensīvāk pievēršas diasporas jautājumiem:

Politiskā līmenī diasporas organizācijām ir plašs instrumentu loks, kā viņas var iesaistīties dažādās aktivitātēs savu interešu aizstāvībai. Piemēram, “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam” īstenošanas padome. Šajā padomē ir sadaļa, kas atbild par diasporu, šajā padomē ir horizontālā sadarbība, kas ir tāpat visas ministrijas. Tajā ziņā līdz šim ar katru gadu arvien veiksmīgāk un veiksmīgāk tiek īstenota sadarbība ar diasporu, tiek uzklausīti diasporas priekšlikumi, konkrēti, kā veicināt lielāku politisko, sociālo un ekonomisko iesaisti. Un te mēs atduramies pie jautājuma par finansējuma piekļuvi. (..) Šajā ziņā progress ir. Valsts līmenī diasporas jautājums ir aktuālāks kā nekad, bet, protams, varam diskutēt, cik veiksmīgi ir bijuši politiskie instrumenti. (R2)

Diasporas jautājumi ir iekļauti vairākos politikas attīstības un politikas plānošanas dokumentos, t.sk. Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (NAP) 2014.-2020.gadam. Saskaņā ar

NAP vidēja termiņa mērķa „Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā” un atbilstošā rādītāja sasniegšanu ir formulēts veicamais uzdevums: [341] „5. Reemigrācijas veicināšana un ārzemēs dzīvojošo Latvijai piederīgo identitātes uzturēšana, t.sk. globālā tīkla attīstība, pasākumi Latvijā, izglītības un kultūras pieejamība ārzemēs un atbalsta pasākumi reemigrācijas veicināšanai” (Rīcības virziens „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederība Latvijai pamats”).¹⁷⁷ Tāpat jāmin tādi politikas plānošanas dokumenti kā “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam”¹⁷⁸, Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016.gadam¹⁷⁹, Rīcības plāna „Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017.gadam” projekts.¹⁸⁰ Šī plāna 2. rīcības virziena “Diasporas politiskās un pilsoniskās līdzdalības veicināšana” mērķis ir veicināt diasporas politisko un pilsonisko līdzdalību Latvijā notiekošajā, lai stiprinātu diasporas pārstāvju piederības sajūtu Latvijai un vairotu līdzatbildību par valsts un sabiedrības attīstību.

Paralēli politikas plānošanas procesam, 2013.gadā ir veikti nozīmīgi grozījumi Pilsonības likumā, paredzot dubultpilsonības iespējas; tiek nodrošināts dažāda veida atbalsts diasporas izglītībai un latviešu valodas apguvei; tiek īstenoti projekti valsts programmu diasporas pilsonisko aktivitāšu atbalstam ietvaros; diasporas organizāciju pārstāvji ir aicināti piedalīties Saeimas komisiju sēdēs, kurās tiek apspriesti diasporu ietekmējoši lēmumi. Protams, var diskutēt par minēto pasākumu apmēru, kvalitāti, ietekmi un atbilstību diasporas vajadzībām, taču nevar noliegt, ka valsts un pilsoniskās sabiedrības interese par diasporu ir augusi.

Gan ekspertu kopumā, gan tieši diasporas organizāciju pārstāvju viedokļi daļās jautājumā par to, vai diasporas intereses ir pietiekami pārstāvētas likumdevēja varas līmenī un kāda ir šīs pārstāvniecības kvalitāte.

Viena daļa respondentu uzskata, ka diasporas kā atsevišķas mērķa grupas specifiskās intereses (piemēram, latviešu skoliņu darbības atbalstam, pilsonisko un kultūras aktivitāšu īstenošanai, praktiskais atbalsts atgriešanās sekmēšanai u.c.) līdz šim tiek ņemtas vērā fragmentāri un vāji. Par to liecina ne tikai tas, ka diasporas intereses iegūst mainīgu nozīmi un vietu politiskajā dienas kārtībā atkarībā no politiskās varas maiņām, bet arī tas, ka tām piešķirtais finansējums, daļas ekspertu vērtējumā, nav adekvāts, pēctecīgs un stabils.

¹⁷⁷ Pieejams tiešsaistē:

http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf (skatīts: 25.01.2015.)

¹⁷⁸ Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=238195> (skatīts: 25.01.2015.)

¹⁷⁹ Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=258715> (skatīts: 25.01.2015.)

¹⁸⁰ Pieejams tiešsaistē: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40328290> (skatīts: 25.01.2015.)

Ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošu Latvijas pilsoņu intereses Latvijā pagaidām tiek ņemtas vērā ļoti minimāli un faktiski nav pārstāvētas Saeimas līmeņa lēmumu pieņemšanā. (R11)

Piemēri – valdības deklarācijas saturs (diasporas jautājumi atspoguļoti minimāli), progresa trūkums jautājumā par diasporas iespējām piedalīties Saeimas vēlēšanās. ELA ir sniegusi konkrētus priekšlikumus, bet vēlēšanu sistēma nemainās. (R12)

Ekspertu skatījumā diasporas specifisko interešu ignorēšanas sekas būs diasporas negatīvās attieksmes pret valsti nostiprināšanās, piederības sajūtas mazināšanās, motivācijas iesaistīties jebkādos Latvijā notiekošajos procesos (t.sk. vēlēšanās) krišanās, diasporas un Latvijas valsts savstarpējās saiknes pakāpeniska izzušana. Vienlaikus izskanēja viedoklis, ka veidojas zināma pretruna starp aktīvāku diasporas interešu atbalstīšanu un mērķi veicināt Latvijas valstspiederīgo atgriešanos Latvijā:

(..) ja tu veicini labu dzīvi diasporā, tad kaut kādā veidā tu veicini arī aizbraukšanu no Latvijas. (R20)

Atbalsts identitātes uzturēšanai ir neviennozīmīgi vērtējams. Mēs sākam veidot savu republiku tur. (R16)

Otra daļa respondentu puda nostāju, ka diasporai ir visas iespējas paust savas vajadzības un aizstāvēt savas intereses, pastāv dažādi, jau iepriekš minēti, instrumenti diasporas līdzdalības nodrošināšanai, diasporas viedoklis tiek uzklausīts, lai arī ne vienmēr ņemts vērā. Šīs grupas ekspertu intervijās dažkārt izskanēja retorisks jautājums par to, kādas tad ir diasporas specifiskās intereses? Ar ko tās atšķiras no visas Latvijas tautas interesēm? Diasporas kā vienotās Latvijas tautas daļas interesēm nevajadzētu būtiski atšķirties no Latvijā dzīvojošo pilsoņu interesēm, jo kā Latvijā, tā ārvalstīs mītošie pilsoņi vēlas dzīvot valstī, kurā valda labklājība, tiesiskums un drošība. Šī diskursa ietvaros diasporas uzdevums, caur savu politisko aktivitāti, ir sniegt ieguldījumu kopējo Latvijas interešu īstenošanā. Turklāt diasporai ir nodrošinātas arī iespējas paust un aizstāvēt savas specifiskās intereses, t.sk. likumdevēja varas līmenī. Lai sekmētu diasporas interešu politisko pārstāvību, vairāki eksperti uzskata, ka ir nepieciešams izdarīt spiedienu uz partijām veidot savu diasporas politiku līdzīgi kā citu nozaru un apakšnozaru politikas.

Politiku vērtējumā problēma ir arī tā, ka diaspora nav vienota nedz savu interešu formulēšanā, nedz savā politiskajā darbībā:

Praksē nav vienota diasporas viedokļa, un tas paliek sarežģīti. Viens virziens ir PBLA un otrs – ELA, zināma opozīcija. Tad ir organizācijas, kas nav ne zem viena no šiem jumtiem. Ir milzīgs daudzums, kas nekur nepiedalās, bet savas intereses grib paust. (..) Lai runātu ar valsti, ir kaut kā jāorganizējas. (..) Valsts, nepatika pret valsti, viņus vieno, bet ar to neko labu nevar izdarīt. Var epizodiski radīt saliedētību. Visi masā vienojas, ka šī valsts mums ir darījusi pāri un visi tur ir stulbeņi. Labi, bet ko mēs darīsim? Un tad izrādās, ka tie cilvēki nevar vienoties. (R20)

Tradicionāli diasporas intereses valsts institūcijās ir pārstāvējusi PBLA, kas formāli aptver diasporas organizācijas visā pasaulē. Daļas intervēto ekspertu vidū augstu tiek vērtēts PBLA ieguldījums Latvijas neatkarības atjaunošanā, Latvijas iestāšanās ES un NATO veicināšanā, norādot, ka PBLA vadības, kas dislocējusies ASV, iespējas politiski pārstāvēt Latvijas intereses pasaules politiskajā arēnā ir plašākas nekā lielākajai daļai Eiropas valstīs esošajām diasporas organizācijām. Tas ir saistīts arī ar konkrētās mītnes valsts politisko iekārtu un pilsoņu politiskās pārstāvniecības modeli, kas ASV gadījumā ļauj tieši uzrunāt savus politiskos pārstāvjus likumdevēja varas līmenī. Taču, kā parādīja arī šis pētījums, PBLA nepārstāv visu tajā iesaistīto diasporas organizāciju vienotu pozīciju virknē jautājumu, t.sk. par faktoriem, kas ietekmē diasporas politisko aktivitāti, veidiem, kā veicināt augstāku diasporas līdzdalību vēlēšanās un vēlamo diasporas interešu pārstāvības modeli. Pēdējos gados arvien aktīvāka diasporas, īpaši t.s. jaunās emigrācijas, interešu aizstāvības un virzīšanas jomā ir kļuvusi Eiropas emigrantu kopienas pārstāvošā ELA.

Viens no diasporas politiskās līdzdalības veicināšanas virzieniem ir izvērtēt diasporas parlamentārās pārstāvniecības iespējamus modeļus. 2. daļas trešajā apkašnodalā ir detalizēti raksturoti pieci dažādi iespējamie Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļi. Pētījuma empīriskajā daļā tā dalībnieki tika lūgti tos novērtēt, skaidrojot par un pret argumentus tam, kāpēc viens vai otrs no tiem ir piemērotāks diasporai un kā tas ietekmētu diasporas politisko līdzdalību, t.sk. piedalīšanos vēlēšanās. Kopumā diskusijai tika piedāvāti četri modeļi:

- (1) Diaspora piedalās vēlēšanās, vēlē par Latvijas Republikas partiju sarakstiem, ir pārstāvēta parlamentā caur LR rezidentiem vienā (Rīgas) apgabalā (esošais modelis).*
- (2) Diaspora piedalās vēlēšanās, vēlē par LR partiju sarakstiem, nodotās balsis tiek proporcionāli sadalītas starp vēlēšanu apgabaliem.*
- (3) Diaspora piedalās vēlēšanās, tiek izveidots atsevišķs diasporas apgabals, vēlē par LR partiju sarakstiem.*
- (4) Diaspora veido savu sarakstu, piedalās vēlēšanās, vēl par diasporas pārstāvjiem. Pilna un tieša diasporas dalība parlamentā.*

Otro un ceturto modeli tādā veidā, kādā tie tika lakoniski formulēti respondentiem, intervētie pētījuma dalībnieki noraidīja. Diskusijas raisījās galvenokārt par pirmo un trešo modeli, kā arī par dažādām iespējamām to modifikācijām.

4.4.2. Vienots vēlēšanu apgabals diasporas un Rīgas vēlētājiem

Esošā vēlēšanu kārtība nosaka, ka Rīgā un ārvalstīs dzīvojošie vēlētāji Saeimas vēlēšanās tiek apvienoti vienā Rīgas vēlēšanu apgabalā, kurš ir vislielākais no kopumā pieciem vēlēšanu apgabaliem¹⁸¹.

Šī modeļa galvenā priekšrocība ir tā salīdzinoši vienkāršā administrēšana, kā atzina ĀM Konsulārā departamenta pārstāvji, kas koordinē ārvalstīs notiekošo vēlēšanu procesu. Otrs esošā modeļa pozitīvais aspekts, ņemot vērā respondentu viedokli, ir tas, ka diaspora balso par vienotu apgabalu, tādējādi palielinot sava balsojuma nozīmi, nekā tas ir gadījumā, ja balsis tiek sadalītas starp visiem vēlēšanu apgabaliem.

Ārpus Latvijas ir elektorāts, kurš ir vienots; lai virzītu vienotas intereses, nav labāka modeļa, kā likt plusus vai mīnus kandidātiem, kas ir vienā apgabalā. Ja katrs balso, kur grib, tad balsis izšķīst. Cilvēki, kas grib ietekmēt, viņi var ietekmēt jau šobrīd ļoti labi. Ja Tu kaut ko gribi ietekmēt, tad nav labāka varianta, kā šis – jo kur tu vari dabūt lielāku apgabalu, lai iebīdītu vienu vai divus savus deputātus. (R19)

Tajā pašā laikā esošā vēlēšanu sistēma kopumā nenodrošina tiešu saiti starp vēlētāju un deputātiem, un tikai atsevišķos gadījumos, kad ir ievērojams kāda kandidāta pārsvars konkrētos iecirkņos, var šo saiti teorētiski veidot. Tas nozīmē, ka arī esošais modelis tikai daļēji ļauj veidot tiešāku diasporas politisko pārstāvniecību Saeimā tādā izpratnē, ka ir skaidrs, kuri deputāti pārstāv diasporu.

Par labu esošajam modelim tiek sniegts arī arguments, ka ārvalstīs dzīvojošie pilsoņi ir izceļojuši no dažādām vietām Latvijā. šis apstāklis, savukārt, liedzot diasporu iekļaut kādā no atsevišķajiem reģionālajiem vēlēšanu apgabaliem, jo neesot pamatojuma, kāpēc tai būtu jābūt Vidzemei, Latgalei, Zemgalei vai Kurzemei. Rīga kā Latvijas galvaspilsēta esot labs risinājums, jo tā savā ziņā ir visus reģionus vienojošais apgabals.

No vēlētāju perspektīvas esošajam modelim ir vairāki trūkumi, kas tiek uztverti kā šī modeļa radīti ierobežojumi vēlētāju brīvajai izvēlei. Pirmkārt, vēlētājiem, pretēji Saeimas vēlēšanu likumā noteiktajam, nav brīvas iespējas izvēlēties, par kura vēlēšanu apgabala partiju sarakstiem un personālijām nodot savu balsi. Daļa vēlētāju tikai vēlēšanu iecirknī uzzina, ka iespēja balstot ir tikai par Rīgas apgabalā reģistrētajiem deputātu kandidātiem, kas izraisa neizpratni un nereti arī vilšanos.

(..) pašreizējās vēlēšanu sistēmas trūkumiem ir tas, ka ārvalstīs dzīvojošie var balsot tikai vēlot kandidātus Rīgas vēlēšanu apgabalā – vienus diasporas pārstāvjus, kas to noskaidrojuši savlaicīgi, šīs sistēma atturot no dalības vēlēšanās, citiem rada neizpratni un aizkaitinājumu, balsojot iecirknī vēlēšanu dienā, liekot pieņemt sasteigtu lēmumu par partijām un jo īpaši –

¹⁸¹ Šī modeļa raksturojumu Latvijas normatīvā regulējuma ietvarā skat. pētījuma 2. daļas trešajā apakšnodaļā.

par kandidātiem, ja neatrod Rīgas vēlēšanu apgabala partiju sarakstos iepriekš izvēlēta kandidāta vārdu. (R11)

Otrkārt, kā pretarguments tiek minēts apstāklis, ka diasporas pārstāvji lielāko tiesu ir izceļojuši nevis no Rīgas, bet no Latvijas reģioniem. Tas ir aspekts, kas ir saistīts ar Latvijas emigrantu identitāti – piederības sajūtu ne tikai Latvijai kopumā, bet reģionam, novadam un konkrētajai vietai, no kuras cilvēks ir nācis. Neraugoties uz to, ka Saeimas vēlēšanas ir nacionālas vēlēšanas, cilvēkiem ir ļoti būtiski atbalstīt ar savu balsi tos deputātus, kuri balotējas apgabalā, kuram paši jūtas piederīgi. Tas liecina par to, ka līdzdalība vēlēšanās ir svarīgs identitātes un saiknes ar Latviju uzturēšanas veids.

Treškārt, argumentācija pret šo modeli tiek balstīta uz to, ka līdz ar diasporas vēlēšanu iekļaušanu Rīgas apgabalā padara to neproporcionāli lielu no kopējā balsstiesīgo skaita, atbilstoši kuram tiek noteikts arī apgabalā ievēlamo deputātu skaits (12. Saeimas vēlēšanās no Rīgas apgabala tika ievēlēti 32 deputāti). Nozīmīgs pretarguments ir tas, ka esošais modelis nemotivē politiķus uzrunāt diasporu kā sava elektorāta daļu, jo Rīgā reģistrēto balsstiesīgo skaits arī bez ārvalstu vēlētajiem nodrošina salīdzinoši augstākas iespējas tikt ievēlētiem no šī apgabala nekā no citiem vēlēšanu apgabaliem. Tāpēc no diasporas puses ir vēlme mainīt šo sistēmu, lai, pirmkārt, veicinātu politiķu interesi par diasporas vēlētajiem un viņu interesēm, otrkārt, lai rastu risinājumu, kā nodrošināt pēc iespējas tiešāku diasporas politisko pārstāvniecību Saeimā.

4.4.3. Atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals

Būtiska proporcionālo vēlēšanu sistēmas problēma Latvijā ir vājas, neskaidras un netiešas saiknes veidošana starp deputātiem un vēlētajiem, starp tautu un tās priekšstāvjiem. Vēlētaji nezina, kuri tieši deputāti viņus Saeimā pārstāv, vēlētajiem nav iespēju prasīt tiešu atbildību no deputātiem.¹⁸² Šis ir viens no ļoti būtiskiem argumentiem diskusijā par atsevišķa diasporas apgabala izveidošanu diasporas vēlētajiem.

Otrs iespējama diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelis, par kuru raisījušās plašas diskusijas arī šajā pētījumā, ir atsevišķs diasporas apgabals jeb 6. apgabals. Jāuzsver, ka šajā gadījumā nav runa par atsevišķu diasporas apgabalu tādā nozīmē, ka tajā balotējas no diasporas vidus izvirzīti deputātu kandidāti. Šāda pieeja radītu vēl lielāku partiju sadrumstalotību un nesekmētu tiešāku diasporas politisko pārstāvniecību Saeimā. Nosacījumi

¹⁸² Valdis Liepiņš (27.01.2009.) "Vēlēšanu sistēmas. Priekšrocības un trūkumi" // Latvijas Vēstneša portāls Par likumu un valsti. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lvportals.lv/visi/likumi-prakse/186897-velesanusistemas-prieksrocibas-un-trukumi/> (skatīts: 25.01.2015.)

šim modelim ir tādi, ka diasporas balsstiesīgo vēlētāju kopums ir tas, kas veido atsevišķu apgabalu. Šajā apgabalā balotētos visas vēlēšanās startējošās politiskās partijas, piedāvājot atšķirīgus deputātu kandidātu sarakstus. Tāpat tiktu saglabāts proporcionalitātes princips un obligātā 5% barjeras pārvarēšana iekļūšanai Saeimā.

Par labu šādam modelim tiek sniegti vairāki argumenti. Būtiskākais no tiem ir nepieciešamība nodrošināt tiešu diasporas politisko pārstāvniecību likumdevēja varas līmenī.

Vienīgais ceļš ir veidot atsevišķo vēlētāju apgabalu vēlētājiem ārpus Latvijas, lai tādā veidā šiem vēlētājiem būtu iespēja paust savu viedokli. (R1)

Ja diasporas vēlētāji varētu balsot par atsevišķiem, tikai viņu vēlēšanu apgabalam piedāvātiem deputātu sarakstiem, starp vēlētājiem un politiķiem veidotos ciešāka atgriezeniskā saite un ievērojami palielinātos politiķu atbildība par saviem vēlētajiem sniegtajiem solījumiem. Diasporai tas nozīmētu iespēju skaidrāk pozicionēt un aizstāvēt savas intereses kopējā politiskajā laukā, nodrošināt savu interešu pārstāvības pēctecību no viena Saeimas sasaukuma uz nākamo. Attīstītos konkrētu politiķu loks, kuri strādātu diasporas interesēs.

Apgabals, kas ļautu uztvert vēlētāju ārpus Latvijas kā daudz maz vienotu politisko spēku. (...) caur šo apgabalu ir iespējams projicēt savas intereses Latvijas politiskajā sistēmā. (R1)

Argumentu par spēcīgu politisko pārstāvniecību papildina nākamais – proti, atsevišķs diasporas apgabals ļautu diasporai apzināties sevi kā vienotu politisku kopienu. Vienlaikus šāda pieeja nošķir diasporu no pārējā Latvijas vēlētāju kopuma, tādējādi sašķeļot Latvijas tautu tajos, kas dzīvo šaipus, un tajos, kas dzīvo viņpus robežas, kas, savukārt, ir pretrunā ar vienotas Latvijas tautas kā transnacionālas (pārteritoriālas) nācijas konceptu. Tāpat raisās jautājums, vai pastāv vienota Latvijas diasporas identitāte, jo, kā iepriekš uzsvērts, dalība vēlēšanās ir viens no identitātes uzturēšanas un stiprināšanas instrumentiem. Vai ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu (tā kā vēlēšanās var piedalīties tikai pilsoņi) individuālās biogrāfijas vienojošais elements – aizbraukšana no Latvijas – ir pietiekami spēcīgs, lai uz tā bāzes veidotos stipra diasporas identitāte? No šīs perspektīvas raugoties, atsevišķais diasporas apgabals tāpat kā esošā modeļa Rīgas apgabals liedz ārvalstīs dzīvojošajiem vēlētājiem balsot par to apgabalu, kura teritorijai viņi jūtas piederīgi.

Biežāk minētie pretargumenti atsevišķam diasporas vēlēšanu apgabalam ir, pirmkārt, tas, ka esošā sistēma nav izsmēlusi savas iespējas tādā nozīmē, ka to pilnveidojot, varētu panākt politiķu lielāku interesi par diasporu un uz diasporu orientēta politiskā piedāvājuma veidošanu.

Otrkārt, iedzīvotāju līdzdalība politiskajās partijās ir pārāk zema, lai partijas varētu nodrošinātu atsevišķu deputātu kandidātu sarakstu vēl vienā apgabalā. Turklāt pastāv risks, ka, ņemot vērā diasporas balsojuma vājo ietekmi salīdzinājumā ar citiem apgabaliem, šajā apgabalā balotēsies politiski vājākie partiju kandidāti.

Treškārt, diasporas vēlēšanu apgabals būtu proporcionāli pārāk mazs attiecībā pret pārējiem vēlēšanu apgabaliem. Šis arguments gan ir vāji pamatots tādā ziņā, ka atbilstoši reālajam balsstiesīgo skaitam, diasporas vēlēšanu apgabals varētu līdzināties Kurzemes vēlēšanu apgabalam, kurā 12. Saeimas vēlēšanās bija reģistrēti 199 539 balsstiesīgie vēlētāji.

Atsevišķi jāizceļ pretargumentus, ka atsevišķa diasporas apgabala izveidošana varētu radīt nepieciešamību veikt grozījumus Satversmes 7. pantā, kas nosaka, ka Latvija vēlēšanām tiek sadalīta atsevišķos vēlēšanos apgabalos. Diskusija ir par to, kā šī panta izpratnē interpretēt vārdu Latvija – vai tā ir Latvijas teritorija, un tādā gadījumā ārpus Latvijas teritorijas dzīvojošo pilsoņu kopums nevar veidot atsevišķu apgabalu; vai arī – Latvija ir pilsoņu kopums neatkarīgi no viņu dzīves vietas, un šādā gadījumā ārvalstīs dzīvojošie Latvijas pilsoņi var veidot atsevišķu vēlēšanu apgabalu. Šis pētījums uz šo fundamentālo jautājumu atbildes nesniedz.

Diskusijā par atsevišķu vēlēšanu apgabalu diasporai izgaismojās vēl viens alternatīvais risinājums. Tas paredz veikt plašākas proporcionālās vēlēšanu sistēmas izmaiņas, palielinot apgabalu skaitu no pieciem uz 13 līdz 14 apgabaliem un nosakot mazāku kandidātu skaitu katrā apgabalā. Šādas sistēmas gadījumā diaspora varētu veidot atsevišķu vēlēšanu apgabalu, kurš lieluma ziņā būtu proporcionāls pārējiem apgabaliem. Šāds modelis palielinātu ne tikai partiju, bet arī politiķu savstarpējo konkurenci par vēlētāju, liktu veidot tiešāku dialogu ar vēlētājiem, kā rezultātā veidotos ciešāka un tiešāka saite starp vēlētājiem un politiķiem, tiktu nodrošināta tiešāka katra apgabala vēlētāju pārstāvniecība parlamentā.

4.4.4. Vēlēšanu apgabala izvēles iespēju modelis

Trešais diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelis, par kuru iestājās daļa no pētījuma dalībniekiem, ir vēlēšanu apgabala izvēles iespēju modelis. Saskaņā ar šo modeli diasporas vēlētāji varētu brīvi izvēlēties, par kurā apgabalā startējošajiem deputātu kandidātiem balsot.

Galvenais arguments šādam modelim ir tas, ka „*cilvēkiem svarīga saikne ar savu novadu un kandidātiem, kas sola pārstāvēt tā intereses.*” (R12) Brīvam vēlēšanu apgabala izvēles modelim ir galvenokārt dziļi simboliska nozīme piederības sajūtas konkrētam

reģionam, novadam un vietai uzturēšanai, jo cilvēku individuālajā uztverē tas nozīmētu balsot par konkrēto vietu, piemēram, Smiltēni, nevis par Rīgu, ar kuru viņi, iespējams, nejūt emocionālas saites, ja šajā pilsētā nav dzīvojuši. Šajā gadījumā vēlēšanu apgabals ir vērtējams kā daļa no cilvēka nacionālās identitātes. Iespējams, iespēja balsot par sev tīkamu apgabalu celtu arī ārvalstīs dzīvojošo vēlētāju motivāciju piedalīties vēlēšanās, neraugoties uz to, ka no procedūras viedokļa šāds modelis ir sarežģītāks nekā vienotais diasporas un Rīgas apgabals vai atsevišķais diasporas vēlēšanu apgabals.

Lai novērstu slogu, ko radītu nepieciešamība uz katru iecirkni sūtīt visu vēlēšanu apgabalu deputātu sarakstus un vēlēšanu dienā nebūtu jāizdara izvēle uz vietas iecirknī nevis starp 13 partiju deputātu sarakstiem, bet starp jau starp 65 sarakstiem, vēlētajiem jau savlaicīgi būtu jāizdara sava izvēle, par kura apgabala deputātiem viņi vēlas balsot. No vēlētāju puses šāds risinājums ļauj viņiem būt brīvākiem savā izvēlē, bet vienlaikus būtiski palielina viņu individuālo atbildību – savlaicīgi veikt izvēli un par to informēt atbildīgo valsts institūciju.

No vēlēšanu organizēšanas perspektīvas šāda modeļa ieviešana praksē paredz nepieciešamību atjaunot vēlētāju reģistru – centralizētu elektronisku reģistru - arī uz Saeimas vēlēšanām. Tas ļautu salīdzinoši vienkārši nodrošināt vēlēšanu apgabala izveles iespējas – vēlētaji elektroniski varētu norādīt gan savu vēlēšanu apgabalu, gan vēlēšanu iecirkni. Savukārt, no vēlēšanu organizatoru puses tas atvieglotu administratīvo darbu, jo uz katru iecirkni tiktu nosūtīts jau konkrēts skaits vēlēšanu biļetenu no katra apgabala. Vēlētāju reģistra izveidošana dotu arī papildus ieguvumus - iespēju pilnveidot un sakārtot Latvijas Iedzīvotāju reģistru.

Šim modelim, ņemot vērā intervijās paustos viedokļus, ir divi galvenie pretargumenti. Pirmkārt, šāda pieeja neļautu nodrošināt tiešu diasporas interešu parlamentāro pārstāvību, jo diasporas vēlētāju balsis sadalītos pa visiem vēlēšanu apgabaliem.

Praktiski ir tā, ka, ja diasporas balsis tiek izšķīdinātas pa visiem reģioniem, mēs praktiski kļūstam nesaredzami. "Mēs pazūdām no radara ekrāniem. Ja aiziet uz reģioniem, mūsu mazo, bet esošo ietekmi tas iznīcina vispār. (R1)

Otrkārt, pretarguments iespējai balsot sev vēlamā vēlēšanu apgabalā kā iespēja balsot par sava novada pārstāvjiem ir tas, ka Saeimas vēlēšanas ir nacionālas, nevis pašvaldību vēlēšanas, un partiju kopējam piedāvājumam nevajadzētu atšķirties dažādos Latvijas vēlēšanos apgabalos. Turklāt deputātu kandidāti, kas balotējas, piemēram, Latgales vēlēšanu apgabalā, paši nebūt nav cēlušies no Latgales un nepārstāv to tiešā veidā. Atsevišķos

gadījumos šāda saikne, protams, pastāv, taču tā nav sistēma. Deputātu kandidāti no visiem apgabaliem pārstāv Latvijas kā valsts, nevis konkrēta reģiona vai pašvaldības interese.

Treškārt, tā kā šis modelis paredz vienlaikus arī ieviest balsošanu pēc vēlētāju reģistra (tātad balsošanu tikai vienā konkrētā iecirknī), kā arī nepieciešamību savlaicīgi reģistrēties vēlēšanām un izvēlēties vēlēšanu apgabalu, tas kopumā sarežģī vēlēšanu procedūru vēlētajiem. Līdz ar to pastāv risks, ka varētu ievērojami kristies kopējā vēlētāju aktivitāte vēlēšanās.

4.5. Empīriskās analīzes secinājumi

Kaut arī Latvijas diasporas līdzšinējā politiskā aktivitāte – līdzdalība Saeimas vēlēšanās, Eiropas Parlamenta vēlēšanās un tautas nobalsošanās - ir kopumā vērtējama kā zema, ar atsevišķiem izņēmumiem, kompleksi izvērtējot ārvalstu vēlētāju aktivitāti Saeimas vēlēšanās, ir pamats secinājumam par kopējās balsošanas aktivitātes pieaugumu diasporas vidū. To ir ietekmējis gan tas, ka vēlēšanu procedūra ir kļuvusi ērtāka (piemēram, lielāks iecirkņu skaits, spiedogu izdarīšanā pasē klātienē mobilajās pasu darbstacijās), gan dubultpilsonības ieviešana, gan diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbs diasporas motivācijas celšanā, gan atsevišķu politiku priekšvēlēšanu aktivitātes diasporā. Savukārt diasporas līdzdalības rādītāji tautas nobalsošanās ļauj secināt, ka ārvalstu balsotāju aktivitāti būtiski ietekmē balsošanas priekšmets (jautājums, par kuru ir jāpauž savs viedoklis), kas pierāda, ka balsotāju motivācija noteiktos apstākļos var būt spēcīgāks līdzdalību veicinošs faktors par tehnisko iespēju nodrošinājumu. Eiropas Parlamenta vēlēšanās sasniegtie līdzdalības rādītāji ilustrē neskaidra balsošanas priekšmeta un vēlētajam neērtas balsošanas procedūras negatīvo ietekmi uz kopējo līdzdalību.

Diasporas vēlētāju aktivitāti ietekmē kā virkne sociāli politisku faktoru (vēlētāju politiskās kompetences līmenis, vēlētāju un politiku savstarpējā saikne un atbildīgums, politiskā piedāvājuma kvalitāte, diasporas sociālās un pilsoniskās aktivitātes līmenis u.c.), tā arī balsošanas procedūras elementi. Balss nodošanas iespēju pieejamības palielināšana nākotnē noteikti sekmētu kvantitatīvu vēlētāju līdzdalības pieaugumu, kas, no vienas puses, nav primārais mērķis diasporas politiskās pārstāvniecības kontekstā, bet, no otras puses, to nevar arī pilnībā ignorēt, raugoties uz to no reprezentatīvās demokrātijas perspektīvas, proti, vai 10-14% nobalsojušo no reāli ārvalstīs dzīvojošo balsstiesīgo Latvijas pilsoņu kopuma šobrīd reprezentē diasporas kopējo gribu par savu pārstāvniecību Saeimā. Neraugoties uz to, ka kvantitāte nav pašmērķis, ērtu balsošanas tehnisko iespēju nodrošināšana vēlētajiem ir

veids, kā valsts apliecina, ka tai ir svarīgs ikviena pilsoņa viedoklis neatkarīgi no viņa ģeogrāfiskās atrašanās vietas, tādējādi sniedzot ieguldījumu Latvijas tautas kā transnacionālas pilsoniskās kopienas koncepta iedzīvināšanā.

Politiskās līdzdalības motivāciju būtiski ietekmē vēlētāju pārliecība par savas balss ietekmi uz rezultātu – ievēlētajiem deputātiem, politiskajām partijām un šo spēku atbalstītajām politikām dažādās jomās. Šajā kontekstā nozīmīga loma ir diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelim. Izvērtējot trīs atšķirīgu diasporas parlamentārās pārstāvniecības modeļu priekšrocības un trūkumus no politikas aģentu (politiķi, diasporas organizāciju pārstāvji, akadēmiskās vides pārstāvji) perspektīvas, kā arī galvenos argumentus par labu vienam vai otram modelim, var secināt, ka galvenie iebildumi veidojas ap diviem dominējošajiem diskursiem – diasporas politiskās pārstāvniecības vājuma un diasporas kā Latvijas vienotās pilsoniskās kopienas pārstāvniecības diskursiem.

Diasporas politiskās pārstāvniecības vājuma diskurss balstās uz pārliecību, ka diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, tām piešķirtais finansējums ir nepietiekams, mainīgs un nestabils, politiskajai varai ir nenoturīga interese par diasporu, trūkst politiskā piedāvājuma diasporai kā specifiskai Latvijas elektorāta daļai, esošā vēlēšanu kārtība nenodrošina diasporas interešu tiešu pārstāvniecību Saeimā. Šī diskursa ietvaros galvenais mērķis ir pēc iespējas tiešāka diasporas politiskā pārstāvniecība Saeimā, tādējādi palielinot politiskās varas interesi un atbildību par diasporu. Kā piemērotākais risinājums tiek saskatīts atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals.

Diasporas kā Latvijas vienotās pilsoniskās kopienas pārstāvniecības diskursu raksturo pārliecība, ka diasporas politiskās intereses atbilst Latvijas un tās tautas kopējām interesēm, diasporas viedoklis tai svarīgos jautājumos tiek uzklauts, politiskā vara ir atvērta dialogam ar diasporu, diasporas specifiskajām interesēm nepieciešamais finansējums daļēji ir jāpiesaista pašai diasporai, līdzdalība vēlēšanās ir Latvijas pilsoņa pienākums. Atbilstoši šim diskursam diasporas politiskās intereses un to pārstāvības mērķis ir sniegt savu ieguldījumu Latvijas kopējā attīstībā un uzturēt latviešu nacionālo identitāti diasporā. Tāpēc kā piemērotākais ir atzīts vēlēšanu apgabala brīvās izvēles modelis, kas primāri ļauj stiprināt diasporas vēlētāju piederības sajūtu Latvijai.

Gunda Reire, Evija Kļave un Aija Lulle

Galvenie kopīgie secinājumi

Fokusējoties uz diasporas pārvaldības (t.i., atbildības par diasporu) un diasporas politiskās pārstāvniecības veidu izpēti ES dalībvalstīs, secinām, ka tie ES valstīs tiek pastāvīgi pilnveidoti, gan valstīm, gan diasporām savstarpēji mācoties un pārņemot labās prakses piemērus. Piecās valstīs pastāv īpaša diasporas parlamentārā pārstāvniecība un lielākā daļa valstu pieļauj diasporas balsojumu nacionālajās vēlēšanās.

Īpašas diasporas parlamentārās pārstāvniecības gadījumā fundamentāli svarīgs ir balsu sadalījuma jautājums, reģionālā pārstāvniecība un iespējas balsotāju vienlīdzības nodrošināšanai. Lai to panāktu, ir jābūt iespējami skaidrām aplēsēm par potenciālo balsotāju skaitu ārvalstīs un pašu diasporas organizāciju koordinētai sadarbībai.

ES un arī citu pasaules valstu pieredze rāda, ka diasporas līdzdalība kopumā ir zema, salīdzinot ar vietējiem vēlētājiem, turklāt, tā laika gaitā krītas. Tomēr īpaši interesanta situācija veidojas Austrumeiropas valstīs, kuras nesen pievienojušās ES un kurām ir liels neseno emigrantu skaits ES. Piemēram, Rumānijā un Bulgārijā pēdējos gados vērojama strauja nesenās diasporas paorganizēšanas, vēlēšanu kampaņu ietekmēšana, īpaši, elektronisko sociālo tīklu vietnēs, un līdzdalības kāpums parlamentārajās vēlēšanās.

Kopumā ES valstu praksē kā raksturīgākie, auglīgākie un veiksmīgākie instrumenti un mērķi diasporas politiskās pārstāvniecības, pilsoniskās apziņas un sadarbības veicināšanai iezīmējās atbalsta sniegšana medijiem; dažāda veida tīklošanās veicināšana (gan tiešsaistē, piemēram, diasporām paredzētos portālos vai arhīvu un pētniecības iestāžu mājas lapās, kur diaspora var piedalīties arhīvu veidošanā un pētīt dzimtas kokus, gan dažādu grupu pārstāvjiem (mediju darbiniekiem, zinātniekiem, uzņēmējiem) tiekoties klātienē), kas notiek sadarbojoties medijiem, valsts un nevalstiskajām institūcijām un autoritātēm, un tīklu dalībniekiem; īpašu diasporas pulcēšanās pasākumu veidošana; ekonomiskās sadarbības stiprināšana (investīciju piesaiste, starptautiska uzņēmējdarbība, prakšu un apmaiņas

programmas, ražošanas inovāciju veicināšana utt.). Šie instrumenti, kas atrodas ārpus normatīvo jautājumu loka par balsošanas tiesībām un risinājumiem, netiešā veidā, tomēr būtiski uzlabo politisko pārstāvniecību, proti, diasporu padara “redzamu” un abpusēji veido gan nacionālas valsts pārstāvju, gan diasporas locekļu kompetenci sabiedriskās politikas arēnā.

Globālas pārvietošanās un migrācijas apstākļos diasporas līdzvērtīga iekļaušanās politiskajā procesā un dinamiska, transnacionāla politiskā kopiena ar kopīgu identitāti veidojas situācijā, kad ģeogrāfiski plašā telpā tiek veidotas regulāras un intensīvas kultūras, politiskās un ekonomiskās saites starp valsti un diasporu. Kā galvenās Latvijas diasporas parlamentārās pārstāvniecības problēmas jāmin zemā vēlēšanu aktivitāte, zema politiskā iesaiste, atbildīguma problēma (ievēlēto atbildīgums vēlētāju (diasporas) priekšā, zems pašorganizēšanās līmenis diasporā (pilsonisku organizāciju veidošana un iesaistīšanās tajās), vāji definētas un artikulētas diasporas politiskās intereses.

Pieļaujot dubultpilsonību, Latvija ir spērusi būtisku soli saišu uzturēšanā gan ar Latvijas diasporas pārstāvjiem, gan ar trimdiniekiem un viņu pēctečiem, gan arī tiem, kas emigrējuši pavisam nesen. Tā kā dubultpilsonības ieviešanas mērķis, kā to norāda Pilsonības likums, ir bijis uzturēt Latvijas pilsoņu kopumu pieaugošas mobilitātes apstākļos, tad ar šiem likuma grozījumiem tieši paveras šādas iespējas. Pieļaujot un atzīstot trimdinieku un emigrantu pilsonību, tiek stiprināta viņu piederības sajūta Latvijai. Tomēr šāda rīcība uzliek Latvijas valstij arī zināmu atbildību nodrošināt ārpus Latvijas dzīvojošajiem pilsoņiem iespējas līdzdarboties Latvijas politiskajos procesos. Tādējādi Latvijas valstij ir arī attiecīgi jā rūpējas par to, lai tiktu nodrošinātas politiskās līdzdalības iespējas arī ārpus Latvijas valsts robežām. Papildus tam, Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības būtu jānodrošina ar attiecīgajiem resursiem tā, lai tās varētu ne tikai formāli izpildīt balsošanas organizēšanu, bet arī apzināt attiecīgajā valstī dzīvojošos Latvijas pilsoņus un iedrošināt un mudināt tos uz līdzdarbošanos politiskajos procesos Latvijā. Citādāk Latvijas pilsonība ārvalstīs dzīvojošajiem dubultpilsoņiem, bez attiecīgas rīcības un iespējām, paliks tikai kā tukša čaula. Būtiski ir atzīmēt, ka dubultpilsonības pieļaušanu bez pievienotās vērtības un tās neizmantošanu politiskajā līdzdalībā neatbalsta neviena no demokrātijas teorijām.

Empīriskā pētījuma rezultāti ļauj secināt, ka Latvijas diasporas politiskās līdzdalības līmenis, t.sk. dalība vēlēšanās, nākotnē būs atkarīgs no vairākiem savstarpēji saistītiem faktoriem, kuru mērķis ir stiprināt diasporas kopienas apziņu un piederības sajūtu vienotai Latvijas nācijai kā transnacionālai politiskajai un kultūras kopienai. Izšķiroši svarīga loma šī mērķa sasniegšanā būs pašai diasporai, tās politiskajai kompetencei. Politiski un pilsoniski

izglītots vēlētājs ir spējīgs kritiski izvērtēt politisko piedāvājumu un atbildīgi pieņemt kvalitatīvu lēmumu par savu izvēli.

Tikpat liela loma būs kvalitatīvam politiskajam piedāvājumam un prasmei to komunicēt vēlētājiem, atzīstot diasporas vēlētāju par tikpat svarīgu elektorāta daļu kā jebkuru citu sociālo grupu. Politiskās kompetences vājums, nesekmīgs politiķu un vēlētāju dialogs, politiskā piedāvājuma trūkums var rezultēties pieaugošā diasporas negatīvismā pret valsti un valdošo varu, radot bāzi destruktīvām attieksmēm, rīcībai un protesta balsojumam, kas neved uz konstruktīvu un mērķtiecīgu diasporas interešu aizstāvību un vajadzību apmierināšanu.

Diasporas organizācijām, to spējai un prasmei būt gan par platformu diasporas politisko un pilsonisko kompetenču attīstīšanai, gan par komunikācijas vadītājiem starp diasporu, politikas veidotājiem un lēmumu pieņēmējiem būs arvien pieaugoša nozīme diasporas politiskās līdzdalības sekmēšanā. Ne mazāk svarīga šo mērķu sasniegšanai būs diasporas iekšējās plaissas pārvarēšana un diasporas organizāciju savstarpējā dialoga attīstīšana.

Rekomendācijas

Secinājumus un no tiem izrietošās rekomendācijas diasporas mūsdienīgai un efektīvai politiskajai pārstāvniecībai ir iespējams iedalīt divās lielās grupās: tehniski-procedurālie risinājumi (minimāli nepieciešamais, ātrāk un izmaksu ziņā lētāk ejams ceļš) un sabiedriski-politiskie risinājumi (paplašināts, ilgtermiņā veicamais un plašu sabiedrisko diskusiju pieprasošs ceļš). Uz šo risinājumu komplektu var arī raudzīties kā uz secīgi veicamu: proti, tehniski-procedurālie risinājumi ir īstenojami salīdzinoši īsā termiņā, pie tam tie netraucē un pat papildina sabiedriski-politisko risinājumu izvēli un īstenošanu ilgtermiņā. Tāpat jāpiebilst, ka robeža starp abām risinājumu grupām nav strikta un atsevišķos gadījumos risinājums rekomendētā politika var tikt daļēji attiecināta gan uz tehniski-procedurāliem, gan sabiedriski-politiskiem rīkiem.

Valsts institūciju rokās ir zināmas iespējas veikt uzlabojumus diasporas politiskās pārstāvniecības jomā, un šeit galvenais izaicinājums ir pāriet no deklaratīvās politikas (dažādu politiski deklaratīvu un konceptuālu dokumentu radīšana un politiskās pārliecības paušana) uz rīcības politiku (īstermiņa un ilgtermiņa izmaiņu veikšanu vēlēšanu norisē un sabiedriskajos procesos kopumā). Tas ietver gan ar diasporu kopējas informatīvās un intelektuālās vides radīšanu, gan valsts tēla veidošanu “uz iekšpusi” – t.i., kā mērķauditoriju uzskatot nevis starptautiskos aktorus, bet gan Latvijas pilsoņus. Turklāt īstenojot šādu

politiku, jāņem vērā, ka diaspora sociāli demogrāfiskajos aspektos ir ļoti daudzveidīga un tai skaitā aptver ne tikai latviešus, bet arī citu tautību Latvijas pilsoņus.

Tomēr jāuzsver, ka ilgtermiņā visefektīvākie būs tie risinājumi, kuri politiskajā dienaskārtībā nonāks nevis kā politiķu, bet gan kā pašas sabiedrības iniciatīva. Tieši pilsoņu spēja pašorganizēties un politiskā līdzdalība ir līdzeklis politiskās kopienas veidošanā, un politiskās debates sabiedrībā ir cieši saistītas ar pilsonisko solidaritāti.

Minimālais nepieciešamais līmenis: tehniski-procedurālie risinājumi

- Veidot īpašas informācijas kampaņas diasporai par dzīves vietas reģistrēšanas pienākumu, vēlēšanu norisi, procedūru, iespēju organizēt vēlēšanu iecirkņus savas dzīves vietas administratīvajā teritorijā un citiem formālajiem aspektiem.
- Turpināt īstenot pasākumus, kas ir vērsti uz maksimāli ērtas balsošanas procedūras nodrošināšanu - atbalstīt konsulāro iestāžu izbraukuma vizītes pirms vēlēšanām, lai reģistrētu pilsoņus vēlēšanām.
- Atvieglot pasta balsošanas procedūru, radot tehniski drošu risinājumu reģistrācijai vēlēšanām internetā.
- Paaugstināt Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta kapacitāti vēlēšanu norises ārvalstīs koordinēšanai.
- Veidot īpašas priekšvēlēšanu reklāmas kampaņas diasporai, kas pamato, kāpēc ikkatri balsij ir nozīme un kā balsojums ietekmē Latvijā un ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu nākotni, motivēt doties balsot.
- Veidot īpašas vēlēšanu simulācijas, izglītības programmas un izglītojošas kampaņas diasporai. Uz Latvijā katru gadu notiekošās Jauniešu Saeimas bāzes iespējams radīt līdzīgu projektu, paredzot jauniešu politiskās debates par diasporas politiku un diasporas interesēm, vai paredzot konkrētu delegātu skaitu diasporas pārstāvjiem esošajā Jauniešu Saeimā.

Paplašinātais līmenis: sabiedriski-politiski risinājumi

- Veicināt diasporas interešu paušanu un pārstāvēšanu Saeimā ar jau izveidotu instrumentu palīdzību – sabiedrības iniciatīvu portālu www.manabalss.lv un līdzdalību Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisijas sēdēs.

- Stiprināt diasporas nevalstiskās organizācijas, atbalstot formas, satura un mērķa grupas ziņā daudzveidīgas sociālās, kultūras un pilsoniskās aktivitātes, radot priekšnosacījumus politiskajai aktivitātei.
- Pilsoniskās sabiedrības iniciēti pasākumi un kustības diasporas vēlēšanu mobilizēšanai. Īpašs uzsvars liekams uz jaunāko paaudzi.
- Diasporas organizācijām pilnvērtīgāk izmantot jau esošos savu interešu aizstāvības un pārstāvības instrumentus, savas politiskās intereses paužot un aizstāvot ar Ārlietu ministrijas speciālo uzdevumu vēstnieka diasporas jautājumos starpniecību un Ārlietu ministrijas darba grupā diasporas politikai, pievienojoties Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memorandam, veidojot ciešāku sadarbību ar Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisiju.
- ES valstīs pastāv un paplašinās diasporas pilsoniskās iniciatīvas politiskās pārstāvniecības pilnveidei un nosacīti diasporas ēnu parlamenti. Piemēram, šeit jāmin Ārvalstīs dzīvojošo franču asambleja, Horvātijas diasporas kongress un Somijas diasporas parlaments. Gan Latvijas valsts pārstāvji, gan diasporas organizācijas var mācīties no kolēģiem citās valstīs, ieviešot labo praksi arī savā darbībā.
- Daudzās ES valstīs pastāv īpaši izstrādātas, mērķtiecīgas programmas diasporas jaunatnes atbalstam. Labās prakses apgūšana ir iespēja Latvijas organizācijām palīdzēt attīstīties jaunajiem politiskajiem līderiem arī diasporā.
- Diasporas organizācijām attīstīt savstarpēji konstruktīvu dialogu, mazinot šķelšanos starp tā dēvēto “vecu” un “jauno” diasporu un sekmējot vienotas diasporas kā Latvijas transnacionālās pilsoniskās kopienas daļas apziņu.
- Diasporas pašorganizēšanās spēju kāpināšana, veidojot organizācijas un aktīvi tajās iesaistoties un darbojoties.
- Latvijas diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, politiskā profila veidošana un spēcīgāšana.
- Plašu diasporas politisko interešu definēšana. Lai arī dažādām sabiedrības grupām, tai skaitā diasporas iekšienē, var būt dažādas politiskās intereses, politiska kopiena spēj funkcionēt, ja pastāv vienošanās par pamata politiskajiem mērķiem. Diasporas gadījumā politiskās intereses eventuāli ir definējamas Latvijas Eiroatlantiskās integrācijas kontekstā, aptverot gan ģeopolitiskās orientācijas veicināšanu, gan Eiropas Savienības pilsoņu iespēju spēcīgāšanu.

- Politiskajām partijām (partiju apvienībām) savās programmās ietvert mērķtiecīgu diasporas politiku, savukārt diasporai caur pilsoniskajām organizācijām kontrolēt to izpildi (atbildīgums vēlētāju priekšā).
- Deputātu kandidātu, politiķu un ierēdņu regulāras (ne tikai priekšvēlēšanu) vizītes uz diasporas mītnes zemēm, skaidrojot politiku un veicinot politisko atbildīgumu.
- Valsts veidota politika diasporas apziņošanai un informācijas sniegšanai par diasporas aktualitātēm Latvijā, kopējas informatīvās telpas veidošana.
- Valsts interesēs ir rast instrumentus, kā saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni. Tas ir saistīts ne tikai ar nepieciešamību mazai nācijai saglabāt savu pilsoņu loku, bet arī ar demogrāfijas politiku.
- Veidot abpusēji izdevīgās konsultatīvās padomes, iespējams, ar diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību atbalstu, starp Latvijas valsts pārstāvjiem un dubultpilsoņiem, kurās dubultpilsoņi varētu izteikties un attiecīgi Latvijas valsts varas pārstāvji varētu izmantot viņu zināšanas, jo dubultpilsoņi ir arī nacionālu valstu resurss starptautiskajā vidē.
- Ārlietu ministrijas darba grupā diasporas politikai attīstīt tālāko diskusiju par nepieciešamajām izmaiņām diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelī, pieaicinot par vēlēšanu organizēšanu atbildīgās un iesaistītās institūcijas (CVK, ĀM Konsulāro departamentu u.c.).

Nozīmīgākie instrumenti un mērķi diasporas līdzdalības veicināšanai ES valstīs

Elza Ungure un Aija Lulle

Kā iepriekš norādījām, vairums valstu turpina pilnveidot un modernizēt konsulāros pakalpojumus diasporai. Līdzīgi, vairums valstu pēc savas vai pašu diasporas pārstāvju iniciatīvas sniedz atbalstu nozīmīgām institūcijām – valodas un kultūras centriem, skolām, baznīcām.

Šajā apakšnodaļā aplūkosim raksturīgākos, un, mūsuprāt, auglīgākos instrumentus un mērķus diasporas politiskās pārstāvniecības un pilsoniskās apziņas veicināšanai, proti, atbalstu medijiem, dažāda veida tīklošanās veicināšanu, īpašu diasporas pulcēšanās pasākumu rīkošanu, ekonomisko sadarbību, investīciju piesaisti un inovāciju radīšanu. Tā kā diasporas politika, īpaši, ja tajā galvenais uzsvars tiek likts uz ekonomisko attīstību, bieži vien ir elitāri selektīva¹⁸³, proti, pievēršoties atsevišķām grupām, kuras var sniegt nosacīti lielāku ekonomisko labumu, aplūkosim arī atsevišķas īpašas iniciatīvas, kas saistītas ar jauniešiem un augsti kvalificētiem speciālistiem. Vienlaicīgi jāuzsver, ka pamazām valstis sāk apzināties nepieciešamību aptvert arī citas grupas, kas diasporas politikas padara daudzveidīgākas. Piemēram, Īrija un Portugāle, arī Somija, balstoties pašas diasporas vajadzībās un dialogā ar valsti, cenšas radīt pakalpojumus, kas specifiski nepieciešami vecāka gadagājuma diasporas pārstāvjiem.

Mediju platformas un tīklošanās

Mediju pieejamība mūsdienu tehnoloģiju un migrācijas apstākļos būtiski mainās, tomēr to nozīme kā nacionālas valsts fundamentālam saziņas rīkam joprojām ir īpaši spēcīga. Tādēļ mediji ir jāaplūko nevis tikai kā atsevišķi preses un elektroniskās plašsaziņas līdzekļi, bet drīzāk kā savstarpēji savienotas platformas, kurās mediju patērētājs arī iesaistās to saturā radīšanā, pavairošanā un tēmu izvēlē. Vairākas valstis finansē nacionālo mediju kanālus,

¹⁸³ Ho, E. L.-E. (2011). 'Claiming' the diaspora: elite mobility, sending state strategies and the spatialities of citizenship. *Progress in Human Geography*, 35(6), pp. 757-772.

raidījumus diasporai, rīko diasporas mediju tikšanās, piedalās informācijas izplatīšanā sociālajos medijos, veido īpašu portālus un sniedz impulsu pašorganizēšanās iniciatīvu nostiprināšanā. Valsts apmaksāti televīzijas kanāli diasporai ir, piemēram, Ungārijas *Duna TV*, Itālijas *RAI International* (radio un televīzijas korporācija), vairākām valstīm ir interneta mājas lapas, informējot par valdības aktivitātēm.¹⁸⁴ Somijā, piemēram, valsts radio *YLE* ik dienu veido īsas, nozīmīgas politikas un sadzīves ziņas, kas domātās tieši diasporai¹⁸⁵. Šo ziņu izstrādē ņemti vērā zinātniski pamatojumi, ka cilvēki, kuri somu valodu vairs nepārvalda tik labi kā tad, kad to izmantojuši ikdienas saziņā, vai kuri vēlas uzlabot savas valodas zināšanas, var vieglāk uztvert informāciju, ja tā tiek lasīta lēnā, skaidrā un vienkāršā valodā. Šīs ziņas ir īpaši populāras gan diasporas locekļu vidū, gan arī rada sinerģisku labumu, jo kalpo kā vērtīgs rīks imigrantiem, kuri vēlas sekot līdzi Somijas notikumiem medijos, bet vēl brīvi nepārvalda valodu.

Protams, joprojām liela nozīme ir drukātajai presei (un tās satura pavairošanai elektroniski). Piemēram, ārvalstīs dzīvojošie austrieši par valstī notiekošo tiek informēti caur dažādām publikācijām, piemēram, žurnālu *"ROTWEISSROT"*¹⁸⁶, u.tml.¹⁸⁷ Mediju platformu veidošanā īpaši svarīga ir diasporas pašiniciatīva. Piemēram, Flāmu Federācija uztur portālu *Flāmi Pasaulē (Vlamingen in de Wereld)*¹⁸⁸, kas darbojas, lai veidotu pozitīvu flāmu diasporas tēlu, vēloties galvenokārt Flandrijā dzīvojošajiem jauniešiem parādīt, kādas iespējas flāmiem pastāv starptautiski, uzturot datubāzi ar informāciju par ārvalstīs rezidējošiem flāmiem, kā arī 4 reizes gadā izdodot žurnālu un ik mēnesi – mēnešrakstu. Beļģijas Federālā Valdība uztur portālu *belgium.be*, kurā apkopotā un lietotājiem draudzīgā veidā tiek piedāvāta informācija par dažādiem valsts sektora sniegtiem pakalpojumiem, kas citādi būtu izkaisīta vairāk nekā 1200 institūciju un organizāciju mājaslapās, tai esot grūti atrodamai un pārskatāmai. Papildus portāls iepazīstina ar aktuālajiem jaunumiem politisku lēmumu pieņemšanā, kā arī ziņo par gaidāmajiem pasākumiem un informē par nozīmīgām publikācijām.¹⁸⁹ *Club Diaspora*¹⁹⁰ ir ārvalstīs dzīvojošo flāmu organizācija, kas piedāvā flāmu izcelsmes profesionāļiem, kuri ir citu valstu rezidenti, iespēju sazināties ar citiem, arī

¹⁸⁴ Ragazzi, F. (2014). A comparative analysis of diaspora policies. *Political Geography*, 41(July), pp. 74–89.

¹⁸⁵ Yle Uutiset selkokuomeksi. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://yle.fi/uutiset/selkouutiset/>>

¹⁸⁶ Unser Magazin > ROTWEISSROT. [tiešsaiste] Auslandsösterreicher-Weltbund. Pieejams: <http://www.weltbund.at/rot_weiss_rot_heft.asp> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁸⁷ Turpat

¹⁸⁸ Vlamingen in de Wereld (ViW). [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.viw.be/nl>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁸⁹ Portal belgium.be: Official information and services. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.belgium.be/en/about_this_website.jsp> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹⁰ Club Diaspora: Flanders-Belgium. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.clubdiaspora.be/site/diaspora.nsf?open&lang=EN>> [Skatīts 25.01.2015.]

ārzemēs dzīvojošiem flāmiem, kā arī ļauj apmainīties ar pieredzi, kas skar uzņēmējdarbību un citus būtiskus jautājumus, kas saistīti ar dzīvi jaunajās mītnes zemēs, organizācijai vienlaikus nodrošinot diasporas informētību par ekonomiku un uzņēmējdarbību Flandrijā, kas palīdz pieņemt informētus lēmumus, kas saistīti ar atgriešanos Beļģijā vai palikšanu ārvalstīs. Organizācijas pārstāvji uzsver, ka jaunā diaspora izteikti saistīta ar „prātu pārvietošanos” („*brain circulation*”), tādēļ ārvalstīs dzīvojošo nozaru speciālistu zināšanas un ekspertīze ir resurss, ko jāprot izmantot.

Čehijas Ārlietu ministrija čehu organizācijām visā pasaulē piedāvā informācijas pakalpojumus un uztur starptautisku izdevumu *České listy*¹⁹¹, kā arī sponsorē *Radio Praha*¹⁹² pārraidi ārvalstīs, kas darbojas kopš 1936.gada un galvenokārt fokusējas tieši uz ārvalstīs dzīvojošajiem Čehijas piederīgajiem. Finansējuma piešķiršanas konkrētajiem mērķiem galvenā funkcija ir drošticamas informācijas nodrošināšana par politisko, ekonomikas, kultūras un sabiedrisko dzīvi Čehijā, padarot informāciju pieejamu dažādās valodās.¹⁹³

Itālijas Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības Ministrija uztur itāļu mediju ārzemēs reģistru (*L'Italia dell'Informazione nel mondo*), kurā fiksēta ārzemēs pieejamā itāļu prese, radio un televīzijas raidījumi. 2007. gadā reģistrā bija fiksēti 472 laikraksti, 263 radio un 45 televīzijas raidījumi itāļu valodā. No tiem Itālijā publicēti tika 78 laikraksti, ierakstīti 4 radio raidījumi un uzņemtas 2 televīzijas pārraides¹⁹⁴.

Taču diasporas mediju pārstāvjiem ir arī svarīgi satikties klātienē. 2014. gada 19.-23.oktobrī Sofijā, Bulgārijā un divās Serbijas pilsētās, kurās ir lielas bulgāru kopienas, notika 10.Vispasaules Bulgāru Mediju Tikšanās (*10th World Meeting of Bulgarian Media*), ko rīkoja Bulgārijas Ziņu Aģentūra (*Bulgarian News Agency (BTA)*) un Vispasaules Bulgāru Mediju Apvienība (*the Association of Bulgarian Media Worldwide*). Tikšanos apmeklēja aptuveni 40 bulgāru mediju pārstāvji no 20 dažādām valstīm, kā arī vadošo Bulgārijas mediju speciālisti, politiķi, kultūras un zinātnes darbinieki un mediju eksperti. BTA vadītājs skaidroja attiecību ar ārvalstu bulgāru medijiem nozīmi, uzsverot, ka viņu auditoriju veido gandrīz 2 miljoni Bulgārijas valstspiederīgo, kuri ir spējīgi ietekmēt gan valsts ekonomiku, gan politiku, tādēļ Bulgārijai ir jāpievērš uzmanība šo mediju darba kvalitātei un informācijas

¹⁹¹ České Listy. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://ceskelisty.czechian.net/>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹² Turpat

¹⁹³ Czech Republic. International cultural co-operation. [tiešsaiste] Compendium: Cultural Policies and Trends in Europe. Pieejams: <<http://www.culturalpolicies.net/web/czechia.php?aid=346&language=de&PHPSESSID=f4in996it1986sol68t6epspq7>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹⁴ Fondazione Migrantes. (2007). *'Italians in the World' Report, 2007*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.rapportoitalianinelmondo.it/down/scheda_inglese_2007.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]

drošticamībai.¹⁹⁵ Pērn, 2014. gada 2.oktobrī, arī Polijas Ārlietu ministrija un Polijas preses aģentūra (*the Polish Press Agency*) paziņoja par Polijas diasporas medijiem paredzētas bezmaksas platformas¹⁹⁶ (*newswire*) veidošanu, padarot ikvienam interesentam pieejamus poļu sabiedrisko mediju publicētos materiālus.¹⁹⁷

Jāsecina, ka Latvijas diasporas aktivitātes ieļaujas kopējās ES valstu tendencēs. Medijus visdažādākajā veidā atbalsta gan turīgas valstis, gan tās, kuru iekšzemes kopprodukts ir salīdzinoši zems, gan tās, kurās ir īpaša diasporas politiskā pārstāvniecība, gan arī tās, kurām ir samērā pasīva diasporas politika. Proti, mediji ir galvenais instruments un platforma kā sasniegt diasporu un uzturēt saiknes visā pasaulē. Šajā apakšnodaļā norādītie un pielikumā sīkāk iztirzātie valstu piemēri dod bagātīgu materiālu Latvijas diasporas veidotājiem, kā papildināt sadarbību ar medijiem un veidot to saturu. Viens no praktiskiem piemēriem ir minētās ikdienas radio ziņas Somijā. Visbeidzot, vēlreiz jāuzsver, ka mediji ietver plašākas aktivitātes, tīklošanos, kas savij kopā arī citas diasporas politikas iniciatīvas, jo mediju platformas ērtā veidā sniedz iespēju pievienoties apzināšanas vēstuli (*newsletter*) kopām, pievienoties interešu grupām, mācību programmām utt. Valstīm, kurām, līdzīgi kā Latvijai, nozīmīga ir atpakaļmigrācijas veicināšana, mediju platformas un tīklošanās ir nenovērtējami svarīgs rīks labākai informēšanai un efektīvākai informācijas sniegšanai. Arī šajā ziņā valsis var savstarpēji mācīties, kā labāk veidot vienas pieturas aģentūras (*one-stop agency*) un informācijas izplatīšanu tiem, kuri apsver iespēju atgriezties. Piemēram, Slovēnijā Migrantu pakalpojumu centrs jau kopš 2008. gada īsteno projektu *Slovensk Calling*¹⁹⁸, kas fokusēts uz atgriešanās veicināšanu, informējot Slovākijas diasporu par karjeras iespējām Slovākijā un palīdzot atgriešanās procesā.

Pētniecība

Vairums ES valstu velta īpašu uzmanību savu diasporu pētniecībai gan vēsturiskā griezumā, gan pētot mūsdienu procesus. Īpaši jāuzsver aktivitātes sociālās atmiņas apzināšanā, dzīvesstāstu pētniecībā, diasporas pētniecības sasaistē ar plašākām kultūras

¹⁹⁵ 10th World Meeting of Bulgarian Media Is Mottoed "Patriotism in a Global World". (2014). [tiešsaiste] BTA: Bulgarian News Agency. Pieejams: <<http://www.bta.bg/en/c/DF/id/929168>> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹⁶ Polska Agencja Prasowa (PAP). [tiešsaiste] Pieejams: <www.smp.pap.pl> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹⁷ Free-of-charge newswire for Polish diaspora media. (2014). [tiešsaiste] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland. Pieejams: <http://www.mfa.gov.pl/en/news/free_of_charge_newswire_for_polish_diaspora_media> [Skatīts 25.01.2015.]

¹⁹⁸ Project Slovakia Calling. [tiešsaiste] Pieejams:

<<http://www.migrantcentres.org/userfile/Stanka%20Svecova.pdf>> [Skatīts 25.01.2015.]

aktivitātēm – izstādēm, muzeju ekspozīcijām, dzimtas koku veidošanu. Tādējādi pētniecība ir cieši saistīta arī ar mediju un tīklošanās platformām.

Piemēram, Sofijas Universitātes Klasiskās un Modernās Filoloģijas Fakultātē veikti pētījumi par Bulgārijas diasporu Kanādā, fokusējoties uz mutvārdu vēstures (*oral history*) un dzīves liecību (*life testimony*) materiālu nozīmes analīzi transnacionālisma un migrācijas kontekstā¹⁹⁹. Bulgārijas Atmiņas Fonds (*Bulgarian Memory Foundation*) divas reizes gadā rīko seminārus, kas paredzēti jauniešiem no bulgāru kopienām ārvalstīs (2013. gadā programmā bija piedalījušies aptuveni 30000 jaunieši). Amerikā darbojas Starptautiskā Čehoslovāku ģenealoģijas sabiedrība (*the Czechoslovak Genealogical Society International*)²⁰⁰, kas 2005. gadā Čehijā noturēja kongresu, kurā piedalījās ģenealoģijas pētniecības profesionāļi un amatieri. Par godu šim notikumam Čehijas Nacionālais arhīvs (*the Czech National Archives*)²⁰¹ izveidoja izstādi, kas izsekoja Čehoslovākiijas imigrācijas uz Ameriku vēsturei caur personiskiem artefaktiem, aicinot čehus un čehu izcelsmes cilvēkus izmantot arhīvu materiālus, lai izsekotu savai dzimtas vēsturei.²⁰² Dzimtas koku pētniecība ir raksturīga arī Skotijā, Īrijā, Grieķijā un citviet.

Pulcēšanās un liela mēroga pasākumi

Pateicoties aktīvām mediju platformām un interesantai pētnieciskajai darbībai, kurā iesaistās pati diaspora, vairākas valstis ir attīstījušas nozīmīgu kompetenci diasporas salidojumu, pulcēšanās pasākumu, mentoru programmu un tūrisma veicināšanas pasākumu veidošanā.

Piemēram, 2013. gadu Īrijas Valdība nosauca par „*The Year of the Gathering*”²⁰³ – gadu, kurā Īrija uzaicina diasporu ierasties mājās tūrisma programmas ietvaros, ļaujot klātienē dibināt jaunus sakarus un veidot attiecību tīklu, pieļaujot individuālu pieeju²⁰⁴.

¹⁹⁹ Sk., piem., Glavankova, A., Andreev, A. (2010). *The Bulgarian Diaspora in Canada: Stories of Immigration*. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://research.uni-sofia.bg/handle/123456789/1233>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰⁰ Czechoslovak Genealogical Society International (CGSI). [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.cgisi.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰¹ Národní archiv. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.nacr.cz/eindex.htm>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰² Kenety, B. (2005). *Back to the 'homeland' and straight to the Archives*. [tiešsaiste] Radio Praha. Pieejams: <<http://www.radio.cz/en/section/panorama/back-to-the-homeland-and-straight-to-the-archives>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰³ The Gathering: Ireland 2013. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.thegatheringireland.com/>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰⁴ Aikins, K., Russell, M. (2013). *Diaspora capital: Why diaspora matters for policy and practice*. [tiešsaiste] International Organization for Migration. Pieejams: <<https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/migration-policy-and-research/migration-policy-1/migration-policy-practice/issues/augustseptember-2013/diaspora-capital-why-diaspora->

Savukārt 2014. gadā notika 25. Vispasaules Aizjūras Kipriešu Federācijas Centrālās Padomes sesija (*The 25th Session of the Central Council of the World Federation of Overseas Cypriots*) un 7. Vispasaules Jauno Ārzemju Kipriešu konference (*7th World Conference of Young Overseas Cypriots*), kuras ietvaros tika apspriesta ārzemju kipriešu organizāciju darbība, kā arī izteikti priekšlikumi to darbības veiksmīgākai savstarpējai koordinācijai.

Kopš 2002. gada 2.maija Polijā tiek atzīmēts kā Polijas Diasporas un Ārvalstīs dzīvojošo poļu Diena (*the Day of the Polish Diaspora and Poles Abroad*), ar mērķi izrādīt atzinību Polijas valstspiederīgo devumam Polijas neatkarības atgūšanā un dažādu grūtību risināšanā, kā arī paust atzinību viņu lojalitātei un poļu „sakņu” saglabāšanai.²⁰⁵

Šādi liela mēroga pasākumi kalpo kā vērtīgi prakses piemēri diasporas pulcēšanās pasākumu organizēšanai arī Latvijā. Jāatzīmē, ka Latvijā jau ir notikuši īpaši pasākumi ekonomisko attiecību un inovāciju veicināšanai, kā arī jauniešu pulcēšanās, tādēļ aplūkosim tuvāk piemērus no citām ES valstīm, analizējot, kā tās īsteno sadarbību ar augsti kvalificētiem speciālistiem un kā veido īpašus pasākumus jauniešiem.

Saikne ar augsti kvalificētiem speciālistiem

Valstīm, kuras ir piedzīvojušas nesenu, bet ļoti strauju iedzīvotāju aizplūšanu, saikņu uzturēšana ar augsti kvalificētiem speciālistiem un iespēju radīšana, lai viņi atgrieztos dzimtenē, ir īpaši aktuāla. Taču, tā ir pamatā ikvienas valsts ekonomiskās izaugsmes veicināšanai un dažādošanai. Arī turīgās valstis ar lielu iedzīvotāju skaitu gūst ievērojamu labumu no tās pilsoņu un bijušo pilsoņu transnacionālām ekonomiskām saitēm.

No nosacīti jaunajām ES dalībvalstīm, piemēram, Slovēnija un Polija īpaši uzver speciālistu atpakaļmigrācijas nepieciešamību un to ir ietvērušas savos politikas dokumentos. Piemēram, Slovēnijā vismaz 10% no tās pētniekiem pašlaik dzīvo ārzemēs, tādēļ pētnieku atpakaļmigrācijas veicināšana ir viena no valdības prioritātēm.²⁰⁶

Beļģijā, stipendiju programma *The Back to Belgium Grants* ir Federālā Beļģijas Zinātnes politikas biroja (*Belgian Federal Science Policy Office*)²⁰⁷ iniciatīva, kuras mērķis ir

ma.html?v=1392752313000/_/jcr:system/jcr:versionStorage/45/6d/42/456d42a3-97df-4c77-bfd2-a2bf0ed99caa/1.3/jcr:frozenNode> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰⁵ Polish Diaspora Product of the Year revealed. (2014). [tiešsaiste] Link to Poland. Pieejams: <<http://linktopoland.com/en/polish-diaspora-product-of-the-year-revealed/>> [Skatīts 25.01.2015.]

²⁰⁶ Heleniak, T. (2013). *Diasporas and Development in Post-Communist Eurasia*. Migration Policy Institute. Pieejams: <http://www.migrationpolicy.org/article/diasporas-and-development-post-communist-eurasia>

²⁰⁷ Belgian Federal Science Policy Office. [tiešsaiste] Pieejams: <https://www.belspo.be/belspo/index_en.stm> [Skatīts 25.01.2015.]

veicināt talantīgu pētnieku atgriešanos Beļģijā, uz gadu piešķirot viņiem finansējumu²⁰⁸. Savukārt Francijā kopš 2000. gada darbojas ideju ģenerators (*think tank*) Monteņa Institūts (*Institut Montaigne*)²⁰⁹, kura darbības mērķis ir izvērst pētnieciski analītiskā Institūta darbībā balstītas sabiedriskas debates par dažādām tēmām. 2010. gadā Institūts publicēja ziņojumu par franču akadēmiķiem, kuri mitinās ASV, iegūtos datus izmantojot kā pamatu priekšlikumiem par augstskolu reformām, kas ļautu izmantot akadēmisko diasporas resursu potenciālu²¹⁰.

2014. gadā Francijas Prezidents Fransuā Olands apmeklēja Silikona Ieleju Kalifornijā, kur šobrīd ir viena no lielākajām Francijas diasporas kopienām – aptuveni 60000 valstspiederīgo. Vizītes mērķis ir ieinteresēt ASV kompānijas investēt Francijā, mainot priekšstatus par neizdevīgo nodokļu, darba regulējuma u.c. politiku. Vizītes mērķis bija arī uzturēt sakarus ar valstspiederīgajiem, cerot nezaudēt vērtīgus cilvēkresursus un prātus („*brain drain*”). Ņemot vērā, ka Francijas diasporas inženieri Silikona Ielejā ir atzīti un augstu vērtēti speciālisti, Francijas valdība ārzemēs ierīko „Franču tehnoloģiju centrus” („*French tech hubs*”), kas plānoti kā kapitāla un investīciju piesaistes veids. Arī franču izcelsmes riska kapitālists Džefs Klavjērs (*Jeff Clavier*) uzsvēris, ka daudzi cilvēki, kuri Francijā ieguvuši labu izglītību, dodas uz ārzemēm, lai izdzīvotu lielāko un attīstītāko pasaules tirgu pieredzi, taču, savos novērojumos dalās Klavjērs, tas nenozīmē, ka šie cilvēki Franciju ir pametuši pavisam; daudzi no viņiem pēc kāda laika atgriežas Francijā, turklāt augošos tirgos līdzdarbojušos Francijas valstspiederīgo pieredze Francijai nozīmē atvērtību un piekļuvi jaunām idejām, ārvalstu tirgum un kompānijām.²¹¹

Inovāciju forumi

Inovāciju forumi ir ļoti raksturīga diasporas politikas aktivitāte, kas caur ekonomisku sadarbību veido arī dziļāku pilsonisko iesaisti un politisku interesi diasporai par savu izcelsmes valsti un valstij – par savu diasporu pasaulē. Tie ir arī cieši saistīti vai rada cita

²⁰⁸ Sk. stipendiju statistiku:

http://www.belspo.be/belspo/organisation/Call/forms/Grants/Mandat_Return2014/Stats_mandats_tableau_en.pdf

²⁰⁹ L'Institut Montaigne [tiešsaiste]. Pieejams: <<http://www.institutmontaigne.org/fr>> [skatīts 27.01.2015].

²¹⁰ Kohler, I (2010). Gone for Good? Partis pour de bon? Les expatriés de l'enseignement supérieur français aux Etats-Unis, L'Institut Montaigne [tiešsaiste]. Pieejams: <<http://www.institutmontaigne.org/fr/publications/gone-good-partis-pour-de-bon-les-expatries-de-lenseignement-superieur-francais-aux-etats-unis>>. Ziņojuma kritiku sk. https://www.insidehighered.com/blogs/the_world_view/higher_education_under_american_influence_the_french_diaspora_and_higher_education_reforms [Skatīts 25.01.2015.]

²¹¹ Mishkin, S., Carnegy, H. (2014). *François Hollande targets Silicon Valley 'brain drain'*. [tiešsaiste] CNBC. Pieejams: <<http://www.cnn.com/id/101409926#>> [Skatīts 25.01.2015.]

veida tīklošanos – investīcijas biznesā, nekustamajos īpašumos, uzņēmumos un filantropijas tīklos, veidojot augsti kvalificētu profesionāļu tīklus.²¹²

2013. gada 7.-8.oktobrī Atēnās notika Grieķu inovāciju forums: 1. Starptautiskā konference – Grieķijas inovāciju politikas veidošana (*Hellenic Innovation Forum: 1st International Conference 2013 - Shaping an Innovation Policy for Greece*)²¹³, kura ietvaros tika analizēta pašreizējā ekonomiskā situācija un tika noteiktas nākotnes perspektīvas, kuru īstenošanā kā viens no būtiskākajiem palīgiem un partneriem tiek minēta diaspora, paužot nepieciešamību izstrādāt skaidru sadarbības politiku, kas vērsta uz diasporas spēju un kompetenču izmantošanu.²¹⁴

2012. gadā tiešsaistē tika atklāts horvātu Pilsoņu Inovāciju Inkubators (*Civic Innovation Incubator*)²¹⁵, kas darbojas kā platforma, kur horvāti Horvātijā un diasporā var apmainīties ar pārdomām, attieksmēm un idejām par dažādiem jautājumiem, kas attiecas uz dzīvi Horvātijā un diasporas mītnes zemēs, sākot no politikas līdz reliģijai un uzņēmējdarbībai. Inkubatora veidotāji stāsta, ka viņu mērķis ar inkubatora palīdzību ir stiprināt horvātu nacionālo identitāti īpaši jaunu cilvēku vidū.²¹⁶

Globālais īru tīkls²¹⁷ (*The Global Irish Network*) darbojas kopš 2010. gada, apvienojot tajā Globālā Īru Ekonomikas Foruma²¹⁸ (*The Global Irish Economic Forum*) dalībniekus un nozīmīgus diasporas pārstāvjus – vairāk nekā 350 pieredzējušus uzņēmējus, kuru uzņēmējdarbība bāzēta aptuveni 40 valstīs. Tīklā iesaistītie piedalās jaunu darbavietu radīšanas finansēšanā, piedāvā atbalstu uzņēmumiem, kuri vēlas eksportēt preces starptautiski, iesaistās tirdzniecības plānošanā un organizēšanā, piedāvā tirgus konsultācijas, palīdz valdībai un īru kompānijām piekļūt lielām korporācijām, kā arī veido atbalstu dažādām diasporas izvirzītām un ar diasporu saistītām iniciatīvām.

Sabiedriskā organizācija „Lietuvas Uzņēmējdarbība” („*Enterprise Lithuania*”)²¹⁹, ko 2009. gadā nodibinājusi Lietuvas Attīstības Aģentūra, tāpat kā nevalstiskā platforma

²¹² Piemērus par Marokun Austrāliju skat., Agunias, D., Newland, K. (2012). *Developing a road map for engaging diasporas in development: A handbook for policymakers and practitioners in home and host countries*. Geneva: International Organization for Migration; Washington: Migration Policy Institute.

²¹³ Hellenic Innovation Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://hif-git.com/>> [Skatīts 25.01.2015.]

²¹⁴ Turpat

²¹⁵ Inkubator Gradanske Inovacije, Horvātija. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.domovod.info/forum.php>> [Skatīts 25.01.2015.]

²¹⁶ Turpat

²¹⁷ Global Irish Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://www.globalirishforum.ie/GlobalIrishNetwork.aspx>> [Skatīts 25.01.2015.]

²¹⁸ Turpat

²¹⁹ Enterprise Lithuania, [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.enterpriselithuania.com/en/about/enterprise-lithuania/>> [Skatīts 25.01.2015.]; Project Lithuanian Leaders [tiešsaiste] Pieejams:

„Globālie Lietuvas Līderi” („*Global Lithuanian Leaders*”)²²⁰, kas nodibināta 2009. gadā pēc pirmā Vispasaules Lietuvas ekonomikas foruma, ir projekti, kas vērsti uz globālu profesionālo tīklu veidošanu sadarbībā ar Lietuvas diasporu, un kurus atbalsta Ārlietu Ministrija.²²¹

„Globālie Lietuvas līderi” piedalījušies vairāku vadības prasmju attīstības un mentoru programmu veidošanā un darbības nodrošināšanā. Piemēram, Biznesa Padomdevēju Programma (*GLL Business Advisors Program*)²²² apvieno veiksmīgākos un pieredzējušākos starptautiskos Lietuvas profesionāļus, kuri dalās pieredzē un idejās par biznesa attīstības iespējām ar dažādiem Lietuvas uzņēmumiem. Savukārt Lielā Brāļa Programma (*GLL Big Brother Program*)²²³ ir globāla mentoru programma, kas piedāvā savus pakalpojumus lietuviešu studentiem visā pasaulē, ar mērķi veicināt profesionālo zināšanu un pieredzes nodošanu, sadarbojoties ar lietuviešu profesionāļiem no daudzām pasaules valstīm. Tāpat „Globālie Lietuvas Līderi” izveidojuši Globālo Lietuviešu apbalvojumu (*Global Lithuanian Award*)²²⁴, kas popularizē un padara plašākai sabiedrībai redzamus talantīgus lietuviešu izcelsmes profesionāļus.²²⁵ Lietuvā noris arī Vispasaules Lietuvas Ekonomikas Forums (*the World Lithuanian Economic Forum*)²²⁶, kas apvieno uzņēmējdarbības speciālistus, veido pieredzes apmaiņu, veicina biznesa kontaktu veidošanos un sniedz ieguldījumu Lietuvas attīstībā, radot piekļuvi augsta līmeņa speciālistiem, kuri, līdz ar savu dalību forumā ir izrādījuši interesi par valsti un izmantojuši savus personiskos un profesionālos tīklus investīciju piesaistīšanai.²²⁷

2014. gadā Portugāles Ārlietu ministrija paziņoja par lēmumu atvērt Portugāles Diasporas investīciju biroju (*The Office for the Investor of the Portuguese Diaspora*), kas darbotos sadarbībā ar Portugāles Globālās tirdzniecības un investīciju aģentūru (*Portugal*

<<http://www.lithuanianleaders.org/projects/>> [Skatīts 25.01.2015.] Ikubator Gradanske Inovacije, Horvātija. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.domovod.info/forum.php>> [Skatīts 25.01.2015.]

²²⁰ Project Lithuanian Leaders [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.lithuanianleaders.org/projects/>>

²²¹ Lithuania's Foreign Ministry is committed to its "Global Lithuania" Programme. [tiešsaiste] VilNews: The Voice of International Lithuania. Pieejams: <<http://vilnews.com/2012-10-17187>>; About GLL. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.lithuanianleaders.org/about-gll/>>; Project Lithuanian Leaders [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.lithuanianleaders.org/projects/>>; <http://www.domovod.info/forum.php> [Skatīts 25.01.2015.]

²²² Turpat

²²³ Turpat

²²⁴ Turpat

²²⁵ Turpat

²²⁶ World Lithuanian Economic Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://www.facebook.com/gll.wlef>> [Skatīts 25.01.2015.]

²²⁷ The voice of international Lithuania [tiešsaiste] Pieejams: <<http://vilnews.com/2012-10-17187>> [Skatīts 25.01.2015.]

Global - Trade & Investment Agency (AICEP))²²⁸. Biroja darbības mērķis būs veicināt biznesa kontaktus un tīklošanās prakses starp Portugāli un diasporu, uzraugot to, kā noris biznesa projektu attīstība Portugālē sākot no plānošanas līdz īstenošanai. Plānots, ka Birojs veicinās informācijas apriti par uzņēmējdarbības iespējām, kā arī par valstisku un reģionālu tiesisko regulējumu.

Jāsecina, ka inovāciju forumi ir instruments, kas netiešā veidā rada īpaši auglīgu vidi diasporas kompetences, līderu, sadarbības veidošanā ar valsti un līdz ar to, dziļākas piederības ieinteresētības veidošanā mūsdienīgā veidā, nesot arī ekonomisku labumu un popularizējot valsts tēlu pasaulē. Šie forumi arī rada augsni investīciju piesaistei, kas, savukārt, tiešā veidā veicina investētāju interesi labākas politiskās pārstāvniecības veidošanā izcelsmes valstī.

Jaunieši

Fokuss uz jauniešu iesaisti ir vēl viens īpaši raksturīgs elements diasporas politikās, kā arī šo politiku mērķis, jo jaunieši nodrošina diasporas turpmāku pastāvēšanu kulturāli, politiski, sociāli un ekonomiski.

Piemēram, asociācija Čehu Skolas Bez Robežām (*Česka škola bez hranic*)²²⁹ piedāvā čehu izcelsmes bērniem vecumā no 18 mēnešiem līdz 15 gadiem iespēju dažādās pasaules vietās, kurās ir lielākas čehu diasporas kopienas, iegūt papildus izglītību, kas sniedz zināšanas par čehu kultūru, vēsturi un valodu, atbilstoši Izglītības Ministrijas noteiktajiem standartiem, piedāvājot arī papildus aktivitātes: mākslas un literatūras konkursus, tikšanās ar čehu māksliniekiem un rakstniekiem radošajās darbnīcās, vasaras nometnes, tradicionālo čehu svētku dienu atzīmēšanu, muzikālās darbnīcas, izrāžu un izstāžu apmeklējumus utt., veidojot Čehu skolu bez robežām darbības programmu sadarbībā ar bērnu vecākiem un pedagoģijas un lingvistikas speciālistiem, īpašu uzmanību pievēršot bilingvālās izglītības specifikai.²³⁰

Jauniešu pulcēšanās pasākumi un studentu apvienību sadarbība ar valsti ir arī Latvijas diasporas politikas sastāvdaļa. Starp aktīviem diasporas jauniešiem veidojas jaunie līderi, gan tie, kuri, iespējams, paliks ārzemēs un tur veidos karjeru, gan tie, kuri varbūt atgriezīsies savas izcelsmes valstīs. Latvijas jaunieši arī izrāda aktīvu pašiniciatīvu kopienu veidošanā; kā

²²⁸ Invest in Portugal. [tiešsaiste] Pieejams:

<<http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal/Pages/index.aspx>> [Skatīts 25.01.2015.]

²²⁹ Česka škola bez hranic/Čehu skolas bez robežām. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.csbh.cz/>> [Skatīts 25.01.2015.]

²³⁰ Turpat

piemērus var minēt Londonas profesionāļu grupu un Baltijas studentus Kembridžas universitātē. Tādēļ gan diasporas veidotājiem, gan pašiem jauniešiem ir noderīgi sīkāk izziņāt pielikumā par ES valstu analīzi minētos piemērus, kādi pasākumi tiek veidoti un kā paši jaunieši organizējas diasporas grupās dažādās ES valstīs.

ES valstu analīze

1. Apvienotā Karaliste

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Apvienotās Karalistes Ārlietu un Sadraudzības Lietu Birojs (<i>Foreign and Commonwealth Office</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Apvienotās Karalistes Ārlietu un Sadraudzības Lietu Birojs: https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office
• Apvienotās Karalistes diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās un referendumos, taču tās ir ļoti būtiski ierobežotas.²³¹

Apvienotajā Karalistē līdz šim nav izstrādāta formāla diasporas politika, turklāt arī informācija par ārvalstīs dzīvojošajiem britiem nav pilnīga. Apvienotās Karalistes imigrācijas politika ir nelabvēlīga atgriešanās veicināšanai, jo striktie noteikumi kavē valstspiederīgo atgriešanos valstī ar viņu partneriem un ģimenes locekļiem, kuri nav Apvienotās Karalistes pilsoņi.²³² Arī kampaņas *Votes for Expat Brits*²³³ veidotāji uzsver, ka pašreizējā Apvienotās Karalistes politika ne vien nesaredz britu diasporu kā nozīmīgu resursu, bet pat veicina diasporas saikņu ar Apvienoto Karalisti pārtraukšanu, piemēram, paredzot, ka pēc 15 gadiem, kas pavadīti ārpus Apvienotās Karalistes, vairs nav iespējams piedalīties vēlēšanās.²³⁴

Pētniecība

- Sabiedriskās Politikas Pētījumu Institūts (*the Institute for Public Policy Research (IPPR)*)²³⁵ izstrādājis vairākus pētījumus par britu diasporu, analizējot gan iedzīvotāju starptautisko mobilitāti un emigrācijas procesus²³⁶, gan sadarbības iespējas ar britu diasporu²³⁷. 2010.gadā Institūts publicēja ziņojumu „*Global Brit: Making the most of the British diaspora*”²³⁸, kurā analizētas migrācijas tendences virzienā no Apvienotās Karalistes uz citām valstīm, kā arī pētīts sadarbības potenciāls Apvienotajai Karalistei ar diasporu.

²³¹<http://website-pace.net/documents/19863/168397/201411127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

²³²<http://www.economist.com/news/britain/21611102-some-5m-britons-live-abroad-country-could-do-far-more-exploit-its-high-flying-expats-and>

²³³ <http://votes-for-expat-brits.com/index.php>

²³⁴<http://votes-for-expat-brits-blog.com/2012/09/12/british-diaspora-is-national-resource/>, sk. arī <http://www.europeanvoice.com/article/the-muzzled-british-diaspora-in-the-eu/>

²³⁵ <http://www.ippr.org/>

²³⁶ Sk. <http://www.ippr.org/publications/brits-abroad-mapping-the-scale-and-nature-of-british-emigration>

²³⁷ Sk. <http://www.ippr.org/publications/global-brit-making-the-most-of-the-british-diaspora>

²³⁸http://votes-for-expat-brits.com/documents/ippr_GlobalBrittextforprint.pdf, <http://www.ippr.org/assets/media/ecomms/files/Global%20Brit%20summary.pdf>

- Ekonomikas un Sociālo Pētījumu Padome (*Economic and Social Research Council*)²³⁹ no 2013.gada septembra līdz 2014.gada martam sadarbībā ar nodibinājumu Migrācijas Muzeja Projekts (*the Migration Museum Project*)²⁴⁰ īstenoja zināšanu apmaiņas projektu „*Exploring the British Diaspora: Histories, Lives and Identities of the British Abroad*”²⁴¹, kura mērķis bija izveidot vadošo dažādu nozaru zinātnieku, kuri nodarbojas ar britu emigrācijas pētniecību, tīklu, kas nākotnē ļautu nodot akadēmisko pētījumu veidotās zināšanas par migrāciju gan dažādām valsts sektora institūcijām un organizācijām, gan plašākai publikai²⁴². Projekts ir nozīmīgs solis pirmā Nacionālā Migrācijas Muzeja izveidē, paredzot, ka Muzeja ekspozīcija, mājas lapa un mācību materiāli būs nozīmīgs resurss ikvienam, kurš interesējas par migrāciju un jautājumiem, kas saistīti ar kultūras mantojumu.²⁴³
- Oksfordas Diasporu Programma (*Oxford Diasporas Programme*), Starptautiskā Migrācijas Institūta (*the International Migration Institute*)²⁴⁴ vadībā apvieno vairākus Oksfordas Universitātes pētījumu centrus un departamentus, iesaistot tos 11 pētniecisko projektu īstenošanā, analizējot diasporu sociālo, ekonomisko, politisko un kultūras iespaidu gan uz diasporas locekļiem, gan migrantu saņēmēju un sūtītāju valstīm un to iedzīvotājiem. Viens no 11 projektiem fokusējas uz diasporas jauniešiem²⁴⁵, analizējot diasporas ģeogrāfiskā un paaudžu griezumā, t.i., analizējot Apvienotās Karalistes jauniešu pieredzi ar pilsonisko un politisko līdzdalību²⁴⁶, pievēršot uzmanību viņu personiskajai un kopienas pieredzei migrācijā.²⁴⁷
- Skotijas Valdības Sociālo Pētījumu (*Scottish Government Social Research*)²⁴⁸ sērijā 2009.gadā iznāca pētījums par Skotijas diasporu un ārzemēs dzimušajiem valstspiederīgajiem²⁴⁹, fokusējoties uz to diasporas daļu, kura kādreiz dzīvojuši Skotijā (*‘lived’ diaspora*), kā arī uz diasporu, kuras izcelsmes valsts nav Skotija, taču, kas dzīves laikā pārcēlušies uz dzīvi Skotijā (*‘reverse’ diaspora*), analizējot, kāda loma abu veidu diasporām atvēlēta Skotijas Valdības diasporas sadarbības politikā. Skotijā tiek veidota ļoti aktīva diasporas politika ar plašu pasākumu klāstu, no kuriem visā pasaulē plaši pazīstams ir diasporas kopā sanākšanas (*Diaspora gathering* un *homecoming*) pasākumi²⁵⁰. To īstenošanā cieši sadarbojas skotu organizācijas pasaulē, pasākumos nozīmīgu vietu ieņem sporta, kultūras, tūrisma, biznesa tīklošanās aktivitātes.
- Paralēli pētniecībai, briti veido mākslas projektus, izstādes un citus plašai publikai rosinošus pasākumus, lai parādītu, ka emigrācija un diaspora ir nozīmīgs jautājums Apvienotajā Karalistē par spīti tam, ka politiski strīdi parasti pievēršas imigrācijas

²³⁹ <http://www.esrc.ac.uk/>

²⁴⁰ <http://migrationmuseum.org/>, <https://www.facebook.com/MigrationMuseumProject>

²⁴¹ <http://www.esrc.ac.uk/my-esrc/grants/ES.K005367.1/read>

²⁴² Sk., piem., <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2690347/Revealed-Where-5million-Brits-live-abroad-1-3million-Australia-four-emigrated-San-Marino.html>

²⁴³ <http://gtr.rcuk.ac.uk/project/3274AB0E-3E56-461F-A191-CF9F988C3370>

²⁴⁴ <http://www.imi.ox.ac.uk/>

²⁴⁵ <http://www.migration.ox.ac.uk/odp/diasporas-youth.shtml>

²⁴⁶ <http://www.migration.ox.ac.uk/odp/pdfs/Diaspora%20Geographies%20and%20Generations%202012.pdf>

²⁴⁷ <http://www.migration.ox.ac.uk/odp/>, <http://www.migration.ox.ac.uk/odp/research.shtml>

²⁴⁸ <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Research/About/Social-Research>

²⁴⁹ <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/285746/0087034.pdf>

²⁵⁰ <http://www.visitscotland.com/see-do/homecoming-scotland-2014>

tēmai. Piemēram, nesenais projekts *Brits Abroad*²⁵¹ ir fotogrāfa Čārlija Klifta (*Charlie Clift*) mēģinājums caur fotogrāfijām iepazīstināt sabiedrību ar britiem, kuri dzīvo citās valstīs un kultūrās, tādējādi tiecoties izmainīt populāros priekšstatus un stereotipus par migrantiem, parādot, cik dažādi viņi ir. Projekta veidotājs skaidro, ka mērķis ir aicināt sabiedrību citādi paraudzīties gan uz migrantiem, kuri devušies prom no Apvienotās Karalistes, gan uz tiem, kuri tajā ieradušies.²⁵²

Jaunieši kā īpaša grupa

- Nacionālā Statistikas Biroja dati liecina, ka, lai gan emigrācijas apjoms ir samazinājies, ir pieaugusi gados jaunu (15-24 gadi) britu emigrantu proporcija. Balstoties vairāku jauno emigrantu izteikumos, tendence tiek skaidrota ar augstajām izmaksām, kas nepieciešamas, lai nodrošinātu dzīvesvietu, piemēram, Londonā vai tās tuvumā. Tiek norādīts, ka citās valstīs ar dzīvesvietu saistītās izmaksas ir zemākas, algas lielākas, turklāt pieejamas labākas pētniecības iestādes, kas ir argumenti, ko citas valstis izmanto augsti kvalificētu britu piesaistīšanai²⁵³. Oksfordas Diasporu Programmas (*Oxford Diasporas Programme*) Alans Gamlens (*Alan Gamlen*) uzsvēris, ka daudzi diasporas pārstāvji varētu palīdzēt stiprināt un attīstīt tirdzniecības sakarus, kā arī piesaistīt ārvalstu investīcijas Apvienotajai Karalistei, kā arī kopumā uzlabot Apvienotās Karalistes nacionālo tēlu, ja vien valdība izstrādātu skaidru sadarbības stratēģiju.

2. Austrija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Austrijas Republikas Federālā Eiropas, Integrācijas un Ārlietu ministrija (<i>Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Austrijas Republikas Federālā Eiropas, Integrācijas un Ārlietu ministrija: http://www.bmeia.gv.at/.
• Austrijas diasporai ir tiesības piedalīties Austrijas prezidentālajās un nacionālajās vēlēšanās, kā arī referendumos.²⁵⁴

Federālās Eiropas, Integrācijas un Ārlietu ministrijas paspārnē darbojas Ārvalstīs dzīvojošo austriešu departaments (*Abteilung für AuslandsösterreicherInnen*), sadarbībā ar Austrijas vēstniecībām un konsulātiem nodrošinot *Treffpunkt AuslandsösterreicherInnen*²⁵⁵ (Tikšanās vieta austriešiem ārzemēs) darbību, ar mērķi sniegt ārzemēs dzīvojošajiem austriešiem atbalstu un palīdzību dažādos jautājumos (saistībā ar pilsonību, dalību vēlēšanās, militāro un civildienestu, uzkrājumiem un īpašuma tiesībām, veselību, darbu utt.)²⁵⁶, tostarp, palīdzot saziņā ar dažādām institūcijām un citām autoritātēm un informējot diasporu jeb, kā to dēvē ministrija, „10.federālo apgabalu”²⁵⁷ par aktualitātēm.²⁵⁸

²⁵¹ <http://www.brits-abroad.com/>

²⁵² <http://www.brits-abroad.com/about/>

²⁵³ Sk. arī <http://www.theglobalrecruiter.com/news/growing-british-diaspora-as-workers-look-overseas/2924>

²⁵⁴ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17, <http://www.europeancitizensabroad.eu/austria.html>

²⁵⁵ <http://www.bmeia.gv.at/reise-aufenthalt/leben-im-ausland/treffpunkt-auslandsoesterreicherinnen/>

²⁵⁶ <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public>

²⁵⁷ Sk., piem., <http://www.bmeia.gv.at/en/embassy/pretoria/practical-advice/austrians-in-south-africa/austrians-living-abroad.html>, <http://www.austrianinformation.org/january-february-2009/supporting-and-advising-austrians-abroad.html>

²⁵⁸ <http://www.bmeia.gv.at/reise-aufenthalt/leben-im-ausland/treffpunkt-auslandsoesterreicherinnen/kontakte/>

Modernizēti konsulārie pakalpojumi

- Kopš 2014.gada marta Federālā Eiropas, Integrācijas un Ārlietu ministrija atklājusi pilotprojektu pakalpojuma Mobilais paraksts (*Handy-Signatur*)²⁵⁹ ieviešanai, kas ļautu Austrijas valstspiederīgajiem identificēt sevi elektroniskajā saziņā, tādējādi atvieglot formālo komunikāciju ar institūcijām un ļaujot noformēt dokumentus no jebkuras vietas pasaulē.
- Kopš 2014.gada 1.novembra Austrijas vēstniecības un ģenerālkonsulāti ir tiesīgi izsniegt civilo statusu apliecinājošus sertifikātus (*Personenstandsurkunden*), atvieglot to iegūšanu ārvalstīs dzīvojošajiem austriešiem, kuri šādus dokumentus iepriekš varēja iegūt vienīgi no attiecīgajām iestādēm Austrijā.²⁶⁰

Mediji un tīklošanās

- Vispasaules ārzemju austriešu federācija (*Auslandsösterreicher Weltbund*)²⁶¹ darbojas, lai stiprinātu saikni starp austriešiem Austrijā un ārzemēs, veicinot savstarpēju sadarbību, līdzdalību Austrijas dzīvē, ārvalstīs dzīvojošo informētību par valstī notiekošo caur dažādām publikācijām, piemēram, žurnālu "*ROTWEISSROT*"²⁶², utt.²⁶³ Federācija uztur platformu *austrians.org*²⁶⁴, kas darbojas kā saziņas tīkls austriešiem Austrijā un ārzemēs, paredzot, ka lietotājiem, aktīvi komunicējot un veidojot tīkla saturu, *austrians.org* kalpos kā domu apmaiņas, zināšanu apguves un globālu sakaru uzturēšanas platforma.

Diasporas pašorganizēšanās veicināšana

- Federācija katru gadu organizē ārvalstīs dzīvojošo austriešu salidojumu kādā no federālajiem apgabaliem, aicinot izbraukušos apmeklēt dzimto zemi. Salidojuma ietvaros kādam no ārzemju austriešiem tiek piešķirts goda tituls „Gada ārzemju austrietis” (*Austrian Abroad of the Year*), tādējādi godinot veikumu Austrijas labā tēla popularizēšanā.²⁶⁵ Federācija tiecas panākt diasporas pārstāvniecību Austrijas parlamentā, pieļaujot atsevišķa – diasporas vēlēšanu apgabala izveidi un konkrētu mandātu skaitu, piemēram, diasporai Eiropā un ārpus Eiropas. Federācija arī mēģina padarīt pieejamāku diasporas dalību vēlēšanās, panākot elektroniskas balsošanas sistēmas ieviešanu, kā arī strādā, lai panāktu dubultpilsonības atļaušanu.²⁶⁶
- Ārzemju Austriešu Fonds (*Auslandsösterreicher-Fonds*)²⁶⁷ paredzēts atbalsta sniegšanai Austrijas pilsoņiem (atsevišķos gadījumos arī bijušajiem pilsoņiem vai

²⁵⁹ <http://www.bmeia.gv.at/reise-aufenthalt/leben-im-ausland/treffpunkt-auslandsoesterreicherinnen/handy-signatur/>

²⁶⁰ <http://www.bmeia.gv.at/reise-aufenthalt/leben-im-ausland/>

²⁶¹ <http://www.weltbund.at/>

²⁶² http://www.weltbund.at/rot_weiss_rot_heft.asp, http://www.weltbund.at/rot_weiss_rot_archiv.asp

²⁶³ http://www.weltbund.at/ueber_uns_ziele.asp

²⁶⁴ <https://www.austrians.org/>

²⁶⁵ <http://www.austrianinformation.org/january-february-2009/supporting-and-advising-austrians-abroad.html>, http://www.weltbund.at/aktuelles_termine.asp

²⁶⁶ <http://derstandard.at/1314652735022/Zehntes-Bundesland-Auslandsoesterreicher-fordern-eigenes-Parlamentsmandat>, sk. arī <http://www.vol.at/vorarlberger-ist-auslandsoesterreicher-des-jahres/4075166> un <http://kurier.at/politik/inland/wahl2013/auslandsoesterreicher-42-500-sind-stimmberechtigt/28.646.450>

²⁶⁷ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004759>

pilsoņu bērniem, kuri nav pilsoņi) ārzemēs, kuri īslaicīgi vai ilgstoši piedzīvo materiālas grūtības.

3. Beļģija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Beļģijas Karalistes federālais Ārlietu, ārējās tirdzniecības un attīstības sadarbības dienests (<i>Federal Public Service Foreign Affairs, Foreign Trade and Development Cooperation</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Beļģijas Karalistes federālais Ārlietu, ārējās tirdzniecības un attīstības sadarbības dienests: http://diplomatie.belgium.be/en/
• Beļģijas diasporai ir tiesības piedalīties Beļģijas nacionālajās vēlēšanās.²⁶⁸

Beļģiem, kuri dzīvo ārzemēs un ir reģistrējušies Beļģijas vēstniecībās un konsulātos, no 12 gadu vecuma ir iespējams saņemt identifikācijas kartes, kas ir ceļošanai derīgs dokuments ES robežās un vairākās ES kaimiņvalstīs. Kopš 2010.gada 1.decembra tiek izdotas elektroniskās identifikācijas kartes, kuras ir derīgas arī pārceļoties uz citas vēstniecības vai konsulāta jurisdikcijas zonu. Ārvalstīs dzīvojošajiem beļģiem ir iespējams elektroniskajās identifikācijas kartēs instalēt sertifikātus, kas ļauj kartēm funkcionēt kā elektroniskajam parakstam.²⁶⁹

2011.gadā Beļģijā tika panākta Vienošanās (*the Butterfly Agreement*), kas paredz, ka balsis, ko vēlēšanās nodod diaspora, ir pamatotas, piemēram, pieskaitot balsi vēlēšanu reģionam, kurā vēlētais dzimis, vai kas bijusi viņa pēdējā dzīvesvieta Beļģijā.²⁷⁰

Ljēžas Universitātes Humanitāro un Sociālo Zinātņu Institūta Etnisko un Migrācijas Pētījumu Centrs (*Université de Liège Institut des sciences humaines et sociales Centre d'études de l'ethnicité et des migrations*)²⁷¹ 2011.gadā publicēja Žana Mišela Laflēra (*Jean-Michel Lafleur*) „Exporting Ethnic Divisions? The Political Participation of Belgian Citizens Abroad”²⁷², kurā analizēta beļģu diasporas politiskā līdzdalība Beļģijas politiskajā dzīvē, secinot, ka Beļģijas politikā diaspora neparādās un netiek apspriests arī emigrācijas jautājums, kas ir pamatā tam, ka šie jautājumi neparādās arī pētniecībā, autoram norādot uz iemesliem, kuru dēļ veidojusies šāda attieksme un prakse, piedāvājot beļģu diasporas socio-demogrāfisko profilējumu un analizējot vēlēšanu likumus un divu galveno beļģu emigrantu organizāciju²⁷³ veidošanos, kur iezīmējas spriedze starp flāmiem un valoniem, ar ko autors skaidro politiku nevēlēšanos iesaistīt politikas veidošanā diasporu, pieņemot, ka tā nosliektos par labu konkrētu partiju atbalstam, izmainot valdībā pārstāvēto partiju vietu sadalījumu.²⁷⁴

Diasporas pašorganizēšanās veicināšana

- Aktīvo ārzemēs dzīvojošo flāmu tīkls Flāmi Pasaulē (*Vlamingen in de Wereld*)²⁷⁵ darbojas, lai veidotu pozitīvu flāmu diasporas tēlu, vēloties parādīt galvenokārt

²⁶⁸<http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17, <http://www.mo.be/en/article/belgians-abroad>

²⁶⁹ http://diplomatie.belgium.be/en/services/services_abroad/identity_card_for_belgians/, www.eid.belgium.be

²⁷⁰ <http://www.mo.be/en/article/belgians-abroad>

²⁷¹ <http://www.cedem.ulg.ac.be/?lang=en>

²⁷² http://www.sciencepolitique.be/IMG/pdf/paper_lafleur.pdf

²⁷³ Valonu https://www.ufbe.be/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=468 un flāmu <http://www.clubdiaspora.be/site/diaspora.nsf?open&lang=EN>

²⁷⁴ <http://orbi.ulg.ac.be/handle/2268/91987>

²⁷⁵ <http://www.viw.be/nl>

Flandrijā dzīvojošajiem jauniešiem, kādas iespējas pastāv starptautiski, visā pasaulē, uzturot datubāzi ar informāciju par ārvalstīs rezidējošiem flāmiem, 4 reizes gadā izdodot žurnālu un ik mēnesi elektroniski.²⁷⁶ 2014.gada 15.oktobrī Flāmi Pasaulē izdeva Ekspatriātu Rokasgrāmatu (*de Expatgids van Vlamingen in de Wereld*), kurā piedāvāts ieskats tajā, kā praktiski noris un tiek piedzīvota migrācija, autoriem sniedzot rekomendācijas, kas saistītas ar laiku, kad notiek gatavošanās migrācijai, migrācijas procesu, kā arī dzīvi pēc migrācijas, nonākot jaunā mītnes zemē. Papildus autoru rekomendācijām, rokasgrāmatā ietverti arī 20 ārvalstīs dzīvojošo flāmu portreti jeb ieskats viņu dzīvē ārzemēs.

- *Club Diaspora*²⁷⁷ ir ārvalstīs dzīvojošo flāmu organizācija un, kas piedāvā flāmu izcelsmes profesionāļiem, kuri ir citu valstu rezidenti, iespēju sazināties ar citiem, arī ārzemēs dzīvojošiem flāmiem, kā arī ļauj apmainīties ar pieredzi, kas skar uzņēmējdarbību un citus būtiskus jautājumus, kas saistīti ar dzīvi jaunajās mītnes zemēs, organizācijai vienlaikus nodrošinot diasporas informētību par ekonomiku un uzņēmējdarbību Flandrijā, kas palīdz pieņemt informētus lēmumus, kas saistīti ar atgriešanos Beļģijā vai palikšanu ārvalstīs. Organizācijas pārstāvji uzsver, ka jaunā diaspora izteikti saistīta ar „prātu pārvietošanos” (*‘brain circulation’*), tādēļ ārvalstīs dzīvojošo nozaru speciālistu zināšanas un ekspertīze ir resurss, ko augstu vērtē flāmu uzņēmumi, kuri ar savu darbību paver diasporai iespējas iesaistīties ekonomiskajā un uzņēmējdarbības dzīvē Beļģijā.²⁷⁸

Mediji un sociālie tīkli internetā

- Beļģijas Federālā Valdība uztur portālu belgium.be, kurā apkopotā un lietotājam draudzīgā veidā tiek piedāvāta informācija par dažādiem valsts sektora sniegtiem pakalpojumiem, kas citādi būtu izkaisīta vairāk nekā 1200 institūciju un organizāciju mājaslapās, tai esot grūti atrodamai un pārskatāmai. Papildus portāls iepazīstina ar aktuālajiem jaunumiem politisku lēmumu pieņemšanā, kā arī ziņo par gaidāmajiem pasākumiem un informē par nozīmīgām publikācijām.²⁷⁹

Atgriešanās stipendijas

- Stipendiju programma *The Back to Belgium Grants* ir Federālā Beļģijas Zinātnes Politikas Biroja (*Belgian Federal Science Policy Office*)²⁸⁰ iniciatīva, kuras mērķis ir veicināt talantīgu pētnieku atgriešanos Beļģijā, uz gadu piešķirot viņiem finansējumu^{281 282}.

4. Bulgārija

²⁷⁶ <http://www.viww.be/nl/wat-doet-vlamingen-de-wereld>

²⁷⁷ <http://www.clubdiaspora.be/site/diaspora.nsf?open&lang=EN>

²⁷⁸ http://www.clubdiaspora.be/site/diaspora.nsf/vPAG/mission_intro?opendocument&lang=EN

²⁷⁹ http://www.belgium.be/en/about_this_website.jsp

²⁸⁰ https://www.belspo.be/belspo/index_en.stm

²⁸¹ Sk. stipendiju statistiku

http://www.belspo.be/belspo/organisation/Call/forms/Grants/Mandat_Return2014/Stats_mandats_tableau_en.pdf

²⁸² http://www.belspo.be/belspo/organisation/call_grants_retour_en.stm

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Bulgārijas Republika Ārlietu ministrija (<i>The Republic of Bulgaria Ministry of Foreign Affairs</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Bulgārijas Republika Ārlietu ministrija: http://www.mfa.bg/setlang/en/
• Bulgārijas diasporai <u>ir tiesības piedalīties</u> Bulgārijas prezidentālajās un ar izmaiņām likumdošanā saistītajās vēlēšanās, kā arī Eiropas Parlamenta vēlēšanās.²⁸³

Bulgārijas Republikas Nacionālā stratēģija migrācijas un integrācijas jautājumos 2008.-2015.gadam²⁸⁴ kā vienu no galvenajiem stratēģiskajiem politikas veidošanas mērķiem izvirza ārzemēs dzīvojošo Bulgārijas pilsoņu un bulgāru izcelsmes cilvēku atgriešanās Bulgārijā veicināšanu, balstoties priekšstatos par „dabiskām” saiknēm, kas sakņotas valodas, tradīciju un kultūras zināšanās, Stratēģijas veidotājpārīt, izslēdzot nepieciešamību pēc īpašiem integrācijas pasākumiem²⁸⁵. Pašreizējā Eiropas Bēgļu Migrācijas un Etnisko Pētījumu Centra (*the Centre for European Refugees Migration and Ethnic Studies*)²⁸⁶ vadītāja Anna Krasteva (*Anna Krasteva*) savā blogā norāda²⁸⁷, ka šāda nekritiska un neanalītiska pieeja, piemēram, ļāvusi kriminālu grupējumu pārstāvjiem no Moldovas u.c. valstīm viegli saņemt Bulgārijas pasēs²⁸⁸, ko viņi izmanto, lai brīvi pārvietos Eiropas Savienības robežās.

2011.gadā atbildīgs par attiecību ar bulgāru diasporu stiprināšanu bija Bulgārijas Finanšu ministrs Simeons Djankovs (*Simeon Djankov*), kurš tikās ar bulgāru kopienām pasaulē, taču praksē pastāvēja daudzas problēmas, kas kavēja diasporas iesaistīšanu Bulgārijas dzīvē, piemēram, vājas prezidentālo vēlēšanu organizācijas dēļ.²⁸⁹ Taču jāuzsver, ka jau 2014.gada Bulgārijas parlamenta vēlēšanās 131590 balsis noveda ārvalstīs esošie Bulgārijas pilsoņi²⁹⁰. Nesenajās darbaspēka migrantu kopienās, īpaši pēdējo gadu laikā attīstās pašorganizēšanās, mudinot diasporas locekļus balsot. Ļoti aktīvi tiek izmantoti sociālie mediji, piemēram Twitter un Facebook, un nesenā diaspora apliecina aktīvu tīklošanos.

Pētniecība

- Piemēram, Eiropas Bēgļu Migrācijas un Etnisko Pētījumu Centrs (*the Centre for European Refugees Migration and Ethnic Studies*)²⁹¹ pēta pašreizējo Bulgārijas politiku attiecībā uz migrācijas jautājumiem un sadarbību ar diasporu.
- Sofijas Universitātes Klasiskās un Modernās Filoloģijas Fakultātē veikti pētījumi par Bulgārijas diasporu Kanādā, fokusējoties uz mutvārdu vēstures (*oral history*) un dzīves liecību (*life testimony*) materiālu nozīmes analīzi transnacionālisma un migrācijas kontekstā²⁹².

²⁸³ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p.17.

²⁸⁴ ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_7514_781471123.doc

²⁸⁵ ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_7514_781471123.doc, p. 19.

²⁸⁶ <http://www.cermes.info/en/index.php>

²⁸⁷ <https://annakrasteva.wordpress.com/2013/03/21/bulgarian-migration-profile/>

²⁸⁸ Sk. arī <http://macedoniaonline.eu/content/view/20647/46/>

²⁸⁹ <http://www.novinite.com/articles/135528/The+Bulgaria+2011+Review%3A+Foreign+Policy+and+Diplomac>

²⁹⁰

<http://blogs.lse.ac.uk/lsee/2014/10/05/bulgarian-elections-2014-liveblog/>

²⁹¹ <http://www.cermes.info/en/index.php>

²⁹² Sk., piem., <https://research.uni-sofia.bg/handle/123456789/1233>, <http://research.uni-sofia.bg/handle/123456789/1233?mode=full>

Diaspora kaimiņvalstīs

- Bulgārijai ir senas, iesakņojušās un daudzskaitlīgas diasporas grupas tās kaimiņvalstīs. Tādēļ diasporas jautājums ir aktuāls gan ES iekšienē, sadarbībā starp ES valstīm, gan arī ES kaimiņpolitikas kontekstā.
- 2011.gadā Bulgārijas Ārlietu ministrs Nikolajs Mladenovs (*Nikolay Mladenov*) apmeklēja Moldovu, paužot atbalstu Moldovas virzībai uz pievienošanos Eiropas Savienībai, kas lielā mērā saistīts ar aplēsēm par to, ka Moldovā dzīvo aptuveni 100000 – 200000 bulgāru izcelsmes cilvēki, veidojot lielāko bulgāru ekspatriātu kopienu.²⁹³
- 2012.gadā Bulgārijas vēstniece Atēnās Emīlija Kraleva (*Emilia Kraleva*), runājot par Bulgārijas prezidenta Rosena Plevnelieva (*Rosen Plevneliev*) paziņojumu par jaunas stratēģijas sadarbībai ar ārzemēs dzīvojošajiem bulgāriem izstrādi, uzsvēra, ka stratēģijā būtu būtiski ņemt vērā to, ka bulgāru kopienas ir dažādas gan to izcelsmes, gan sociālā statusa ziņā to mītnes valstīs, kas nozīmē, ka vēstniecībām un dažādām institūcijām, kas sadarbojas ar diasporu, jābūt gana pielāgoties spējīgām un jāizprot specifiskas dažādu bulgāru kopienu vajadzības, nevis jācenšas izstrādāt universāla sadarbības pieeja.²⁹⁴
- 2012.gadā Bulgārijas vēstniece Atēnās Emīlija Kraleva (*Emilia Kraleva*), runājot par Bulgārijas prezidenta Rosena Plevnelieva (*Rosen Plevneliev*) paziņojumu par jaunas stratēģijas sadarbībai ar ārzemēs dzīvojošajiem bulgāriem izstrādi, uzsvēra, ka stratēģijā būtu būtiski ņemt vērā to, ka bulgāru kopienas ir dažādas gan to izcelsmes, gan sociālā statusa ziņā to mītnes valstīs, kas nozīmē, ka vēstniecībām un dažādām institūcijām, kas sadarbojas ar diasporu, jābūt gana pielāgoties spējīgām un jāizprot specifiskas dažādu bulgāru kopienu vajadzības, nevis jācenšas izstrādāt universāla sadarbības pieeja.²⁹⁵
- 2009.gadā bulgāru diasporas Ukrainā pārstāvji apmeklēja Bulgārijas premjerministru Boiko Borisovu (*Boyko Borisov*) un ministru, atbildīgu par attiecībām ar ārvalstīs dzīvojošajiem bulgāriem, Božidaru Dimitrovu (*Bozhidar Dimitrov*), pieprasot diasporas interešu pārstāvniecību un atbalstu kopienai, paužot bažas par to, ka vietējās autoritātes Odesā cenšas panākt bulgārus pārstāvošo grupu no to mītnes centra, kā alternatīvu piedāvājot iegādāties īpašumu par ievērojamu naudas summu, ko diasporas pārstāvji vēlējās iegūt no Bulgārijas valsts budžeta, pamatojot prasību ar apgalvojumu, ka bulgāri ir trešā lielākā etniskā grupa Ukrainā un, iespējams, lielākā bulgāru kopiena ārzemēs.²⁹⁶ Arī bulgāru kopienas Austrālijā un Jaunzēlandē 2009.gadā lūdza Bulgārijas palīdzību, aicinot atvēlēt līdzekļus Bulgāru Kultūras Centra un Bulgāru Ortodoksālās Baznīcas atvēršanai Austrālijā, kā arī izsakot vēlēšanos atvērt Bulgārijas Konsulātu Jaunzēlandē.²⁹⁷

²⁹³<http://www.novinite.com/articles/135528/The+Bulgaria+2011+Review%3A+Foreign+Policy+and+Diplomacy>

²⁹⁴http://www.grreporter.info/en/bulgarian_diaspora_throughout_world_very_complex/7438

²⁹⁵http://www.grreporter.info/en/bulgarian_diaspora_throughout_world_very_complex/7438

²⁹⁶http://www.novinite.com/view_news.php?id=111153

²⁹⁷<http://www.novinite.com/articles/109371/Bulgarian+Diaspora+in+Australia+Requests+Own+Cultural+Center>

- 2013.gadā Bulgārijas Ārlietu ministrs Kristians Vigenins (*Kristian Vigenin*) pēc vizītes Moldovā puda atzinību par apstākļiem, kas Moldovā radīti bulgāru kopienas etniskās, kultūras un lingvistiskās identitātes izpaušanai, uzsverot to atbilstību „Eiropas praksēm”.²⁹⁸
- 2013.gadā Bulgārijas Ārlietu ministrs Kristians Vigenins viesojās Ukrainā, tiekoties ar Ukrainas prezidentu Viktoru Janukoviču, Parlamenta spīkeru Volodimiru Ribaku (*Volodymyr Rybak*), premjerministru Mikola Azarovu (*Mykola Azarov*) un ārlietu ministru Leonīdu Kožaru (*Leonid Kozhara*), apspriežot reģionālo attīstību un ukraiņu institūciju attiecības ar bulgāru diasporu, izstrādājot politiku, kas vērsta uz attiecībām ar minoritātēm, kā arī uzņēmējdarbības vides veidošanu, vēršot uzmanību uz to, ka Ukrainas politiska un ekonomiska sadarbība ar Eiropas Savienību pavērtu jaunas un plašas turpmākas Ukrainas un Bulgārijas sadarbības iespējas visdažādākajās jomās.²⁹⁹ Vizītes ietvaros Vigenins tikās arī ar bulgāru diasporas Ukrainā pārstāvjiem, apstiprinot, ka arī turpmāk Bulgārija sniegs atbalstu bulgāru identitātes, valodas un tradīciju saglabāšanai, vienlaikus norādot, ka bulgāru diaspora darbojas kā dabiska saikne Bulgārijas un Ukrainas starpvalstu attiecībās, diasporas pārstāvjiem paužot gatavību iesaistīties uzņēmējdarbībā, kas piesaistītu investīcijas un veicinātu sadarbību ar Bulgāriju. Vizītes ietvaros Vigenins pasniedza „Ārlietu ministrijas Zelta lauru zara” apbalvojumu Ukrainas-Bulgārijas biedrības prezidentam Jurijam Sedikam (*Yuriy Sedykh*) kā atzinību par viņa ieguldījumu bulgāru izglītības un kultūras popularizēšanā un attīstīšanā Ukrainā.³⁰⁰

Skolas

- 2011.gadā Moldovā darbojās 34 skolas, kurās tika pasniegta bulgāru valoda³⁰¹, 2012.gadā Bulgārijas vēstniece Atēnās Emīlija Kraleva ziņoja, ka Grieķijā, īpaši ziemeļu daļā, darbojas vairāki centri, kuros iespējams apgūt bulgāru valodu, kā arī tiek veidotas kultūras apmaiņas programmas, rīkotas izstādes u.tml., uzsverot, ka viena no prioritātēm ir Bulgāru Svētdienas skolu atbalsts, jo to darbība ļauj pasniegt Grieķijā augošajiem bulgāru izcelsmes bērniem bulgāru valodu, vēsturi, ģeogrāfiju un literatūru. Turklāt, uzsver Kraleva, ministrijas pārstāvji cenšas būt klāt nozīmīgos pasākumos skolās, uzturot dialogu ar bulgāru izcelsmes cilvēkiem, iepazīstoties ar problēmām, ar kurām viņi saskaras, kā arī palīdzot izveidot kontaktus ar dažādām institūcijām Bulgārijā. Atbalstu šiem projektiem sniedz Bulgārijas Izglītības un Zinātnes ministrija.³⁰²

Mediji

- 2014.gada 19.-23.oktobrī Sofijā, Bulgārijā un divās Serbijas pilsētās, kurās ir lielas bulgāru kopienas, notika 10.Vispasaules Bulgāru Mediju Tikšanās (*10th World Meeting of Bulgarian Media*), ko rīkoja Bulgārijas Ziņu Aģentūra (*Bulgarian News Agency (BTA)*) un Vispasaules Bulgāru Mediju Apvienība (*the Association of*

²⁹⁸ <http://www.bulgaria.mfa.md/news/495512/>

²⁹⁹ <http://bnr.bg/en/post/100220609/bulgaria-s-foreign-minister-on-official-visit-to-ukraine>

³⁰⁰ <http://bnr.bg/en/post/100220609/bulgaria-s-foreign-minister-on-official-visit-to-ukraine>

³⁰¹ <http://www.novinite.com/articles/135528/The+Bulgaria+2011+Review%3A+Foreign+Policy+and+Diplomac>

³⁰² http://www.grreporter.info/en/bulgarian_diaspora_throughout_world_very_complex/7438

Bulgarian Media Worldwide). Tikšanos apmeklēja aptuveni 40 bulgāru mediju pārstāvji no 20 dažādām valstīm, kā arī vadošo Bulgārijas mediju speciālisti, politiķi, kultūras un zinātnes darbinieki un mediju eksperti. BTA vadītājs skaidroja attiecību ar ārvalstu bulgāru medijiem nozīmi, uzsverot, ka viņu auditoriju veido gandrīz 2 miljoni Bulgārijas valstspiederīgo, kuri ir spējīgi ietekmēt gan valsts ekonomiku, gan politiku, tādēļ Bulgārijai ir jāpievērš uzmanība šo mediju darba kvalitātei un informācijas drošībai.³⁰³

Jaunieši

- Bulgārijas Atmiņas fonds (*Bulgarian Memory Foundation*) divas reizes gadā rīko seminārus, kas paredzēti jauniešiem no bulgāru kopienām ārvalstīs (2013.gadā aptuveni 30000 jaunieši bija piedalījušies programmā), Bulgārijas Atmiņas Fonda vadītājam uzsverot, ka ārvalstīs dzīvojošie bulgāri ir nozīmīga Bulgārijas nācijas daļa, it īpaši laikā, kad Bulgārijā aktuāls kļuvis demogrāfiskās krīzes diskurss. Tādēļ Bulgārijas Atmiņas fonds sadarbojas arī ar dažādām diasporas organizācijām, sniedzot atbalstu loģistikas un finanšu jomās, kā arī organizējot apmācības Eiropas integrācijas praksēs.³⁰⁴

5. Čehija

• Atbildība par diasporas politiku: Čehijas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic</i>), Čehijas Republikas Senāta Ārvalstīs Dzīvojošo Tautiešu Pastāvīgā Komisija (<i>Standing Senate Commission on Compatriots Living Abroad</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Čehijas Republikas Ārlietu Ministrija: http://www.mzv.cz/en, Čehijas Republikas Senāta Ārvalstīs Dzīvojošo Tautiešu Pastāvīgā Komisija: http://www.senat.cz/organy/index.php?lng=en&ke_dni=13.11.2001&par_2=75.
• Čehijas diasporai ir tiesības piedalīties Čehijas nacionālajās vēlēšanās.³⁰⁵

Čehijas valdība atbalsta ārvalstīs dzīvojošos valstspiederīgos izglītības un kultūras jomās, piemēram, paredzot atbalsta sniegšanu programmā „Atbalsts čehu kultūras mantojumam ārvalstīs 2006-2010” (*Support of Czech Cultural Heritage Abroad 2006–2010*), 2010.gadā pagarinot programmas darbību uz laiku no 2011. līdz 2015.gadam. Programmas īstenošanā piedalās Ārlietu Ministrija, Izglītības, Jaunatnes un Sporta Lietu ministrija, kā arī Veselības ministrija.

Pētniecība

- Amerikā darbojas Starptautiskā Čehoslovāku Ģenealoģijas Sabiedrība (*the Czechoslovak Genealogical Society International*)³⁰⁶, kas 2005.gadā Čehijā noturēja kongresu, kurā piedalījās ģenealoģijas pētniecības profesionāļi un amatieri. Par godu

³⁰³ <http://www.bta.bg/en/c/DF/id/929168>

³⁰⁴ <http://bnr.bg/en/post/100274654/dr-milen-vrabevski-bulgarians-abroad-are-indispensable-part-of-the-nation>

³⁰⁵ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

³⁰⁶ <http://www.cgsi.org/>

šim notikumam Čehijas Nacionālais Arhīvs (*the Czech National Archives*)³⁰⁷ izveidoja izstādi, kas izsekoja Čehoslovākijas imigrācijas uz Ameriku vēsturei caur personiskiem artefaktiem, aicinot čehus un čehu izcelsmes cilvēkus izmantot arhīvu materiālus, lai izsekotu savai dzimtas vēsturei.³⁰⁸

- Čehijas Republikas Zinātņu akadēmijas Etnoloģijas Institūts (*Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic*)³⁰⁹ galvenokārt nodarbojas ar čehu etnicitātes pētīšanu, analizējot etniskās grupas vēsturi un mūsdienu situāciju gan Čehijā, gan ārvalstīs.

Izglītība, kultūra un sports

- Pedagogi no Čehijas tiek deleģēti doties uz valstīm, kurās ir Čehijas piederīgo kopienas, kuras ir ieinteresētas čehu identitātes saglabāšanā. Pedagogi piedalās folkloras kopu aktivitātēs, sadarbojas ar vietējiem pasniedzējiem, kā arī palīdz dažādu kultūras un sporta pasākumu organizēšanā, tostarp, izplatot informāciju par pasākumiem, kas notiek Čehijā.³¹⁰
- Čehijas Ārlietu ministrija sniedz atbalstu dažādām čehu organizācijām pasaulē, piemēram, piedāvājot stipendijas dažādiem kultūras projektiem, nodrošinot mācību materiālus (grāmatas, video materiālus), kā arī izdodot sertifikātus, kas apliecina čehu diasporas kopienu piederību Čehijai. Papildus finansējums tiek piešķirts diasporas skolu, kultūras iestāžu un pieminēkļu uzturēšanai ārvalstīs.
- Programma paredz finansējumu stipendijām, čehu valodas kursiem, pedagoģiskiem kursiem, lekcijām ārzemju universitātēs, neformālai izglītībai pirmsskolas un jaunāko klašu skolēniem angļu valodā u.c.³¹¹ Ārvalstīs dzīvojošajiem Čehijas piederīgajiem paredzētie kursi, kuru organizēšanā finansiālu atbalstu sniedz Čehijas valdība, galvenokārt aptver Čehu valodas un literatūras, vēstures, etnoloģijas, mākslas un teoloģijas nozares, un kopumā ir vērsti uz zināšanu par Čehiju un Čehijas kultūru vairošanu.
- Čehijas Republikas Senāta Ārvalstīs dzīvojošo tautiešu Pastāvīgā Komisija sadarbībā ar organizāciju *Sedm paprsků*³¹², piedaloties Čehijas Diasporas folkloras festivāla organizēšanā. Festivāls ietver dokumentālo filmu par ārzemēs dzīvojošo čehu dzīvi seansus, kā arī hroniku un fotogrāfiju izstādes par pirmo čehu emigrantu dzīvi, festivāla organizētājiem paredzot papildus kultūras programmu, kas pieejama festivāla apmeklētājiem, piemēram, ekskursiju pa Prāgu u.tml.³¹³

³⁰⁷ <http://www.nacr.cz/eindex.htm>

³⁰⁸ <http://www.radio.cz/en/section/panorama/back-to-the-homeland-and-straight-to-the-archives>

³⁰⁹ http://www.cas.cz/o_avcr/struktura/pracoviste/humanitni/EU.html

³¹⁰ <http://www.culturalpolicies.net/web/czechia.php?aid=346&language=de&PHPSESSID=f4in996it1986sol68t6epspq7>

³¹¹ http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/vyuka_ceskeho_jazyka_v_zahranici/index.html,
<http://www.culturalpolicies.net/web/czechia.php?aid=346&language=de&PHPSESSID=f4in996it1986sol68t6epspq7>

³¹² <http://www.sevenrays.cz/>

³¹³ <http://www.folklorisdruzeni.cz/en/folff-of-the-czech-diaspora>

- Ziemeļaustrumu Bohēmijā, Dobruskā kopš 1990.gada notiek ikgadējā čehu valodas vasaras skola, kas pulcē studentus no visas pasaules, ar mērķi stiprināt viņu saikni ar Čehiju.³¹⁴
- Asociācija Čehu skolas bez robežām (*Česka škola bez hranic*)³¹⁵ piedāvā čehu izcelsmes bērniem vecumā no 18 mēnešiem līdz 15 gadiem iespēju dažādās pasaules vietās, kurās ir lielākas čehu diasporas kopienas, iegūt papildus izglītību, kas sniedz zināšanas par čehu kultūru, vēsturi un valodu, atbilstoši Izglītības ministrijas noteiktajiem standartiem, piedāvājot arī papildus aktivitātes: mākslas un literatūras konkursus, tikšanās ar čehu māksliniekiem un rakstniekiem radošajās darbnīcās, vasaras nometnes, tradicionālo čehu svētku dienu atzīmēšanu, muzikālās darbnīcas, izrāžu un izstāžu apmeklējumus utt., veidojot Čehu Skolu Bez Robežām darbības programmu sadarbībā ar bērnu vecākiem un pedagoģijas un lingvistikas speciālistiem, īpašu uzmanību pievēršot bilingvālās izglītības specifikai.³¹⁶

Mediji un tīklošanās

- Ārlietu ministrija čehu organizācijām visā pasaulē piedāvā informācijas pakalpojumus un uztur starptautisku izdevumu *České listy*³¹⁷, kā arī sponsorē *Radio Praha*³¹⁸ pārraidi ārvalstīs, kas darbojas kopš 1936.gada un galvenokārt fokusējas tieši uz ārvalstīs dzīvojošajiem Čehijas piederīgajiem. Finansējuma piešķiršanas konkrētajiem mērķiem galvenā funkcija ir drošticamas informācijas nodrošināšana par politisko, ekonomikas, kultūras un sabiedrisko dzīvi Čehijā, nodrošinot informācijas pieejamību dažādās valodās.³¹⁹

6. Dānija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Dānijas Ārlietu ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs of Denmark</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Dānijas Ārlietu ministrija: http://um.dk/en.
• Dānijas diasporai <u>ir tiesības piedalīties</u> Dānijas nacionālajās un pašvaldību vēlēšanās, kā arī referendumos.³²⁰

Dānija ir viena no nedaudzajām ES valstīm, kurās, lai gan ir dotas tiesības piedalīties vēlēšanās, tomēr tās ir ļoti būtiski apgrūtinātas.

Dānija vēsturiski daudz vairāk ir pievērsusies imigrācijas un multikulturālisma politikai savā valstī, nevis diasporas politikai, neskatoties uz to, ka dāņi, protams, dzīvo un strādā arī citās pasaules valstīs.

³¹⁴ <http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/language-summer-school-in-dobruska>

³¹⁵ <http://www.csbh.cz/>

³¹⁶ <http://www.csbh.cz/co-je-csbh>

<http://www.csbh.cz/sites/default/files/Czech%20School%20Without%20Borders%20and%20Czech%20diaspora%20L%20S%20Boucher%20092013.pdf>

³¹⁷ <http://ceskelisty.czechian.net/>

³¹⁸ <http://www.radio.cz/en>

³¹⁹ <http://www.culturalpolicies.net/web/czechia.php?aid=346&language=de&PHPSESSID=f4in996it1986sol68t6epspq7>

³²⁰ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

Baznīca

- Dāņu diasporu identitāte, īpaši tiem, kuri jau vairākās paaudzēs dzīvo ASV, tiek uzturēta, nodrošinot ne tikai reliģisku, bet ar plašāku kultūru saistītu tīklošanos baznīcu pasākumos³²¹. Dāņu diasporas grupas nereti tīklojas un sevi reprezentē kā Ziemeļvalstu (vai skandināvu) diasporas, piemēram, ASV.

Kultūrpolitika ārvalstīs simpātiju diasporas veidošanai

- Dānija savu ietekmi drīzāk veido caur ļoti veiksmīgu kultūras pārstāvniecību ārzemēs: Dānijas kultūras centri vai arī nodaļas kopīgā Ziemeļvalstu institūcijā ārzemēs.

Uzņēmēju biedrības

- Līdzīgi kā citām Ziemeļvalstīm, Dānijas uzņēmēji ārzemēs ir samērā aktīvi un redzami uzņēmēju biedrību, tirdzniecības kameru biedri, tādējādi arī pārstāvot savu valsti, paužot valsts intereses, un sadarbojoties ar uzņēmējiem pašreizējās mītnes zemēs.

7. Francija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u> : Francijas Ārlietu un Starptautiskās Attīstības ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs and International Development</i>).
• <u>Plašāka informācija</u> : Francijas Ārlietu un Starptautiskās Attīstības Ministrija: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/ , http://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-of-foreign-affairs-158/ .
• Francijas diasporai ir tiesības piedalīties prezidentālajās un nacionālajās vēlēšanās un referendumos, kā arī ievēlēt diasporas pārstāvjus Senātā. ³²²

Francijai ir īpaša diasporas pārstāvniecība, jo diaspora var ievēlēt savus pārstāvjus Francijas Senātā. Šāda sistēma ir veidojusies vēsturiski, jo īpaši tādēļ, ka francūžiem ir dziļi iesakņojusies diaspora, piemēram, Kanādā un Francijas valsts uztur ciešas saiknes ar diasporu valodas un kultūras uzturēšanā un izplatīšanā.

Francijas diasporai ir tiesības piedalīties Francijas nacionālajās vēlēšanās, kā arī referendumos, diasporas balsojumu organizējot pa reģioniem (Ziemeļeiropas, ASV un Kanādas, Dienvidamerikas, Spānijas un Portugāles, kā arī Austrumāfrikas) un paredzot diasporas vēlētiem pārstāvjiem 11 no 577 Parlamenta vietām, par kuru nepieciešamību un lietderību gan pastāv dažādi viedokļi: gan tādi, kas pauž, ka Parlamentā nepieciešami locekļi, kuri reprezentētu Francijas diasporas attieksmes un intereses, gan tādi, kas bažijas par to, vai pārstāvju attālinātība no Francijas ikdienas dzīves novedīs pie viņu izolācijas valdībā, gan arī tādi viedokļi, kas pieļauj, ka diasporas pārstāvniecībai Parlamentā nebūs praktiskas

³²¹ <http://alternativespaces.tors.ku.dk/researchcomponents/danishimmigrants/>

³²² <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

nozīmes un iespaids uz politikas veidošanu, izsakot minējumus, ka šis ir politisks solis ar mērķi ieviezt balsojumu vēlamā gultnē.³²³

Laika posmā no 2012.gada jūnija līdz 2014.gada martam toreizējās Francijas Ārlietu Ministrijas sastāvā darbojās Ministrijas deleģētā Ministre Helēna Konveja-Murē (*Hélène Conway-Mouret*)³²⁴, kura bija atbildīga par jautājumiem, kas saistīti ar ārvalstīs dzīvojošajiem francūžiem (*Minister Delegate for French Nationals Abroad attached to the Ministry of Foreign Affairs*). Konveja-Murē kopš 2011.gada septembra ir arī Francijas Senāta locekle un pārstāv ārvalstīs dzīvojošo francūžu vēlēšanu apgabalu³²⁵.

2014.gadā Francijas diaspora ieguva tiesības piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās, kā arī ievēlēt Konsulāros Padomniekus (*Consular Councillors*), kuriem paredzēts darboties kā starpniekiem starp Konsulātiem un attiecīgo valstu iedzīvotājiem, palīdzot risināt visdažādākos jautājumus, kas, kā norādīja Ģenerālkonsuls Filips Žanjvērs-Kamijama (*Philippe Janvier-Kamiyama*), lokālā līmenī dod kopienām stiprāku balsi un tiešas komunikācijas iespēju. Plānots, ka Konsulārie Padomnieki vismaz divas reizes gadā klātienē tiksies Parīzē, lai Konsulārajā Padomē (*the Consular Council*) apspriestu jautājumus, kas ir aktuāli Franču diasporai. Tāpat tika paredzēts, ka Konsulārie Padomnieki vēlē Senatorus Ārvalstīs Dzīvojošo Francijas Pilsoņu Asamblejā (*the Assembly of French Citizens Abroad*).³²⁶

Ārvalstīs Dzīvojošo Francūžu Asambleja (*Assemblée des Français de l'étranger*) sastāv no Asamblejas prezidenta, diviem viceprezidentiem un sešiem locekļiem. Asambleja pārstāv ārvalstīs dzīvojošos francūžus komunikācijā ar Ārlietu un Starptautiskās Attīstības Ministriju, savas jurisdikcijas ietvaros ir tiesīga pieņemt lēmumus, kas saistīti ar ārvalstīs dzīvojošajiem francūžiem, konsulārajiem jautājumiem un vispārīgiem jautājumiem, kas saistīti ar ārzemēs dzīvojošo francūžu kultūru, izglītību, ekonomiku, sociālo dzīvi utt. Asambleja var konsultēt valdību, Nacionālās Asamblejas Prezidentu vai Senāta Prezidentu jautājumos, kas saistīti ar francūžiem ārpus Francijas, kā arī iesaistīties politikas, kas attiecas uz ārzemēs dzīvojošajiem francūžiem, apspriešanā.

2013.gadā toreizējā Francijas Ārlietu ministrijas deleģētā Ministre Helēna Konveja-Murē (*Hélène Conway-Mouret*)³²⁷, kura bija atbildīga par jautājumiem, kas saistīti ar ārvalstīs dzīvojošajiem francūžiem (*Minister Delegate for French Nationals Abroad attached to the Ministry of Foreign Affairs*), apmeklēja Globālo Ekonomikas Forumu Īrijā³²⁸, lai gūtu pieredzi sadarbības ar ārvalstīs dzīvojošajiem valstspiederīgajiem veidošanā, kur Īrija, Konvejas-Murē skatījumā, ir labās prakses piemērs.³²⁹ Ministre skaidroja, ka, līdz ar prezidenta Fransuā Olanda (*François Hollande*) ievēlēšanu amatā 2012.gadā nākot atklātībā jaunai informācijai par ekonomiskajām grūtībām un parādsaistībām, kurās atrodas Francija, īpaši būtiski ir apzināt un izmantot situācijas risināšanā visus pieejamos resursus (piemēram, zināšanas) un darboties kolektīvi. Ar šādu skatījumu uz situāciju, kurā atrodas Francija, Ministre pamatoja nepieciešamību apzināties diasporu kā spēku un resursu, piebilstot, ka līdz šim Francijas iedzīvotāju prātā nav pastāvējis diasporas jēdziens vai kolektīva domāšana un

³²³ <http://www.alittleviewoftheworld.co.uk/new-powers-for-the-french-diaspora/>, <http://jamaica-gleaner.com/gleaner/20120725/cleisure/cleisure1.html>, <http://www.wnyc.org/story/218897-explainer-why-do-french-expats-get-representative-parliament/>

³²⁴ <http://www.helene-conway.com/>

³²⁵ http://www.senat.fr/senateur/conway_mouret_helene11027h.html

³²⁶ <http://www.thehindu.com/news/cities/puducherry/french-diaspora-vote-in-european-parliamentary-polls/article6048862.ece>

³²⁷ <http://www.helene-conway.com/>

³²⁸ <http://businessetc.thejournal.ie/global-irish-economic-forum-1113158-Oct2013/>

³²⁹ <http://www.thejournal.ie/irish-diaspora-resource-helene-conway-1114782-Oct2013/>

tīklošanās prakses kā tādas³³⁰. Tomēr Konveja-Murē norādīja uz solidaritāti, ko izrāda Francija attiecībā pret ārzemēs dzīvojošajiem valstspiederīgajiem, kuri saskārušies ar grūtībām, palīdzību sniedzot, piemēram, stipendiju veidā, kas paredzētas izglītības iegūšanai.³³¹ Reizi gadā Francijas Ārlietu un Starptautiskās Attīstības ministrija publisko pārskata ziņojumu³³² par ārpus Francijas dzīvojošajiem francūžiem un politiku, kas attiecas uz viņiem, informējot gan par paveikto, gan plānoto.³³³

Augsti kvalificēti speciālisti

- Kopš 2000.gada Francijā darbojas ideju ģenerators (*think tank*) Montēna Institūts (*Institut Montaigne*)³³⁴, kura darbības mērķis ir izvērst pētnieciski analītiskā Institūta darbībā balstītas sabiedriskas debates par dažādām tēmām. 2010.gadā Institūts publicēja ziņojumu par franču akadēmiķiem, kuri mitinās ASV, iegūtos datus izmantojot kā pamatu priekšlikumiem par augstskolu reformām, kas ļautu izmantot akadēmisko diaspora resursu potenciālu³³⁵.
- 2014.gadā Francijas Prezidents Fransuā Olands apmeklēja Silikona Ieleju Kalifornijā, kur šobrīd ir viena no lielākajām Francijas diasporas kopienām – aptuveni 60000 valstspiederīgo. Vizītes mērķis ir ieinteresēt ASV kompānijas investēt Francijā, mainot priekšstatus par neizdevīgo nodokļu, darba regulējuma u.c. politiku. Vizītes mērķis ir arī uzturēt sakarus ar valstspiederīgajiem, cerot nezaudēt vērtīgus cilvēkresursus un prātus („*brain drain*”). Ņemot vērā, ka Francijas diasporas inženieri Silikona Ielejā ir atzīti un augstu vērtēti speciālisti, Francijas valdība ārzemēs ierīko „Franču tehnoloģiju centrus” („*French tech hubs*”), kas plānoti kā kapitāla un investīciju piesaistes veids. Arī franču izcelsmes riska kapitālists Džefs Klavjērs (*Jeff Clavier*) uzsvēris, ka daudzi cilvēki, kuri Francijā ieguvuši labu izglītību, dodas uz ārzemēm, lai izdzīvotu lielāko un attīstītāko pasaules tirgu pieredzi, taču, savos novērojumos dalās Klavjērs, tas nenozīmē, ka šie cilvēki Franciju ir pametuši pavisam; daudzi no viņiem pēc kāda laika atgriežas Francijā, turklāt augošos tirgos līdzdarbojušos Francijas valstspiederīgo pieredze Francijai nozīmē atvērtību un piekļuvi jaunām idejām, ārvalstu tirgum un kompānijām.³³⁶

Valoda, kultūra un simpātiju diasporas veidošana

- Franču Izglītības Ārzemēs Aģentūra (Agency for French Education Abroad (AEFE))³³⁷ ir dibināta 1990.gadā un darbojas Ārlietu Ministrijas pakļautībā, atbildot par 480 franču izglītības iestāžu – franču starptautisko skolu tīkla (*the French*

³³⁰ Sk. Konvejas-Murē priekšlikumu Franču Kluba izveidi, kas apvienotu ārvalstīs dzīvojošos francūžus un motivētu viņus investēt Francijā: <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2014/03/11/20002-20140311ARTFIG00080-les-francais-de-l-etranger-super-vrp-de-la-france-a-l-export.php>

³³¹ <http://www.thejournal.ie/irish-diaspora-resource-helene-conway-1114782-Oct2013/>

³³² Sk., piem., 2013.gada ziņojumu:

http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Migrations_developpement_GB_VD_cle08fe29.pdf

³³³ <http://www.assemblee-afe.fr/>

³³⁴ <http://www.institutmontaigne.org/fr>

³³⁵ <http://www.institutmontaigne.org/fr/publications/gone-good-partis-pour-de-bon-les-expatries-de-lenseignement-superieur-francais-aux-etats-unis>. Ziņojuma kritiku sk.

https://www.insidehighered.com/blogs/the_world_view/higher_education_under_american_influence_the_french_diaspora_and_higher_education_reforms

³³⁶ <http://www.cnbc.com/id/101409926#>

³³⁷ <http://www.aefe.fr/agency-french-education-abroad-0>

international school network) – darbību visā pasaulē. Aģentūras misija ir nodrošināt ārpus Francijas dzīvojošajiem franču bērniem piekļuvi valsts finansētai izglītībai, stiprināt saiknes starp franču un ārvalstu izglītības sistēmām, piesaistīt ārvalstu studentus, tādējādi izplatot franču valodas zināšanas un zināšanas par franču kultūru.³³⁸ Jāatzīmē, ka Francijas kultūras centri visā pasaulē ir ļoti populāri un spēlē svarīgu lomu gan diasporas dzīvē, gan simpātiju diasporas veidošanā.

Grieķija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Grieķijas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Hellenic Ministry of Foreign Affairs</i>), Ārzemju Grieķu Ģenerālsekretariāts (<i>the General Secretariat for Greeks Abroad</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Grieķijas Republikas Ārlietu Ministrija:
http://www.mfa.gr/en/, Ārzemju Grieķu Ģenerālsekretariāts:
http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1&clang=1.
• Grieķijas diasporai <u>nav tiesību piedalīties vēlēšanās</u>.³³⁹

Grieķija ir īpaša ES kontekstā: vismaz puse Grieķijas pilsoņu dzīvo ārpus savas valsts teritorijas, aktīvi seko notikumiem Grieķijā, tīklojas, uztur grieķu kultūru ikdienas dzīvē, bet viņiem nav ļauts piedalīties nacionālajās vēlēšanās. 2009.gadā Kompānija *Kapa Research*³⁴⁰, sadarbībā ar Hārvarda Universitāti publicēja kvantitatīvu pētījumu³⁴¹ par grieķu diasporu, iepazīstinot ar migrācijas pieredzi, migrantu ģimeņu sastāvu, diasporas attiecībām ar Grieķiju, attieksmi pret Grieķijas ārpolitiku, pret situāciju valstī un pret dažādiem starptautiskiem jautājumiem.³⁴²

Kapa Research diasporas pētījuma prezentācijā toreizējā Ārlietu Ministre Dora Bakojanis (*Dora Bakoyannis*) piešķirās jautājumam par vēlēšanu tiesību piešķiršanu grieķu diasporai, paužot nožēlu par to, ka Parlaments noraidīja likumprojektu, kurā bija paredzēta šo tiesību piešķiršana. Bakojanis pauda viedokli, ka jānodrošina diasporas dalība vēlēšanās, jo diaspora ir būtisks spēks un resurss Grieķijai, uzsverot, ka tiek strādāts pie veiksmīgākas komunikācijas ar diasporu veidošanas un, ka Grieķija pārstāv savu diasporu.³⁴³ 2011.gadā vēlēšanu likumā tika veiktas izmaiņas, kas paredzēja grieķu diasporas pārstāvniecību Grieķijas Parlamentā, Iekšlietu Ministra vietniekam kļūstot par diasporas balsi Parlamentā.³⁴⁴ Taču debates par to, vai grieķu diasporai vajadzētu dot tiesības piedalīties vēlēšanās, turpinājās vēl 2014.gadā. Piemēram, Amerikas grieķis Aleksandrs Billinis (*Alexander Billinis*) skaidroja žurnālam *NEO Magazine*³⁴⁵, kurā tiek publicētas ziņas par Amerikas grieķu sasniegumiem, ka viņš neatbalsta balsstiesību došanu diasporai, savu viedokli pamatojot ar to, ka diaspora nemaksā Grieķijai nodokļus, tādēļ viņu viedoklim nevajadzētu tikt formāli reprezentētam, jo nevis viņi, bet gan Grieķijas iedzīvotāji būs tie, kuri izjutīs un kuriem nāksies ikdienā sadzīvot ar diasporas viedokļa atstātajiem iespaidiem un sekām.

³³⁸ <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-overseas/>

³³⁹ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>: 17.

³⁴⁰ <http://kaparesearch.com/index.php?lang=en>

³⁴¹ el.sae.gr/?id=17490&type=file, el.sae.gr/?id=17491&type=file

³⁴² <http://en.sae.gr/?id=17468>

³⁴³ <http://en.sae.gr/?id=17468>

³⁴⁴ <http://greece.greekreporter.com/2011/02/04/electoral-law-includes-representation-of-diaspora-greeks-in-parliament/>

³⁴⁵ <http://www.neomagazine.com/>

Papildus Billinis piemetināja, ka negatīvu attieksmi pret diasporas tiesībām vēlēt pastiprina šaubas par informācijas apjomu un kvalitāti, kas pieejama diasporai par situāciju Grieķijā, skaidrojot, ka daudzi diasporas locekļi nemaz vai vāji pārzina grieķu valodu, taču galvenokārt drošicama un izsmēloša informācija ir pieejam tieši grieķu valodā, taču Billinis pārliecība ir, ka, lai izdarītu adekvātu balsojumu, jābūt adekvāti informētam. Visbeidzot Billinis norādīja, ka jautājums par balsstiesībām paceļ jautājumu par to, kuri cilvēki tiek uzskatīti par grieķiem un Grieķijas valstspiederīgajiem – vai tie ir tikai cilvēki ar Grieķijas pasēm, vai tie ir cilvēki, kuri noteiktu laiku pavadījuši Grieķijā, vai tas pamatots radurakstos vai reliģiskajā pārliecībā un piederībā?³⁴⁶

Ārzemju grieķu ģenerālsekretariāts pauž nostāju, ka grieķu diaspora ir būtiska daļa no nācijas politiskā, ekonomiskā, uzņēmējdarbības, kultūras un zinātnes potenciāla. Ģenerālsekretariāta izvirzītā prioritāte ir grieķu diasporas un Grieķijas, kā arī diasporas locekļu savstarpējo saikņu un sakaru stiprināšana, kā arī diasporas interešu pārstāvēniecība, kā arī nacionālās un kultūras identitātes saglabāšana, pievēršot uzmanību grieķu valodas, vēstures un kultūras apmācībai.³⁴⁷

Ārzemju grieķu padome (*the Council of Hellenes Abroad*)³⁴⁸ darbojas kā jumta organizācija aptuveni 3000 kopienām, organizācijām un nodibinājumiem, kas darbojas jomās, kas saistītas ar diasporu, sniedzot valsts autoritātēm padomus saistībā ar diasporu, atbilstoši konstitūcijā ierakstītajam principam, kas paredz balss došanu un pārstāvēniecības nodrošināšanu grieķiem jebkurā vietā. Padome organizē savu darbu un nodrošina finansējumu patstāvīgi, pozicionējoties kā diasporas institūcija, kuras biedrs var būt ikviens, kurš to vēlas.³⁴⁹

2014.gadā tikusi atjaunota tradīcija Ārzemju grieķu ģenerālsekretariātam īstenot trīs uz diasporu mērķētas programmas: (1) rīkojot diasporas jauniešiem paredzētas vasaras nometnes; (2) īstenojot programmas, kuras ietvaros diasporas jaunieši mitinājās Atēnās un apmeklēja arheoloģiskos objektus un dažādas citas vēsturiski nozīmīgas vietas; (3) piedāvājot grieķu valodas apmācības grieķu valodas pasniedzējiem no citām valstīm. Gatavojoties nākamā gada nometnēm un apmācību programmām, informācija par tām tiks izplatīta ar vēstniecību palīdzību, tiecoties piesaistīt arvien vairāk dalībniekus. Papildus tiek plānota programmu ieviešana ziemas sezonai, paredzot, ka ziemas sezona būtu saistošāks laiks dienviņu puslodes diasporas jauniešiem.³⁵⁰

Ekonomiskā sadarbība un investīcijas

- 2013.gadā Ārlietu Ministrijas pārstāvis Kostas Ciaras (*Kostas Tsiaras*), tiekoties ar diasporas pārstāvjiem Adelaidē un Brisbenā, norādīja uz cerībām izvērst bilaterālu ekonomisko sadarbību, izmantojot grieķu kopienu Austrālijā, kuras locekļi ir aktīvi dažādu nozaru pārstāvji un kuru darbība ir pamatā grieķu valdības rosinājumiem izvērst uzņēmējdarbību ārzemēs, veicinot Grieķijas izaugsmi un attīstību.³⁵¹
- 2014.gadā, tiekoties ar grieķu organizācijām Amerikā, Premjerministra Vietnieks un Ārlietu Ministrs Evangelos Venizelos aicināja diasporu saglabāt nacionālo vienotību

³⁴⁶ <http://www.neomagazine.com/2014/10/should-hellenes-without-borders-be-allowed-to-vote-in-greece/>

³⁴⁷ <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16&clang=1>

³⁴⁸ <http://en.sae.gr/>

³⁴⁹ <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16&clang=1>

³⁵⁰ <http://www.mfa.gr/en/current-affairs/news-announcements/re-launching-and-successful-completion-of-the-general-secretariat-for-greeks-abroad-gsga-programmes-for-hosting-young-greeks-from-abroad.html>

³⁵¹ <http://www.mfa.gr/en/current-affairs/news-announcements/deputy-fm-tsiarass-meetings-in-adelaide-and-brisbane.html>

un izvairīties no politiskām domstarpībām, kādas vērojamas Grieķijā, tādejādi izrādot un sniedzot Grieķijai atbalstu, kā pamatā ir kopīga – grieķu identitāte. Venizelos atzinīgi novērtēja diasporas iesaistīšanos un aktivitāti dažādos sektoros un nozarēs Amerikā, uzsverot, ka Grieķija cer izmantot diasporu kā politiskās un akadēmiskās dzīves, ekonomikas, pētniecības un mediju tīklu.³⁵²

- 2011.gadā Grieķijas valdības pārstāvji aktīvi vērsās pie diasporas, aicinot palīdzēt Grieķijai risināt ekonomisko krīzi un atvieglot parādsaistības, piedāvājot turīgiem diasporas locekļiem un daļēji grieķu izcelsmes cilvēkiem iegādāties parādzīmes³⁵³. Tomēr diasporas pārstāvji norādījuši, ka, lai gan viņi būtu gatavi palīdzēt valstij, vispirms viņi vēlas būt pārliecināti par palīdzības nosacījumiem un parādsaistību risināšanas plāniem ilgtermiņā, kas, viņuprāt, 2011.gadā bija līdz galam neatrisināts jautājums. Daļa diasporas pārstāvju izteicās, ka no parādzīmēm iegūtie līdzekļi būtu jāiegulda, piemēram, industriālās attīstības veicināšanā, radot uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi, kuru apgūt un kurā līdzdarboties būtu ieinteresēti arī diasporas pārstāvji.³⁵⁴

Inovāciju forums

- 13.gada 7.-8.oktobrī Atēnās notika Grieķu Inovāciju Forums: 1.Starptautiskā Konference – Grieķijas Inovāciju Politikas Veidošana (*Hellenic Innovation Forum: 1st International Conference 2013 - Shaping an Innovation Policy for Greece*)³⁵⁵, kura ietvaros tika analizēta pašreizējā ekonomiskā situācija un tika noteiktas nākotnes perspektīvas, kuru īstenošanā kā viens no būtiskākajiem palīgiem un partneriem tiek minēta diaspora, paužot nepieciešamību izstrādāt skaidru sadarbības politiku, kas vērsta uz diasporas spēju un kompetenču izmantošanu.³⁵⁶

Izglītība

- 2013.gadā Žustīne Frangouli-Argiris (*Justine Frangouli-Argyris*) laikrakstā *The Huffington Post* norādīja, ka līdz šim Grieķija ir bezatbildīgi rīkojusies savā attieksmē pret grieķu valodas apguvi ārzemēs, grieķu kopienu skolās, nenodrošinot mācību materiālus un apmācības, kas rezultējies novecojušu mācību metožu un materiālu izmantošanā, nepielāgojot apmācību programmas dažādu paaudžu vajadzībām un dažāda līmeņa priekšzināšanām. Tāpat ieteikts, ka Grieķijai vajadzētu pārskatīt savus pieņēmumus par to, ka tikai no valodas ir atkarīga kultūras un vēstures saglabāšana, aicinot Grieķijā vairāk rīkot un aktīvāk popularizēt nometnes diasporas jauniešiem, kas ļautu viņiem pašiem nonākt saskarsmē ar vietējo vidi un cilvēkiem, kā arī ļautu izveidot kontaktus citam ar citu.³⁵⁷
- 2011.gadā Grieķijas Izglītības, mūžizglītības un reliģisko lietu ministrija ieviesa grieķu diasporas pasniedzēju reģistru, vēloties restrukturēt grieķu valodas apmācību

³⁵² <http://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/deputy-prime-minister-and-foreign-minister-venizelos-address-to-greek-american-organizations-at-greeces-consulate-general-in-new-york-24-september-2013.html>

³⁵³ <http://www.smh.com.au/business/markets/greece-plans-diaspora-bond-minister-20110124-1a1gn.html>

³⁵⁴ <http://www.theguardian.com/business/2011/mar/28/greece-diaspora-bonds>

³⁵⁵ <http://hif-git.com/>

³⁵⁶ http://www.iza.org/conference_files/innov_2013/viewProgram?conf_id=2479

³⁵⁷ http://www.huffingtonpost.com/justine-frangouliargyris/the-greek-diaspora_b_3550036.html

ārzemēs, uzlabojot tās kvalitāti un kopumā veicinot kvalitatīvāku saziņu un pieredzes apmaiņu starp diasporas un Grieķijas izglītības sistēmas darbiniekiem.³⁵⁸

- 2014.gada 27.oktobrī Izglītības un Reliģisko Lietu Ministrs Andreas Loverdos publiskoja aicinājumu ārvalstu universitātēm, centriem un programmām, kas nodarbojas ar grieķu studijām, informēt Grieķiju par savām aktivitātēm, vēlmēm un vajadzībām, kā arī iespējamām grūtībām, Ministrijai paužot gatavību pārstāvēt šo iestāžu intereses, kā arī vēloties apvienot šīs iestādes sadarbības un komunikācijas tīklā.³⁵⁹

Jaunieši

- 2011.gadā grieķu izcelsmes jauniešu komanda, kuras sastāvā ietilpa žurnālistikas, komunikācijas zinātņu un līdzīgu nozaru studenti un studijas nesen beiguši jaunieši no Amerikas, devās uz Atēnām, lai ziņotu par kopienu līderu, publisko personu, uzņēmēju un jauniešu idejām par to, kā pārradīt (*reinvent*) Grieķiju, tai atkopojojoties no ekonomiskās krīzes.

Mediji un tīklošanās

- Iepriekš minētā vizīte kalpoja par pamatu Grieķijas Pārradīšanas mediju projektam (*Reinventing Greece Media Project*)³⁶⁰, kas, sadarbojoties ar Nākamās Paaudzes Iniciatīvu fonda Atēnu Sadraudzības programmu (*the Next Generation Initiative's Athens Fellowship program*)³⁶¹, sniedz iespēju studentiem apmeklēt Grieķiju, gūstot padziļinātu ieskatu valsts nākotnes perspektīvās un politisko un uzņēmējdarbības spēku ietekmē uz tām, klātienē tiekoties ar sektoru un nozaru ekspertiem un intervējot viņus par aktuāliem jautājumiem. Projekta mērķis ir fokusēties uz labās prakses piemēriem pilsoniskās sabiedrības, privātā sektora un vietējās pārvaldības iniciatīvās, veicinot sadarbību un partnerību starp diasporas jauniešiem un jaunajiem līderiem un profesionāliem Grieķijā, palīdzot saskatīt kopīgas intereses, iespējas un izaicinājumus. Grieķijas Pārradīšanas Mediju Projektu rosināja izveidot padziļināts pētījums, kura rezultāti rādīja, ka diasporas jaunieši ir ieinteresēti doties uz Grieķiju studēt, praktizēties, strādāt par atalgojumu vai brīvprātīgi, taču saskaras ar grūtībām gan pieprasījuma-piedāvājuma nesamērības, gan informācijas pieejamības problēmu (piemēram, trūkst informācijas angļu valodā) dēļ. Projekta veidotāji un dalībnieki pauž nostāju, ka šī situācija ir jārisina, jo diaspora vēlas sniegt savu ieguldījumu Grieķijas attīstībā un labklājības veidošanā, izmantojot savas profesionālās spējas un kontaktus, taču vienlaikus vēlas arī kaut ko saņemt pretī – gan profesionālajā ziņā, gan nonākot saskarsmē ar savu socio-kulturālo mantojumu.³⁶²
- 2013.gadā Nikolass Stambolopoloss (*Nicolas Stambouloupoulos*), kurš kopš 2009.gada ir grieķu diasporas loceklis, atklāja tiešsaistes projektu *New Diaspora*³⁶³, kura mērķis ir ļaut jaunajai grieķu diasporai pašai fiksēt savus pieredzes stāstus caur video, fotogrāfijām, rakstītu tekstu vai kā citādi. Projekta autors skaidro, ka līdz ar šo

³⁵⁸ <http://greece.greekreporter.com/2011/05/02/ministry-of-education-registers-greek-diaspora-teachers/>

³⁵⁹ http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2014/GREEKSTUDIES_TELIKH_EPISTOLI_ENGLISH.pdf

³⁶⁰ <http://www.reinventinggreece.org/>

³⁶¹ <http://fellowships.hellenext.org/athens/>

³⁶² <http://diasporaalliance.org/reinventing-greece-diaspora-homeland-partnership/>

³⁶³ <http://www.newdiaspora.com/>

projektu viņš vēlējies dot diasporai balsi, uzsverot, ka īpaši šobrīd, kad Grieķija piedzīvo būtiskas pārmaiņas, arī diasporai ir svarīgi tikt sadzirdētiem un spēt ietekmēt Grieķijas virzību nākotnē, pretojoties Grieķijas sabiedrības negatīvajam viedoklim par cilvēkiem, kuri izbrauc no Grieķijas, interpretējot to kā sava veida nodevību, bēgšanu no grūtībām un neieinteresētību valstī notiekošajā. Stambolopoloss izteicies, ka cer, ka projekts ierosinās sarunu starp diasporas locekļiem dažādās mītnes zemēs, sākot runāt par to, kas un kādi viņi ir, kopīgi pārradot savu kopīgo identitāti.³⁶⁴

9. Horvātija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Horvātijas Republikas Ārlietu un Eiropas Lietu ministrija (<i>The Republic of Croatia Ministry of Foreign and European Affairs</i>); Nacionālais Ārzemju Horvātu Birojs (<i>the State Office for Croats abroad</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Horvātijas Republikas Ārlietu un Eiropas Lietu Ministrija: http://www.mvep.hr/en/; Nacionālais Ārzemju Horvātu Birojs: http://www.hrvatiizvanrh.hr/en.
• Horvātijas diasporai ir tiesības piedalīties Horvātijas nacionālajās vēlēšanās.³⁶⁵

Horvātijā ir īpaša diasporas pārstāvniecība gan vēlēšanu kontekstā, gan arī politikas veidošanā. Horvātija veido globālas nācijas politiku, kurā diasporai ir integrāla loma valsts attīstībā un valsts tēla veidošanā.

2013.gadā Horvātijas valdība noteica migrācijas politiku periodam no 2013. līdz 2015.gadam³⁶⁶, kā galveno politikas uzdevumu un rīcības prioritāti izvirzot atgriešanās veicināšanu un atvieglošanu. Pirms tam, 2011.gadā, Horvātija valdība pieņēma stratēģiju³⁶⁷, kas paredz uzlabot diasporas saikni ar Horvātiju, piešķirot diasporai noteiktus atvieglojumus un privilēģijas. Stratēģija paredz, ka Ārvalstīs dzīvojošie horvāti, kuri nav Horvātijas pilsoņi, nākotnē vieglāk varēs saņemt pasus, turklāt tie, kuru mītnes valstis nepieļauj dubultpilsonību, varēs pieteikties Horvātijas nepilsoņa statusam, kas atvieglos, piemēram, imatrikulāciju Horvātijas izglītības iestādēs, īpašuma iegādi, pieteikšanos darbam un stipendijām utt.³⁶⁸

Līdz ar Horvātijas kļūšanu par ES dalībvalsti pastiprinājusi nepieciešamību izstrādāt jaunas stratēģijas sadarbībai ar diasporu, teic Horvātijas Diasporas Kongresa (*Croatian Diaspora Congress*)³⁶⁹ organizētāji, skaidrojot, ka 2014.gada jūnijā Zagrebā pirmo reizi notiekošais kongress rīkots tieši ar domu kopīgi izstrādāt jaunas sadarbības stratēģijas, kā arī sistematizēt diasporas un migrācijas procesu uzraudzību un izveidot saikni starp diasporu un Horvātiju kā izcelsmes valsti. Kongresa dalībnieku lokam paredzēts ietvert pētniekus, sabiedriskos un kultūras darbiniekus, baznīcas pārstāvjus un uzņēmējus no diasporas un Horvātijas.

Līdz 2012.gada 10.novembrim Horvātijas valdība pieņēma rekomendācijas 55 amata vietu aizpildīšanai Diasporas Padomnieku grupā Horvātijas valdībā Padomnieku grupā Ārzemju Horvātu jautājumos (*Advisory to the government regarding Croats outside*

³⁶⁴ <http://www.pri.org/stories/2013-05-02/new-diaspora-online-project-documents-greek-immigrant-experience>

³⁶⁵ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

³⁶⁶ http://www.mup.hr/UserDocsImages/minstarstvo/2013/Migration%20policy%20RoC_en_2013%2002%2005.pdf

³⁶⁷ <http://www.hrvatiizvanrh.hr/pdf/hmiu38363467.pdf>

³⁶⁸ <http://www.croatiantimes.com/?id=19076>

³⁶⁹ <http://www.hrvatski-iseljenicki-kongres.org/en/>

Croatia), diasporas kopienām (klubiem, asociācijām, biedrībām utt.) nominējot amata kandidatūrai kopienā atpazīstamus un sevi pierādījušus cilvēkus, kuri iesaistījušies horvātu identitātes saglabāšanā un stiprināšanā, kā arī attīstījuši attiecības ar Horvātiju. Noteikts skaits no 55 amata vietām paredzēts diasporas kopienām konkrētās valstīs, padomniekiem darbojoties Nacionālā Ārzemju Horvātu Biroja (*the State Office for Croats Abroad*) pakļautībā. Taču, kā savā blogā norāda diasporas piederīgā Ina Vukica (*Ina Vukic*), diasporas locekļi pret iniciatīvu ir noskaņoti kritiski, jo nesenā pagātnē diaspora no politiķu un Horvātijas sabiedrības puses piedzīvojusi atsvešinošu attieksmi, turklāt daudzas no diasporas organizācijām un institūcijām ir ar noteiktu politisko orientāciju, kas rada bažas par to, vai pārstāvji, ko nominēs organizācijas, uzklausi un pārstāvēs visas diasporas intereses, jeb darbosies savas organizācijas interesēs. Tādēļ Vukica pauž neizpratni par nepieciešamību kandidātam tikt nominētam, uzsverot, ka horvātu diasporā ir daudz cilvēku, kuri individuāli veic nozīmīgu darbu gan identitātes, gan saiknes ar Horvātiju uzturēšanā.³⁷⁰

Nacionālais Ārzemju Horvātu Birojs ir atbildīgs par attiecībām starp Horvātiju un tās diasporu, veicot tādas aktivitātes kā: ministriju un citu pārvaldes institūciju darba koordinēšana diasporas jautājumos; rūpes par diasporas horvātu interešu aizstāvību viņu mītnes zemēs un Horvātijā; horvātu identitātes saglabāšana diasporā; komunikācijas stratēģijas pilnveidošana; rekomendāciju sniegšana izmaiņām politikā, kas saistīta ar palīdzību atpakaļmigrācijas un integrācijas procesos; palīdzība uzņēmējiem, kuri vēlas uzsākt uzņēmējdarbību vai investēt Horvātijā; datu vākšana un glabāšana par horvātiem ārzemēs utt.³⁷¹ Birojs nodarbojas arī ar finansējuma plānošanu un piešķiršanu programmām un projektiem, kas attiecas uz diasporu, kā prioritārus uztverot projektus, kas vērsti uz sociālām un kultūras aktivitātēm, amatieru aktivitātēm kultūras un mākslu jomās, to pamatojot ar šādu projektu nozīmi horvātu kultūras un mantojuma izplatīšanā. Atbalstīti tiek arī projekti, kas saistīti ar laikrakstu un citu materiālu publicēšanu horvātu valodā.³⁷² Kopumā Biroja darbs vērsts uz horvātu vienotības veidošanu un stiprināšanu, tiecoties panākt ekonomisku attīstību un izaugsmi kopumā gan Horvātijā, gan ārzemju horvātu dzīvē. Birojs kā vienu no savas darbības pamatprincipiem min individuālas pieejas atrašanu sadarbībā ar katru no diasporas kopienām, saredzot to, ka ikviena kopiena ir atšķirīga un atšķiras tās locekļu intereses, vajadzības un iespējas, tādēļ, lai panāktu diasporas iekļaušanu Horvātijas sociālajā un politiskajā dzīvē, nepieciešams pievērst uzmanību konkrētām kopienu vajadzībām un kopienām piederīgo statusam mītnes zemē, Birojam darbojoties kā tiltam starp diasporu un Horvātiju.³⁷³

Horvātijas valdības locekļi, dodoties ārvalstu vizītēs, parasti vizītes ietvaros tiekas arī ar Horvātijas diasporas pārstāvjiem tur, tādējādi demonstrējot diasporai un mītnes zemei, ka šie cilvēki Horvātijai nav vienaldzīgi un, ka valsts ir gatava aizstāvēt viņu identitātes saglabāšanu un viņu kā minoritātes tiesības, piemēram, atbalstot integrāciju, bet pretojoties asimilācijai, aicinot respektēt kopienu tiesības apgūt un izmantot horvātu valodu, caur institūcijām, kas strādā ar minoritātēm, popularizējot horvātu medijus utt.³⁷⁴

Horvātijas Diasporas Kongresa (*Croatian Diaspora Congress*)³⁷⁵ organizētāji uzskata, ka pašlaik pastāvošās diasporas organizācijas un institūcijas, kas darbojas ārpus Horvātijas, ir labs pamats globāla mēroga sakaru izveidošanai ar diasporu, savstarpēji apvienojot tai piederīgos, kā arī veicinot komunikāciju starp Horvātiju un diasporu un ļaujot īstenot stratēģiskus mērķus, kas paredz diasporas iesaistīšanos. Tādēļ vienai no prioritātēm jābūt

³⁷⁰ <http://inavukic.com/2012/11/01/croatia-call-for-government-advisors-on-diaspora-may-prove-to-be-a-dud/>

³⁷¹ <http://www.hrvatiizvanrh.hr/en/hmiu/about-us/44>

³⁷² <http://www.hrvatiizvanrh.hr/en/hmiu/projekti-za-hrvatsko-iseljenistvo/69>

³⁷³ <http://www.hrvatiizvanrh.hr/en/hmiu/welcome-to-the-web-site-of-state-office-for-croats-abroad/43>

³⁷⁴ <http://www.hrvatiizvanrh.hr/en/hmiu/status-of-croatian-minorities-abroad/2>

³⁷⁵ <http://www.hrvatski-iseljenicki-kongres.org/en/>

labākas sadarbības nodibināšanai īpaši ar tām valstīm, kurās ir horvātu diasporas kopienas. Lai īstenotu šo prioritāti, nepieciešams izpētīt pašreizējo sadarbību ar diasporu un tās mītnes zemēm. Otrkārt, būtu svarīgi izstrādāt tādu politiku, kas veicinātu un atvieglotu atgriešanās procesu, piedāvājot kvalitatīvas dzīves un darba iespējas, piemēram, izmanot sabiedrībā valdošos stereotipus par un aizspriedumus pret migrantiem. Visbeidzot, norāda Kongresa organizētāji, diasporā ir svarīgi uzturēt un nostiprināt horvātu identitāti un piederības sajūtu Horvātijai, sniedzot palīdzību horvātu tradīciju ievērošanā un sakaru uzturēšanā ar Horvātiju. Kongresa organizētāji īpaši uzsver, ka šiem mērķiem un stratēģijām būtu jābūt ilgtermiņa un nacionāla rakstura, izvairoties no īstermiņa plāniem, kuri patiesībā var būt saistīti ar dažādu politisko spēku manipulācijām un politiskajām interesēm.³⁷⁶

Laikraksts *Legislative & Policy Journal*³⁷⁷, kas monitorē un atspoguļo valdības darbu un politikas veidošanu Horvātijā, 2013.gada februārī ziņoja par Horvātijas Premjerministra Zorana Milanoviča (*Zoran Milanovic*) un Ārlietu Ministres Vesnas Pusičas (*Vesna Pusic*) Latīņamerikas, Karību Reģiona un Eiropas Savienības sammita apmeklējumu, kura ietvaros politiķi devās arī vizītē pie diasporas kopienas Čīlē, izmantojot šo notikumu, lai runātu par Horvātijas un tās diasporas attiecībām. Pirmkārt, laikraksts norāda, skaidras diasporas pārvaldības un uz diasporu orientētu mediju trūkums iet roku rokā ar grūtībām izmantot diasporu kā resursu valsts ekonomikas celšanā un attīstības veicināšanā. Otrkārt, skaidro laikraksts, liela daļa diasporas Horvātiju atstājuši kā bēgļi kara un militāro nemieru laikā, vai ekonomiskie migranti, kuru lēmums doties prom saistāms ar grūtībām nodrošināt izdzīvošanu izcelsmes valstī, tādēļ diaspora kritiski un ar aizdomām raugās uz Horvātijas valdību, dažkārt paužot viedokli, ka daļa no dominējošajiem politiskajiem spēkiem ir tie paši, kuru politiskās darbības vai ideoloģijas dēļ tika pieņemts lēmums doties prom no valsts, diasporai piederīgajiem jūtoties to cilvēku nodotiem, kuri tagad mēģina nodibināt sadarbību ar viņiem. Laikraksts neapstiprina un neapgāž šādus viedokļus, taču norāda, ka abas puses būtu ieguvējas, ja diaspora uztvertu neatkarīgo Horvātiju kā gluži jaunu valsti, kas darbojas pēc citādiem principiem kā iepriekšējā, savukārt valdībai vajadzētu izveidot mērķtiecīgu un skaidru sadarbības piedāvājumu, kas iesaistītu kopīgu mērķu sasniegšanā gan diasporu, gan Horvātijas iedzīvotājus, sadarbības organizēšanā izmantojot diasporas organizācijas, vēstniecības un konsulātus, uzsverot, ka valdībai tādejādi jābūt gatavai nodot daļu varas un spējas kontrolēt valstī notiekošo diasporas rokās.³⁷⁸

Augsti kvalificēti speciālisti

- 2014.gadā pētnieki, kuri ir ārzemēs dzīvojoši horvāti vai horvātu izcelsmes cilvēki, tika aicināti piedalīties aptaujā par Zinātnisko Diasporu (*Scientific Diaspora*) un tās saiknēm ar izcelsmes valsti, kas notika Eiropas Komisijas projekta “*WeB-InUnion*” (*Bringing Western Balkans closer to Innovation Union: An example of EURAXESS Regional Collaboration*)³⁷⁹ ietvaros, projektam fokusējoties uz augsti kvalificētu cilvēkresursu saglabāšanu un papildus piesaistīšanu no „trešās pasaules” valstīm. Projekta mērķis ir noskaidrot, kādi faktori veicina zinātnieku aizplūšanu un kas viņus piesaista konkrētiem galamērķiem (*push and pull factors*), analizēt atpakaļmigrācijas iespējas, kā arī noteikt iespējamās metodes sadarbībai ar zinātnieku kopienu izcelsmes

³⁷⁶ <http://www.hrvatski-iseljenicki-kongres.org/en/>

³⁷⁷ <http://www.legislative-journal.com/>

³⁷⁸ <http://www.legislative-journal.com/2013/02/underutilised-economic-resource-mobilising-croatias-diaspora-supporting-economic-development/>

³⁷⁹ http://cordis.europa.eu/project/rcn/104621_en.html

valstī. Tiek plānots, ka pētījuma rezultāti ļaus pielāgot valsts politiku attiecībā pret zinātnisko diasporu.³⁸⁰

- Horvātijā darbojas fonds Vienotība caur Zināšanām (*Unity through Knowledge Fund*)³⁸¹, kura darbības mērķis ir apvienot zinātnisko un profesionālo potenciālu Horvātijā un tās diasporā. Fonds atbalsta pētījumus, kas sniedz jaunas zināšanas un ir konkurētspējīgi un nozīmīgi starptautiskā līmenī, kas ir vērtīgi Horvātijas ekonomikai (piemēram, attīstot inovācijas, radot patentus, rodot pētnieciskajam darbam komerciālu un citādi praktisku pielietojumu), kā arī, kas veicina Horvātijas pētnieciskās infrastruktūras attīstību, piemēram, caur sadarbību ar diasporu. Fonds ir dibināts Pasaules Bankas Zinātnes un Tehnoloģiju Projekta (*Science and Technology Project*) ietvaros, un par programmas īstenošanu un koordināciju atbildīga ir Horvātijas Zinātnes, Izglītības un Sporta Ministrija (*Ministry of Science, Education and Sport*)³⁸².³⁸³ Fonds atbalsta arī tādas aktivitātes kā zinātniskās darbības veicināšanu diasporā (piemēram, piešķirot finansējumu aprikojuma iegādei u.tml.); Horvātu Zinātniskās Diasporas Tīkla (*Network of Croatian Scientific Diaspora*) izveidi; īstermiņa vizīšu organizēšanu Horvātijā, piemēram, garantējot diasporas zinātniekiem piekļuvi pētniecības centriem; diasporas horvātu motivēšanu uzsākt biznesu Horvātijā, paredzot noteiktus atvieglojumus un palīdzību, utt.³⁸⁴

Izglītība, kultūra un sports

- Horvātijas Zinātnes, Izglītības un Sporta Ministrija pārrauga un finansē 36 horvātu valodas un literatūras mācību departamentus un 2 horvātu studiju centrus ārvalstīs. Papildus Ministrija daļēji atbalsta arī 30 neatkarīgos horvātu valodas departamentus, kas neatrodas Ministrijas pakļautībā. Lai uzlabotu valodas un literatūras apguves kvalitāti, Ministrija nodrošina mācību iestādes un pasniedzējus ar daiļliteratūru, vārdnīcām, filmām un citiem izglītojošiem materiāliem.³⁸⁵
- Horvātijā, Šibenikā darbojas Horvātu valodas un kultūras skola, kas paredzēta tieši diasporas horvātiem, kā arī cilvēkiem, kuri apgūst horvātu valodu. Mācību ilgums skolā ir no 1 līdz 3 nedēļām, mācībām ietverot valodas, kultūras un vēstures kursus, izglītojošas ekskursijas un saskarsmi ar Horvātijas vidi un cilvēkiem. Mācību maksa jāsedz skolas klientiem.³⁸⁶

Investīcijas un inovācijas

- 2012.gadā tika atklāts horvātu tīmekļa Pilsoņu Inovāciju Inkubators (*Civic Innovation Incubator*)³⁸⁷, kas darbojas kā platforma, kur horvāti Horvātijā un diasporā var apmainīties ar pārdomām, attieksmēm un idejām par dažādiem jautājumiem, kas attiecas uz dzīvi Horvātijā un diasporas mītnes zemēs, sākot no politikas līdz reliģijai

³⁸⁰ <http://www.euraxess.hr/sitegenius/article.php?aid=994>

³⁸¹ <http://www.ukf.hr/>

³⁸² <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2428>

³⁸³ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=7726>

³⁸⁴ <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=7048>

³⁸⁵ <http://www.studyincroatia.hr/learn-croatian/language-courses-abroad>

³⁸⁶ http://www.spg.hr/eng/school_of_croatian_language_and_culture/school_of_croatian_language.asp

³⁸⁷ <http://www.domovod.info/forum.php>

un uzņēmējdarbībai. Inkubatora veidotāji stāsta, ka viņu mērķis ir ar inkubatora palīdzību stiprināt horvātu nacionālo identitāti īpaši jauniešu un jaunu cilvēku vidū.³⁸⁸

10. Igaunija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija: http://vm.ee/en
• Igaunijas diasporai ir tiesības piedalīties Igaunijas prezidentālajās un ar grozījumiem likumos saistītajās vēlēšanās, referendumos un Eiropas Parlamenta vēlēšanās.³⁸⁹

Igaunijas Kultūras Ministrija ir izziņojusi konkursu „Igaunu kultūra pasaulē” (*Estonian culture in the World*), kura ietvaros līdz 2015.gadā vairākos posmos pieņems pieteikumus no Igaunijas ekspatriātu un nacionālo minoritāšu kultūras organizācijām, kuras nodarbojas ar kultūras pasākumu, festivālu un izglītojošu programmu organizēšanu un vadīšanu, kā arī ar komunikācijas ar igauņu kopienām uzturēšanu, radot iespēju šādām organizācijām pretendēt uz finansiāla atbalsta saņemšanu. Iniciatīvas mērķis ir atbalstīt ārvalstīs dzīvojošo igauņu kultūras projektus un veicināt sakarus un attiecības starp diasporu un Igaunijas igauņiem, vienlaikus nodrošinot igauņu valodas un kultūras saglabāšanu diasporas kopienās.³⁹⁰ Tiek lēsts, ka piešķirtās stipendijas veicinās starpkultūru attiecības, iepazīstinās citas valstis ar Igauniju, kā arī pavērs iespēju igauņu kultūras un radošo industriju darbiniekiem ceļu pie starptautiskas publikas.³⁹¹

Pētniecība: sociālā atmiņa, vēsture un mūsdienu procesi

- Igaunija piedalās Baltijas Mantojuma Tīkla *BaltHerNet*³⁹² veidošanā, dažādām institūcijām (nacionāliem un privātiem arhīviem, muzejiem, bibliotēkām, pētniecības centriem, dažādām biedrībām un organizācijām³⁹³), kuras nodarbojas ar sociālās atmiņas un arhīvu materiālu vākšanu, uzglabāšanu un pētniecību, veidojot portāla saturu. 2008.gada 15.aprīlī *BaltHerNet* informācijas diena bija fokusēta uz Igaunu diasporas kultūras mantojuma glabātājiem un pētniekiem Igaunijā, informācijas dienas ietvaros apspriežot attīstības un jaunu sadarbības iespēju plānus.³⁹⁴ 2010.gada 21.janvārī Tallinā notika otrais *BaltHerNet* seminārs jaunajiem diasporas pētniekiem, kurā piedalījās studenti no Tallinas, Tartu un Helsinku universitātēm, kā arī dažādām Igaunijas atmiņas pētniecības institūcijām, diskutējot par to, kā izvēlēties pētījumu tēmas, kādas grūtības var nākties piedzīvot pētniecības procesā un kā tās iespējams risināt, stāstot par to, kur un kā atrast pētījumiem nepieciešamos materiālus, kā arī kopumā apspriežot diasporas pētniecības iespējas.³⁹⁵

³⁸⁸ http://www.croatiantimes.com/news/General_News/2012-05-16/27085/Croatian_web_incubator_launched

³⁸⁹ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

³⁹⁰ <http://news.err.ee/v/Culture/c5f4b54d-6038-4ea3-ad10-a4ea940ca494>

³⁹¹ <http://news.err.ee/v/Culture/c841a105-40b0-4c02-bb8b-13ff7ee1d696>

³⁹² <http://www.balther.net/>

³⁹³ <https://events.umn.edu/Estonian-Archive-and-Research-Symposium-027308.htm>

³⁹⁴ <http://www.balther.net/12027/>

³⁹⁵ <http://www.balther.net/the-second-baltic-heritage-network-seminar-for-young-diaspora-researchers/>

- Igaunijas Nacionālais Arhīvs (*The National Archives*) šobrīd strādā pie projektiem, kas saistīti ar Igaunijas diasporu, sakārtojot un aprakstot arhīvu materiālus, digitalizējot fotogrāfijas, apkopojot korporācijas *Estica* materiālus no ārzemju arhīviem, kā arī strādājot pie publikācijas par igauņu vēsturi. Projektus finansē Igaunijas Izglītības un Pētniecības Ministrija (*Estonian Ministry of Education and Research*).³⁹⁶
- Tartu Universitātes paspārnē darbojas Igaņu Diasporas Pētījumu Centrs (*the Centre for Estonian Diaspora Studies*),³⁹⁷ kurā veikti pētījumi par Igaunijas diasporas veidošanos un attīstību³⁹⁸, kā arī par migrāciju noteikta laika un telpas kontekstā³⁹⁹.

Jaunieši

- Kopš 2000.gada Integrācijas un Migrācijas Fonds (*the Integration and Migration Foundation*) „Our People” (MISA) atbalsta valodas un kultūras nometņu organizēšanu Igaunijā, kas paredzētas igauņu izcelsmes bērniem vecumā no 12 līdz 17 gadiem, kuri dzīvo ārvalstīs. Nometņu funkcija ir radīt jauniešiem iespēju kontaktēties ar vienaudžiem Igaunijā, iesaistīties sporta aktivitātēs, doties izbraukumos, apgūt igauņu valodu un vēsturi utt. 2012.gadā MISA ziņoja, ka 12 gadu laikā nometnēs piedalījušies 400 etniskie igauņi no 24 pasaules valstīm. Nometņu darbību finansē Igaunijas Izglītības un Pētniecības Ministrija un Kultūras Ministrija.⁴⁰⁰ Igaunijā plašu popularitāti guva aktivitātes “Talendid Koju”⁴⁰¹ (“Bring talent home”), kas saistītas ar talantīgu jauniešu (un ne tikai, arī citu vecuma grupu augsti kvalificētu speciālistu) atgriešanās veicināšanu Igaunijā, kā arī transnacionālu saišu stiprināšanu ar tiem, kuri izvēlas dzīvot ārpus Igaunijas, bet saglabāt ciešu sadarbību ar dzimteni.

Plaši kultūras pasākumi un tīklošanās veicināšana

- 2013.gadā Toronto devīto reizi notika Igaunijas dokumentālo filmu festivāls *EstDocs*. Festivāla žūrijas loceklis Karels Kurma (*Kaarel Kuurma*) no Igaunijas Kino Institūta (*the Estonian Film Institute*), reflektējot par festivālā gūtajiem iespaidiem, skaidroja, ka šāda veida pasākumi ir būtisks paņēmieni, ar kura palīdzību veidot tiltu no Igaunijas vietējās kopienas uz igauņu diasporas kopienām. Arī festivāla organizētājs Mereks Tamms (*Marek Tamm*) uzsvēra, ka festivālam ir būtiska loma ārvalstīs dzīvojošo igauņu apvienošanā un, tādejādi, viņu identitātes veidošanā un uzturēšanā. Tamms uzsvēra, ka dokumentālās filmas lieliski pilda šo funkciju, jo ir salīdzinoši lēts veids, kā nodot informāciju par dzīvi Igaunijā mūsdienās un agrāk, ļaujot skatītājiem kļūt par daļu no tās, neatkarīgi no viņu atrašanās vietas.⁴⁰²
- 2014.gadā Sāremā salā notika Igaunijas diasporas salidojums, kam dots nosaukums Vispasaules Igaņu Dienas (*the World Estonian days (ESTOP)*). Salidojumu rīkoja

³⁹⁶ <http://www.ra.ee/en/projects-and-research/>

³⁹⁷ <http://www.ut.ee/en/centre-migration-and-diaspora-studies>

³⁹⁸ <http://www.ut.ee/en/node/840951>

³⁹⁹ <http://www.ut.ee/en/node/774318>

⁴⁰⁰ http://www.meis.ee/newsletter?news_id=669

⁴⁰¹ <http://president.ee/en/official-duties/speeches/6226-the-president-of-the-republic-hosting-the-bring-talent-home-program-at-the-kadriorg-rose-garden-15-june-2011/index.html>

⁴⁰² <http://estonianworld.com/culture/estdocs-2013-showcasing-new-filmmaking-talent-binding-diaspora-estonians-video/>

Olavi Antons, kurš pirms vairākiem gadiem pārcēlies uz dzīvi Spānijā. Antons skaidro, ka salidojuma mērķis ir radīt iespēju diasporas locekļiem sapulcēties vienuviet un dalīties savā dzīves pieredzē ar citiem, bez nepieciešamības prezentēt sevi medijiem, politiķiem utt. Salidojuma ietvaros notika dažādi semināri, koncerti un diskusijas.⁴⁰³

- Laika posmā no 2009. līdz 2011.gadam Igaunijas valdība piešķīrusi 2,1 miljonus eiro programmām un projektiem, kas sniedz atbalstu ārvalstīs mītošajiem igauņiem izglītības, kultūras un etniskā mantojuma jomās. Savukārt laikā no 2012. līdz 2013.gadam Izglītības Ministrs Jāks Āvikso (*Jaak Aaviksoo*) novirzīja 1,49 miljonus eiro 124 ar igauņu valodas apmācību saistītiem projektiem, kā arī vasaras valodas mācību skolu organizēšanai emigrantu bērniem un igauņu kultūras mantojuma izpētei, kā arī populārzinātnisku un akadēmisku publikāciju veidošanai.⁴⁰⁴ Igaunijas Kultūras Ministrija 2012.gadā attiecību stiprināšanai un atbalsta sniegšanai igauņu kultūras organizācijām ārvalstīs atvēlēja 31500 eiro, lielāko stipendiju piešķirot Rietumkrasta Igaunu Dienu un tūrisma izstādes *ESTO 2012*, kas popularizē tūrisma uz Igauniju, organizētājiem. Tāpat tika atbalstīts Zviedrijā notiekošais igauņu festivāls Estival 2013, Eiropas Igaunu Koris, kori Luksemburgā, Beļģijā un Apvienotajā Karalistē, teātri, kuri ar izrādēm un performancēm uzstājās igauņu skatītāju priekšā Gēteborgā, Ņujorkā un Baltimorā, igauņu skolas Vācijā un Nīderlandē u.c.⁴⁰⁵
- 2008.gadā, Igaunijas Republikas 90.gadadienas ietvaros Igaunijā divu dienu garumā notika starptautiska konference par diasporas lomu Igaunijas neatkarības atjaunošanā, augustu pasludinot par Igaunijas bēgļu un trimdas igauņu mēnesi, dažādu pasākumu ietvaros izsakot atzinību Igaunu diasporas ieguldījumam igauņu valodas un kultūras mantojuma saglabāšanā, uzsverot nepieciešamību arī turpmāk veicināt sadarbību ar diasporu, iesaistoties un sniedzot finansējumu pētnieciskai darbībai, izglītībai un kultūras pasākumu norisei.⁴⁰⁶

11. Īrija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Diasporas lietu ministrs (<i>Minister of State for the Diaspora</i>), Ārlietu un Tirdzniecības Ministrija (<i>the Department of Foreign Affairs and Trade</i>). Kopš 2014.gada jūlija ministrs ir Džimmijs Dēnihans (<i>Jimmy Deenihan</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Īrijas Ārlietu Ministrija: https://www.dfa.ie/about-us/who-we-are/our-ministers/minister-of-state-jimmy-deenihan/, ministra personīgā mājas lapa: http://www.jimmydeenihan.com/
• Īru diasporai ir tiesības piedalīties Īrijas nacionālajās vēlēšanās, taču daudziem tās ir būtiski apgrūtinātas.

Īrija ir vienīgā valsts ES, kurā ir atsevišķs diasporas ministrs. Diasporas tiesības vēlēties un ievēlēties pašiem savus pārstāvjus ir karsts diskusiju temats Īrijā (un starp ģiriem pasaulē). Tiesības ārvalstīs dzīvojošajiem īru pasu turētājiem piedalīties trīs Senāta locekļu ievēlēšanā, tādejādi iegūstot diasporas reģionālu pārstāvniecību, Senāta locekļiem uzņemoties atbildību

⁴⁰³ <http://news.err.ee/v/Culture/b7a4e4a6-5ad1-48ed-94da-9656ea35f035>

⁴⁰⁴ <http://news.err.ee/v/Culture/c6762f96-10a0-4cc6-8ed3-31573ba5ab17>

⁴⁰⁵ <http://news.err.ee/v/Culture/7e6dce9b-3c81-4980-a6cc-459450ff659f>

⁴⁰⁶ <http://www.estemb.org/frontpage/news/newwin-middle50/aid-2116>

par Ameriku, Eiropas/ Apvienotās Karalistes un Austrālijas/ citu valstu pārstāvniecību⁴⁰⁷. Ministrs Džimijš Dēninhans (Jimmy Deenihan) uzsvēris, ka šīs iniciatīvas īstenošana vairotu ārzemēs dzīvojošo īru pasu turētāju piederības sajūtu Īrijai, kā arī motivētu viņus apmeklēt Īriju, papildus norādot, ka trīs senatori ne vien pārstāvētu diasporu, bet arī varētu piesaistīt investīcijas, kas nozīmētu, ka viņu algošana par nodokļu maksātāju naudu atmaksātos⁴⁰⁸. Vienlaikus vairāki politiķi norādījuši, ka tiesību piešķiršana diasporai piedalīties parlamenta vēlēšanās būtu problemātiska, jo īru diasporai piederīgo skaits ir daudz lielāks nekā valstī dzīvojošo skaits, turklāt ne visās valstīs, kurās pastāvīgi uzturas īru valstspiederīgie, ir Īrijas vēstniecības, kas vēlēšanu procesu padarītu sarežģītu⁴⁰⁹.

Īru republikāņu partija *Sinn Féin* publicējusi darbības plānu *Moving Forward Together*, kurā izsaka vairākus priekšlikumus⁴¹⁰: (a) nodrošināt ārzemēs dzīvojošajiem un strādājošajiem Īrijas pilsoņiem iespēju piedalīties prezidentālajās vēlēšanās, (b) kā arī nodrošināt iespēju visiem vēlēšanu vecumu sasniegušajiem cilvēkiem, kuri ir valsts rezidenti vismaz 5 gadus, ļaujot viņiem piedalīties gan parlamenta, gan prezidentālajās vēlēšanās, (c) nodrošināt diasporas pārstāvniecību parlamentā, izveidojot attiecīgu vēlēšanu apgabalu⁴¹¹, (d) veicot reformas Senātā nodrošināt diasporas pārstāvniecību tajā, (e) izveidot valdības komisiju, kas būtu atbildīga par emigrācijas jautājumiem, (f) nodrošināt diasporas pārstāvniecību Valsts Padomē.

Fianna Fáil partijas senators Marks Dalijs (*Mark Daly*) uzsver nepieciešamību īstenot imigrācijas reformu, legalizējot īru tautības imigrantu ASV dokumentus, paātrinot darba vīzu piešķiršanas procesu⁴¹².

Diasporas pētniecība

- Dublinas Arhidiocezes sociālās aprūpes aģentūras „Crosscare” programma „Migrantu projekts” (*Migrant Project*)⁴¹³. Pārskats par Īrijas sadarbību ar diasporu⁴¹⁴, iesniegts Ārlietu un Tirdzniecības Ministrijai 2014.gada aprīlī. Pārskatā aplūkotas 3 pamatproblēmas: (1) sakaru veidošana ar ārzemēs esošajiem īriem, aplūkojot prezidentālo vēlēšanu tiesību, parlamentāro vēlēšanu tiesību un emigrantu reģistra jautājumus, (2) izpratne par dažādu emigrantu un aizjūras diasporas vajadzībām, uzsverot vajadzību dalīties ar zināšanām un izveidot komunikācijas tīklu ar noteiktu darbības struktūru, (3) atpakaļmigrācija, kur kā aktuāli, taču maz risināti jautājumi minēti (a) grūtības bez reģistrētas dzīvesvietas piekļūt dažādiem pakalpojumiem, (b) nepārdomāta sistēma darbā ar deportētiem valstspiederīgajiem, (c) zināšanu trūkums par pastāvīgās rezidences nosacījumiem (*The Habitual Residence Condition*) un (d)

⁴⁰⁷<http://www.irishexaminer.com/ireland/irish-emigrants-may-get-to-vote-for-diaspora-senators-277043.html>. Arī „Īri Lielbritānijā” organizācijas pārstāve Dženija Makšenona (*Jenny McShannon*) atbalstījusi šo iniciatīvu, <http://www.irishcentral.com/news/head-of-irish-in-britain-calls-for-new-panel-of-three-diaspora-senators-227990121-237783141.html>.

⁴⁰⁸<http://www.irishexaminer.com/ireland/irish-emigrants-may-get-to-vote-for-diaspora-senators-277043.html>

⁴⁰⁹ <http://www.thejournal.ie/voting-rights-could-be-extended-to-irish-abroad-says-gilmore-386396-Mar2012/>,

<http://www.irishexaminer.com/ireland/irish-emigrants-may-get-to-vote-for-diaspora-senators-277043.html>

⁴¹⁰ <http://www.anphoblacht.com/contents/23881>, <http://www.thejournal.ie/sinn-fein-irish-diaspora-policy-1355959-Mar2014/>

⁴¹¹ Arī *GlobalIrish* pārtāve Norīna Boudena (*Noreen Bowden*) iesaka, ka diasporai vajadzētu piedalīties vēlēšanās, izveidojot jaunus vēlēšanu apgabalus, kas pārstāvētu Ziemeļameriku, Eiropu un Austrāliju. <http://www.thejournal.ie/voting-rights-could-be-extended-to-irish-abroad-says-gilmore-386396-Mar2012/>.

⁴¹² <http://www.irishtimes.com/blogs/generationemigration/2014/07/14/what-should-be-prioritised-by-the-first-ever-diaspora-minister/>

⁴¹³ <http://www.migrantproject.ie/index.php/who-we-are>

⁴¹⁴ <http://www.migrantproject.ie/images/reports/Crosscare%20Migrant%20Project%20submission%20on%20review%20of%20Ireland%20engagement%20with%20the%20Diaspora%20-%20April%202014.pdf>

neatrisināts jautājums par iespēju valstspiederīgajam atpakaļmigrēt uz Īriju kopā ar ģimenes locekļiem, kuri nav piederīgi ES. Pārskata ietvaros sniegtas rekomendācijas situācijas uzlabošanai.

- Īru diasporas pētniecības grupa⁴¹⁵ (*Irish Diaspora Research Unit*), Bredfordas Universitātes (Apvienotā Karaliste) paspārnē, darbojas Patrika O'Salivana (*Patrick O'Sullivan*) vadībā. Grupa organizē un vada elektronisku diskusiju forumu, kurā īru diasporas pētnieki no visas pasaules apmainās ar zināšanām un viedokļiem par diasporas sociālajiem, ekonomiskajiem, lingvistiskajiem, kultūras un politiskajiem cēloņiem un sekām, zinātnisku un pētniecisku interešu vadīti, veidojot diskusiju par teorētiskām, metodoloģiskām, starpdisciplinārām un salīdzinošām perspektīvām un pieejām.⁴¹⁶ Forumā tiek publicētas recenzijas, fragmenti no darbiem tapšanas procesā, ziņojumi, konferenču runas utt., atsevišķos gadījumos šos materiālus puadarot pieejamus plašākai publikai pētniecības grupas mājas lapā⁴¹⁷.
- Liverpūles Universitātes Īru studiju institūts. Viena no centra starpdisciplināro pētījumu jomām ir reliģija un identitāte Īrijā un tās diasporā⁴¹⁸. Piemēram, 2014.gada 18.janvārī institūts organizēja simpoziju „Īru sievietes, reliģija un diaspora”⁴¹⁹, kura ietvaros tika skaidrota mainīgā reliģijas loma īru sieviešu dzīvē, kā arī loma, ko sievietes ieņem reliģiskās institūcijās un organizācijās, norādot uz reliģijas nozīmi sieviešu dzīvē Īrijā un ārzemēs.
- „*Amárach Research*” pētījumu centrs, kas pētniecību veic izmantojot aptaujas, fokusgrupu diskusijas, ekonometriku, radošās darbnīcas un sociālo mediju analīzi. 2010.gadā sadarbojoties ar IrishCentral.com veikuši aptauju par īru amerikāņu diasporu⁴²⁰, 2012.gadā – par īru amerikāņu diasporas nostāju vēlēšanu jautājumā, tuvojoties Īrijas prezidentālajām vēlēšanām⁴²¹, kā arī par īru amerikāņu attieksmi pret „*The Gathering 2013*”⁴²² – valdības atbalstītu iniciatīvu, kas vērsta uz diasporas atgriešanos Īrijā kā tūristiem⁴²³.
- Dublīnas Universitātes Koledžas Džona Hjūma Globālo Īru Studiju Institūts⁴²⁴ (*UCD John Hume Institute for Global Irish Studies*), kura darbības mērķis ir attīstīt un veidot komunikāciju starp cilvēkiem, kuri saista sevi ar Īriju un identificē sevi kā īrus, veidojot aktīvu globālo pilsoņu sociālo tīklu, kas apvienotu Īrijas īrus ar diasporu. Institūts paredz pētniecības gaitā iegūto zināšanu izmantošanu plašākā kontekstā, piemēram, konfliktu risināšanā, starpkultūru jautājumos, kā arī integrācijas un attīstības jautājumu kontekstā⁴²⁵.

⁴¹⁵ <http://www.brad.ac.uk/acad/diaspora/>

⁴¹⁶ <http://www.brad.ac.uk/acad/diaspora/misc/idl.shtml>

⁴¹⁷ <http://www.brad.ac.uk/acad/diaspora/>

⁴¹⁸ <http://www.liv.ac.uk/irish-studies/research/>

⁴¹⁹ http://www.liv.ac.uk/events/event.php?event_id=54969&event_day_id=63247

⁴²⁰ <http://www.slideshare.net/amarach/irish-diaspora-survey-december-2010>

⁴²¹ <http://www.slideshare.net/amarach/irish-central-us-election-survey-november-2012>

⁴²² <http://www.slideshare.net/amarach/irishamerican-attitudes-to-the-gathering>

⁴²³ <http://www.thegatheringireland.com/>

⁴²⁴ <http://www.ucd.ie/johnhume/>

⁴²⁵ <http://www.ucd.ie/johnhume/>

- Filantropiskais tīkls Vispasaules Īrijas Fondi⁴²⁶ (*The Worldwide Ireland Funds*). Piemēram, 2009.gada salīdzinošs pārskats par starptautiskām diasporas stratēģijām⁴²⁷, kura ietvaros analizēts potenciāls pārnest attiecības ar diasporu stratēģiskākā un abpusēji izdevīgākā līmenī, fokusējoties uz ekonomiskām attiecībām. Piemēram, pārskatā valdībai ieteikts saskatīt potenciālu diasporas locekļiem sniegt ieguldījumu māju ekonomikas attīstībā bez nepieciešamības atgriezties valstī permanenti, norādot, ka šāda pieeja ir potenciāls risinājums augsti kvalificēta darbaspēka aizplūšanai no valsts, „prātu iztukšošanai” (*brain drain*) pārtopot „prātu apmaiņā” (*brain exchange*) un „prātu ieguvumā” (*brain gain*). Tādējādi diaspora varētu ieņemt lielu lomu „gudrās ekonomikas” (*Smart Economy*) un „talantu pieauguma” (*talent acceleration*) veidošanā, piedāvājot tiekties uz izglītības sistēmas izcilību, kur diaspora varētu palīdzēt ar prakses, apmaiņas un mentoru programmām. Vienlaikus tiek uzsvērtā nepieciešamība veidot globālus zināšanu un komunikācijas tīklus, kas palīdzētu uzturēt pastāvīgu saziņu ar diasporu. Visbeidzot, kā viens no veidiem, kā veidot saskarsmi ar diasporas valstspiederīgajiem, pārskatā tiek rekomendēta paplašinātās pilsonības (*extended citizenship*) ieviešana, kas iespējama dažādās formās.
- Ārlietu un Tirdzniecības Ministrija⁴²⁸. Piemēram, neatkarīgu pētnieku komandas 2014.gada ziņojums „Atbalstot nākamās paaudzes īru diasporu”⁴²⁹ (*Supporting the Next Generation of the Irish Diaspora*) vērsts uz to, lai skaidrotu, kādai būtu jābūt valdības pieejai veiksmīgas sadarbības ar diasporu veidošanā, uzsverot, ka diaspora nav homogēna un, ka šodienas kontekstā iespējams runāt par jaunas paaudzes diasporu, kas atšķiras no iepriekšējo migrācijas viļņu veidotās diasporas.

Jaunieši

- Ministrs Dēnihans kā vienu no prioritātēm izvirzījis sakaru veidošanu ar jaunatni ārzemēs, uzsverot, ka liela daļa no pēdējos gados emigrējušajiem, ir cilvēki, kuri ieguvuši labu izglītību, tādēļ viņu prasmes, zināšanas un pieredze ir liels potenciāls Īrijas attīstībai. Papildus Dēnihans norādījis, ka īpaši attiecībā uz jauniešiem, kuri devušies uz ārzemēm, būtu svarīgi nodrošināt atbalsta sistēmu, kas palīdzētu jauniešiem un jaunām ģimenēm adaptēties jaunā vidē, tostarp paredzot atbalstu tiem, kuri izlēmuši atgriezties uz dzīvi Īrijā⁴³⁰.

Uzņēmējdarbība un tīklošanās

- Globālais Īru Tīkls⁴³¹ (*The Global Irish Network*) darbojas kopš 2010.gada, apvienojot tajā Globālā Īru Ekonomikas Foruma⁴³² (*The Global Irish Economic Forum*) dalībniekus un nozīmīgus diasporas pārstāvjus – vairāk nekā 350 pieredzējušus uzņēmējus, kuru uzņēmējdarbība bāzēta aptuveni 40 valstīs. Tīklā

⁴²⁶ <http://www.theirelandfunds.org/>

⁴²⁷ <http://www.irelandfunds.org/pdf/globalIrish.pdf>

⁴²⁸ <https://www.dfa.ie/our-role-policies/the-irish-abroad/>

⁴²⁹ <http://ucdclinton.ie/userfiles/file/Supporting%20the%20Next%20Generation%20of%20the%20Irish%20Diaspora.pdf>

⁴³⁰ <http://www.merriestreet.ie/en/News-Room/Speeches/opening-address-by-minister-for-diaspora-affairs-jimmy-deenihan-t-d-at-the-nyci-conference-on-return-migration-home-is-where-the-heart-is.61287.shortcut.html>. Sk. arī <http://www.irishtimes.com/blogs/generationemigration/2014/07/19/what-do-irish-organisations-abroad-want-from-the-new-diaspora-minister/>

⁴³¹ <https://www.globalirishforum.ie/GlobalIrishNetwork.aspx>

⁴³² <https://www.globalirishforum.ie/>

iesaistītie piedalās jaunu darbavietu radīšanas finansēšanā, piedāvā atbalstu uzņēmumiem, kuri vēlas eksportēt preces starptautiski, iesaistās tirdzniecības plānošanā un organizēšanā, piedāvā tirgus konsultācijas, palīdz valdībai un ģru kompānijām piekļūt lielām korporācijām, kā arī veido atbalstu dažādām diasporas izvirzītām un ar diasporu saistītām iniciatīvām.

- 2014.gadā Īrijas Vēstniecība rīkoja publiskas sanāksmes Sidnejā, Melburnā un Pērtā⁴³³, ar mērķi sniegt ieguldījumu Īrijas Ārlietu un Tirdzniecības Ministrijas pārskata par Īrijas politiku sadarbībai ar diasporu⁴³⁴ veidošanā. Sanāksmes kalpoja kā paņēmieni, kas ļautu emigrantiem un diasporas locekļiem dalīties savā pieredzē un viedokļos par jautājumiem, kas saistīti ar migrāciju, diasporu un Īrijas politiku, ņemot vērā, ka Ārlietu un Tirdzniecības Ministrijas mērķis, veidojot pārskatu, ir izprast, kā diaspora var justies piederīga un turpināt iesaistīties Īrijas attīstībā.
- 2014.gada 14.novembrī Īrijas Ārlietu un Tirdzniecības Ministrija, sadarbībā ar citām organizācijām, rīkoja Īrijā pirmo konferenci par sadarbības veidošanu ar absolventiem⁴³⁵, ministram norādot, ka iespēja rīkot pasākumus, kuru zīmols būtu „Ģru absolventu pasākums”, popularizētu gan Īriju, gan konkrētās sadarbības institūcijas.
- „ConnectIreland”⁴³⁶ ir Īrijas premjerministra Enda Kenija (*Enda Kenny*) atklāts projekts, kas orientēts uz darbavietu radīšanu, sadarbojoties ar diasporu. Projekts darbojas piesaistot Īrijai ārvalstu kompānijas, kas paplašina savu darbību starptautiski, tādējādi radot jaunas darbavietas Īrijā, diasporas locekļiem par palīdzību sakaru nodibināšanā piedāvājot finansiālu atbildību⁴³⁷.

Plaši tīklošanās pasākumi, diasporas pulcēšanās

- 2013.gadu Īrijas Valdība nosauca par „*The Year of the Gathering*”⁴³⁸ – gadu, kurā Īrija uzaicinās diasporu ierasties mājās tūrisma programmas ietvaros, ļaujot klātienē dibināt jaunus sakarus un veidot attiecību tīklu, pieļaujot individuālu pieeju⁴³⁹.
- „*Ireland Reaching Out*”⁴⁴⁰ projekta darbība tiek pielīdzināta apvērstai ģeoloģijas veidošanai, jo tā ietvaros brīvprātīgie no visas Īrijas strādā, lai identificētu cilvēkus, kuri atstājuši teritoriju, un izsekotu viņu un viņu pēcnācēju gaitām pasaulē. Projekts sniedz zināšanas par Ģru migrācijas dinamiku.

⁴³³ <http://www.irishecho.com.au/2014/06/10/public-meetings-to-discuss-irish-abroad/31997>

⁴³⁴ <https://www.dfa.ie/our-role-policies/the-irish-abroad/diaspora-policy-review/>

⁴³⁵ [http://www.merrionstreet.ie/en/News-Room/Releases/Department of Foreign Affairs and Trade co-hosts Inaugural Alumni Conference.html](http://www.merrionstreet.ie/en/News-Room/Releases/Department%20of%20Foreign%20Affairs%20and%20Trade%20co-hosts%20Inaugural%20Alumni%20Conference.html)

⁴³⁶ <https://www.connectireland.com/>

⁴³⁷ http://connectireland.com/what_is_connectireland.aspx

⁴³⁸ <http://www.thegatheringireland.com/>

⁴³⁹ https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/migration-policy-and-research/migration-policy-1/migration-policy-practice/issues/augustseptember-2013/diaspora-capital-why-diaspora-ma.html?v=1392752313000/_jcr:system/jcr:versionStorage/45/6d/42/456d42a3-97df-4c77-bfd2-a2bf0ed99caa/1.3/jcr:frozenNode

⁴⁴⁰ <http://www.irelandxo.com/>

- Darbojas nodibinājumi un tīkli, kas apvieno konkrētiem reģioniem piederīgo diasporu locekļus. Piemēram, „Cork Foundation”⁴⁴¹, „Global Limerick Network”⁴⁴² un „Kerry Diaspora Business Network”⁴⁴³, kura dibināšanā piedalījies Džimijš Dēnihans. Piemēram, no 2014.gada 31.oktobra līdz 1.novembrim Dublinā notika Globālais Diasporas un Attīstības Forums⁴⁴⁴, kura dalībnieki iepazinās ar neparastām un pozitīvām valdības, privāto uzņēmēju, kopienu un indivīdu iniciatīvām sadarbības ar diasporu veidošanā⁴⁴⁵.

Atgriešanās veicināšana

- Īru Izpildvaras mentoru programma⁴⁴⁶ (*The Irish Executive Mentoring Program*), kas darbojas no 2012.gada, 2014.gadā saņēma finansējumu no Īrijas Valdības Emigrantu Atbalsta Programmas, ar mērķi veicināt programmas attīstību un izvēršanu globālā mērogā. Programmas mērķis ir attīstīt izpildvaras (vadītāju un administratoru) un uzņēmējdarbības talantus īru diasporā, vienlaikus veicinot saziņu starp īru mentoriem, izpildvaru un uzņēmējiem visā pasaulē⁴⁴⁷. Mentoru programma ir bezmaksas pakalpojums.
- „We’re Coming Back”⁴⁴⁸ organizācija veic kampaņu, kas uzstāj uz ārzemēs esošo īru pilsoņu tiesībām piedalīties īru vēlēšanās, uzsverot, ka šo tiesību garantēšana ir solis pretī iekļaujošai un demokrātiskai valstij⁴⁴⁹.

12. Itālija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības ministrija (<i>Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale</i>). 2013.gadā Itālijas parlamentā tika izveidots Integrācijas Ministra postenis, kurā tika ievēlēta Sesila Kjenge (<i>Cecile Kjenge</i>), taču 2014.gadā izveidotajā jaunajā valdībā postenis netika atjaunots⁴⁵⁰.
• <u>Plašāka informācija</u>: Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības Ministrija:
http://www.esteri.it/mae/EN
• Itāļu diasporai <u>ir tiesības piedalīties</u> Itālijas vēlēšanās un referendumos, kā arī Itālijas pārstāvju Eiropas Parlamentā vēlēšanās⁴⁵¹.

⁴⁴¹ www.corkfoundation.com/

⁴⁴² <http://www.limerick.ie/>

⁴⁴³ <https://www.linkedin.com/groups/Kerry-Business-Diaspora-2845798/about>

⁴⁴⁴ <http://www.ucdclinton.ie/userfiles/file/ForumReport.pdf>

⁴⁴⁵ <http://www.irishtimes.com/life-and-style/initiatives-that-put-ireland-at-top-of-diaspora-engagement-1.1980746>

⁴⁴⁶ <http://www.iemp.org/about-us/>

⁴⁴⁷ <http://www.breakingnews.ie/business/irish-executive-mentoring-program-set-for-expansion-650117.html>

⁴⁴⁸ <https://www.facebook.com/WCBireland>

⁴⁴⁹ <http://www.irishtimes.com/blogs/generationemigration/2014/07/15/deenihan-and-the-diaspora-what-can-we-expect/>

⁴⁵⁰ <http://www.reuters.com/article/2014/02/21/us-italy-politics-cabinet-factbox-idUSBREA1K1T320140221>

⁴⁵¹ http://www.esteri.it/MAE/EN/Italiani_nel_Mondo/ServiziConsolari/AIRE.htm, <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17

Lai arī Itālijā ir īpaša diasporas pārstāvniecība vēlēšanās, šajā valstī nav, piemēram, atsevišķa departamenta, kas būtu politiski atbildīgs par saikņu stiprināšanu ar diasporu.

Venēcijas Ca' Foscari Universitātes (*University Ca' Foscari, Venice*) prezidents Karlo Kararo (*Carlo Carraro*) uzsver, ka ārzemēs dzīvojošie jaunie un talantīgie itāļi valstij ir nozīmīgs resurss. Kararo pauž nostāju, ka jauno cilvēku došanās strādāt uz ārzemēm pati par sevi nebūtu problēma, ja vien Itālija spētu piesaistīt samērīga ārzemnieku daudzuma ierašanos Itālijā, kas šobrīd nenotiek. Vienlaikus Kararo norāda, ka jebkurā gadījumā Itālijas atbildība būtu uzturēt kontaktus ar ārzemēs dzīvojošajiem un strādājošajiem itāļiem gan, lai piedāvātu viņiem iespējas atgriezties Itālijā, gan, lai veidotu augstākā līmeņa uzņēmēju un pētnieku tīklu, iesaistot ārzemēs dzīvojošos valstspiederīgos, kas sekmētu itāļu uzņēmumu un institūciju izaugsmi un pāreju globālā arēnā⁴⁵².

2001.gadā Mirko Tremalia (*Mirko Tremaglia*) panāca, ka 6 vietas Ministru Kabinētā un 12 vietas Senātā tiek rezervētas itāļu diasporas pārstāvjiem, kurus ievēl diaspora, balsojumu sadalot pa kontinentāliem reģioniem. Līdz ar to diasporu var pārstāvēt valstspiederīgie, kuri nekad nav bijuši Itālijā un var nepārvaldīt itāļu valodu⁴⁵³.

Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības Ministrija ar likumu Nr. 470/1988 izveidojusi Ārzemēs Rezidējošo Itāļu Reģistru (*The Registry of Italians Resident Abroad*), kas satur personas datus par itāļiem, kuri rezidē ārzemēs ilgāk par 12 mēnešiem. Reģistrēšanās reģistrā sniedz pilsoņiem piekļuvi dažādiem pakalpojumiem, kā arī nodrošina viņiem iespēju piedalīties vēlēšanās un referendumos, t.sk. ievēlot Itālijas pārstāvjus Eiropas Parlamentā⁴⁵⁴.

Mediji

- Itālijas Ārlietu un Starptautiskās Sadarbības Ministrija uztur itāļu mediju ārzemēs reģistru (*L'Italia dell'Informazione nel mondo*), kurā fiksēta ārzemēs pieejamā itāļu prese, radio un televīzijas raidījumi. 2007.gadā reģistrā bija fiksēti 472 laikraksti, 263 radio un 45 televīzijas raidījumi itāļu valodā. No tiem Itālijā publicēti tika 78 laikraksti, ierakstīti 4 radio raidījumi un uzņemtas 2 televīzijas pārraides⁴⁵⁵.

Saikņu veidošana ar nesenajiem (krīzes) emigrantiem

- 2014.gada sākumā Itālijas Vēstniecība un Itālijas Konsulāts Apvienotajā Karalistē izstrādājuši iniciatīvu „*Primo Approdo*” („Pirmā Piezemēšanās”), lai ar semināru sēriju palīdzētu itāļiem, kuri Apvienotajā Karalistē ieradušies nesen, uzsākt dzīvi jaunā vietā. Itālijas vēstnieks Londonā Paskāls Terračiano (*Pasquale Terracciano*) skaidro, ka iniciatīva vērsta uz to, lai palīdzētu valstspiederīgajiem nekļūt par krāpšanas upuriem, meklējot darba un dzīves vietu, kā arī, lai iepazīstinātu viņus ar pieejamajiem veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem un birokrātiskā aparāta darbību⁴⁵⁶. Iniciatīva izstrādāta, domājot par jaunajiem itāļiem, kuri ieradušies Apvienotajā Karalistē.
- Itālijas Vēstniecība Londonā 2014.gadā plānojusi īstenot projektu „*Italy Made Me*” („Mani Izveidoja Itālija”), organizējot tikšanās, kuru ietvaros tiktu stāstīts par

⁴⁵² <http://girlfriendinacoma.eu/time-for-a-ministry-of-the-italian-diaspora/>

⁴⁵³ <http://www.strangehistory.net/2013/02/24/the-voting-diaspora/>, <http://website.pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>

⁴⁵⁴ http://www.esteri.it/MAE/EN/Italiani_nel_Mondo/ServiziConsolari/AIRE.htm, <http://website.pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>

⁴⁵⁵ http://www.rapportoitalianinelmondo.it/down/scheda_inglese_2007.pdf, p. 9.

⁴⁵⁶ <http://www.italymagazine.com/news/number-italians-moving-uk-sparks-support-initiative-local-embassy>

veiksmīgiem un talantīgiem ārzemēs dzīvojošiem un strādājošiem itāļiem, tādejādi iedvesmojot itāļu jauniešus, kuri ieradušies Apvienotajā Karalistē, kā arī palīdzot uzturēt saikni starp viņiem un Itāliju⁴⁵⁷.

- Antonio Siragusa (*Antonio Siragusa*) izveidojis blogu „*Io Torno Se*”⁴⁵⁸ („Es Atgriežos, Ja”), kurā apkopoti ārzemēs dzīvojošo un strādājošo itāļu pieredzes stāsti, kas ilustrē to, kā diaspora veidojas darbavietu un iespēju trūkuma Itālijā rezultātā, tajā pašā laikā rādot, ka Itālija tik un tā ir vieta, kurā viņi cer kādreiz atgriezties un izmantot savas ārzemēs iegūtās iemaņas. Siragusa skaidro, ka blogs darbojas kā balss devējs diasporai, kā arī kā kolektīvs politisks manifests, ko veido diaspora, cerībā, ka Itālijas politiķi sadzirdēs viņu izteiktos priekšlikumus par to, kam būtu jānotiek, lai viņi atgrieztos Itālijā. Bloga autors uzsver, ka diasporai ir svarīgi būt aktīviem un gataviem iesaistīties politikas veidošanā, jo situācija nemainīsies, ja cilvēki par to sūdzēsies, taču nebūs gatavi strādāt pie tā, lai to mainītu⁴⁵⁹.

13. Kipra

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Kipras Republikas Ārlietu ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus</i>), Ārzemju un Repatriēto kipriešu struktūrvienība (<i>the Division of Overseas and Repatriated Cypriots</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Kipras Republikas Ārlietu Ministrija:
http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument
• Kipras diasporai ir tiesības piedalīties Kipras prezidentālajās un ar likumdošanu saistītās vēlēšanās.⁴⁶⁰

2010.gadā Kipras Federācijas Amerikā (*Cyprus Federation of America*) biedri un Starptautiskā Koordinācijas Komiteja (*International Coordinating Committee*) „*Justice For Cyprus*” Vašingtonā tikās ar Amerikas senatoriem un kongresmeņiem, apspriežot iespējas veicināt Kipras turku un grieķu pušu samierināšanos, Kipras Federācijas Amerikā prezidentam Pēteram Papanikolau (*Peter Papanikolaou*) norādot, ka Amerikas ārlietu politikai vajadzētu iesaistīties šī jautājuma risināšanā, uzsverot, ka trešdaļa valstspiederīgo, liela daļa no kuriem veido Kipras diasporu Amerikā, neredz iespēju atgriezties mājās, ja apstākļos nekas nemainīsies⁴⁶¹. Arī Džons Kēnigs (*John Koenig*), ASV vēstnieks Kiprā atzīst, ka Kipras kopiena ASV sagaida valdības diplomātisku iesaistīšanos šīs problēmas risināšanā, vienlaikus norādot, ka diaspora ASV saredz arī kā biznesa partneri, draugu un ģimenes mītnes vietu laikā, kad izcelsmes valsts atrodas grūtā ekonomiskā un politiskā situācijā⁴⁶².

Izglītības un Kultūras Ministrija (*the Ministry of Education and Culture*) nodrošina ārzemēs dzīvojošos kipriešu bērnus un dažādas kipriešu organizācijas ar grāmatām un mācību materiāliem, piedāvā bērniem iespēju viesoties Kiprā, kā arī izstrādā un atbalsta dažādas

⁴⁵⁷ <http://www.italymagazine.com/news/number-italians-moving-uk-sparks-support-initiative-local-embassy>

⁴⁵⁸ <http://www.iotornose.it/>

⁴⁵⁹ <http://girlfriendinacoma.eu/the-blog-community-of-italians-who-dream-to-go-back-to-italy/>

⁴⁶⁰ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17

⁴⁶¹ <http://usa.greekreporter.com/2010/07/20/memorial-service-and-contacts-by-diaspora-representatives-for-the-36th-anniversary-of-the-turkish-invasion-of-cyprus/>

⁴⁶² <http://thepolitic.org/an-interview-with-john-koenig-u-s-ambassador-to-cyprus/>,
<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/4474475ED6231F2EC2257D420040E177?OpenDocument&highlight=diaspora>

programmas un projektus, kas saistīti ar grieķu valodas un kultūras apguvi. Papildus Kipras valdība piedāvā kipriešu un grieķu diasporas locekļiem, kuri studē Kipras Universitātē⁴⁶³ un Kipras Tehnoloģiju Universitātē⁴⁶⁴, iespēju pretendēt uz stipendijām, kas tiek piešķirtas, izvērtējot kandidātus pēc akadēmiskiem, finansiāliem un sociāliem kritērijiem⁴⁶⁵. Kipras Republikas Ārlietu Ministrijas Ārzemju un Repatriēto kipriešu struktūrvienība nodrošina un uztur sakarus ar ārzemēs mītošajiem kipriešiem, strādājot, lai saglabātu un palīdzētu veidot viņu identitāti un vecinātu kultūras mantojuma saņemšanu un nodošanu tālāk, kā arī, lai uzturētu diasporas sakarus ar Kipru un vajadzības gadījumā palīdzētu radušos problēmu risināšanā. Tas tiek darīts atbalstot uz diasporu mērķēta žurnāla izdošanu, rīkojot dažādas izstādes, sadarbojoties ar organizācijām, kas veicina valodas un kultūras apguvi, nodrošinot materiālus par Kipras vēsturi un kultūru ārzemju skolām, bibliotēkām un dažādām organizācijām.⁴⁶⁶

Pulcēšanās

- 2014.gadā notika 25. Vispasaules Aizjūras Kipriešu Federācijas Centrālās Padomes sesija (*The 25th Session of the Central Council of the World Federation of Overseas Cypriots*) un 7. Vispasaules Jauno Ārzemju Kipriešu konference (*7th World Conference of Young Overseas Cypriots*), kuras ietvaros tika apspriestas ārzemju kipriešu organizāciju darbība, kā arī izteikti priekšlikumi to darbības veiksmīgākai savstarpējai koordinācijai.

Ekonomiskā sadarbība

- Vispasaules Aizjūras Kipriešu Federācijas (*the World Federation of Overseas Cypriots*) prezidents Harijs Sofoklīds (*Harry Sophocliides*) atklāj, ka daudzi ārzemēs dzīvojošie kiprieši pauž gatavību palīdzēt Kiprai ekonomiskās krīzes laikā dodot gan naudas, gan citus resursus. Taču, uzsver Sofoklīds, lai tas būtu iespējams, valdībai būtu jāizstrādā skaidrs plāns šo resursu piesaistīšanai un izlietošanai, fokusējoties ne vien uz noguldījumu veidošanu, bet arī investīcijām⁴⁶⁷. Komunikāciju pakalpojumu sniedzējs organizācija CYTA⁴⁶⁸ 25. Vispasaules Aizjūras Kipriešu Federācijas Centrālās Padomes sesijas (*The 25th Session of the Central Council of the World Federation of Overseas Cypriots*) ietvaros vadīja semināru „Tehnoloģiju un sociālo mediju lietojums Kipras diasporā” (*“The use of technology and social media by diaspora Cypriots”*), kurā tika analizēta tehnoloģiju un sociālo tīklu loma sakaru veidošanā ar jaunāko diasporas paaudzi, uzsverot potenciālu to lietojumam, lai veicinātu informētību par situāciju Kiprā, kā arī aicinot saskatīt tehnoloģiju un sociālo mediju piedāvāto platformu Kipras valstspiederīgo tīkla un komunikācijas veidošanai gan valsts robežās, gan ārpus tām⁴⁶⁹.

⁴⁶³ <http://www.ucy.ac.cy/en/>

⁴⁶⁴ <http://web.cut.ac.cy/postharvest/cyprus-university-of-technology/>

⁴⁶⁵ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/45DD070D9B90FEC7C2257998004021C3?OpenDocument>

⁴⁶⁶ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/86FB8C55C2E0FA68C22571A200260E59?OpenDocument>

⁴⁶⁷ <http://www.abc.net.au/worldtoday/content/2013/s3723823.htm>

<http://greece.greekreporter.com/2013/08/22/annual-conference-in-nicosia-for-cypriot-diaspora/>

⁴⁶⁸ <https://www.cyta.com.cy/corporate-information/en>

⁴⁶⁹ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/D6415C3C4907133EC2257D41001FE104?OpenDocument&highlight=diaspora>

<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/4474475ED6231F2EC2257D420040E177?OpenDocument&highlight=diaspora>

Valodu mācīšana jauniešiem

- Vispasaules Jauno Ārzemju Kipriešu Organizācija (*the World Organisation for Young Overseas Cypriots (NEPOMAK)*)⁴⁷⁰ vērš Kipras valdības uzmanību uz to, ka, uzrunājot jaunākās diasporas paaudzes, jāņem vērā valodas barjera, jo ne visi diasporas locekļi pārvalda grieķu vai turku valodu.⁴⁷¹ Vispasaules Jauno Ārzemju Kipriešu Organizācija (*the World Organisation for Young Overseas Cypriots (NEPOMAK)*)⁴⁷² darbojas, lai stiprinātu kultūras saiknes ar Kipru un veidotu sadarbību ar nacionālām un starptautiskām organizācijām, aizstāvēt kopīgas intereses. Piemēram, organizācijas ietvaros darbojas programma „Atklāj Kipru” (*Discover Cyprus Programme*)⁴⁷³, kuras ietvaros diasporas jauniešiem ir iespēja apceļot Kipru, iepazīties ar tās kultūru, apgūt valodu utt. Tāpat notiek sadarbība ar Kipras Universitāti⁴⁷⁴, Kipras Atvērto Universitāti (*the Open University of Cyprus*) un Kipras Jauniešu Padomi (*the Youth Board of Cyprus*).⁴⁷⁵

14. Lietuva

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u> : Lietuvas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania</i>).
• <u>Plašāka informācija</u> : Lietuvas Republikas Ārlietu Ministrija:
http://www.urm.lt/default/en/
• Lietuvas diasporai ir tiesības piedalīties Lietuvas prezidentālajās, ar likumdošanu saistītajās vēlēšanās un referendumos. ⁴⁷⁶

Lietuvai ir aktīva un ļoti daudzveidīga diasporas politika. Lietuva arī kalpo kā paraugs vairākām valstīm, īpaši – tīklošanās un aktivitāšu globālā mēroga dēļ. Īpašā Vēstniece attiecībās ar Lietuvas Pasaules Kopienī (*Ambassador at Large for relations with the Lithuanian World Community*) Gintė Damušis (*Gintė Damušis*) vērš uzmanību uz to, ka Lietuvas diaspora pēdējo 20 gadu laikā ir mainījusies un tajā līdzās pastāv dažādas intereses, prioritātes un tradīcijas, kas atšķiras gan kopienu, gan paaudžu un emigrācijas viļņu griezumā. Damušis norāda uz nepieciešamību valdībai to ņemt vērā, izstrādājot ilgtermiņa stratēģiju attiecībām ar daudzveidīgo diasporu.⁴⁷⁷

Lietuvas Premjerministrs Algirdas Butkevičius 2014.gadā nācis klajā ar paziņojumu par nepieciešamību atjaunot 2010.gadā pārtraukto Nacionālo Minoritāšu un Ārzmēs Mītošo Lietuviešu Departamenta, kas iepriekš bija atbildīgs par etniskās un sadarbības ar diasporu politikas veidošanu⁴⁷⁸, darbību.⁴⁷⁹

⁴⁷⁰ <http://www.nepomak.org/>

⁴⁷¹ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/ED90B25BC213F521C2257790003451D4?OpenDocument&highlight=diaspora>

⁴⁷² <http://www.nepomak.org/>

⁴⁷³ <http://www.nepomak.org/about-ndcp>

⁴⁷⁴ <http://www.llp.org.cy/bolognaprocess/presentations/internationalisation.pdf>

⁴⁷⁵ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/ED90B25BC213F521C2257790003451D4?OpenDocument&highlight=diaspora>

⁴⁷⁶ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

⁴⁷⁷ <http://vilnews.com/2012-10-17187>

⁴⁷⁸ Sk., piem., <http://www.maynoothuniversity.ie/nirsa/wp-content/uploads/2013/11/lithuaniandiasporapolicy.pdf>

Lietuvas Attīstības Plānā „Lietuva 2030”⁴⁸⁰ norādīts, ka mūsdienās, globalizācijas kontekstā, ir īpaši svarīgi, lai Lietuva būtu mūsdienīga un atvērta sabiedrība, pārvērtējot līdzšinējos priekšstatus par to, kas veido nacionālo identitāti un nācijas vienotību, mainot priekšstatus par no Lietuvas izbraukušiem cilvēkiem un viņu pēcnācējiem kā par „zudušo nācijas daļu”, un par iebrāucējiem kā par „svešiniekiem”. Tā vietā Attīstības Plānā uzsvērts, ka sadarbība ar diasporu ir Lietuvas ekonomiskais un sociāls potenciāls, kas līdz šim nav pilnībā realizēts, taču varētu tikt realizēts, ja Lietuvā dzīvojošie un Lietuvas diaspora tiktu uzverta kā viena nācija.

Tīklošanās

- Vispasaules Lietuvas Ekonomikas Forumā Kalifornijas Lietuviešu Kredītsavienības (*California Lithuanian Credit Union*) pārstāvis Dainius Vaidila uzsvēris, ka dialogu starp Lietuvu un tās diasporu apgrūtinā politiskas pārmaiņas, kas notiek ik pēc četriem gadiem, līdz ar jaunas valdības sastādīšanu, uzsverot, ka Lietuvai sadarbībā ar diasporu vajadzētu tiekties uz politiskas pēctecības veidošanu.⁴⁸¹
- „Globālo Lietuvas Līderu” (*„Global Lithuanian Leaders”*)⁴⁸²valdes loceklis Tadas Lingaitis Ekonomikas Forumā norādījis, ka daudzi ārzemēs dzīvojošie lietuvieši būtu gatavi atgriezties Lietuvā un pielietot tur savas prasmes un zināšanas, taču šķēršļus tam rada Lietuvas politiku izpratnes trūkums par diasporas vajadzībām, kas ilgtermiņā, viņaprāt, būtu risināms nevis veidojot politiku „no augšas” (*top-down approach*), bet gan ciešā sadarbībā ar cilvēkiem reģionos, tostarp diasporā (*grassroots approach*).⁴⁸³
- Damušis aktualizē jautājumu par informācijas par dažādām iniciatīvām, projektiem un iespējām nodošanu plašākai sabiedrībai un tiešajai mērķauditorijai (piemēram, diasporas kopienām), piebilstot, ka tāpat līdz galam nav atrisināts jautājums par finansējuma piesaisti projektu īstenošanai, jo būtu nepieciešama aktīvāka privātā un nevalstiskā sektora iesaistīšanās.⁴⁸⁴ Damušis aicina informēt Lietuvā dzīvojošos par diasporas dzīvi, piemēram, skaidrojot, ka kopienu aktivitātes un projekti (kopienu centri, jauniešu nometnes, muzeji, arhīvi utt.) lielākoties tiek finansēti privāti vai piesaistot ziedojumus, jeb arī notiek pateicoties brīvprātīgam darbam, kas vērsts uz lietuviešu identitātes saglabāšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm, kā arī uz kopienu interešu pārstāvniecību.⁴⁸⁵
- Lietuvas Ārlietu Ministrija izstrādājusi rīcības plāna „Globālā Lietuva” programmu (*„Global Lithuania”*)⁴⁸⁶, kuras mērķis ir stiprināt Lietuvas saiknes ar diasporu, jo, kā,

⁴⁷⁹ <http://en.delfi.lt/lithuania/politics/national-minorities-department-will-give-more-powers-to-communities-lithuanian-pm-says.d?id=66490360>

⁴⁸⁰ <http://www.lrv.lt/bylos/veikla/lithuania2030.pdf>, p. 10.

⁴⁸¹ <http://www.lithuaniantribune.com/40933/world-lithuanian-economic-forum-diaspora-has-its-potential-that-needs-to-be-used-201340933/>

⁴⁸² <http://www.lithuanianleaders.org/>

⁴⁸³ <http://www.lithuaniantribune.com/40933/world-lithuanian-economic-forum-diaspora-has-its-potential-that-needs-to-be-used-201340933/>

⁴⁸⁴ <http://vilnews.com/2012-10-17187>

⁴⁸⁵ <http://vilnews.com/2012-10-17187>

⁴⁸⁶ http://www.google.lv/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mfa.gov.lv%2Fdata%2Ffile%2F4_4%2520Damusis%25202012%252012%252017-

apmeklējot Amerikas lietuviešu kopienas tikšanos Atlantā, 2012.gadā norādīja Lietuvas Ārlietu Ministrs Audronius Ažubalis, Lietuva un tās diaspora ir viena nedalīta un nedalāma ģimene, uzsverot praktiskos paņēmienus, ar kuru palīdzību Lietuva un diaspora var būt ieguvējas mērķtiecīgas un organizētas sadarbības un partnerības rezultātā, diasporai aktīvi iesaistoties un tiekot iesaistītai valsts veidošanā. Programma orientēta uz „prātu iztukšošanās” („*brain drain*”) pārvēršanu „prāta spēkā/ varā” („*brain power*”)⁴⁸⁷, sniedzot politisku, finansiālu un loģistikas atbalstu diasporai, lai motivētu tās iesaistīšanos Lietuvas stratēģisko interešu pārstāvēniecībā, tādejādi veicinot diasporas iesaistīšanos Lietuvā notiekošajā. Rīcības plāna īstenošanā iesaistīta ne vien Ārlietu Ministrija, bet arī citas institūcijas, piemēram, Izglītības un Zinātnes Ministrija, kas ir atbildīga par neformālo izglītību un sniedz atbalstu lietuviešu skolām pasaulē.⁴⁸⁸

Ekonomiskā sadarbība

- Sabiedriskā organizācija „Lietuvas Uzņēmējdarbība” („*Enterprise Lithuania*”)⁴⁸⁹, ko 2009.gadā nodibinājusi Lietuvas Attīstības Aģentūra, tāpat kā nevalstiskā platforma „Globālie Lietuvas Līderi” („*Global Lithuanian Leaders*”)⁴⁹⁰, kas nodibināta 2009.gadā pēc pirmā Vispasaules Lietuvas Ekonomikas Foruma, ir projekti, kas vērsti uz globālu profesionālo tīklu veidošanu sadarbībā ar Lietuvas diasporu, un kurus atbalsta Ārlietu Ministrija.⁴⁹¹
- „Globālie Lietuvas Līderi” piedalījušies vairāku vadības prasmju attīstības un mentoru programmu veidošanā un darbības nodrošināšanā. Piemēram, Biznesa Padomdevēju Programma (*GLL Business Advisors Program*)⁴⁹² apvieno veiksmīgākos un pieredzējušākos starptautiskos Lietuvas profesionāļus, kuri dalās pieredzē un idejās par biznesa attīstības iespējām ar dažādiem Lietuvas uzņēmumiem. Savukārt Lielā Brāļa Programma (*GLL Big Brother Program*)⁴⁹³ ir globāla mentoru programma, kas piedāvā savus pakalpojumus lietuviešu studentiem visā pasaulē, ar mērķi veicināt profesionālo zināšanu un pieredzes nodošanu, sadarbojoties ar lietuviešu profesionāļiem no daudzām pasaules valstīm. Tāpat „Globālie Lietuvas Līderi” izveidojuši Globālo Lietuviešu apbalvojumu (*Global Lithuanian Award*)⁴⁹⁴, kas popularizē un padara plašākai sabiedrībai redzamus talantīgus lietuviešu izcelsmes profesionāļus.⁴⁹⁵

oecd%2520riga.ppt&ei=Lo6DVKu9KqL8ygOrtID4Dg&usg=AFQjCNEt8JqUoWww3mHaBwrb4pjSx_a-RA&sig2=-FxxwnMBdXGr0SE72D8slQ&bvm=bv.80642063.d.d24&cad=rja

⁴⁸⁷ <http://www.lithuaniantribune.com/42133/lithuanias-experience-of-collaboration-with-diaspora-presented-in-geneva-201342133/>, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/idm/workshops/IDM-2013-Diaspora-Ministerial-Conference/Diaspora-Ministerial-Conference-Statement-Neris-Germanas.pdf>

⁴⁸⁸ <http://vilnews.com/2012-10-17187>, <https://www.lv.mfa.lt/default/en/news/lithuanian-foreign-ministry-hosts-discussion-with-diaspora-expert-from-ireland->

⁴⁸⁹ <http://www.enterpriselithuania.com/en/about/enterprise-lithuania/>

⁴⁹⁰ <http://www.lithuanianleaders.org/>

⁴⁹¹ <http://vilnews.com/2012-10-17187>, <http://www.lithuanianleaders.org/about-gll/>,

<http://www.lithuanianleaders.org/projects/>

⁴⁹² <http://www.lithuanianleaders.org/glladvisors/>

⁴⁹³ <http://www.lithuanianleaders.org/projects/lbighbrother/>

⁴⁹⁴ <http://www.lithuanianleaders.org/projects/gllawards/>

⁴⁹⁵ <http://www.lithuanianleaders.org/about-gll/>, <http://www.lithuanianleaders.org/projects/>

- Lietuvā noris Vispasaules Lietuvas Ekonomikas Forums (*the World Lithuanian Economic Forum*)⁴⁹⁶, kas apvieno uzņēmējdarbības speciālistus, veido pieredzes apmaiņu, veicina biznesa kontaktu veidošanos un sniedz ieguldījumu Lietuvas attīstībā, sniedzot piekļuvi augsta līmeņa speciālistiem, kuri, līdz ar savu dalību forumā ir izrādījuši interesi par valsti un izmantojuši savus personiskos un profesionālos tīklus investīciju piesaistīšanai.⁴⁹⁷

Jaunieši

- Vispasaules Lietuvas Jauniešu Asociācijas (*the World Lithuanian Youth Association*)⁴⁹⁸ rīkotā jauniešu konference Lietuvā ir piesaistījusi 3000 dalībniekus no 30 pasaules valstīm, kas piedāvā viņiem kontaktu veidošanas iespējas, savukārt valstij paveras iespēja ieinteresēt konferences dalībniekus ar vietējām darbavietām, kurās viņi varētu pielietot savas prasmes un zināšanas.⁴⁹⁹
- Lietuvas izcelsmes un Lietuvas diasporas studenti tiek aicināti studēt maģistrantūrā Viļņas Universitātē, paredzot iespēju pretendēt uz finansējuma saņemšanu.⁵⁰⁰

Pētniecība

- Vītauta Dižā Universitātes (*Vytauto Didžiojo University*) paspārnē kopš 2000.gada marta darbojas Lietuvas Emigrācijas Institūts (*VMU Lithuanian Emigration Institute*)⁵⁰¹, kura pamatu veido 1994.gadā nodibinātais Lietuvas Diasporas Pētījumu Centrs (*the Center for Lithuanian Diaspora Studies*). Institūts uzsācis darbu ar mērķi vākt, pētīt, uzglabāt un izstādīt arhīvu materiālus, kas saistīti ar kultūras, politisko un pētniecisko Lietuvas diasporas mantojumu un vēsturi, ietverot tajā gan materiālus, kas nāk no organizācijām, gan no privātpersonām.⁵⁰²
- Viena no Vītauta Dižā Universitātes humanitāro zinātņu prioritātēm ir Lietuvas migrācijas un diasporas pētniecība, kuras ietvaros tiek analizēti jautājumi, kas saistīti ar diasporas rašanās iemesliem, kā arī ar diasporas kultūras, politiskajām un sociālajām aktivitātēm, pētot arī transnacionālo migrāciju un diasporas procesus. Pētniecības gaitā tiek aptvertas tādas tēmas kā: valsts migrācijas politika, migrācijas atspoguļojums medijos, lietuviešu identitātes formas un izpausmes diasporā, diasporas identitātes veidošanās un attīstība, juridiskie jautājumi utt. Pētniecībā iesaistās vēsturnieki, literāti, sociologi, juristi, etnologi u.c., piedaloties zinātniskās konferencēs, semināros un pētnieciskos projektos, kā arī publicējoties zinātniskos izdevumos.⁵⁰³

⁴⁹⁶ <https://www.facebook.com/gll.wlef>

⁴⁹⁷ <http://vilnews.com/2012-10-17187>

⁴⁹⁸ <http://www.pljs.org/english/about-wlya-pljs-1682.html>

⁴⁹⁹ <http://vilnews.com/2012-10-17187>

⁵⁰⁰ <http://www.vu.lt/en/news/3379-vu-invites-lithuanian-origin-foreigners-to-study-master-s>

⁵⁰¹ <http://www.iseivijosinstitutas.lt/about-us>

⁵⁰² <http://www.iseivijosinstitutas.lt/about-us>, <http://www.iseivijosinstitutas.lt/fields-of-activity>, http://www2.kirmus.ee/baltic_archives_abroad_2006/kogumik/eng/Saldukas_eng.pdf

⁵⁰³ <http://www.vdu.lt/en/research/research-priorities/research-priorities-in-humanities/lithuanian-migration-and-diaspora-studies/>

- 2013.gadā Lietuvas Nacionālajā Bibliotēkā notika XVI Diasporas Seminārs, ko organizēja nevalstiskā organizācija *BaltHerNet*⁵⁰⁴, kurā apvienoti vēsturnieki, etnologi, kā arī bibliotēku un arhīvu speciālisti, kuri interesējas par diasporas vēstures un vēsturiskā mantojuma saglabāšanu, pētniecību un zināšanu izplatīšanu. Seminārā piedalījās interesenti no Baltijas valstīm, kā arī no ASV un Somijas. Semināra ietvaros tika apspriestas nozares darbinieku darbības stratēģijas, zinātniskas publikācijas par Lietuvas diasporu, starptautiskas sadarbības vadlīnijas (piemēram, *BaltHerNet* valdes locekle Jolanta Budriuniene informēja semināra dalībniekus par Lietuvas Nacionālās Bibliotēkas sadarbību ar Lietuvas Kultūras Institutu Vācijā (*the Lithuanian Cultural Institute in Germany*)), kā arī par diasporas organizāciju lomu vēsturiskās un sociālās atmiņas veidošanā, kā arī nākamo tikšanos organizēšana.⁵⁰⁵
- Lietuvas Sociālo Inovāciju Institūts (*Institute of Social Innovation*)⁵⁰⁶ 2012.gadā izstrādājis pārskatu par Lietuvas diasporas lomu ilgtspējīgā valsts attīstībā⁵⁰⁷, kurā analizēts potenciāls, ko Lietuvai sniegtu sadarbība ar diasporu zinātnes, uzņēmējdarbības, kultūras un sociālās jomās, kā arī analizēti pasākumi, kas būtu veicami Lietuvas valdībai, lai mazinātu šķēršļus, kas šobrīd pastāv sadarbībai, piemēram, norādot, ka nepieciešams ņemt vērā diasporas vajadzības un intereses, kā arī uzsverot piemērotu informācijas nodošanas veidu nozīmi.

Kultūras popularizēšana pasaulē, simpātiju diasporas veidošana

- 2014.gada novembrī Briselē, Beļģijā atvērts Lietuvas Kultūra Centrs (*the Lithuanian Culture Centre*). Lietuvas kopienas Beļģijā priekšsēdētājs Arnoldas Prankevicius paziņojis, ka tas ir liels piemērs Lietuvas diasporas rūpēm par bērnu izglītību, kā arī par lietuviešu valodas popularizēšanu jauktās ģimenēs, piedāvājot valodas kursus cilvēkiem, kuru dzimtā valoda nav lietuviešu.⁵⁰⁸

15. Luksemburga

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Luksemburgas Lielhercogistes Ārlietu un Eiropas lietu Ministrija (<i>Ministère des Affaires étrangères et européennes</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Luksemburgas Lielhercogistes Ārlietu un Eiropas lietu Ministrija: http://www.mae.lu/en/Site-MAE/News.
• Luksemburgas diasporai <u>ir tiesības piedalīties</u> Luksemburgas nacionālajās vēlēšanās, referendumos, nobalsošanās, kas saistītas ar likumdošanu, kā arī Eiropas Parlamenta vēlēšanās.⁵⁰⁹

Luksemburgā netiek veidota aktīva diasporas politika. Valstī galvenā uzmanība migrācijas jautājumos ir pievērsta imigrācijai un aktīvai diasporu pētīšanai pašā

⁵⁰⁴ <http://www.balther.net/>

⁵⁰⁵ <http://www.lnb.lt/en/news/1346-baltic-heritage-network-xvi-diaspora-seminarat-the-national-library-of-lithuania>

⁵⁰⁶ <http://www.liti.lt/index.php/en/about/about-the-institute-structure>

⁵⁰⁷ <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/viewFile/570/pdf>

⁵⁰⁸ http://www.baltic-course.com/eng/good_for_business/?doc=99259

⁵⁰⁹ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17

Luksemburgā. Tomēr tās iedzīvotāju trajektorijas tiek dokumentētas un pētītas arī ārvalstīs – gan tuvējā reģionā, gan citviet pasaulē. Piemēram, 1993.gadā izveidots Migrācijas Dokumentēšanas Centrs (*The Centre de Documentation sur les Migrations Humaines*)⁵¹⁰, kas pēta un veido izstādes par migrācijas vēsturi Luksemburgā un kaimiņu reģionos. Centra darbības mērķi ir identificēt, savākt un uzglabāt arhīvus, kas saistīti ar migrācijas vēsturi, kā arī veicināt pētījumus, kas balstīti uz šiem arhīviem, līdz ar savu darbību vairojot zināšanas par migrācijas vēsturi un tās atstāto mantojumu.⁵¹¹

16. Malta

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Maltas Ārlietu ministrija (<i>Ministry for Foreign Affairs</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Maltas Ārlietu Ministrija: http://foreignaffairs.gov.mt/en/Pages/Home_Page.aspx
• Maltas diasporai <u>nav tiesību piedalīties</u> Maltas vēlēšanās.⁵¹²

2007.gadā Maltā tika veiktas izmaiņas likumos, radot iespēju arī otrās un trešās paaudzes diasporai pretendēt uz Maltas pilsonību, kas, kā skaidroja toreizējais premjerministrs Lorenss Gonzi (*Lawrence Gonzi*), ir būtisks solis sakaru, kā arī tradīciju un kultūras uzturēšanai. Tādēļ, pieļaujot dubultpilsonību, ārzemēs dzīvojošie Maltas diasporas locekļi var kļūt par pilntiesīgiem mītnes vietas locekļiem, vienlaikus saglabājot tāda paša veida saikni ar Maltu.⁵¹³

Maltas Ārlietu Ministrija izplatījusi paziņojumu par to, ka 2015.gada 20.-23.aprīlī Maltā notiks 4. Ārzemēs Dzīvojošo Maltiešu Konvencija (*Convention for the Maltese Living Abroad*)⁵¹⁴ (iepriekš tā notika reizi 10 gados, taču tagad izteikts priekšlikums to rīkot reizi 5 gados⁵¹⁵), kuras ietvaros notiks vairākas plenārsēdes un semināri⁵¹⁶, turklāt plānots, ka paralēli konvencijai būs iespējams apmeklēt mākslas izstādi, literāro simpoziju un Maltas skolēnu zīmējumu izstādi par diasporai veltītu tēmu⁵¹⁷. Vēloties piesaistīt konvencijai pēc iespējas plašāku diasporas uzmanību, konvencijas izpildkomiteja izziņojusi konkursu Maltas diasporas pieminekļa veidošanai, aicinot tajā piedalīties ārzemēs dzīvojošos Maltas valstspiederīgos⁵¹⁸.

2011.gadā Maltas Parlaments lēma par labu Ārzemēs Mītošo Maltiešu Padomes (*the Council for Maltese Living Abroad*) izveidošanai, apgalvojot, ka padome ļaus Ārlietu Ministrijai uzturēt kontaktus ar Maltas kopienas pārstāvjiem ārzemēs. Padomes inaugurācija

⁵¹⁰ <http://www.cdmh.lu/cgi-bin/olefa?com=2I0I0I2I>

⁵¹¹ <http://aemi.eu/centre-de-documentation-sur-les-migrations-humaines-luxembourg/>

⁵¹² <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17

⁵¹³ <http://www.abc.net.au/sundayprofile/stories/s2002863.htm>

⁵¹⁴ http://www.starsandstripesmalta.com/2014_07_01_archive.html,

<https://www.gov.mt/en/Government/Press%20Releases/Pages/2014/June/04/pr141260.aspx>

⁵¹⁵ <http://www.mccv.org.au/council-for-maltese-living-abroad-holds-its-fourth-meeting-by-videoconferencing/>

⁵¹⁶ Sk., piem., 2010.gada 15.-18.martā notikušās 3. Ārzemēs Dzīvojošo Maltiešu Konvencijas prezentācijas materiālu, kurā aplūkota Maltas valdības loma attiecību ar Maltas diasporu veidošanā, autoriem izsakot priekšlikumu Maltas Parlamentā izveidot Maltas Diasporas Komisiju (<http://www.mccv.org.au/wp-content/uploads/2014/01/Paper-The-Critical-Role-of-Government-in-Maltese-Diaspora-Engagement-14Feb10.pdf>)

⁵¹⁷ http://www.starsandstripesmalta.com/2014_07_01_archive.html

⁵¹⁸ <https://www.gov.mt/en/Government/Press%20Releases/Pages/2014/June/04/pr141260.aspx>

notika 2012.gada septembrī, Maltā⁵¹⁹. 2014.gada 24.martā padome noturēja ceturto sanāksmi Ārlietu Ministrijas organizētas video konferences formā, apspriežot jautājumus, kas ietekmē ārzemēs dzīvojošos maltiešus un meklējot risinājumus dažādām problēmām, par idejām informējot Ārlietu Ministriju.⁵²⁰

2013.gada janvārī izveidota Ārzemēs Mītošo Maltiešu Direkcija, kas darbojas kā Maltas diasporas informācijas un interešu un tiesību aizstāvības centrs, kā arī piedalās politikas veidošanā ar mērķi panākt ne vien sakaru veidošanu starp diasporas kopienām un Maltu, bet arī starp kopienām un Eiropas Savienību.⁵²¹

Tīklošanās veidošana

- Ceturtās Ārzemēs Mītošo Maltiešu Padomes (*the Council for Maltese Living Abroad*) tikšanās laikā Maltas Ārlietu Ministrs Džordžs Vella (*George Vella*) puda viedokli, ka ir pienācis laiks, lai ārzemēs mītošie maltieši tiktu uztverti nevis kā emigranti, bet gan kopienas, kas dzīvo noteiktās valstīs, taču uztur sakarus ar izcelsmes valsti – Maltu. Īpaši runājot par jaunākajām un nākamajām Maltas diasporas paaudzēm, Vella uzsvēris, ka jāapzinās, ka, lai gan to „saknes” ir arī Maltā, lielākoties tās tomēr ir ārzemēs, kas jāņem vērā, veidojot komunikāciju ar šīm paaudzēm.⁵²² Papildus ministrs uzsvēris, ka jārēķinās arī ar to, ka Maltas kopiena nav homogēna un, ka kopienas intereses un vajadzības var atšķirties atkarībā no tā, kurā valstī atrodas diaspora⁵²³.
- Ārzemēs Mītošo Maltiešu Padome 2012.gada septembrī paudusi nepieciešamību izveidot Maltas Kultūras Institutu (*Maltese Cultural Institute*), apgalvojot, ka tas ir būtisks posms Malta kultūras popularizēšanā ārzemēs, kā arī noderīgs elements starpkultūru un diplomātisko attiecību veidošanā.⁵²⁴

17. Nīderlande

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Ārlietu ministrija (Ministerie van Buitenlandse Zaken).
• <u>Plašāka informācija</u>: Ārlietu Ministrija: http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz.
• Nīderlandes diasporai <u>ir tiesības piedalīties</u> nacionālajās vēlēšanās.⁵²⁵

Nīderlandē daudz nozīmīgāks ir imigrācijas jautājums, kura ietvaros plaši tiek diskutēti multikulturālisma, dubultpilsonības un citi jautājumi, kas skar gan no valsts

⁵¹⁹ <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20120918/local/council-for-maltese-living-abroad-officially-launchred.437463>

⁵²⁰ <http://www.mccv.org.au/council-for-maltese-living-abroad-holds-its-fourth-meeting-by-videoconferencing/>

⁵²¹ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/country-factsheets/19_malta_emn_country_factsheet_2013.pdf; 3;

<https://www.gov.mt/en/Government/Publications/Documents/Annual%20Reports/2013/MFA.pdf>; 16.

⁵²² <https://www.gov.mt/en/Government/Press%20Releases/Pages/2014/October/03/pr142244.aspx>

⁵²³ <http://www.independent.com.mt/articles/2014-10-03/local-news/Maltese-people-living-abroad-are-not-migrants-but-communities-with-ties-to-motherland-Minister-6736123034>

⁵²⁴ <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20120918/local/council-for-maltese-living-abroad-officially-launchred.437463>

⁵²⁵ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

izbraukušos nīderlandiešus, gan diasporas, kas dzīvo Nīderlandē. Taču Nīderlande atbalsta pasākumus, kas domāti diasporai pasaulē, meklējot veidus, kā stiprināt savstarpējās saiknes.

Diasporas pārstāvjiem parlamentā ir pat paredzētas 7-8 vietas un diaspora var piedalīties vēlēšanās, kopumā diasporai tiek pievērsta ļoti neliela uzmanība, tostarp, no mediju puses.

Diasporas konferences

- Piemēram, 2013.gada 25.novembrī Nīderlandes vēstniecības Kanberā un Velingtonā organizēja konferenci „Nīderlandes diaspora Austrālijā un Jaunzēlandē”, kas notika Melburnā un sniedza iespēju Nīderlandes diasporas pārstāvjiem – kopienas locekļiem, asociāciju pārstāvjiem, akadēmiķiem, ekspertiem utt. – apmainīties ar viedokļiem un diskutēt par Nīderlandes diasporas pagātņi, tagadni un nākotni.⁵²⁶

Mediji un tīklošanās

- DutchAbroad.nl ir platforma, kas darbojas kopš 2012.gada un kurā apkopotas ziņas un informācija par pakalpojumiem, kas var būt aktuāli Nīderlandes diasporai (piemēram, par nodokļiem, apdrošināšanu, likumiem utt.). DutchAbroad.nl vadītājs Tomass Ārts (*Thomas Arts*) uzsver, ka platformas veidotāji uztver diasporu kā Nīderlandes vēstniekus ārzemēs, un kā nozīmīgu Nīderlandes tēla un ekonomikas veidotāju. Līdz ar platformu tika atklāts arī elektroniskais laikraksts *nltimes.nl*⁵²⁷, lielā mērā iedvesmojoties no Nīderlandes Radio Pasaulē (*Radio Nederland Wereldomroep*)⁵²⁸ pieredzes un vēloties darboties, lai apvienotu un pārstāvētu diasporu un veidotu sasaisti starp diasporu un Nīderlandi.⁵²⁹

18. Polija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Polijas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Ministry of Foreign Affairs Republic of Poland</i>). Kopš 2014.gada 1.septembra Ārlietu Ministrijas Ministra vietnieks un atbildīgais par poļu diasporu ir Tomašs Orlovskis (<i>Tomasz Orłowski</i>)⁵³⁰.
• <u>Plašāka informācija</u>: Polijas Republikas Ārlietu ministrija:
http://www.msz.gov.pl/en/p/msz_en/.⁵³¹
• Polijas diasporai ir tiesības piedalīties Polijas prezidentālajās un ar grozījumiem likumos saistītajās vēlēšanās, referendumos un Eiropas Parlamenta vēlēšanās.⁵³²

2014.gadā ārvalstīs dzīvojošie poļi un citi eksperti iesaistījās diskusijā par Polijas Ārlietu Ministrijas izstrādātās Valdības Programmas Sadarbībai ar Polijas Diasporu 2015.-

⁵²⁶ <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.663816023662749.1073741835.206411832736506&type=3>

⁵²⁷ <http://www.nltimes.nl/>

⁵²⁸ <http://www.rnw.nl/english>

⁵²⁹ <https://www.dutchabroad.nl/over-dutchabroad/over-ons>

⁵³⁰ http://www.mfa.gov.pl/en/news/tomasz_orlowski_appointed_undersecretary_of_state_at_mfa

⁵³¹ Sk. diagrammu, kas attēlo galvenos Polijas migrācijas politikas veidošanā iesaistītos aktorus, http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/POES_POLAND_PB_8.pdf, Diagram 1.

⁵³² <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>: 17.

2020.gadam saturu⁵³³, kā vienu no prioritātēm izvirzot atbalstu izglītībai, tostarp poļu valodas apmācībai.⁵³⁴ Papildus tika diskutēts par nepieciešamību Stratēģijā ņemt vērā pārmaiņas, kas saistītas gan ar situāciju Polijā, gan Polijas diasporā un radušās, piemēram, līdz ar jauna veida migrāciju Eiropas Savienības robežās, kā arī kopumā izskanēja aicinājums valdībai apzināties to, ka Polijas diaspora un ārvalstīs dzīvojošie poļi neatrodas vienādā situācijā, jo viņu dzīves apstākļus ietekmē tas, kurā valstī viņi atrodas. Tāpat tika meklēti risinājumi komunikācijas uzlabošanai ar poļu izcelsmes cilvēkiem, kuri neprot poļu valodu, tika runāts par nepieciešamību aktīvāk iesaistīt jauniešus ārvalstīs dzīvojošo poļu un diasporas kopienu darbā, kā arī nostiprināt diasporas lomu un ietekmes spēju Polijā.⁵³⁵ Arī Ārlietu Ministra vietnieks Tomašs Orlovskis atzina, ka nepieciešams stiprināt Polijas diasporas lomu un iesaistīšanos viņu rezidences valstu sabiedriskajā dzīvē, vienlaikus iedrošinot viņus atgriezties Polijā, kā arī rosinot dažāda veida iesaistīšanos Polijas dzīvē, zinātnes, kultūras, ekonomikas, pārvaldes un jauniešu aktivitāšu jomās.⁵³⁶

2014.gada 30.oktobrī Polijas Ārlietu Ministra vietnieks Tomašs Orlovskis atklāja ceturto reizi notiekošo konkursu „Sadarbība ar Polijas diasporu un ārvalstīs dzīvojošajiem poļiem” (*“Cooperation with the Polish Diaspora and the Poles abroad”*), kura mērķis ir noteikt, kā sadalīt finansējumu Polijas diasporai stratēģiski svarīgu projektu īstenošanai. Pretendēt uz finansējuma saņemšanu iespējams piesakot projektu kādā no 5 kategorijām: poļu valodas apguve; mācības par Poliju poļu valodā; Polijas diasporas mediji; Polijas diasporas infrastruktūra; poļu kopienu vieta rezidences valstī un saiknes un kontakti ar Poliju.⁵³⁷

Pētniecība

- 2004.gadā Polijā Jageloņu Universitātes (*the Jagiellonian University*) Krakovā paspārnē tika nodibināts Amerikas Pētniecības un Polijas Diasporas Institūts (*the Institute of American Studies and Polish Diaspora*). Viens no institūta darbības mērķiem ir attīstīt un izvērst migrācijas un Polijas diasporas pētniecību.⁵³⁸
- Rietumu Sakaru Institūts (*Institute for Western Affairs*) 2012.gadā publicējis Polijas valdības sadarbības ar Polijas diasporu un ārvalstīs dzīvojošajiem poļiem plāna 2013.gadam analīzi, ko veicis migrācijas pētījumu speciālists un Institūta izpilddirektors Mihals Novosiļskis (*Michał Nowosielski*).⁵³⁹
- Varšavas Universitātes paspārnē darbojas Migrācijas Pētījumu Centrs (*Centre of Migration Research in Warsaw*)⁵⁴⁰, kurā pētnieku komanda, ko veido dažādu zinātnisko nozaru pārstāvji, novēro un analizē migrācijas procesus Polijā un Eiropā, pētījumu rezultātus publicējot⁵⁴¹ un prezentējot dažādās konferencēs un semināros.

⁵³³http://www.mfa.gov.pl/en/news/foreign_minister_s_consultations_on_the_situation_of_polish_diaspora_and_poles_abroad_,

http://www.msz.gov.pl/en/news/they_wrote_about_us/mfa_new_strategy_for_polish_diaspora_in_june_pap_dispatch_of_19_04_2014.jsessionid=9E1CB5034C090C1E89117FA5A0EFEF5B.cmsap1p

⁵³⁴<http://www.noodls.com/view/7251DEDC9B1C0CB1BDBDE3851F8027015786087A?6119xxx1417210225>

⁵³⁵http://washington.mfa.gov.pl/en/c/MOBILE/news/third_meeting_of_the_polish_american_consultation_council

⁵³⁶http://www.hague.mfa.gov.pl/en/p/msz_en/c/MOBILE/news/debate_of_polish_diaspora_organizations_from_europe

⁵³⁷http://www.mfa.gov.pl/en/news/announcement_of_mfa_competition_for_the_polish_diaspora

⁵³⁸<http://www2.transatlantic.uj.edu.pl/main.php?id=2>

⁵³⁹http://www.iz.poznan.pl/news/481_Polish%20diaspora%20new.pdf

⁵⁴⁰<http://www.migracje.uw.edu.pl/>

⁵⁴¹<http://www.migracje.uw.edu.pl/publikacja/rodzaj/CMR/>

Pētnieciskās aktivitātes iedalītas 3 galvenajos virzienos: ekonomikas un migrācijas pētījumos, integrācijas un etnisko attiecību pētījumos, kā arī migrācijas politikas pētījumos.

Pulcēšanās

- 2008.gadā Eiropas Poļu Kopienų Savienība (*the European Union of Polish Communities*) atzinīgi novērtēja Poļu Kartes (*Polish Card*) jeb identifikācijas kartes ieviešanu un darbību, paužot cerību, ka nākotnē karte varētu tikt atzīta un funkcionēt visā pasaulē, vienlaikus atzīstot, ka kopienas cer uz izmaiņām pilsonības likumā, kas pieļautu dubultpilsonības iegūšanu.⁵⁴²
- 2012.gadā 4.Polijas Diasporas Kongresa (24.-26.augusts) dalībnieki (300 dažādu organizāciju delegāti no 44 pasaules valstīm) puda kritiku Ārlietu Ministrijas darbam, norādot uz trūkumiem sadarbībā ar ārvalstīs dzīvojošajiem poļiem un protestējot pret diskrimināciju pret poļiem Baltkrievijā un iebilstot pret izmaiņām Lietuvas likumos, kas rada šķēršļus poļu valodas apguvei valstī. Kongresa ietvaros tika apspriests izglītības jautājums, analizētas atšķirības dažādu Polijas diasporas kopienu paaudžu starpā, kā arī diskutēts par Polijas valdības finansiālā atbalsta programmām ārvalstīs dzīvojošajiem. Kongresa dalībnieki puda bažas par pārmaiņām, kas saistītas ar finansējuma diasporai avota maiņu, diasporas programmu finansēšanai no Senāta pārejot Ārlietu Ministrijas pārziņā. Kongresa dalībnieki vienojās par nepieciešamību īstenot jaunu repatriācijas projektu, kura ietvaros Ārlietu Ministrija kā par diasporu atbildīgā institūcija būtu atbildīga par dzīvesvietu nodrošināšanu atpakaļmigrējošajiem poļiem, uzsverot nepieciešamību pirmajos triīs gados pēc atgriešanās garantēt finansiālu palīdzību.⁵⁴³

Ekonomiskā sadarbība

- Poļu Biedrības no Oksfordas un Kembridžas Universitātēm sadarbībā ar Poļu Biznesa Biedrību (*LSE SU Polish Business Society*)⁵⁴⁴ organizē zinātnisku konferenci *Science. Polish Perspectives*, kas ir orientēta uz jauniem poļu izcelsmes pētniekiem un studentiem, kuri pārstāv universitātes un institūtus ārpus Polijas. Konferences mērķis ir sniegt jauniem poļu zinātniekiem, kuri dzīvo un strādā ārzemēs, iespēju iepazīties, veidot kontaktu un sadarbības iespēju tīklu, kā arī apspriest Polijas iesaistīšanos zinātnes attīstībā, radot platformu, kurā jaunie pētnieki var iepazīstināt plašāku publiku ar savu darbu, gūt iedvesmu cits no cita, kā arī attīstīt un izvērst savu profesionālo darbību, piemēram, veidojot kopienas, pētnieku grupas utt.⁵⁴⁵
- 2014.gadā Polijas Ārlietu Ministrija sadarbībā ar Polijas diasporu nāca klajā ar jaunu iniciatīvu par apbalvojuma „Polijas Diasporas Gada Produkts” (*“Polish Diaspora Product of the Year” Award*) piešķiršanu. Iniciatīvas un apbalvojuma mērķis ir

⁵⁴²<http://www.rzad.gov.pl/en/news/aktualnosci/polish-diaspora-satisfied-with-the-functioning-of-the-polish-card.html>

⁵⁴³ <http://www.warsawvoice.pl/WVpage/pages/articlePrint.php/21989/news>

⁵⁴⁴ <http://polish-business.org/about-us/>

⁵⁴⁵ <http://www.polishperspectives.org/aims-of-spp>

veicināt uzņēmējdarbības un ekonomiskās aktivitātes, kā arī izplatīt informāciju par uzņēmēju, kuri nāk no Polijas, sasniegumiem un pieredzi.⁵⁴⁶

- Kopš 2002.gada 2.maijs Polijā tiek atzīmēts kā Polijas Diasporas un Ārvalstīs dzīvojošo poļu Diena (*the Day of the Polish Diaspora and Poles Abroad*), ar mērķi izrādīt atzinību Polijas valstspiederīgo devumam Polijas neatkarības atgūšanā un dažādu grūtību risināšanā, kā arī paust atzinību viņu lojalitātei un Polijas „sakņu” saglabāšanai.⁵⁴⁷

Mediji un tīklošanās

- 2014.gada 2.oktobrī Polijas Ārlietu Ministrija un Polijas Preses Aģentūra (*the Polish Press Agency*) paziņoja par Polijas diasporas medijiem paredzētas bezmaksas platformas⁵⁴⁸ (*newswire*) palaišanu, padarot ikvienam interesentam pieejamus poļu sabiedrisko mediju publicētos materiālus.⁵⁴⁹
- Portāls yourpoland.com piedāvā juridiskus pakalpojumus poļu izcelsmes cilvēkiem, kuri vēlas kļūt par Polijas pilsoņiem un saņemt Polijas pasi. Portāls ietver informāciju par tiesisko regulējumu, procedūrām, ko ietver pilsonības iegūšana, kā arī informāciju par Eiropas Savienības pilsoņu tiesībām. Portālā cilvēkiem iespējams pārbaudīt, vai viņiem pēc emigrācijas ir saglabājusies Polijas pilsonība, kā arī apmainīties ar informāciju un pieredzi ar citiem portāla lietotājiem foruma sadaļā.⁵⁵⁰
- Portāls linktopoland.com orientēts uz poļiem Polijā un ārvalstīs, kā arī uz ikvienu, kurš interesējas par Poliju. Portālā ir apkopota informācija par ārzemēs dzīvojošo un strādājošo poļu sasniegumiem dažādās jomās, kā arī piedāvāts sekot līdzi dažādiem poļu organizētiem pasākumiem ar notikumu kalendāra palīdzību. Portāla īpašnieki aicina to uztvert kā platformu, kuras satura veidošanā var piedalīties ikviens.⁵⁵¹
- 2012.gadā Polijas Ārlietu Ministrija īstenoja projektu, kura mērķis bija Polijas diasporas žurnālistu Ukrainā profesionālo iemaņu uzlabošana un tehniska atbalsta sniegšana, paredzot, ka tas uzlabos un padarīs efektīvāku Polijas parādīšanos Ukrainas mediju telpā, kā arī veicinās Polijas diasporas integrāciju Ukrainā un ārvalstīs. Projekts tika īstenots 15 Polijas diasporas žurnālistiem no Ukrainas dodoties mācību ceļojumā uz Poliju un apmeklējot seminārus un tikšanās ar Polijas medijiem, kā arī piedaloties 22.Ekonomikas Forumā, kura ietvaros notika diskusija par mediju lomu un nākotni Eiropā.⁵⁵²

Atgriešanās veicināšana

⁵⁴⁶<http://linktopoland.com/en/polish-diaspora-product-of-the-year-revealed/>,
http://www.mfa.gov.pl/en/news/award_committee_of_the_polish_diaspora_product_of_the_year_meets_in_war_saw

⁵⁴⁷ <http://linktopoland.com/en/polish-diaspora-product-of-the-year-revealed/>

⁵⁴⁸ www.smp.pap.pl

⁵⁴⁹ http://www.mfa.gov.pl/en/news/free_of_charge_newswire_for_polish_diaspora_media

⁵⁵⁰ <http://en.yourpoland.pl/about.html>

⁵⁵¹ <http://linktopoland.com/en/about-the-project/>

⁵⁵² <http://www.forum-ekonomiczne.pl/school-of-forum/2012-projects/13022-2/?lang=en#.V1edLWeDp8E>

- No 2005.gada vidus viena no galvenajām Polijas prioritātēm attiecībā uz diasporu bija atgriešanās veicināšana, kas saistīts gan ar demogrāfisko situāciju valstī, gan cilvēku daudzuma darbības vecumā samazināšanos. 2007.gadā atgriešanās politikas kampaņa īpaši pievērsās jaunu Polijas valstspiederīgo auditorijai. Savukārt 2008.gadā Premjerministrs Donalds Tusks (*Donald Tusk*) atklāja kampaņu, kuras ietvaros darbojās mājaslapa un tika izdota rokasgrāmata, tiecoties nodrošināt gludu atgriešanās procesu (piemēram, skaidrojot to, kāda dokumentācija nepieciešama, ar kādām problēmām var nākties saskarties utt.), kā arī iepazīstināt ar nodarbinātības iespējām (piedāvājot nodarbinātības aģentūru kontaktinformāciju un informējot par vakancēm). Kaut arī kampaņa tika veidota sadarbībā ar Polijas diasporas organizācijām, informācija tika pasniegta interaktīvā formā un tika pastāvīgi atjaunināta, kampaņa nenesa ievērojamus panākumus, turklāt Polijai nav pieejami alternatīvi paņēmieni atgriešanās veicināšanai.⁵⁵³

Jaunieši un augsti kvalificēti speciālisti

- 2013.gada 12.-19.augustā Polijā notika vasaras skola, kas bija paredzēta jaunajiem līderiem, kuri pārstāv poļu kopienu Lietuvā (*Bezdony's pilsētā*), kas ietvēra Eiropas Savienības Informācijas Biroja, jauniešu organizāciju un kultūras un sociālo institūciju apmeklēšanu, seminārus vadības prasmju attīstīšanai, konkurētspējas darba tirgū uzlabošanai, pilsoniskās aktivitātes veicināšanai u.tml. Vasaras skolas organizētāji skaidro, ka viņu mērķis ir vairot diasporas jauniešu izpratni par kopienas vajadzībām, kā arī rosināt viņus īstenot savas iniciatīvas gan vietējā, gan starptautiskā līmenī, iepazīstinot jauniešus ar viņu kā pilsoņu tiesībām un atbildību.⁵⁵⁴
- 2013.gadā Polijas Ārlietu Ministrs Radoslavs Sikorski (*Radosław Sikorski*) Polijas Senāta rīkotas konferences ietvaros tikās ar Poļu Diasporas Līderu Skolas absolventiem⁵⁵⁵ (*the Alumni Conference of the School for Polish Diaspora Leaders*). Konference tika rīkota, lai pulcētu aktīvākos jaunos Polijas diasporas organizāciju līderus no visas pasaules, sniedzot iespēju iegūt jaunas zināšanas un uzlabot līderu spējas. Pirms tikšanās konferences dalībnieki kopā ar ekspertu grupu un Parlamenta locekļiem apmeklēja semināru, kura ietvaros tika skaidrots, kādas vēlēšanu tiesības ir Polijas valstspiederīgajiem ārvalstīs un kā tiek organizēta viņu dalība vēlēšanās, apspriežot arī to, kā diaspora līdz šim izmantojusi vēlēšanu tiesības un iesaistījusies Polijas politikas veidošanā, tostarp sniedzot prezentāciju par Līderu Skolas izstrādāto programmu „Vote! You are at home” („Balso! Tu esi mājās”), kuras mērķis bija panākt vēlētajū iesaistīšanos nākamajās Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Sikorski konferences ietvaros pievērsās arī Polijas brenda jautājumam, norādot, ka nepieciešams izveidot jaunu naratīvu par Poliju, kurā tiktu pausta atzinība Polijas (tostarp diasporas) strādājošo, inteligento, talantīgo un radošo cilvēku līdzšinējai darbībai, uzsverot viņu lomu valsts labklājības veidošanā, kas radītu arī citos vēlmi interesēties par un sadarboties ar valsti.⁵⁵⁶

⁵⁵³ <http://www.migrationpolicy.org/article/eu-membership-highlights-polands-migration-challenges>

⁵⁵⁴ <http://feps.pl/projects/2013/summer-school-youth-leaders-polish-diaspora>

⁵⁵⁵ Līderu Skola darbojas kopš 1994.gada, taču sadarbība ar diasporu un ārvalstīs dzīvojošajiem poļiem notiek kopš 2009.gada. To finansē Ārlietu Ministrija. <http://www.poland.us/strona.25.14535.0.minister-radoslaw-sikorski-meets-young-leaders-of-polish-diaspora-organizations-from-around-the-world.html>

⁵⁵⁶ <http://www.poland.us/strona.25.14535.0.minister-radoslaw-sikorski-meets-young-leaders-of-polish-diaspora-organizations-from-around-the-world.html>

19. Portugāle

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Portugāles Ārlietu ministrija (<i>Ministro de Estado e dos Negócios Estrangeiros</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Portugāles Ārlietu ministrija: http://www.portugal.gov.pt/en/the-ministries/ministry-of-foreign-affairs.aspx.
• Portugāles diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās un prezidentālajās vēlēšanās un referendumos.⁵⁵⁷

Portugālē ir īpaša politiskās pārstāvniecības forma, proti, diaspora var ievēlēt savus pārstāvjus. Ņemot vērā, ka pasaulē dzīvo ļoti daudz Portugāles pilsoņu, kuri izceļojuši dažādos periodos, sākotnēji, kad tika dota iespēja diasporas pārstāvjiem vēlēties, bija ļoti liela atsauce. Tomēr laika gaitā līdzdalība nepārtraukti samazinās.

Pētniecība

- Starptautisko Portugāles Diasporas Pētniecības Žurnālu (*The Interdisciplinary Journal of Portuguese Diaspora Studies (IJPDS)*)⁵⁵⁸ ir izveidojuši divas Ziemeļamerikā dzīvojošas pētnieces – Irēne Marija F. Bleijere (*Irene Maria F. Blayer*) un Dulče Marija Scota (*Dulce Maria Scott*) – ar saknēm Azoru salās, kas ir Portugāles autonomais apgabals. Projekta mērķis ir radīt forumu, kurā pētnieki, kuri ir saistīti ar Portugāles diasporu, varētu publicēt savus darbus, kā arī iesaistīties starpnacionālā un starpdisciplinārā diskursā.⁵⁵⁹ Žurnāls tiek publicēts reizi gadā, taču iznāk arī īpašie tematiskie izdevumi, kuros aplūkoti dažādi ar Portugāles diasporas pētniecību saistīti jautājumi.⁵⁶⁰
- No 2008.gada 23. līdz 25.oktobrim Lisabonas Universitātē norisinājās starptautiskā konference *Narrating the Portuguese Diaspora (1928-2008)*, kuras ietvaros tika analizēts Portugāles diasporas atspoguļojums un reprezentācija no dažādu akadēmisko nozaru un mediju puses, analizējot, kādu iespaidu tā atstājusi. Konference turpināja Irēnes Marijas F. Bleijeres aizsākto tradīciju organizēt līdzīgas konferences, kas notika 1999., 2001. Un 2005.gadā. Piemēram, 2005.gada konferenci par stāstniecību (*storytelling*) un kultūras identitāti apmeklēja vairāk nekā 100 akadēmiķi no vairāk nekā 40 valstīm no 5 kontinentiem. 2008.gada konferenci organizēja Brokas Universitāte Ontārio, Kanādā, Masačūsetsas Amhērsta Universitāte ASV un Lisabonas Universitātes Angļu Studiju Centrs (*The University of Lisbon Centre for English Studies*)⁵⁶¹. Konferencē tika plānots aplūkot tādas tēmas, kā: diaspora literatūrā, mākslā un medijos; diasporas ģeogrāfija un ekonomika; migrantu pieredzes socioloģija un psiholoģija; diasporas lingvistiskie aspekti; diaspora un politika; materiālā un nemateriālā kultūra u.tml.⁵⁶²

⁵⁵⁷<http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

⁵⁵⁸ <http://portuguese-diaspora-studies.com/>

⁵⁵⁹ <http://portuguese-diaspora-studies.com/index.php/ijpds/about/history>

⁵⁶⁰ <http://portuguese-diaspora-studies.com/index.php/ijpds>

⁵⁶¹ <http://www.ulices.org/home.html>

⁵⁶² <http://geschichte-transnational.clio-online.net/termine/id=8479>

- 2014.gadā Maijas Universitātes Institūta (Instituto Universitário da Maia)⁵⁶³ pētnieki Vidusjūras Reģiona Sociālo Zinātņu Žurnālā (*Mediterranean Journal of Social Sciences*) publicējuši pētījumu „Portugāles Diaspora: Dzīvesstāsti/ Dokumentālās filmas” (*Portuguese Diaspora: Life Stories/ Documentaries*)⁵⁶⁴, kurā analizēta agrāko Portugāles koloniju iedzīvotāju „atgriešanās” Portugālē.
- No 2014.gada 9. līdz 10.maijam notika Lisabonas Ekonomikas un Menedžmenta Skolas (*Lisboa School of Economics & Management*)⁵⁶⁵ rīkota konference „Labklājība Stingras Ekonomiskās Politikas Laikmetā Portugālē” (*The Welfare State in Portugal in the Age of Austerity*)⁵⁶⁶, sniedzot dažādu nozaru akadēmiķiem diskutēt par sociālo politiku no dažādām perspektīvām. Viens no konferences paneļiem tika veltīts tēmai „Augsta Līmeņa Speciālistu Migrācija un Mobilitāte Portugālē: Eksods vai Diaspora?” (*Migration and Mobility of High-skilled Professionals in Portugal: Exodus or Diaspora?*)⁵⁶⁷

Tīklošanās

- Portugāles Diasporas Padome (*O Conselho da Diáspora Portuguesa*)⁵⁶⁸ ir bezpeļņas organizācija, kas 2012.gada 26.decembrī izveidota Portugāles prezidenta Anibals Kavaku Silvas (*Aníbal Cavaco Silva*) patronāžā, viņam darbojoties kā Padomes goda prezidentam un Ārlietu Ministram Paulo Portas – kā viceprezidentam, ar mērķi stiprināt attiecības starp Portugāli un tās diasporu, paredzot, ka tādejādi diaspora ar tās talantiem un aktīvu darbību varēs veiksmīgāk piedalīties Portugāles vērtību un kultūras stiprināšanā un izplatīšanā, uzlabojot valsts reputāciju, kā arī palīdzot veicināt valsts attīstību un labklājības līmeni. Galvenais Portugāles Diasporas Padomes darbības līdzeklis ir tās platforma *World Portuguese Network*⁵⁶⁹, kas veicina diasporas iesaistīšanos ekonomikas, zinātnes, kultūras un pilsonības jomās. Padomes darbības prioritātes ir kontaktu tīkla veidošana starp portugāļiem Portugālē un diasporā, strukturēt un koordinēt regulāru saziņu starp platformas lietotājiem un portugāļu tīkla biedriem, veicināt un padziļināt attiecības un sadarbību starp Padomes biedriem un valsts institūcijām, kā arī veidot un attīstīt sakarus ar citiem portugāļu kopienas tīkliem ārvalstīs.⁵⁷⁰ 24 Padomes dibinātāju mērķis ir 3 gadu laikā (sākot no Padomes dibināšanas brīža) izveidot tīklu, kurā būtu apvienoti 300 ietekmīgākie Portugāles uzņēmēji, kuri darbojas starptautiski.⁵⁷¹ Šāda iniciatīva tiek skaidrota ar mērķi mainīt valsts starptautisko tēlu un reputāciju, izmantojot uzņēmējus kā zinošus un talantīgu „vēstniekus”, jo, kā Padomes atklāšanas ceremonijā uzsvēris prezidents

⁵⁶³ <http://www.ismai.pt/MDE/INTERNET/PT/SUPERIOR/ESCOLAS/ISMAI/Default.htm>

⁵⁶⁴ <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/4367/4270>

⁵⁶⁵ <http://aquila2.iseg.ulisboa.pt/aquila/instituicao/ISEG>

⁵⁶⁶ https://aquila2.iseg.ulisboa.pt/aquila/instituicao/ISEG/docentes-e-investigacao/conference-theme/streams?request_checksum=22a1f1063ac249987592a7a8670afb376bf99dc#MigrationandMobility

⁵⁶⁷ Sk. paneļa prezentāciju abstraktus http://www.iseg.ulisboa.pt/mkt/content/the-welfare-state-in-portugal-in-the-age-of-austerity/Migration%20and%20Mobility%20of%20High-skilled%20Professionals%20in%20Portugal_%20Exodus%20or%20Diaspora.pdf

⁵⁶⁸ <http://diasporaportuguesa.com/>

⁵⁶⁹ <http://diasporaportuguesa.com/>

⁵⁷⁰ Sk. arī interviju ar Portugāles Diasporas Padomes prezidentu Filipi de Botonu (*Filipe de Botton*) un valdes locekli Jorgi Portugalu (*Jorge Portugal*) <http://arteinstitute.org/posts/view/616/34>

⁵⁷¹ <http://portuguese-american-journal.com/lisbon-portuguese-diaspora-council-created-portugal/>

Kavaku Silva, šāds lobijs ir ļoti nozīmīgs, lai veicinātu Portugāles ekonomikas atkopšanos pēc krīzes, kā arī palīdzētu risināt nodarbinātības jautājumu.⁵⁷²

Ekonomiskā sadarbība un inovācijas

- 2014.gadā Portugāles Ārlietu Ministrija paziņoja par lēmumu atvērt Portugāles Diasporas Investīciju Biroju (*The Office for the Investor of the Portuguese Diaspora*), kas darbotos sadarbībā ar Portugāles Globālās Tirdzniecības un Investīciju Aģentūru (*Portugal Global - Trade & Investment Agency (AICEP)*)⁵⁷³. Biroja darbības mērķis būs veicināt biznesa kontaktus un tīklošanās prakses starp Portugāli un diasporu, uzraugot to, kā noris biznesa projektu attīstība Portugālē sākot no plānošanas līdz īstenošanai. Plānots, ka Birojs veicinās informācijas plūsmu par uzņēmējdarbības iespējām, kā arī par valstisku un reģionālu tiesisko regulējumu. Birojs aicinās vietējos uzņēmējus un autoritātes veicināt Portugāles diasporas iesaistīšanos komunikācijā un sadarbībā, piemēram, atbalstot uz diasporu mērķētas iniciatīvas.⁵⁷⁴ Jau šobrīd ir izveidota tiešsaistes tīklošanās platforma *560pt*⁵⁷⁵, kuru Portugāles un diasporas uzņēmēji varēs izmantot kontaktu veidošanā, jo tajā būs pieejama informācija par portugāļu uzņēmumiem, produktiem un pakalpojumiem.
- 2014.gada 25.jūnijā notika Portugāles diasporas uzņēmēju tikšanās ar uzņēmējiem no Bragas reģiona Portugālē. Tikšanos organizēja aģentūra *InvestBraga*⁵⁷⁶, kas darbojas, lai veicinātu reģiona ekonomisko attīstību, piesaistot investīcijas un veicinot uzņēmējdarbības attīstību. Tikšanās organizēšanā iesaistījās arī Portugāles Kopienų Valsts Sekretārs (*The State Secretary of the Portuguese Communities*)⁵⁷⁷. Tikšanos apmeklēja vairāk nekā 30 diasporas uzņēmēji no vairāk nekā 10 valstīm, pārstāvējot dažādus uzņēmējdarbības sektorus.⁵⁷⁸
- Kopš 2008.gada tiek pasniegts apbalvojums Portugāles Diasporas Inovatīvās Uzņēmējdarbības Balva (*O Prémio Empreendedorismo Inovador na Diáspora Portuguesa*)⁵⁷⁹, ar mērķi godināt un izrādīt atzinību portugāļiem, kuri izcēlušies ar inovatīvu un atbildīgu uzņēmējdarbību savās mītnes valstīs un darbojas kā piemēri efektīvai integrācijai ārvalstu ekonomikā, veicinot sadarbību starp Portugāli un uzņēmēju mītnes valstīm.

20. Rumānija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Rumānijas Ārlietu Ministrija (<i>The Ministry of Foreign Affairs</i>), Sakaru Politikas ar Rumāņiem Pasaulē Departaments (<i>The Department of Policies for Liaison with Romanians Worldwide</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Rumānijas Ārlietu Ministrija: http://www.mae.ro/en.

⁵⁷² <http://www.portugaldailyview.com/whats-new/diaspora-council-luxury-businessmen-to-spread-positive-image-of-portugal>

⁵⁷³ <http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal/Pages/index.aspx>

⁵⁷⁴ <http://www.embaixadasingapura.com/docs/GAIDEN.pdf>

⁵⁷⁵ <http://www.560emnegocios.pt/>

⁵⁷⁶ <http://www.investbraga.com/index/index.php>

⁵⁷⁷ <http://www.portugal.gov.pt/en/the-government/secretaries-of-state.aspx>

⁵⁷⁸ <http://eurotux.com/news/meeting-of-businessmen-from-the-portuguese-diaspora-and-the-braga-region-was-attended-by-eurotux>

⁵⁷⁹ <http://www.cotec.pt/diaspora/>

- Rumānijas diasporai ir tiesības piedalīties prezidentālajās un nacionālajās vēlēšanās.⁵⁸⁰

Rumānijai ir īpaša politiskās pārstāvniecības forma. 2014.gada novembrī pēc Rumānijas prezidenta vēlēšanu 1.kārtas no amata atkāpās Ārlietu Ministrs Tituss Korlaceans (*Titus Corlatean*), tādejādi atbildot uz protestiem⁵⁸¹, kas aizsākās pēc tam, kad daudzi rumāņi ārvalstīs nevarēja atdot savu balsi vēlēšanās nepietiekamā vēlēšanu iecirkņu skaita dēļ. Pēc otrās vēlēšanu kārtas no amata atkāpās arī jaunais Ārlietu Ministrs Teodors Maleskanu (*Teodor Malescanu*), jo arī otrajā vēlēšanu kārtā pie iecirkņiem veidojās lielas rindas un galu galā daudzi vēlētāji ārzemēs nevarēja nodot savas balsis, jo iecirkņi beidza darbu noteiktajā laikā, neraugoties uz to, ka aiz to durvīm joprojām gaidīja daudzi cilvēki. Maleskanu uzsvēra, ka, lai no šādiem precedentiem turpmāk izvairītos, būtu nepieciešams veikt izmaiņas vēlēšanu likumā.⁵⁸² Pēc vēlēšanām par to norisi un organizāciju Ģenerālprokuratūras vadībā tika uzsākta dienesta izmeklēšana, ko atbalstīja arī jaunais Ārlietu Ministrs Bogdans Aureescu (*Bogdan Aureescu*).⁵⁸³ Lietas izmeklēšanā iesaistījušies Nacionālā Korupcijas Novēršanas Direktorāta (*The National Anti-Corruption Directorate*) advokāti.⁵⁸⁴ Diasporas balsojums šajās vēlēšanās bija nozīmīgs, jo vēlēšanu pirmajā kārtā toreizējais Premjerministrs, sociāldemokrāts Viktors Ponta (*Victor Ponta*) apsteidza savu pretinieku, liberāli noskaņoto Klausu Johannisu (*Klaus Iohannis*), taču pēc otrās kārtas Johanniss uzvarēja, kas lielā mērā tiek skaidrots ar to, ka 46% diasporas pauda atbalstu viņam, kamēr vien 18% atbalstīja Pontu, pret kuru un kura valdību diaspora protestēja 2013.gadā. Arī 2009.gada prezidentālajās vēlēšanās diasporas balsīm bija izšķiroša loma, kavējot sociāldemokrātu kandidāta nākšanu pie varas.⁵⁸⁵

2012.gadā desmit Rumānijas Parlamenta locekļi izteica likuma priekšlikumu, kas, atsaucoties uz 2007.gadā apstiprināto likumu par atbalsta sniegšanu rumāņiem no jebkuras vietas, veicinātu visu rumāņu diasporas locekļu piekļuvi Rumānijas pilsonībai. Priekšlikums tika izteikts, jo 1991.gadā pieņemtais pilsonības likums paredz, ka visi kādreizējie Rumānijas iedzīvotāji un viņu pēcnācēji var pieteikties pilsonībai neatkarīgi no viņu etniskās piederības. Likuma priekšlikums tika noraidīts, to pamatojot ar apgalvojumu, ka tas balstīts etniskinacionālistiskā priekšstatā par to, kas ir nācija, privileģējot pilsonības saņemšanai etniskos rumāņus, neatkarīgi no tā, vai viņi kādreiz dzīvojuši Rumānijai piederošās teritorijās vai nē. Jāuzsver, ka iespējamās izmaiņas pilsonības likumā iespaidotu gan reģionālo politiku (Rumānijas – Ukrainas, Moldovas un Ungārijas attiecības), gan iespaidotu imigrācijas procesus starp valstīm, kas ir un nav ES dalībvalstis, turklāt tiek lēsts, ka izmaiņas piedzīvotu arī iekšpolitika, mainoties vēlētāju sastāvam.⁵⁸⁶

2014.gadā Rumānijas Ārlietu Ministrija iepazīstināja plašāku sabiedrību ar jaunas elektroniskās konsulārās sistēmas ieviešanas plānu, ko plānots īstenot pusotra gada laikā. Tiek cerēts, ka sistēma būs īpaši noderīga rumāņiem ārzemēs, jo paredzēts, ka tā atvieglos dažādu dokumentu izsniegšanas procesu un ļaus saņemt 95% konsulāro pakalpojumu

⁵⁸⁰ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

⁵⁸¹ Sk., piem., <http://mashable.com/2014/11/08/romania-election-protest/>, <http://www.balkaninsight.com/en/article/romanians-ask-in-street-for-easing-votes-abroad-1>

⁵⁸² <http://wire.seenews.com/news/romanian-foreign-min-resigns-over-diaspora-voting-problems-449177>

⁵⁸³ <http://www.romaniajournal.ro/homefm-aurescu-romanias-foreign-policy-must-put-forth-stability-continuity-and-predictability/>, <http://ireport.cnn.com/docs/DOC-1188078>

⁵⁸⁴ <http://www.nineoclock.ro/diaspora-vote-dna-requests-documents-from-the-gov%E2%80%99t-and-the-ministry-of-foreign-affairs-vanghelie-heard-as-witness/>

⁵⁸⁵ <http://mashable.com/2014/11/08/romania-election-protest/>, <http://ireport.cnn.com/docs/DOC-1188078>, <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2014/11/romanas-elections>

⁵⁸⁶ <http://www.citsee.eu/citsee-story/rolling-back-history-romanian-policy-restoration-citizenship-former-citizens>

elektroniski. Turklāt, uzsver Ārlietu Ministrija, tādejādi konsulāro pakalpojumu sniegšanu būs iespējams labāk uzraudzīt.⁵⁸⁷

Pētniecība

- Laboratorija „Komunikācija, diskurss, sabiedriskie jautājumi” (*The Laboratory Communication, discourse, public issues (CoDiPo)*)⁵⁸⁸ darbojas saistībā ar Rumānijas Nacionālās Politikas Pētniecības un Sabiedriskās Administrācijas Universitātes Komunikācijas un Sabiedrisko Attiecību fakultātes Komunikācijas Pētījumu Centru (*the Center for Research in Communication of the Faculty of Communication and Public Relations, National University of Political Studies and Public Administration*)⁵⁸⁹, analizējot informācijas un komunikācijas prakses, politiskās un mediju dienaskārtības struktūras, mediju reprezentācijas un sabiedriskos jautājumus, apvienojot pētniecībā dažādu akadēmisko nozaru speciālistus un sadarbojoties ar pētniekiem no dažādām universitātēm, pētniecības iestādēm un projektiem.⁵⁹⁰ No 2012. līdz 2015.gadam Laboratorijā tiek veikts pētījums par diasporu Rumānijas medijos un politiskajā telpā.⁵⁹¹ No 2013.gada 23. līdz 24.maijam Laboratorija piedalījās pētnieciskās darbnīcas „Diasporas identitātes un transnacionālās pieredzes: no sociāliem akto
- riem līdz sabiedriskiem diskursiem” (*Diasporic Identities and Transnational Experiences: From Social Actors to Public Discourses*).⁵⁹²
- Rumānijas Diasporas Institūts (*Institutul Pro Diaspora Română*)⁵⁹³ ir nevalstiskā organizācija, kas nodarbojas ar Rumānijas migrācijas izpēti un rumāņu kopienu tiesību, interešu un vajadzību pārstāvēniecību un aizstāvību, piemēram, veicinot profesionālu integrāciju darba tirgū, veicinot socio-kulturālu integrāciju, nodrošinot piekļuvi veselības un sociālajiem pakalpojumiem, saglabājot rumāņu kultūru un identitāti utt.⁵⁹⁴
- 2013.gada 27.jūnijā toreizējais Ministrs jautājumos, kas skar rumāņu diasporu (*The Minister Delegate for Romanians Abroad*), Kristians Davids (*Cristian David*) vadīja Starpinstitucionālās Konsultatīvās Padomes jautājumos, kas skar Rumānijas kopienu ārzemēs (*The Interinstitutional Consultative Council on Romanian Communities Abroad*) sanāksmi, kurā piedalījās dažādu ministriju, Rumāņu Kultūras Institūta, Romas Patriarhāta, Senāta Komitejas jautājumos par rumāņiem ārzemēs, Rumānijas Tūrisma Pārvaldes, Rumānijas Akadēmijas, Ministru Prezidenta Kancelejas, kā arī Rumānijas televīzijas un radioaprāides kompāniju pārstāvji un daudzi citi. Sanāksmes galvenais mērķis bija salāgot valsts autoritāšu mērķus ar institūcijām pieejamajiem resursiem un rīcības politiku sadarbībai ar diasporu. Kristians Davids uzsvēra, ka, lai izpildītu šo mērķi, sadarbībai ar diasporu būtu jāveidojas piecos galvenajos virzienos: aizstāvēt rumāņu diasporas tiesības, brīvības un godu; saglabājot kultūras identitāti; veicinot rumāņu integrāciju kopienās, kurās viņi izvēlējušies dzīvot; stiprinot

⁵⁸⁷ http://www.rii.ro/en_gb/diplomacy_and_the_romanian_diaspora-23280

⁵⁸⁸ <http://codipo.ro/enlaboratory.html>

⁵⁸⁹ <http://www.snsa.ro/>

⁵⁹⁰ <http://codipo.ro/enlaboratory.html>

⁵⁹¹ <http://codipo.ro/dox/Sinteza2014Engl.pdf>, <http://codipo.ro/enprojects-gr.html>

⁵⁹² <http://codipo.ro/dox/pliant-workshop.pdf>

⁵⁹³ <http://prodiasporaromana.org/>, <https://www.facebook.com/ProDiasporaRomana/timeline>

⁵⁹⁴ Sk. Institūta Statūtus <http://prodiasporaromana.org/despre-noi/organizare-interna/statut/>

attiecības ar diasporu; kā arī pārstāvēt un popularizējot Rumānijas intereses un tēlu ārzemēs. Ministrs arī uzsvēra, ka visām stratēģijām un rīcības politikai būtu jātiek apvienotai kopīgā darbības plānā, lai darbība būtu efektīva.⁵⁹⁵

Jaunieši un augsti kvalificēti speciālisti

- 2013.gada 25.jūnijā notika Aspenas Institūta Rumānijā (*Aspen Institute Romania*)⁵⁹⁶ un Rumāņu Studentu Ārzemēs Līgas (*The League of Romanian Students Abroad*)⁵⁹⁷ organizēta konference „Sakaru Stiprināšana ar Diasporu un Ārējiem Partneriem” (*„Strengthening Ties with the Diaspora and the External Partners”*), kurā kā spīkeri piedalījās vairākas amatpersonas, uzņēmēji un finanšu eksperti, fokusējoties uz saišu stiprināšanu ar diasporu un ārvalstu partneriem, kas ir viena no Studentu Līgas izstrādātā sociālās politikas priekšlikuma *SMART Diaspora*⁵⁹⁸ prioritātēm, kuras mērķis ir padarīt Rumāniju par pievilcīgu karjeras galamērķi rumāņu izcelsmes studentiem un augstskolu absolventiem no visas pasaules, piedāvājot rekomendācijas tam, kā būtu iespējams veicināt un nodrošināt jauniešu atgriešanos Rumānijā un integrāciju publiskajā un privātajā sektorā.⁵⁹⁹
- 2008.gada septembrī Bukarestē toreizējā Premjerministra Kalina Popesku-Taričanu (*Calin Popescu Tariceanu*) patronāžā notika Ministru Prezidenta Biroja, Nacionālās Zinātniskās Izpētes Padomes (*National Authority for Scientific Research*) un Rumānijas Akadēmijas sadarbības rezultātā organizētā konference „Rumānijas Zinātnieku Diaspora” (*Diaspora in Cercetarea Stiintifica Romaneasca*)⁶⁰⁰, kurai bija pieteikušies aptuveni 600 dalībnieki, no kuriem vairāk nekā 200 bija dažādu nozaru diasporas zinātnieki. Konferencē ietvaros notika vairākas pētnieciskās darbnīcas un lekcijas.⁶⁰¹ Konference, sekojot tradīcijai, notika arī 2010. un 2012.gadā, tiecoties veidot dialogu un sadarbību starp dažādu nozaru pētniekiem, neatkarīgi no tā, kur ir viņu dzīves un darba vieta.⁶⁰²

Pulcēšanās

- No 2014.gada 17. līdz 24.augustam Rumānijā otro reizi notika festivāls „*Diaspora Estival*”, ko organizēja Rumānijas Ārlietu Ministrija un Sakaru Politikas ar Rumāņiem Pasaulē Departaments, tajā piedaloties teju 200 pārstāvjiem no dažādām rumāņu asociācijām, brīvprātīgo organizācijām un rumāņu valodā strādājošajiem medijiem no visas pasaules, festivālā fokusējoties uz rumāņu kopienām ārzemēs aktuālu jautājumu apspriešanu. Foruma ietvaros notika diskusijas un debates par to, kādas ir diasporas kopienu vajadzības un aktuālie jautājumi, kā arī tika apspriesti mītnes zemju likumi un likumdošanas process, kā foruma un diskusiju rezultātu cerot izveidot partnerības, lai kopīgi veidotu dažādus projektus, kas būtu aktuāli visiem rumāņiem. 2014.gadā festivāla jauninājums bija apmācību programma, veltīta

⁵⁹⁵ <http://www.mae.ro/en/node/20561>

⁵⁹⁶ <http://www.aspeninstitute.ro/>

⁵⁹⁷ <http://www.lsr.ro/>

⁵⁹⁸ <http://www.lsr.ro/smart-diaspora/>, <http://londra.mae.ro/en/node/1246>

⁵⁹⁹ <http://www.aspeninstitute.ro/articole/strengthening-ties-with-diaspora>

⁶⁰⁰ <http://www.diaspora-stiintifica.ro/>

⁶⁰¹ <http://wbc-inco.net/object/news/5056>

⁶⁰² <http://www.amcham.ro/index.html/events/displayEvent?eventID=396>

projektu vadības un Eiropas struktūrfondu izmantošanas apguvei. Pasākumā piedalījās arī Rumānijas Valdības pārstāvji un dažādi speciālisti no valsts institūcijām.⁶⁰³

21. Slovākija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Slovākijas Republikas Ārlietu un Eiropas Lietu ministrija
• (<i>The Ministry of foreign and European Affairs of Slovak Republic</i>), Ārvalstīs Dzīvojošo Slovāku Birojs (<i>Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Slovākijas Republikas Ārlietu un Eiropas Lietu Ministrija: http://www.foreign.gov.sk/en/home, Ārvalstīs Dzīvojošo Slovāku Birojs: http://www.uszz.sk/sk/.
• Slovākijas diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās.⁶⁰⁴

Kopš 2006.gada 1.janvāra Slovākijā stājies spēkā tiesiskais regulējums⁶⁰⁵, kas attiecas uz ārvalstīs dzīvojošajiem slovākiem. Likums paredzēja Ārvalstīs Dzīvojošo Slovāku Biroja (*Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí*)⁶⁰⁶ izveidošanu, tā darbību finansējot Slovākijas Republikas Ārlietu un Eiropas Lietu Ministrijai. Biroja funkcija ir nodrošināt politikas veidošanas procesu valstī, kas attiektos uz diasporu, kā arī uzraudzītu un nodrošinātu politikas īstenošanu, sadarbojoties ar dažādām sabiedriskajām organizācijām, juridiskām un fiziskām personām. Birojam paredzēts izstrādāt priekšlikumus slovāku diaspora atbalstam un iesniegt tos izskatīšanai valdības sesijās, kā arī uzturēt un ievākt informāciju par slovākiem ārzemēs, tostarp iesaistoties materiālu un nemateriālu liecību vākšanā un pētniecības veicināšanā. Tāpat paredzēts, ka Birojs sadarbojas ar diasporas apvienībām un organizācijām, kā arī ar diasporas locekļu mītnes zemju valdību un citām autoritātēm, nodrošinot rūpes par diasporu.⁶⁰⁷

Pētniecība

- Kopš 2000.gada 30.maija darbojas Neatkarīgo Ārzemju Slovāku Vēstures un Dzīves Ekspertu Asociācija (*Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov (ZNE)*)⁶⁰⁸, kurā apvienojušies dažādi migrācijas eksperti no Slovākijas, kuri nodarbojas ar pētniecību sociālo un humanitāro zinātņu jomās, kā arī cenšas panākt pētījumu rezultātu pielietošanu praksē. Asociācijas mērķis ir darboties kā konsultatīvajai padomei, kas, vadoties pēc vajadzībām un prasībām, varētu piedāvāt savus pakalpojumus un kompetenci jautājumos, kas saistīti ar slovāku diasporu, Slovākijas valdībai un citām institūcijām un organizācijām. Asociācijas darbība vērsta uz visa veida sadarbības veicināšanu un atbalsta sniegšanu ārvalstīs dzīvojošajiem slovākiem, tiecoties saglabāt un attīstīt diasporas slovākus kā minoritāti viņu mītnes zemēs.⁶⁰⁹

⁶⁰³ <http://www.mae.ro/en/node/28209>, <http://www.mae.ro/en/node/28207>, <http://www.mae.ro/en/node/28254>

⁶⁰⁴ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

⁶⁰⁵ <http://www.uszz.sk/sk/act-on-the-slovaks-living-abroad-and-on-amendments-and-additions-to-certain-laws>

⁶⁰⁶ <http://www.uszz.sk/sk/>

⁶⁰⁷ <http://www.uszz.sk/sk/act-on-the-slovaks-living-abroad-and-on-amendments-and-additions-to-certain-laws>

⁶⁰⁸ <http://www.diaspora.sk/>, <https://www.facebook.com/pages/Diasp%C3%B3ra-Slov%C3%A1ci-v-zahrani%C4%8D%C3%AD/175597929145170>

⁶⁰⁹ www.diaspora.sk/?page_id=4

Mediju platformas un tīklošanās

- Migrantu Pakalpojumu Centrs kopš 2008.gada īsteno projektu Slovensk Calling⁶¹⁰, kas fokusēts uz atgriešanās veicināšanu, informējot Slovākijas diasporu par karjeras iespējām Slovākijā un palīdzot atgriešanās procesā. Projekts darbojas arī, lai veicinātu diasporas locekļu talanta un spēju izmantošanu, pārvēršot „prātu aizplūšanu” (*brain-drain*) „prātu ieguvumā” (*brain-gain*), piemēram, veicinot dialogu starp Slovākijas slovākiem un diasporu, tostarp, tiecoties mazināt aizspriedumus.

22. Slovēnija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija (<i>Republic of Slovenia Ministry of Foreign Affairs</i>), Slovēnijas Republikas Ārzemju Slovēņu Birojs (<i>Office of the Government of the Republic of Slovenia for Slovenians Abroad</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija:
http://www.mzz.gov.si/en, Slovēnijas Republikas Ārzemju Slovēņu Birojs:
http://www.uszs.gov.si/en/.
• Slovēnijas diasporai ir tiesības piedalīties prezidentālajās un nacionālajās vēlēšanās un referendumos.⁶¹¹

2014.gada martā Ārzemju Slovēņu Birojs un Ārzemju Slovāku Ministrs Gorazds Žmavcs (*Gorazd Žmavc*) paziņoja par gatavību mainīt finansējuma piešķiršanas kārtību slovēņu diasporai, paredzot stingrāku izvērtējumu projektiem, kuri pretendē uz finansējuma saņemšanu, priekšroku dodot labi strukturētiem projektiem un projektiem, kuri piedāvās inovatīvu pieeju mērķu īstenošanai. Žmavcs norādīja, ka galvenā Biroja prioritāte ir jaunieši un stratēģiskie mērķi ir slovēņu identitātes attīstīšana caur valodu, kultūru, izglītību un zinātni, piebilstot, ka tāpat būtiski ir nodrošināt finansējumu slovēņu diasporas asociācijām. Papildus paredzēts, ka Birojs veidos kontaktus starp vietējiem un diasporas uzņēmējiem, kā arī koordinēs dažādu institūciju darbu, kas saistīts ar slovēņu diasporu.⁶¹²

Pētniecība

- 2011.gadā Ljubļanas Universitātes Etnoloģijas un Kultūras Antropoloģijas Departaments (*Department of Ethnology and Cultural Anthropology, University of Ljubljana*)⁶¹³ organizēja starptautisku vasaras skolu, kas bija veltīta tēmai „Sociālā atmiņa un diaspora antropoloģiskā perspektīvā: Slovēnijas gadījums”. Skolu vadīja Departamenta asistētais profesors Jaka Repičs (*Jaka Repič*), pēc ievada, kurā skolas dalībnieki tika iepazīstināti ar būtiskākajām teorijām par sociālo atmiņu, piedāvājot gadījuma izpēti, kurā analizēta sociālās atmiņas nozīme diasporas kopienas un identitātes radīšanā un uzturēšanā slovēņu diasporas kopienā Argentīnā^{614 615}.

⁶¹⁰ <http://www.migrantervicecentres.org/userfile/Stanka%20Svecova.pdf>

⁶¹¹ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

⁶¹² [http://www.ukom.gov.si/en/media_room/newsletter_slovenia_news/news/article/391/5370/1b26a5f6c5a7e3eed295207f683cfafa/?tx_ttnews\[newsletter\]=244](http://www.ukom.gov.si/en/media_room/newsletter_slovenia_news/news/article/391/5370/1b26a5f6c5a7e3eed295207f683cfafa/?tx_ttnews[newsletter]=244)

⁶¹³ <http://etnologija.etnoinfolab.org/en/>

⁶¹⁴ Sk. Repiča pētījumu

<http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CD4QFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.dlib.si%2Fstream%2FURN%3ANBN%3ASI%3ADOC-Y3NIKCHH%2Fbb550e3a-aadc-4d9a-a279->

Ekonomiskā sadarbība un tīklošanās

- 2014.gada jūnijā Žmavcs tikās ar Horvātijas pilsētas Rijekas mēru un slovēņu minoritātes uzņēmējiem Horvātijā, izsakot priekšlikumu izveidot jaunu reģionu, kura centri būtu Rijeka Horvātijā, Kopera Slovēnijā, Trieste Itālijā un Klāgenfurte Austrijā, piedāvājot ideju transformēt slovēņu asociāciju Bazovicas ciematā, padarot to par kultūras un informācijas centru, kas vienlaikus varētu darboties arī kā uzņēmējdarbības veicinātājs. Tiek ziņots, ka Rijekas mērs paudis savu atbalstu sadarbības iespējām, kā arī piekritis idejai izveidot slovēņu izcelsmes uzņēmēju Horvātijā datubāzi.⁶¹⁶

23. Somija

• Atbildība par diasporas politiku: Somijas Iekšlietu ministrija
• Plašāka informācija: Somijas Iekšlietu ministrija
http://www.intermin.fi/en/migration/return_and_expatriate_finns Somijas diasporas parlaments https://www.usp.fi/index.php?lang=uk&PHPSESSID=wutpilwmxascy .
• Somijass diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās. ⁶¹⁷

Diasporas parlaments

- Somijas pieredze ir īpaša ar to, ka šis valsts diasporas aktīvisti Somijas biedrības ietvaros jau 1997. gadā izveidoja Somijas diasporas parlamentu (*Ulkosuomalaisparlamentti/Finnish Expatriate Parliament*)⁶¹⁸. Somijas biedrība nodrošina tā pastāvīgu sekretariātu. Parlaments ir kopienas forums, kurā pasaulē dzīvojošie somi pieņem kopīgus lēmumus, koordinē tos ar dažādām somu biedrībām pasaulē un saskaņotā veidā tālāk iesniedz Somijas valdība un nevalstiskajām organizācijām. Turklāt, Somijas diasporas parlaments nodarbojas ar politisko lobēšanu, cenšoties panākt, lai diasporas viedoklis tiek ņemts vērā Somijas sabiedriskās politikas procesos.
- Kopumā, Somijas diasporas parlamenta darbība ir līdzīga nacionālo parlamentu lēmumu pieņemšanas procesam. Pamatā iniciatīvas nāk no dažādām parlamentā iesaistītajām diasporas organizācijām. Iniciatīvas vispirms tiek izskatītas komitejās. Nākamais solis ir to virzīšanai izskatīšanai plenārsesijā, kur tās tiek ar rezolūciju apstiprinātas, grozītas vai noraidītas. Parlamentārās asamblejas sesijas notiek Somijas galvaspilsētā Helsinkos. Sesijas parasti notiek ik pa divarpus gadiem. Tajās var piedalīties visi somi, neatkarīgi no tā, vai viņiem ir Somijas, dubultā vai citas valsts pilsonība, ja vien viņus pārstāvošā organizācija ir apstiprināta šajā parlamentā. Somijas diasporas parlaments ir politiski neatkarīgs.

414209b80620%2FPDF&ei=hXa0VPWjOujgywOGl4C4Bg&usq=AFQjCNGHjC5f51B7tmDZXujZasZfixF6_Q&sig2=HfEBH5HVgyE6ygQnERKwaQ&bvm=bv.83339334.d.ZWU&cad=rja

⁶¹⁵ <http://www.border-crossings.eu/konitsa/2011/konitsa2011-course-description>

⁶¹⁶ [http://www.ukom.gov.si/en/media_room/newsletter_slovenia_news/news/article/393/5620/ee5313b4f7e31ac78afb3a29c8aaf3c8/?tx_ttnews\[newsletter\]=257](http://www.ukom.gov.si/en/media_room/newsletter_slovenia_news/news/article/393/5620/ee5313b4f7e31ac78afb3a29c8aaf3c8/?tx_ttnews[newsletter]=257)

⁶¹⁷ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 7.

⁶¹⁸ The Finnish Expatriate Parliament (the FEP):

<https://www.usp.fi/index.php?lang=uk&PHPSESSID=wutpilwmxascy>

- Pasaulē dzīvo ap 300,000 Somijas pilsoņu (Somijas iedzīvotāju skaits, salīdzinājumam, ir ap 5,5 miljoni). No šiem ārzemēs dzīvojošajiem pilsoņiem, aptuveni 250 000 ir tiesības piedalīties Somijas vēlēšanās. Apmēram 600,000 somu pieder pirmajai vai otrajai paaudzei, un, ja tiek pieskaitīta arī trešā paaudze, balstoties oficiālās statistikas datos, pasaulē mīt vismaz 1,6 miljoniem somu diasporas locekļu.
- Somijas diasporas parlaments ir sadalīts septiņos ģeogrāfiskos reģionos. Parlamenta locekļi ir diasporas organizācijas, nevis atsevišķi indivīdi. Zviedriski runājošie somi veido savu atsevišķu reģionu. Katram reģionam ir savs parlamenta priekšsēdētājs, reģioniem ir savas interneta mājas lapas, kurās regulāri tiek publicētas parlamenta aktivitātes reģionā. Parlamenta priekšsēdētājs kopā ar vietniekiem veido priekšsēdētāja padomi. Parlamentam ir 10 rīcības komitejas, kas gatavo lēmumu rezolūcijas, kuras no sekretariāta tiek iesniegtas parlamentam. Komitejās obligāts nosacījums ir ģeogrāfisko reģionu vienlīdzīga pārstāvēšana.
- Starp nozīmīgākajiem Somijas diasporas parlamentā apspriestajiem dokumentiem ir nesen pieņemtā „Somijas valdības politikas programma diasporas somiem 2012-2016”.
- Kopš dibināšanas, viens no svarīgākajiem jautājumiem diasporas parlamentam bija lobēt dubultās pilsonības pieņemšanu, ko ar lielu diasporas ietekmi, Somijas parlaments pieņēma 2003. gadā, apstiprinot jaunu pilsonības likumu.
- Diasporas līdzdalība Somijas parlamenta vēlēšanās ir zema, tā nesasniedz pat 10%. Tādēļ diasporas parlamenta dienas kārtībā ir jautājums par balsošanas sistēmas uzlabošanu. Diasporas parlaments iestājas par lielāku atbalstu jaunu vēlēšanu iecirkņu atvēršanai, taču vēl lielāks uzlabojums būtu vienkāršāka un ērtāka sistēma, balsojot pa pastu. Vienlaicīgi, diasporas parlaments cenšas strādāt ar ieinteresētajām pusēm, lai veicinātu kandidātu un diasporas vēlētāju ciešāku saikni un labāku savstarpējo informētību.
- Viens no visnozīmīgākajiem pastāvīgajiem diasporas parlamenta jautājumiem ir atbalsts somu un zviedru valodas skolām diasporas bērniem, lobējot diasporas intereses Somijas valdībā un nevalstiskajās organizācijās, lai panāktu finansiālu atbalstu šim mērķim.
- Diasporas parlamenta dienaskārtības jautājumu lokā bija arī nodokļu pieprasīšanas sakārtošana no diasporas somiem. Kopš 2006. gada 1.februāra, pateicoties ES vienlīdzības principam un diasporas parlamenta aktīvai lobēšanai, ir mainīti principi, kā ar nodokļiem apliek pensijas somiem, kuri dzīvo ārzemēs. Proti, no tām tiek maksāts progresīvais nodoklis tāpat kā tas ir Somijā.
- Diasporas parlaments pastāvīgi lobē un pamato, kādēļ ir nepieciešams atbalstīt un finansēt diasporai domātus raidījumus, īpaši, sabiedrisko radio, kas raida ziņas un raidījumus Somijas diasporai. Mediji un iespēja ikdienā sekot līdzi notikumiem Somijā ir ļoti nozīmīgs faktors politiskās līdzdalības veicināšanai.

Atbalsts atgriežoties Somijā

- 1927.gadā dibinātā Somijas biedrība⁶¹⁹, savukārt, ir galvenā organizācija, kura piedāvā ekspertīzi un pakalpojumus ārzemēs dzīvojošajiem somiem, kuri vēlas atgriezties dzimtenē. Tā sniedz konkrētu, nepārtraukti atjaunotu informāciju par visdažādākajām sadzīves jomām, kuras ir svarīgas atgriežoties. Biedrība sniedz nozīmīgu finansiālu atbalstu diasporas medijiem. Turklāt, jāpiemetina, ka biedrība veic arī nozīmīgu ieguldījumu, veicinot Somijas iedzīvotāju izpratni un kompetenci par savas valsts diasporu, stāstot par diasporu Somijas medijos un publiskos pasākumos.

Jaunieši

- Somijā ir īpaši granti somu diasporas jauniešiem un studentu organizācijām, kurus izsniedz gan valdība, gan arī nevalstiskas organizācijas.⁶²⁰ Jāuzsver, ka pamatā augstākā izglītība Somijā ir bez maksas, taču dzīves dārdzība ir augsta. Grantu mērķis ir sniegt daļēju atbalstu, jo arī pašiem jauniešiem un viņu tuviniekiem ir jāiegulda savs kapitāls, jāizrāda nopietna ieinteresētība un apņemšanās atgriešanās procesā. Granta saņēmējiem ir jāsniedz ar pilnīgas finanšu atskaites par naudas izlietojumu paredzētajam mērķim. Atbalsts, galvenokārt, tiek sniegts publikāciju veidošanai, projektu īstenošanai, pasākumu rīkošanai, nepieciešamo materiālu iegādei.

Pētniecība

- Ar Somijas Izglītības un kultūras ministrijas nelielu finansiālu atbalstu un pastāvīgi piesaistot pētījumu grantus un līdzekļus pasākumu rīkošanai, jau kopš 1974.gada Somijā, Turku universitātē darbojas Migrācijas Institūts. Tā galvenie uzdevumi ir: apkopot un glabāt pētnieciskos materiālus un publikācijas par Somijas diasporu, starptautisko migrāciju un pēdējo gadu laikā – aizvien vairāk arī par imigrāciju un bēgļu situāciju Somijā. Institūts īpaši koncentrējas uz akadēmisku publikāciju gatavošanu, sadarbības veidošanu ar pētniecības iestādēm Somijā un citviet pasaulē, kā arī informācijas pakalpojumu sniegšanu par migrāciju.⁶²¹
- Pateicoties Somijas diasporas pētnieku aktivitātēm, kopš 1997. gada ASV, Semhjuštonas valsts universitātē regulāri tiek publicēts akadēmisks, anonīmi recenzēts žurnāls “Journal of Finnish studies.”⁶²²

24. Spānija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u> : Rumānijas Ārlietu ministrija (<i>The Ministry of Foreign Affairs</i>), Sakaru Politikas ar Rumāņiem Pasaulē Departaments (<i>The Department of Policies for Liaison with Romanians Worldwide</i>).
• <u>Plašāka informācija</u> : Rumānijas Ārlietu Ministrija: http://www.mae.ro/en .
• Spānijas diasporai <u>ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās un referendumos</u> . ⁶²³

⁶¹⁹ <http://www.suomi-seura.fi/en/youth>

⁶²⁰ <http://www.suomi-seura.fi/en/grants/finnish-expatriate-youth-and-student-organizations>

⁶²¹ Siirtolaisuusinstituutti (Migrācijas institūts), University of Turku <http://www.migrationinstitute.fi/en/about-us>

⁶²² http://www.shsu.edu/~eng_finnishstudies/

⁶²³ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

Spānijā līdz šim nav tikusi veidota aktīva un daudzveidīga diasporas politika, jo Spānijā aktuālāka ir bijusi imigrācija, īpaši, no spāniski runājošām valstīm pasaulē, kā arī pēdējos gadu desmitos – no Austrumeiropas valstīm, arī gados vecāku cilvēku un dzīvesstila emigrācija uz piejūras reģioniem, īpaši, no Lielbritānijas un Ziemeļvalstīm.

Taču pēdējo gadu ekonomiskā krīze ir likusi pievērsties arī emigrācijas jautājumam. 2014.gada oktobrī Spānijas Ārlietu Ministrija paziņoja, ka piešķirs 450000 eiro dažādām organizācijām, kas sniedz palīdzību grūtībās nonākušiem spāņiem ārzemēs, piemēram, sniedzot sociālo vai medicīnisko palīdzību, kā arī palīdzot vecajiem ļaudīm.⁶²⁴

Nesenās krīzes emigrācijas pētniecība

- No 2012.gada līdz 2014.gadam medijos aktuāla tēma bija augstais bezdarba līmenis Spānijā, kas ir pamatā tam, ka daudzi jaunieši, ieguvuši labu izglītību Spānijā, dodas strādāt uz ārzemēm. Medijos pie pastāvošās situācijas tiek vainota valdības politika, skaidrojot, ka nekad iepriekš Spānijas iedzīvotāji nav bijuši tik izglītoti, kā tas ir šobrīd, taču valdība nav pielāgojusies šiem jaunajiem apstākļiem, radot atbilstošas darbavietas, tādēļ Spānijā nav iespējams izmantot iegūto izglītību. Mediji norāda, ka Spānijas valdībai uz šo situāciju nepieciešams reaģēt, jo, kaut arī iegūtā izglītība, kas izmantota strādājot ārzemēs, ir būtisks resurss, šobrīd nav zināms, vai cilvēki, kuri pašlaik strādā ārzemēs, varētu atgriezties Spānijā vai kā citādi palīdzēt valstij atkopties pēc krīzes.⁶²⁵
- Elcano Karaliskā Institūta (*Elcano Royal Institute*)⁶²⁶ Demogrāfijas un Starptautiskās Migrācijas Vecākā analītiķe Karmena Gonzalesa-Enrikesa (*Carmen González-Enríquez*) 2013.gadā publicēja pētījumu⁶²⁷, kurā analizētas spāņu migrācijas tendences, atbildot uz pēdējos gados Spānijas publiskajā telpā bieži dzirdamajiem apgalvojumiem par to, ka vērojams spāņu emigrācijas vilnis, interpretējot to kā izteikti negatīvu parādību. Gonzalesa-Enrikesa norāda, ka tikai 2% diasporas atstājuši Spāniju krīzes iespaidā.

25. Ungārija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Ungārijas Ārlietu un tirdzniecības ministrija (<i>Külgazdasági és Külügyminisztérium</i>).

• <u>Plašāka informācija</u>: Ungārijas Ārlietu un tirdzniecības Ministrija:
http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade. |
|---|

• Ungārijas diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās un referendumos.⁶²⁸

⁶²⁴ <http://thediplomatinspain.com/en/the-government-earmarks-450000-euros-to-aid-organizations-for-spaniards-abroad/>

⁶²⁵ <http://www.labourmobility.com/the-spanish-diaspora/>, <http://blogs.elpais.com/trans-iberian/2014/05/young-spaniards-are-flocking-abroad-but-will-they-ever-come-back.html>

⁶²⁶ <http://www.realinstitutoelcano.org/>

⁶²⁷ <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/2b7bc780416221b89b3fdb58f644a475/ARI39-2013-Gonzalez-Enriquez-Are-Spaniards-emigrating.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2b7bc780416221b89b3fdb58f644a475>

⁶²⁸ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

Kad Ungārijas diasporai tika piešķirtas tiesības piedalīties parlamenta vēlēšanās, izskanēja bažas, ka tas varētu atstāt pārāk lielu iespaidu uz vēlēšanu rezultātiem, taču vien neliela daļa diasporas reģistrējās vēlēšanās, līdz ar to diasporas balsojuma atstātais iespaids bija neliels. Kā viens no skaidrojumiem diasporas vēlēšanu aktivitātei tiek minēts priekšstats par to, ka cilvēkam jābalso tur, kur viņš dzīvo un maksā nodokļus.⁶²⁹

2012.gada oktobrī Ungārijas Parlamentā otro reizi tika noturēta 2011.gada 17.novembrī dibinātās⁶³⁰ Ungārijas Diasporas Padomes (*The Hungarian Diaspora Council*) sesija, kurā piedalījās dažādu ungāru Rietumu diasporas organizāciju pārstāvji, lai runātu par viņu vīzijām un plāniem saiknes starp Ungāriju un tās diasporu stiprināšanai. Premjerministra vietnieks jautājumos, kas saistīti ar diasporas kopienām, Žolts Šemjēns (*Zsolt Semjén*) sesijas laikā uzsvēra, ka valdības plāns ir izveidot vienotu ungāru nāciju, kas pārvarētu robežas. Piemēram, valdība paredzēja piešķirt pilsonību un vēlēšanu tiesības ikvienam, kurš varētu pierādīt, ka viņa senči nāk no Ungārijas⁶³¹. Tika izstrādāta īpaša reģistrācijas sistēma, kas ļautu diasporai piedalīties 2014.gada vēlēšanās un nākamajās vēlēšanās, izmantojot pastu. Šemjēns iepazīstināja arī ar citiem pasākumiem un programmām: Julaniuša programmu (*Julanius Program*)⁶³², kurā tiek apkopoti dati par ungāru diasporas kultūras mantojumu; Nacionālā Reģistra sadaļu, kurā tiek apkopoti dati par privātpersonām un organizācijām diasporā; komunikācijas uzturēšanu ar Reģistrā uzskaitītajiem gan ungāru, gan angļu valodā, ņemot vērā, ka daļa diasporas nerunā ungāru valodā, taču uztur savu ungāru identitāti; tāpat tiek atbalstīta dažādu organizāciju darbība.

Pētniecība

- Ungārijas Zinātņu Akadēmijas Minoritāšu Pētījumu Institūts⁶³³ 2006.gadā publicējis grāmatu⁶³⁴, kurā analizēta ungāru diaspora Karpatu ielejā (*Carpathian basin*), pievēršot uzmanību šīs diasporas kopienas konceptualizācijai Ungārijā un nozīmei Ungārijas nacionālajā diskursā. Grāmatā ietverti raksti, kuri tika prezentēti 2006.gadā Rumānijā notikušajā konferencē „Reģionalitāte, kopienas veidošana, Diasporas uzturēšana – Starptautiska sadarbība diasporas jautājumos” (*Regionality, Community Building, Diaspora Maintenance – International Cooperation in the Diaspora Issue*), ko organizēja Ungārijas Zinātņu Akadēmijas Etnoloģijas Institūts⁶³⁵ ⁶³⁶.
- 2014.gadā Premjerministrs Šemjēns paziņoja, ka Mikeša Programmai (*Mikes programme*), kas nodarbojas ar diasporas materiālā mantojuma saglabāšanu, piešķirts finansējums 500 miljonu forintu apmērā.⁶³⁷

Tīklošanās

⁶²⁹ <http://budapestbeacon.com/public-policy/orban-calls-on-hungarian-diaspora-to-unite-as-a-world-people/>

⁶³⁰ <http://www.hungarianambiance.com/2011/11/hungarian-diaspora-council-was-launchred.html>

⁶³¹ <http://www.euractiv.com/elections/hungary-ruling-party-mobilises-d-news-531550>,

http://www.budapesttelegraph.com/news/290/ethnic_hungarians_welcome_simplified_naturalization

⁶³² <https://www.nemzetiregiszter.hu/>

⁶³³ <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu/en>

⁶³⁴ Balogh, B., Illyés, Z. (red.) (2006). *Perspectives of Diaspora Existence: Hungarian Diasporas in the Carpathian Basin - Historical and Current Contexts of a Specific Diaspora Interpretation and Its Aspects of Ethnic Minority Protection*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁶³⁵ <http://www.etnologia.mta.hu/index.php/en>

⁶³⁶ <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu/hu/perspectives-of-diaspora-existence>

⁶³⁷ <http://hungarytoday.hu/cikk/deputy-pm-hails-scheme-beyond-borders-hungarians-62181>

- 2014.gada janvārī Ungārijas premjerministrs Viktors Orbans (*Viktor Orbán*) paziņoja, ka Ungārija ir atvērtā mīļoties no citu valstu labās prakses un, ņemot vērā, ka aptuveni 2,6 miljoni ungāru izcelsmes cilvēku dzīvo ārpus Ungārijas, pāda nepieciešamību izveidot funkcionējošu „pasaules piederīgo” (*world people*) tīklu. Orbans norādīja, ka viena no jaunajām pamatvērtībām un stūrakmeņiem, kas iekļauti jaunajā, 2011.gadā pieņemtajā Konstitūcijā, uz kā turpmāk balstīsies ungāru sabiedrība un politika, ir skatījums uz ungāru diasporu kā uz pilntiesīgu Ungārijas nācijas daļu. 2013.gadā Orbans uzsvēra, ka šāda pieeja ir būtiska mūsdienu apstākļos, kad, globalizācijas un citu pārmaiņu iespaidā ierastie ekonomiskās, politiskās un kultūras pārvaldes un saimniekošanas formas vairs nedarbojas, tādēļ valdība, piemēram, paredzējusi īstenot stratēģiju sakaru ar Austrumiem dibināšanai⁶³⁸.
- Ungārijas Draugu Fonds (*The Friends of Hungary Foundation*)⁶³⁹, lai informētu Ungārijas kopienā visā pasaulē par aktuālajiem un gaidāmajiem notikumiem, kas skar Ungārijā un diasporā esošās nācijas daļas. Tāpat fonds nodarbojas ar nācijas, t.sk. diasporas, sociālo, kultūras un ekonomisko aktivitāšu uzraudzīšanu un veiksmes stāstu dokumentēšanu, lai veicinātu Ungārijas piederīgo un valsts atpazīstamību. Viena no Fonda pamatvērtībām ir nācijas pārrobežu vienotība un ticība tam, ka šai vienotībai piemīt spēja radīt un uzturēt kopīgas vērtības.⁶⁴⁰
- 2013.gadā Amerikā tika izveidots Ungārijas Iniciatīvu Fonds (*The Hungary Initiatives Foundation*)⁶⁴¹, kam finansiālu atbalstu sniedza Ungārijas valdība, ar mērķi padziļināt attiecības starp Ameriku un Ungāriju, ņemot vērā seno Ungārijas diasporas vēsturi Amerikā. Fonds ir labdarības organizācija, kas fokusējas uz kultūras, izglītības un pētniecības atbalstīšanu, taču neiesaistās politiskās aktivitātēs.

Jaunieši

- Ungāru diaspora īpašu uzmanību velta ungāru jauniešu identitātes stiprināšanai, piemēram, popularizējot *ReConnect Hungary – Hungarian Birthright Program* projektu, kura ietvaros jauniešiem iespējams piedalīties izglītojošās programmās, kuras sniedz iespēju nokļūt Ungārijas sociālajā un kultūras vidē⁶⁴². Tāpat tiek paredzēts, ka katra kontinenta jumta organizācijas pievērsīs pastiprinātu valstīm un reģioniem, kuros pēdējā laikā novērots ungāru pieplūdums. Tiek atzīta diasporas reliģisko organizāciju loma kopīgas identitātes radīšanā un stiprināšanā. Padome pauž

⁶³⁸ Sk. arī ārpolitikas Pētījumu Institūta (*The Foreign Policy Research Institute*) (<http://www.fpri.org/>) pētnieka Džona Heinsa (*John R. Haines*) analītisko kritiku Orbana atvērtības pret Austrumiem politikai: <http://www.fpri.org/articles/2014/09/hungary-going-wrong-direction>

⁶³⁹ <http://friendsofhungary.hu/?lang=en>

⁶⁴⁰ <http://friendsofhungary.hu/alapito-level-angol/>

⁶⁴¹ <http://www.hungaryfoundation.org/>

⁶⁴² Sk. arī Esteres Herneres-Kovačas (*Eszter Herner-Kovács*) disertāciju (2014) Centrālās Eiropas Universitātes Nacionālisma Studiju Programmā, kurā veikta gadījuma izpēte, analizējot Amerikas ungāru saskarsmi ar Ungāriju caur programmu: http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=59&ved=0CFUQFjAIODI&url=http%3A%2F%2Fwww.etd.ceu.hu%2F2014%2Fherner-kovacs_eszter.pdf&ei=vLm5VOu5KeWjyAOhrYCQCw&usq=AFQjCNEKMaD5Sqff4KbyWfSFxSfzAh0bw&sig2=QpFltPqsqz1PRts_oaFhQ&bvm=bv.83829542,d.bGQ&cad=rja

gatavību stiprināt ne vien kultūras attiecības, bet arī Ungārijas ekonomiku, sniedzot tai savu pienesumu.⁶⁴³

- 2014.gadā Ungārijas valdība piešķir 40 miljonus Ungārijas forintu jauniešu izglītības programmām diasporā, galvenokārt plānojot atbalstīt uz pasniedzējiem orientētas vieslekcijas par tādām tēmām kā talantu menedžments, karjeras konsultācijas, personības attīstība un zinātnes (īpaši dabas zinātņu) popularizēšana, atklājot arī tiešsaistes žurnālu, kas veltīts šādām tēmām. Otrās vieslekciju cikls veltīts jautājumiem, kas saistīti ar ekonomiku un uzņēmējdarbību, paredzot skatīt jautājumus, kas aktuāli konkrētajos reģionos.⁶⁴⁴
- Kereši Čoma Šandora (*Kőrösi Csoma Sándor*) internu programma ir Ungārijas valdības finansēta iniciatīva, kuras ietvaros jaunieši no Ungārijas var iziet praksi diasporas uzņēmumos un organizācijās. 2013.gadā 6 mēnešu praksi izgāja 50 jaunieši⁶⁴⁵, taču 2014.gadā piešķirtais finansējums ļāva praksi iziet 100 jauniešiem. Premjerministrs Žolts Šemjēns izteicies, ka programma ir viens no elementiem, kas veicina ungāru kultūras pastāvēšanu pasaulē.⁶⁴⁶

26. Vācija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u> : Vācijas Federālais Ārlietu Birojs (<i>Auswärtiges Amt</i>).
• <u>Plašāka informācija</u> : Vācijas Federālais Ārlietu Birojs: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Startseite_node.html .
• Vācijas diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās. ⁶⁴⁷

2013.gada 3.maijā tika pieņemtas izmaiņas Vācijas vēlēšanu likumā, paredzot, ka vēlēšanās var piedalīties tie Vācijas diasporas pārstāvji, kuri ne senāk kā pirms 25 gadiem vismaz 3 mēnešus dzīvojuši Vācijā, vai arī kā citādi ir iepazinušies ar politisko situāciju Vācijā un tā viņus kaut kādā veidā ietekmē. Lai viņi tiktu iekļauti vēlēšanu reģistrā, diasporas locekļiem jāaizpilda īpaša pieteikuma forma.⁶⁴⁸

2014.gadā arī stājās spēkā likuma nosacījumi par dubultpilsonības iegūšanu plašākām iedzīvotāju grupām.

Valoda un izglītība

- Visā pasaulē darbojas vācu skolu ārzemēs tīkls (*German Schools Abroad*)⁶⁴⁹, kas radīts, lai sniegu vācu diasporas bērniem iespēju apgūt vācu valodu un kultūru, un iepazīt Vāciju. Centrālās Ārzemju Skolu Aģentūras darbību uzrauga Federālais Ārlietu Birojs. Aģentūra darbojas kā vācu skolu ārzemēs popularizētājs un

⁶⁴³ <http://www.hacusa.org/en/2012-press-releases/second-session-of-the-hungarian-diaspora-council-held-at-the-hungarian-parliament>

⁶⁴⁴ <http://2010-2014.kormany.hu/en/ministry-of-public-administration-and-justice/news/140-million-huf-to-junior-school-programs-in-the-hungarian-diaspora>

⁶⁴⁵ <http://www.gahungarians.org/?page=news&display=84>

⁶⁴⁶ <http://hungarytoday.hu/cikk/deputy-pm-hails-scheme-beyond-borders-hungarians-62181>

⁶⁴⁷ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17; http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/elections/basics

⁶⁴⁸ <https://www.deutschland.de/en/topic/politics/germany-europe/information-for-germans-abroad>

⁶⁴⁹ http://www.bva.bund.de/DE/Organisation/Abteilungen/Abteilung_ZfA/zfa_node.html

padomdevējs, tostarp nosūtot skolotājus komandējumos uz skolām sadarbības valstīs. Skolas ir neatkarīgas organizācijas, kas pašas piesaista lielāko daļu finansējuma, taču dažos gadījumos saņem atbalstu no mītnes zemēm. 140 skolas darbojas 71 valstī un tajās mācās 79000 skolēnu. Papildus Federālais Ārlietu Birojs atbalsta 870 skolas visā pasaulē, kurās tiek piedāvāta iespēja saņemt Izglītības un Kultūras Ministru Konferences Vācu Valodas Sertifikātu (*The German Language Certificate of the Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs*)⁶⁵⁰. Tiek lēsts, ka aptuveni 2 trešdaļas vācu skolu ārzemēs skolēnu nāk no mītnes zemēm un nav vācieši, taču, pēc skolu pabeigšanas labprāt izvēlas studēt Vācijā, kā arī saistīt profesionālo karjeru ar Vāciju. Tādēļ skolas darbojas kā pamats absolventu tīkla izveidei, uz kā būtu iespējams balstīt ārpolitiku, ekonomiku un kultūras dzīvi. Tādēļ kopš 2001.gada darbojas Vācijas Akadēmiskā Apmaiņas Programma (*The German Academic Exchange Service*)⁶⁵¹, kas piedāvā stipendijas studijām Vācijā labākajiem absolventiem, kuri nav Vācijas pilsoņi.⁶⁵²

27. Zviedrija

• <u>Atbildība par diasporas politiku</u>: Zviedrijas Ārlietu ministrija (<i>Utrikesdepartementet</i>).
• <u>Plašāka informācija</u>: Zviedrijas Ārlietu ministrija: http://www.government.se/sb/d/2059.
• Zviedrijas diasporai ir tiesības piedalīties nacionālajās vēlēšanās un referendumos.⁶⁵³

Zviedrija mūsdienās tiek pamatā uzlūkota kā imigrācijas valsts, kas ir iekārota galamērķis iebrucējiem no visas pasaules, īpaši, tās labklājības standartu dēļ, Zviedrija ir piedzīvojusi emigrācijas viļņus un tai ir iesakņojusās diasporas kopienas pasaulē. Šeit īpaši jāmin ASV, Austrālija, Kanāda, Lielbritānija un Argentīna. Mūsdienās zviedri, īpaši uzņēmēji, studenti, akadēmiķi, arī ir mobili un īsāku laika posmu vai ilgstoši dzīvo ārpus savas valsts. Turklāt, zviedriem ir raksturīga arī dzīvesveida migrācija, īpaši pēc vecuma pensionēšanās, pārceloties uz dzīvi maigākā klimata zonā vai regulāri daļu laika pavadot ārpus Zviedrijas, savās otrajās mājās Spānijā, Taizemē un citviet.

Pētniecība

- Starp nozīmīgākajām pētniecības institūcijām, kas veic pētījumus par zviedru diasporu, minams Zviedru emigrācijas institūts. Piemēram, ir veikta detalizēta izpēte par zviedru kopienām Kanādā. Tās veido uzņēmējdarbības un labklājības, kultūras, politiskas un socializēšanās organizācijas, kas darbojas gan baznīcu paspārnē, gan kā sekulāras aktivitātes.

⁶⁵⁰ <http://www.kmk.org/bildung-schule/auslandsschulwesen/deutsches-sprachdiplom.html>

⁶⁵¹ <https://www.daad.org/>,

<http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=82&ved=0CCQOFjABOFA&url=http%3A%2F%2Fwww.iie.org%2F~%2Fmedia%2FFiles%2FCorporate%2F8%2F8%2520Supporting%2520Doc%2FGermany.ashx&ei=ms25VLPCgKvjywO31oKYDw&usq=AFQjCNEcSReos9dcHIUkhiN6YSJKFtRong&sig2=rV5JXGjdifvkdRiAerQtsA&cad=rja>

⁶⁵² <http://www.auswaertiges->

amt.de/EN/Aussenpolitik/KulturDialog/SchulenJugendSport/Auslandsschulen_node.html

⁶⁵³ <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>, p. 17.

- Lielākā daļa zviedru Kanādā ieceļoja no ASV jau 19. gadsimta nogalē. Savukārt tūlīt pēc Pirmā pasaules kara beigām zviedru izceļošana uz Kanādu notika jau tieši no pašas Zviedrijas.⁶⁵⁴

Pulcēšanās

- Zviedri aktīvi popularizē savu kultūru ne tikai diasporas kopienās: piemēram, vasaras saulgrieži zviedru svinēšanas tradīcijās, Valpurģu nakts, Svētās Lūcijas svētki ir pazīstami daudzviet pasaulē, un tādējādi zviedru diaspora veic nozīmīgu ieguldījumu savas tautas tradīciju popularizēšanā. Zviedru tradīcijas ārpus Zviedrijas apkopo Zviedru koloniālā biedrība.⁶⁵⁵ No zviedriem var mācīties, kā tautas svētku svinēšanā diaspora ir panākusi tās pozicionējumu ne vien kā savu tradīciju popularizētāja, bet kā apzinīgas kopienas, kuru locekļi ir vienlaicīgi pilnīgi integrēti arī savās pašreizējās mītnes zemēs.
- Caur Ziemeļvalstu kultūras centriem un vēstniecībām, Zviedrija arī veido simpātiju diasporas pasaulē, popularizējot savas valsts literatūru, zviedru valodu, mākslu, raisot interesi par Zviedriju un cieņu pret tās kultūru. Līdzīgi, arī tirdzniecības kameras un citas ekonomiskās aktivitātes, ko veic zviedru uzņēmēji un rīko pasākumus, pulcinot konkrētajās valstīs dzīvojošos zviedrus un sadarbības partnerus, veido pozitīvu un mūsdienīgu zviedru diasporas tēlu.

⁶⁵⁴ Zviedru emigrācijas institūts: <http://www.utvandrarnashus.se/eng/>

⁶⁵⁵ <http://colonialswedes.net/History/History.html>

Pielikums Nr. 2. Intervēto ekspertu saraksts

Nr.	Vārds, uzvārds	Institūcija/organizācija, amats
1.	Pēteris Kārlis Elferts	Ārlietu ministrijas speciālo uzdevumu vēstnieks diasporas jautājumos
2.	Ivars Indāns	Eiropas Savienības migrācijas procesu analītiķis
3.	Rihards Kols	Saeimas deputāts (Nacionālā apvienība), Saeimas Ārlietu komisijas priekšsēdētāja vietnieks
4.	Māris Pūlis	Eiropas Latviešu apvienība, prezidija priekšsēdētāja vietnieks, Latviešu Nacionālās padomes Lielbritānijā padomes loceklis
5.	Lauma Vlasova	Krievijas Latviešu Kongresa priekšsēdētāja
6.	Gints Apals	Latvijas vēstnieks Īrijā
7.	Aldis Austers	Eiropas Latviešu apvienība, prezidija priekšsēdētājs, ĀM Diasporas politikas darba grupas loceklis
8.	Alda Sebre	Sabiedrības integrācijas fonds, Projektu nodaļas vadītāja, ĀM Diasporas politikas darba grupas locekle
9.	Olga Cepurīte	Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments, Konsulārās palīdzības nodaļas 2. sekretāre
10.	Sandra Salmiņa-Šuke	Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments, Konsulārās palīdzības departamenta vadītājas vietniece
11.	Santa Latkovska	Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments, vēlēšanu koordinatore
12.	Vija Buša	Latvijas vēstniecības Īrijā vadītāja vietniece, padomniece, Konsulārās nodaļas vadītāja
13.	Indulis Bērziņš	Portāla <i>latvieši.com</i> galvenais redaktors
14.	Ilmārs Latkovskis	Saeimas deputāts (Nacionālā apvienība), Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisijas priekšsēdētājs
15.	Jānis Kukainis	Pasaules Brīvo latviešu apvienība, valdes priekšsēdētājs
16.	Raits Eglītis	Amerikas latviešu apvienība, Ģenerālsekretārs
17.	Inese Šūpule	Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētniece ESF projektā “Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika”
18.	Arnis Cimdars	Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs
19.	Linda Burda	Laikraksta latviešiem Apvienotajā Karalistē <i>Anglo Baltic News</i> galvenā redaktore
20.	Laima Brencs	Laikraksta latviešiem Apvienotajā Karalistē <i>Anglo Baltic News</i> juriste un konsultante tiesību jautājumos

Izmantotā literatūra un avoti

(pielikumā par valstu analīzi daudzveidīgas atsaucēs uz likumiem, mājas lapām, medijiem oriģinālvalodā, dažādām diasporas organizāciju un pētniecības interneta vietnēm un citas atsaucēs ir norādītas tieši pie citāta, bet nav atsevišķi iekļautas šajā sarakstā to lielā skaita dēļ)

10th World Meeting of Bulgarian Media Is Mottoed "Patriotism in a Global World". (2014). [tiešsaiste] BTA: Bulgarian News Agency. Pieejams: <<http://www.bta.bg/en/c/DF/id/929168>> [Skatīts 25.01.2015.]

Agunias, D., Newland, K. (2012). *Developing a road map for engaging diasporas in development: A handbook for policymakers and practitioners in home and host countries*. Geneva: International Organization for Migration; Washington: Migration Policy Institute.

Aikins, K., Russell, M. (2013). *Diaspora capital: Why diaspora matters for policy and practice*. [tiešsaiste] International Organization for Migration. Pieejams: <https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/migration-policy-and-research/migration-policy-1/migration-policy-practice/issues/augustseptember-2013/diaspora-capital-why-diaspora-ma.html?v=1392752313000/_jcr:system/jcr:versionStorage/45/6d/42/456d42a3-97df-4c77-bfd2-a2bf0ed99caa/1.3/jcr:frozenNode> [Skatīts 25.01.2015.]

Anderson, B. (1998). *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia, and the World*. London: Verso, pp. 58-74.

Anglo-Baltic News (11/2014). Jebkuram vēstniekam valsts, kurā viņš dzīvo un strādā - tā ir viņa topā. Pieejams tiešsaistē: <http://www.anglobalticnews.co.uk/lv> [skatīts: 25.01.2015.]

Austrians.org: Welfweit Freunde. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://www.austrians.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Banham, P. (2012). *New Powers for the French Diaspora*. [tiešsaiste] A Little View of the World. Pieejams: <<http://www.alittleviewoftheworld.co.uk/new-powers-for-the-french-diaspora/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Barber, B. (1984). *Strong Democracy*. Berkeley, Calif.: University of California Press.

Barber, B. (1984). *Strong Democracy*. Berkeley, Calif.: University of California Press.

Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship-voting beyond territory and membership. *Political Science & Politics*, 38(4), pp. 683-687.

Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship-voting beyond territory and membership. *Political Science & Politics*, 38(4), pp. 683-687.

Bauböck, R. (2007a). Stakeholder Citizenship and Transnational Political Participation: A Normative Evaluation of External Voting. *Fordham Law Review*, Vol. 75(5), pp. 2393-2447.

Bauböck, R. (2007b). The Trade-off Between Transnational Citizenship and Political Autonomy. In Faist, T. and Kivisto, P. (eds.) *Dual Citizenship in a Global Perspective. From Unitary to Multiple Citizenship*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 69-91.

Bauböck, R. (2009). The Rights and Duties of External Citizenship. *Citizenship Studies*, Vol. 13(5), pp. 475-499.

Beetham, D. (1995). *Defining and Measuring Democracy*. Sage Publications.

Belgium Science Policy.[tiešsaiste] belspo: the website of the Federal Public Planning Service Science Policy. Pieejams: <https://www.belspo.be/belspo/index_en.stm> [Skatīts 25.01.2015.]

Blatter, J. (2011). Dual Citizenship and Theories of Democracy. *Citizenship Studies*, 15(6-7), pp. 769-798; Blatter, J. (2008). Dual Citizenship and Democracy. Working Paper Series *Glocal Governance and Democracy*, pp. 1-42.

Blatter, J. and Schlenker, A. (2012). Between Nationalism and Globalism: Spaces and Forms of Democratic Citizenship in and for a Post-Westphalian World. Working Paper Series *Glocal Governance and Democracy*, pp. 1-60.

Bohman, J. (1998). The Coming of Age of Deliberative Democracy. *Journal of Political Philosophy*, 6(4), pp. 400-425.

Brondsted Sejersen, T. (2008). I Vow Thee My Countries – the Expansion of Dual Citizenship in the 21st Century. *International Migration Review*, 42(3), pp. 523-549.

Brubaker, R. (1996). *Nationalism Reframed*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brubaker, R. (2010). Migration, Membership, and the Modern Nation State: Internal and External Dimensions of the Politics of Belonging. *Journal of Interdisciplinary History*, XLI:I, pp. 61-78.

Bruno, A., Storrs, K. L. (2005). *Consular identification cards: Domestic and foreign policy implications, the Mexican case, and related legislation*. Washington: CRS Report for Congress.

Bulgarian elections 2014 liveblog. [tiešsaiste] LSE: The London School of Economics and Political Science. Pieejams: <<http://blogs.lse.ac.uk/lsee/2014/10/05/bulgarian-elections-2014-liveblog/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Auslandsösterreicher-Fonds, Fassung vom 26.01.2015. [tiešsaiste] Das Rechtssystem des Bundes (RIS). Pieejams: <<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004759>> [Skatīts 25.01.2015.]

Centrālā vēlēšanu komisija (2014). *12.Saeimas vēlēšanas rezultāti*. Pieejams: <http://sv2014.cvk.lv/Result-8.html> [Skatīts 25.01.2015.]

Centrālās statistikas pārvalde (2015). *ISG09. Pastāvīgo Iedzīvotāju Valstiskā Piederība Gada Sākumā*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://data.csb.gov.lv> [Skatīts 25.01.2015.]

Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. Publicēts: Beckman, L., Erman, E. (red.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan. 6.nodaļa.

Chandler, D. (2012). The Limits of Post-Territorial Political Community. Publicēts: Beckman, L., Erman, E. (red.) *Territories of Citizenship*. Palgrave Macmillan. 6.nodaļa.

Caune E. *Sabiedrības līdzdalības sirdspuksti*. 26.08.2013. Providus mājas lapa. Pieejams: <http://providus.lv/article/sabiedribas-lidzdalibas-sirdspuksti>, [Skatīts 25.01.2015.]

Clerix, K., Lambrechts, M. (2013). *Belgians Abroad*. Leysen, F., Baines, M. (tulk.). [tiešsaiste] MO: Mondiaal Nieuws. Pieejams: <<http://www.mo.be/en/article/belgians-abroad>> [Skatīts 25.01.2015.]

Club Diaspora: Flanders-Belgium. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.clubdiaspora.be/site/diaspora.nsf?open&lang=EN>> [Skatīts 25.01.2015.]

Council of Europe Parliamentary Assembly, Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons (2013). *Democratic participation for migrant Diasporas*. Report. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://website-pace.net/documents/19863/168397/20141127-RigoniDiaspora-EN.pdf/e089137f-444a-4ed8-9bf9-bb393a2c4ab6>> [Skatīts 25.01.2015.]

Council of Europe. *For democracy through law - The Venice Commission of the Council of Europe*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation> [Skatīts 25.01.2015.]

Croatian Diaspora Congress – Zagreb 2014. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.hrvatski-iseljenicki-kongres.org/en/>> [Skatīts 25.01.2015.]

CSP dati par ilgtermiņa migrāciju laikā no 2000. līdz 2013. gadam (2014). [tiešsaiste] Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_migr/IB0020.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0> [Skatīts: 16.11.2014.]

CSP dati par ilgtermiņa migrāciju laikā no 2000. līdz 2013. gadam (2014). [tiešsaiste] Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_migr/IB0020.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0> [Skatīts: 16.11.2014.]

Czech Republic. International cultural co-operation. [tiešsaiste] Compendium: Cultural Policies and Trends in Europe. Pieejams: <<http://www.culturalpolicies.net/web/czechia.php?aid=346&language=de&PHPSESSID=f4in996it1986sol68t6epspq7>> [Skatīts 25.01.2015.]

Czechoslovak Genealogical Society International (CGSI). [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.cgsi.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Česka školá bez hranic/Čehu skolas bez robežām. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.csbh.cz/> [Skatīts 25.01.2015.]

České Listy. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://ceskelisty.czechian.net/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Dahl, R. (1972). *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press.

Dalton, R. J. (2002). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracy*. New York: Chatham House Publishers.

Diamond L. J. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Dikov, I. (2012). *The Bulgaria 2011 Review: Foreign Policy and Diplomacy*. [tiešsaiste] novinite.com: Sofia News Agency. Pieejams: <<http://www.novinite.com/articles/135528/The+Bulgaria+2011+Review%3A+Foreign+Policy+and+Diplomacy>> [Skatīts 25.01.2015.]

Dumbrava, C. *Rolling back history: The Romanian policy of restoration of citizenship to former citizens* [tiešsaiste] CitSee: Citizenship in Southeast Europe. Pieejams: <<http://www.citsee.eu/citsee-story/rolling-back-history-romanian-policy-restoration-citizenship-former-citizens>> [Skatīts 25.01.2015.]

Eiropas Parlamenta vēlēšanu likums. (pieņemts 29.01.2004.). *Latvijas Vēstnesis*, 22(2970). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=84185>> [Skatīts 25.01.2015.]

Ellis, A., Gratschew, M., Pammett, J.H., Thiessen, E. (2006). *Engaging the Electorate: Initiatives to Promote Voter Turnout From Around the World 1945-2006*. Stockholm, Sweden: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. (EÚ). [tiešsaiste] Akademie věd České republiky. Pieejams: <http://www.cas.cz/o_avcr/struktura/pracoviste/humanitni/EU.html> [Skatīts 25.01.2015.]

Faist, T., Fauser, M., Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration*. Polity Press.

Finnish Expatriate Parliament (FEP). [tiešsaiste] Pieejams: <<https://www.usp.fi/index.php?lang=uk&PHPSESSID=wutpilwmxascy>> [Skatīts 25.01.2015.]

Fondazione Migrantes. (2007). *'Italians in the World' Report, 2007*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.rapportoitalianinelmondo.it/down/scheda_inglese_2007.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]

For democracy through law -The Venice Commission of the Council of Europe, Council of Europe. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation> [Skatīts 25.01.2015.]

Foreign minister's consultations on the situation of Polish diaspora and Poles abroad. (2014). [tiešsaiste] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland. Pieejams: <http://www.mfa.gov.pl/en/news/foreign_minister_s_consultations_on_the_situation_of_polish_diaspora_and_poles_abroad> [Skatīts 25.01.2015.]

Foreign Policy Research Institute. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.fpri.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Freedom House. *Freedom House*. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://www.freedomhouse.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Free-of-charge newswire for Polish diaspora media. (2014). [tiešsaiste] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland. Pieejams: <http://www.mfa.gov.pl/en/news/free_of_charge_newswire_for_polish_diaspora_media> [Skatīts 25.01.2015.]

French overseas. [tiešsaiste] France Diplomatie. Pieejams: <<http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-overseas/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Gamlen, A. (2006). *Diaspora engagement policies: What are they, and what kinds of states use them?* Working paper 32. Oxford: University of Oxford, Centre on Migration, Policy and Society.

Glavankova, A., Andreev, A. (2010). *The Bulgarian Diaspora in Canada: Stories of Immigration*. [tiešsaiste] Pieejams: <<https://research.uni-sofia.bg/handle/123456789/1233>> [Skatīts 25.01.2015.]

Global Irish Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <https://www.globalirishforum.ie/GlobalIrishNetwork.aspx> [Skatīts 25.01.2015.]

Habermas, J. (2006). Political Communication in Media Society. *Communication Theory*, 16, pp. 411-426.

Heleniak, T. (2013). *Diasporas and Development in Post-Communist Eurasia*. [tiešsaiste] Migration Policy Institute. Pieejams: <<http://www.migrationpolicy.org/article/diasporas-and-development-post-communist-eurasia>> [Skatīts 25.01.2015.]

Hellenic Innovation Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://hif-git.com/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Ho, E. L.-E. (2011). Claiming the diaspora: elite mobility, sending state strategies and the spatialities of citizenship. *Progress in Human Geography*, 35(6), pp. 757-772.

Human Rights Watch. *Human Rights Watch*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.hrw.org/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Huntington S. P. (1993). *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*. University of Oklahoma Press.

Ījabs, I. (2012). *Pilsoniskā sabiedrība. Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Ījabs, I. *Partneri - neaizstājamie un neērtie*. 19.04.13. Delfi. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/ivars-ijabs-partneri-neaizstajamie-un-neertie.d?id=43245134#ixzz3Px6kD6Bw>, [Skatīts 25.01.2015.]

Ikubator Gradanske Inovacije, Horvātija. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.domovod.info/forum.php> [Skatīts 25.01.2015.]

Institut Montaigne. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.institutmontaigne.org/fr>> [Skatīts 25.01.2015.]

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2007). *Voting from Abroad. The International IDEA Handbook*. Stockholm, Mexico: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, and The Federal Electoral Institute of Mexico.

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2007). *Voting from Abroad. The International IDEA Handbook*. Stockholm, Mexico: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, and The Federal Electoral Institute of Mexico.

Invest in Portugal. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal/Pages/index.aspx> [Skatīts 25.01.2015.]

Iordachi, C. (2004). Dual Citizenship in Post-Communist Central and Eastern Europe: Regional Integration and Inter-ethnic Tensions. In Osamu Ieda and Uyama Tomohiko (red.), *Reconstruction and Interaction of Slavic Eurasia and its Neighboring World*. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, pp. 105-139.

Jimmy Deenihan, TD. [tiešsaiste] Department of Foreign Affairs and Trade. Pieejams: <https://www.dfa.ie/about-us/who-we-are/our-ministers/minister-of-state-jimmy-deenihan> [Skatīts 25.01.2015.]

Kenety, B. (2005). *Back to the 'homeland' and straight to the Archives*. [tiešsaiste] Radio Praha. Pieejams: <http://www.radio.cz/en/section/panorama/back-to-the-homeland-and-straight-to-the-archives> [Skatīts 25.01.2015.]

King, C., & Melvin, N. (1999). Diaspora politics: ethnic linkages, foreign policy, and security in Eurasia. *International Security*, 24(3): 108-138.

Kohler, I (2010). *Gone for Good? Partis pour de bon? Les expatriés de l'enseignement supérieur français aux Etats-Unis, L'Institut Montaigne*. [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.institutmontaigne.org/fr/publications/gone-good-partis-pour-de-bon-les-expatries-de-lenseignement-superieur-francais-aux-etats-unis>.> [Skatīts 25.01.2015.]

Koinova, M. (2009). Diasporas and democratization in the post-communist world. *Communist and Post-Communist Studies*, 42(1), pp 41-64.

Kunz, R. (2010). *Mobilising diasporas: A governmentality analysis of the case of Mexico. Publicēts: Global governance and democracy series*. Working paper 3. Lucern: University of Lucern.

Lafleur, J.M. (2010). *External Voting and Voter Turnout: A Discussion on Migrants' Decisions to Register and Vote in Home Country Elections*. [tiešsaiste] Raksts sagatavots semināram "Immigrants and their Homelands: Engagements, Impacts, Responses", UCLA 30.04.2010. Pieejams: <http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/91986/1/Lafleur.pdf> [Skatīts: 16.11.2014.]

Laguerre, M. S. (2013). *Parliament and Diaspora in Europe*. Palgrave Macmillan.

Lapiņa-Strunska, B. (2010). LR Pilsonības likuma neatbilstība LR Satversmei. [tiešsaiste] Latvijas Vēlēšanu portāls. Pieejams: <http://lvportals.lv/viedokli.php?id=208267> [Skatīts: 16.01.2015.]

Latvijas Republikas Augstākā Padome (1991). *Lēmums Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=69914>> [Skatīts: 16.01.2015.]

Latvijas Republikas Ārlietu Ministrija (2013). *Par Ārlietu Ministrijas sadarbību ar diasporu 2013.-2015., Informatīvais ziņojums*. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.mfa.gov.lv/data/file/aminfo_040213.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]

LETA (2015). *Pētījums: 30% aizbraukušo tautiešu Latvijā atgriezties neplāno; kritiski zemu vērtē valdību*. LETA, 26.01.2015.

Liepiņš, V. (27.01.2009.). Vēlēšanu sistēmas. Priekšrocības un trūkumi. [tiešsaiste] Latvijas Vēstneša portāls: Par likumu un valsti. Pieejams: <<http://www.lvportals.lv/visi/likumi-prakse/186897-velesanusistemas-prieksrocibas-un-trukumi/>> [Skatīts: 25.01.2015.]

Liga Studenților Români din Străinătate. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.lsr.ro/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Luksa, M. (2015) *Pētījums "Latvijas emigrantu kopienas": kā nezaudēt atgūstamo*. LV portāls, 26.01.2015. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=268206>, [Skatīts 25.01.2015.]

Lumans, V.O. (2006). *Latvia in World War II*. New York: Fordham University Press.

Lyons, T. (2004). *Engaging diasporas to promote conflict resolution: Transforming hawks into doves*. Washington, DC: Institute for Conflict Analysis and Resolution.

Maas W. (2005). Freedom of Movement inside „Fortress Europe”. Publicēts: Zureik E., Salter M.B. (red.) *Global Surveillance and Policing. Borders, Security, Identity*. Uffculme: Willan Publishing, 14.nodaļa.

Macpherson, C. (1977). *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Marston S. A., Mitchell K. (2004). Citizens and the State: Citizenship Formations. Publicēts: Barnett C., Low, M. (eds.) *Spaces of Democracy*. SAGE Publications, pp 93-113.

McBride, C. (2010). Postnationalist Democratization: Rethinking Nationality, Trust, and Accountability. Publicēts: Breen, K., O'Neill, S. (red.) *After the Nation? Critical Reflections on Nationalism and Postnationalism*. Palgrave Macmillan, pp 161-176.

MFA: new strategy for Polish diaspora in June, PAP dispatch of 19.04.2014. (2014). [tiešsaiste] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland. Pieejams: <http://www.msz.gov.pl/en/news/they_wrote_about_us/mfa_new_strategy_for_polish_diaspora_in_june_pap_dispatch_of_19_04_2014;jsessionid=9E1CB5034C090C1E89117FA5A0EFEF5B.cmsap1p> [Skatīts 25.01.2015.]

Miller, D. (1999). Bounded Citizenship. In K. Hutchings and R. Dannreuther (eds.) *Cosmopolitan Citizenship*. New York: Macmillan Press, pp. 60-80.

Ministru kabineta rīkojums Nr.356 „Par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.-2016.gadam” (30.06.2013.) [tiešsaiste] Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=258715>> [Skatīts: 25.01.2015.]

Ministru kabineta rīkojums Nr.542 „Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēm 2012.–2018.gadam” (20.10.2011.) [tiešsaiste] Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=238195>> [Skatīts: 25.01.2015.]

Ministry of Foreign Affairs of Hungary (2002). *Act on Hungarians Living in Neighboring Countries: Interests and Goals*. (1/2002) [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/A08A8619-B08C-450F-A70B-0949A5467BAB/0/Statusz_EN.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland (2012). *Polish Foreign Policy Priorities 2012-2016*. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.msz.gov.pl/resource/d31571cf-d24f-4479-af09-c9a46cc85cf6:JCR>> [Skatīts 25.01.2015.]

Mishkin, S., Carnegy, H. (2014). *François Hollande targets Silicon Valley 'brain drain'*. [tiešsaiste]CNBC. Pieejams: <<http://www.cnbc.com/id/101409926#>> [Skatīts 25.01.2015.]

Mohamoud, A. A. (2005). Diasporas: untapped potential for peacebuilding in the homelands. Publicēts: P. van Tongeren, European Centre for Conflict Prevention (red.). *People building peace II: Successful stories of civil society*. Boulder: Colorado, Lynne Rienner Publishers, pp 339-347.

Morrill, R. L. (2004). Representation, Law and Redistricting in the United States. Publicēts: Barnett C., Low, M. (red.) *Spaces of Democracy*. SAGE Publications, pp 67-93.

Muižnieks, N. (red.) (1995). *Latvia: Human Development Report 1995*. Rīga: United Nations Development Programme.

Mūrniece, I. (2007). Dubultpilsonība: legāla un nelegāla. *Latvijas Avīze* (28.07.2007). [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.apollo.lv/zinas/dubultpilsoniba-legala-un-nelegala/360794>

Národní archiv. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.nacr.cz/eindex.htm>> [Skatīts 25.01.2015.]

Office of the Government of the Republic of Slovenia for Slovenians Abroad (2011). *Action Plan Regarding Co-Operation with Slovenian Scientists and Other Top Experts Abroad*.

Office of the Government of the Republic of Slovenia for Slovenians Abroad (2011). *Action Plan Regarding Co-Operation with Slovenian Scientists and Other Top Experts Abroad*.

Pārresoru koordinācijas centrs (2012). Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. – 2020. gadam. (apstiprināts LR Saeimā 20.12.2012.) [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf> [Skatīts: 25.01.2015.]

Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=57512>> [Skatīts 25.01.2015.]

Pitkin, H.F. (1967). *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California

Polish Diaspora Product of the Year revealed. (2014). [tiešsaiste] Link to Poland. Pieejams: <<http://linktopoland.com/en/polish-diaspora-product-of-the-year-revealed/>> [Skatīts 25.01.2015.]

Polska Agencja Prasowa (PAP).[tiešsaiste] Pieejams: <www.smp.pap.pl> [Skatīts 25.01.2015.]

Popescu, G. (2005). Diaspora geopolitics: Romanian-Americans and NATO expansion. *Geopolitics*, 10(3), pp 455-481.

Popescu, G. (2005). Diaspora geopolitics: Romanian-Americans and NATO expansion. *Geopolitics*, 10(3), pp. 455-481.

Portal belgium.be: Official information and services. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.belgium.be/en/about_this_website.jsp> [Skatīts 25.01.2015.]

Project Lithuanian Leaders [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.lithuanianleaders.org/projects/> [Skatīts 25.01.2015.]

Project Slovakia Calling. [tiešsaiste] Pieejams: <http://www.migrant-service-centres.org/userfile/Stanka%20Svecova.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]

Radio Praha. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.radio.cz/en>> [Skatīts 25.01.2015.]

Ragazzi, F. (2014). A comparative analysis of diaspora policies. *Political Geography*, 41(July), pp 74–89.

Registry of Italians Resident Abroad (A.I.R.E.). [tiešsaiste] Farnesina: Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Pieejams: <http://www.esteri.it/MAE/EN/Italiani_nel_Mondo/ServiziConsolari/AIRE.htm> [Skatīts 25.01.2015.]

Renshon, S.A. (2005). *The 50% American: Immigration and National Identity in an Age of Terror*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Republikas pilsētu un novadu vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likums. (pieņemts 10.05.1995.). *Latvijas Vēstnesis*, 77(360). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=35108>> [Skatīts 25.01.2015.]

Rīcības plāna „Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017. gadam” projekts. Pieejams tiešsaistē: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40328290> [skatīts: 25.01.2015.]

Saeimas vēlēšanu likums. (pieņemts 25.05.1995.). *Latvijas Vēstnesis*, 86(369). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <<http://likumi.lv/doc.php?id=35261>> [Skatīts 25.01.2015.]

- Schumpeter, J. A. (1947). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. 2nd edition. London: George Allen and Unwin, Ltd.
- Shain, Y. (1994). Ethnic diasporas and U.S. foreign policy. *Political Science Quarterly*, 109(5), pp 811-841.
- Smith, G. et.al. (1998). *Nation-Building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*. Cambridge: University of Cambridge Press.
- Solomon, M. S. (2009). State-led migration, democratic legitimacy, and deterritorialization: the Philippines' labour export model. *European Journal of East Asian Studies*, 8(2), pp. 275-300.
- Spiro, P.J. (2007). Dual Citizenship: A Postnational View. In Faist, T. and Kivisto, P. (eds.) *Dual Citizenship in Global Perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 189-202.
- Summary statistics on Back to Belgium (B2B) Grants. [tiešsaiste] belspo: the website of the Federal Public Planning Service Science Policy. Pieejams: <http://www.belspo.be/belspo/organisation/Call/forms/Grants/Mandat_Return2014/Stats_mandats_tableau_en.pdf> [Skatīts 25.01.2015.]
- The Agency for French Education Abroad. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.aefe.fr/agency-french-education-abroad-0>> [Skatīts 25.01.2015.]
- The Gathering: Ireland 2013. [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.thegatheringireland.com/>> [Skatīts 25.01.2015.]
- The Voting Diaspora (2012). [tiešsaiste] Beachcombing's Bizarre History Blog. Pieejams: <<http://www.strangehistory.net/2013/02/24/the-voting-diaspora/>> [Skatīts 25.01.2015.]
- Unser Magazin > ROTWEISSROT. [tiešsaiste] Auslandsösterreicher-Weltbund. Pieejams: <http://www.weltbund.at/rot_weiss_rot_heft.asp> [Skatīts 25.01.2015.]
- Vlamingen in de Wereld (ViW). [tiešsaiste] Pieejams: <<http://www.viw.be/nl>> [Skatīts 25.01.2015.]
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*. Oxford: Martin Robertson.
- Wolin, S. W. (2004). *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press.
- World Lithuanian Economic Forum. [tiešsaiste] Pieejams: <https://www.facebook.com/gll.wlef> [Skatīts 25.01.2015.]
- Ziemele, I. (2005). *State Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.